

KENT AKADEMİSİ

Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi | Journal of Urban Culture and Management

ISSN: 2146-9229

Volume: 13 Issue: 2, Summer 2020 | Cilt: 13 Sayı: 2 Yaz 2020 | bilgi@kentakademisi.com

conflict:

Centralization

or

decentralization

idea

on urban

sorun: kentlerde

merkezleşme ve yerelleşme!

INDEX | İÇİNDEKİLER

	INDEX İÇİNDEKİLER	Pages
*	Index / İçindekiler	I
*	Year: 2020, Volume 13, Issue 2 Editorial Board	II-VIII
*	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALELERİ	
1	Social Networking Sites As a Tool for Conservation of Cultural Heritage: The Case of Eskişehir (Stratoniceia), Turkey Eylem AYDOĞDU	185 – 202
2	Sanayiden-Kente, Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Tematik Kent Haritaları: Uşak İli Örneği Merve ÇOTU TURAN, Fatih TAKTAK	203 – 217
3	Gedikpaşa Semtinin Kentsel Koruma Bağlamında İncelenmesi Can BULUBAY	218 – 243
4	Özgürlük ve Eşitlik Temelinde Çevre Koruma Hakları Aziz Cumhur KOCALAR	244 – 262
5	An Intervention Method for Environmental Literacy: A Trainers Workshop of Lifelong Learning Şirin Gülcen EREN	263 – 280
6	Revitalizing a Historical Corridor to Sustain Architectural and Cultural Heritage; A GIS Based Case Study in Alsancak İzmir Ayşe KALAYCI ÖNAÇ, Pınar ORMAN, Sevin UZER, Merve KÖŞKER	281 – 292
7	Simülasyon Mekânı Olarak Ankara Pavyonları Oğuzhan AKTAŞ	293 – 304
8	Giresun Kenti Parklarında Kullanıcı Memnuniyeti Ömer ATABEYOĞLU, Afşin AYHAN	305 – 314
9	İnsan-Mekân Etkileşimi Bağlamında Kırklareli Merkez Yayla ve Vilayet Meydanları Kullanılabilirlik Durumunun Araştırılması H. Meltem GÜNDOĞDU, Merve Beyza UĞUZ	315 – 337
10	Metropoliten Türbülans: Yerel Seçimler ve Tıkanan Muhafazakâr Siyasetin Arka Planındaki Sosyolojik Dinamikler İrfan ÖZET	338 – 354
11	Peyzaj Tasarımında Kullanılan Aydınlatma Elemanı Yüksekliği ve Döşeme Malzemesi İlişkisinin Yapay Sinir Ağı Analizi Kullanılarak Belirlenmesi Orhun SOYDAN, Ahmet BENLİYAY	355 – 370
12	Darıca İlçesindeki Mevcut Konut Gruplarının Ekolojik Açından Değerlendirilmesi. Ayşegül ENGİN VARDIR	371 – 386
***	Volume: 12, Issue: 2, Period: 42, Summer 2020 Ful Page	185-386

ICAM NETWORK | ONLINE INFORMATION-COMMUNICATION ART and MEDIA SERVICES

Executive Office

Karadeniz Şairler ve Yazarlar Derneği Yayınları (KAŞYAD) | Black Sea Poets and Author Association Publishing

Adress: Ahmet Emin Fidan Cultural and Research Center, Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU

Publication Technical E Mail: online@kentakademisi.com

For article submit: bilgi@kentakademisi.com , editor@kentakademisi.com

Phone / Fax: +90 425 310 20 30 – **WhatsApp Teknik Destek:** +356 7706 6507

* * *

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to our journal. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere. Publication Language: Turkish and English

Creative Commons Publication Licence:

Publication Type:

Scientific, International Double Blind Peer Reviewed Indexed Journal

* * *

Publication Period:

Urban Academy is Published Quarterly (15 March, 15, June, 15 September and 15 December)

PUBLICATION MANAGEMENT

YAYIN YÖNETİMİ

Owner in the Name of Information, ICAM | Communication,
Art and Media Publication Groups

Blacksea Poet and Author Association

Managing Director

Dr. Halit SUİÇMEZ

Legal Advisers

Lawyer Nuri POYRAZ

Lawyer Gamze AKDERİN

Informatics Technical Adviser

Baran Kadir GERAY

REPRESENTATIVE AGENCIES

Ankara Regional Representative

Assoc.Prof.Dr. Armağan ÖZTÜRK

İstanbul Regional Representative

Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Aegean Regional Representative

Dr. Osman SİRKECİ

Akdeniz Regional Representative

Prof.Dr. Yakup BULUT

Azerbaijan Representative

Assoc.Prof.Dr. Pervana MAMEDLI,

Kirgizistan Representative

Assist.Prof.Dr. Baktybek ISAKOV

Iranian Representative

Assist.Prof.Dr. Masoumeh DAEI

Assoc.Prof.Dr. Simon GRİMA / Malta Representative

Assoc.Prof.Dr. Prachand Man PRADHAN

Nepal Representative

ICAM | Bilgi, Kültür, Sanat, İletişim ve Medya Hizmetleri
Adına Sahibi

Karadeniz Şairler ve Yazarlar Derneği

Yazı İşleri Müdürü

Dr. Halit SUİÇMEZ

Hukuk Danışmanları

Av. Nuri POYRAZ

Av. Gamze AKDERİN

Bilişim Teknik Danışmanı

Baran Kadir GERAY

T E M S İ L C İ L İ K L E R

Ankara Bölge Temsilcisi

Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK

İstanbul Bölge Temsilciliği

Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ

Ege Bölge Temsilcisi

Dr. Üyesi Osman SİRKECİ

Akdeniz Bölge Temsilcisi

Prof.Dr. Yakup BULUT

Azerbaycan Temsilcisi

Doç.Dr. Pervana MAMEDLI

Kirgizistan Temsilcisi

Assist.Prof.Dr. Baktybek ISAKOV

İran Temsilcisi

Assist.Prof.Dr. Masoumeh DAEI

Doç.Dr. Simon GRİMA / Malta Temsilcisi

Doç.Dr. Prachand Man PRADHAN

Nepal Temsilcisi

EDITORIAL BOARD

(Rankings Alphabet Order by Academic Title)

CHIEF EDITOR	GENEL YAYIN EDITÖRÜ
Assist.Prof.Dr. Ahmet FİDAN ahmet@ahmetfidan.com	Dr.Öğr.Üyesi Ahmet FİDAN ahmet@ahmetfidan.com
EDITORS	EDİTÖRLER
Responsible for Indexes Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / nilgungorertamer@gmail.com	Dizin-İndeks Süreçlerinden Sorumlu Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / nilgungorertamer@gmail.com
Responsible for Publication Proses Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ / cigdemcif@gmail.com	Yayın Politikalarından Sorumlu Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ / cigdemcif@gmail.com
Responsible for Language and Technical Matters Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / eburerdonmez@yahoo.com	Dil ve Teknik İşlerden Sorumlu Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / eburerdonmez@yahoo.com
Responsible for Publication Proses Assist.Prof.Dr. Gökçen BAYRAK / bayrakgokcen@gmail.com	Yayın Akışından Sorumlu Dr.Öğr.Üyesi Gökçen BAYRAK / bayrakgokcen@gmail.com
YARDIMCI EDİTÖRLER	YARDIMCI EDİTÖRLER
Res.Asst. Buse AÇIK ETİKE / buseacik@atu.edu.tr	Arş.Gör. Buse AÇIK ETİKE / buseacik@atu.edu.tr
Assoc.Prof.Dr. Gizem ERDOĞAN AYDIN / gizemerdoğan@gmail.com	Doç.Dr. Gizem ERDOĞAN AYDIN / gizemerdoğan@gmail.com
Assist.Prof.Dr. Pelin KARAÇAR / peliner@gmail.com	Dr.Öğr.Üyesi Pelin KARAÇAR / peliner@gmail.com
BRANCH EDITORS	BRANŞ EDİTÖRLERİ
(Summer Issue - Volume, 13, Issue, 2 / Section Editors)	(Cilt 13, Sayı 2 Yaz Sayısı Alan Editörleri)
Prof.Dr. Bahriye GÜLGÜN / Landscape Architecture isik.bilge@gmail.com	Prof.Dr. Bahriye GÜLGÜN / Peyzaj Mimarlığı isik.bilge@gmail.com
Prof.Dr. Bilge IŞIK / Environmental Design isik.bilge@gmail.com	Prof.Dr. Bilge IŞIK / Çevresel Tasarım isik.bilge@gmail.com
Prof.Dr. Gül ASATEKİN / İstanbul Bilgi University gasatekin@kentakademisi.com	Prof.Dr. Gül ASATEKİN / İstanbul Bilgi Üniversitesi gasatekin@kentakademisi.com
Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / Urban and Environmental Sciences nilgungorertamer@gmail.com	Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / Kent ve Çevre Bilimleri nilgungorertamer@gmail.com
Prof.Dr. Serap İNCAZ / International Trade and logistics serapincaz@gmail.com	Prof.Dr. Serap İNCAZ / Uluslararası Ticaret ve Lojistik Kentleşme ve Yerel Yönetimler
Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Urban Design eburerdonmez@yahoo.com	Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Kentsel Tasarım eburerdonmez@yahoo.com
Assoc.Prof.Dr. Gizem ERDOĞAN / Geographical Inf. Systems gizemerdoğan@gmail.com	Doç.Dr. Gizem ERDOĞAN / Coğrafi Bilgi Sistemleri gizemerdoğan@gmail.com
AssocProf.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU / Regional Planning pinozden@istanbul.edu.tr	Doç.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU / Bölge Planlama pinozden@istanbul.edu.tr
AssocProf.Dr. Candan KUŞ ŞAHİN / Landscape Architecture candansahin@sdu.edu.tr	Doç.Dr. Candan KUŞ ŞAHİN / Peyzaj Mimarlığı candansahin@sdu.edu.tr
AssocProf.Dr. Emel BAYLAN / Landscape Architecture emelbaylan@yyu.edu.tr	Doç.Dr. Emel BAYLAN / Peyzaj Mimarlığı emelbaylan@yyu.edu.tr
Assoc.Prof.Dr. Emine MALKOÇ TRUE / Landscape Architecture eminemalkoc@hotmail.com	Doç.Dr. Emine Malkoç TRUE / Peyzaj Mimarlığı eminemalkoc@hotmail.com
Assoc.Prof.Dr. İnanç Işıl YILDIRIM / Construction Techniques isilyildirim@beykent.edu.tr	Doç.Dr. İnanç Işıl YILDIRIM / Yapı Teknolojileri isilyildirim@beykent.edu.tr
Assoc.Prof.Dr. İpek ALTUĞ TURAN / Landscape Architecture ipekaltug@hotmail.com	Doç.Dr. İpek ALTUĞ TURAN / Peyzaj Mimarlığı ipekaltug@hotmail.com
AssocProf.Dr. Kübra YAZICI / Plant Design k-yazici-karaman@hotmail.com	Doç.Dr. Kübra YAZICI / Bitkisel Tasarım k-yazici-karaman@hotmail.com
AssocProf.Dr. Sen YÜKSEL / Architectural design senyuksele@beykent.edu.tr	Doç.Dr. Şen YÜKSEL / Mimari Tasarım senyuksele@beykent.edu.tr
Assoc.Prof.Dr. Simon GRIMA / Urban and Risk Management simon.grima@um.edu.mt	Doç.Dr. Simon GRIMA / Kent ve Risk Yönetimi simon.grima@um.edu.mt
Assist.Prof.Dr. Ahmet FİDAN / Urbanization and Local Management	Dr.Öğr.Üyesi Ahmet FİDAN / Kentleşme ve Yerel Yönetimler

<p>/ ahmet@ahmetfidan.com Assist.Prof.Dr. Cem TUTAR / Communication Sciences cem.tutar@uskudar.edu.tr Assist.Prof.Dr. Emel KARAKAYA AYALP / Urban and Reg, Planning emellkarakaya@gmail.com Assist.Prof.Dr. Figen TAŞKIN / Political Sciences figen23taskin@gmail.com Assist.Prof.Dr. Gökçen BAYRAK / Environment Engineering bayrakgokcen@gmail.com Assist.Prof.Dr. Gözde E. ÇETİNTAHTRA / Urban Design gozde.eksioglu@deu.edu.tr Assist.Prof.Dr. Oğuzhan Yavuz BAYRAKTAR obayraktar@kastamonu.edu.tr Assist.Prof.Dr. Pelin KARAÇAR / Fine Arts and Design pkaracar@medipol.edu.tr Assist.Prof.Dr. Salih ELMAS / Landscape Design eselmas@gmail.com</p>	<p>ahmet@ahmetfidan.com Dr.Öğr.Üyesi Cem TUTAR / İletişim Bilimi cem.tutar@uskudar.edu.tr Dr.Öğr.Üyesi Emel KARAKAYA AYALP / Kent ve Bölge Planlama emellkarakaya@gmail.com Dr.Öğr.Üyesi Figen TAŞKIN / Siyaset Bilimi figen23taskin@gmail.com Dr.Öğr.Üyesi Gökçen BAYRAK / Çevre Bilimleri ve Mühendisliği bayrakgokcen@gmail.com Dr.Öğr.Üyesi Gözde E. ÇETİNTAHTRA / Kentsel Tasarım gozde.eksioglu@deu.edu.tr Dr.Öğr.Üyesi Oğuzhan Yavuz BAYRAKTAR / obayraktar@kastamonu.edu.tr Dr.Öğr.Üyesi Pelin KARAÇAR / Güzel Sanatlar ve Tasarım pkaracar@medipol.edu.tr Dr.Öğr.Üyesi Salih ELMAS / Peyzaj Tasarımı eselmas@gmail.com</p>
<p>LANGUAGE EDITORS R.A. Buse Açık ETİKE / buse@kentakademisi.com Sema CAVA ÇAMCI / java@yazarportal.com R.A. Barış Anıl ÇETİN / barisanilcetin@protonmail.com</p>	<p>YABANCI DİL EDITÖRLERİ Arş.Gör. Buse AÇIK ETİKE / buse@kentakademisi.com Sema CAVA ÇAMCI / java@yazarportal.com Arş.Gör. Barış Anıl ÇETİN / barisanilcetin@protonmail.com</p>
<p>TECHNICAL EDITORS R.A. Buse Açık ETİKE / buse@kentakademisi.com Ayşe YILMAZ / bilgi@bilgiagi.net Filiz KURTULMUŞ / Proof Reading Editor</p>	<p>TEKNİK EDITÖR Arş.Gör. Buse AÇIK ETİKE buse@kentakademisi.com Ayşe YILMAZ / bilgi@bilgiagi.net Filiz KURTULMUŞ / Redaksiyon Editörü</p>
<p>INTERNATIONAL SCIENTIFIC ADVISORY BOARD</p>	<p>ULUSLARARASI BİLİMSEL DANIŞMA KURULU</p>
<p>(Hierarchic Criteria: Academic Title and Alphabetical) Prof.Dr. Abdildacan AKMATALİEV / Kyrgyz National Academy Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul University Prof.Dr. Ahmet Guner SAYAR / Beykent University Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP / Alp Architects YKB Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has University Prof.Dr. Akmaral İBRAYEVA Northern Kazakhstan Manas Rozybayev State University Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun University Prof.Dr. Bahriye GÜLGÜN / Ege University Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi University Prof.Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN / Giresun University Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL / İstanbul University Prof.Dr. Cavit YAVUZ / Ordu University Prof.Dr. Cenk DEMİRKIRAN / İzmir Katipçelesi University Prof.Dr. Claus OTTE / Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ / Necmettin Erbakan University Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya University Prof.Dr. Gurol ÖZCÜRE / Ordu University Prof.Dr. Gönül UZELLİ / İstanbul University Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA / Kocaeli University Prof.Dr. H. İnci ARTAN / İstanbul University Prof.Dr. Huriye TOKER / Yaşar University Prof.Dr. Hülya BAYKAL / Marmara University Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY / Transylvania University</p>	<p>(Sıralama Ölçütü: Unvana göre, alfabe sırası) Prof.Dr. Abdildacan AKMATALİEV / Kırgız Milli Devlet Akademisi Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Ahmet Güner SAYAR / Beykent Üniversitesi Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP / Alp Architects YKB Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has Üniversitesi Prof.Dr. Akmaral İBRAYEVA Kuzey Kazakistan Manas Rozybayev Devlet Üniversitesi Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun Üniversitesi Prof.Dr. Bahriye GÜLGÜN / Ege Üniversitesi Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi Üniv. Prof.Dr. Betül KARAGÖZ YERDELEN / Giresun Üniversitesi Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Cavit YAVUZ / Ordu Üniversitesi Prof.Dr. Cenk DEMİRKIRAN / İzmir Katipçelesi Üniversitesi Prof.Dr. Claus OTTE / Bonner Institut Für Migrationsforschung Und Interkulturelles Lernen Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ / Necmettin Erbakan Üniversitesi Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya Üniversitesi Prof.Dr. Gürol ÖZCÜRE / Ordu Üniversitesi Prof.Dr. Gönül UZELLİ / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA / Kocaeli Üniversitesi Prof.Dr. H. İnci ARTAN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Huriye TOKER / Yaşar Üniversitesi Prof.Dr. Hülya BAYKAL / Marmara Üniversitesi Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY / Transylvania Üniversitesi</p>

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Toros University
Prof. Dr. Mesut DOĞAN / İstanbul University
Prof. Dr. Mehmet TEKTAŞ / Bandırma Onyedli Eylül University
Prof. Dr. Mehmet YILMAZ / Ordu University
Prof.Dr. Mustafa ILICALI / İstanbul Commerce University
Prof.Dr. Nergis BİRAY / Pamukkale University
Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / Gazi University
Prof.Dr. Nilgün SAZAK / Sakarya University
Prof.Dr. Nurseren TOR / Mersin University
Prof.Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU / Artvin Çoruh University
Prof.Dr. Ruhet GENÇ / Türkisch-Deutsche Universität
Prof.Dr. Sayfuline FLERA / Tataristan Kazan Federal University
Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara University
Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida
Prof.Dr. Tuğba KİPER / Namık Kemal University
Prof.Dipl.Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Germany
Prof.Dr. Yakup BULUT / Gaziantep University
Prof.Dr. Yüksel DEMİRKAYA / Marmara University
Assoc.Prof.Dr. Aynur CAN ATMACA / Marmara University
Assoc.Prof.Dr. Armağan ÖZTÜRK / Artvin Çoruh University
Assoc.Prof.Dr. Cengiz Mesut TOSUN / Mersin University
Assoc.Dr. Doğançan ÖZSEL / Munzur University
Doç.Dr. Gizem ERDOĞAN / İzmir Demokrasi University
Assoc.Prof.Dr. Hilal TURGUT / Artvin Çoruh University
Assoc.Prof.Dr. İbrahim SERBESTOĞLU / Ondokuz Mayıs University
Assoc.Prof.Dr. İpek ALTUĞ TURAN / Ege University
Assoc.Prof.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA
Middlebury Inst. of International Studies at Monterey
Assoc.Prof. Dr. Masoumeh DAEİ, İran, Tebriz Payem University
Assoc.Prof.Dr. Merziyye NECEFOVA / Azerbaijan National Academy
Assoc.Prof.Dr. Mesut TEKŞAN / Ordu University
Assoc.Prof.Dr. Murat TOKSARI / Sivas Cumhuriyet University
Assoc.Prof.Dr. P. Pınar GİRİTLİOĞLU / İstanbul University
Assoc.Prof.Dr. Pervana MAMEDLI / Azerbaijan National Sciences Academy
Assoc.Prof.Dr. Prachand Man PRADHAN / Kathmandu University
Assoc.Prof.Dr. Sedat BOSTAN / Ordu University
Assoc.Prof.Dr. Selim ÖKEM / Yıldız Teknik University
Assoc.Prof.Dr. Sen YUKSEL / Beykent University
Assoc.Prof.Dr. Sevim BUDAK / İstanbul University
Assoc. Prof. Dr. Sima POUYA / İnönü University
Assoc.Prof.Dr. Simon GRİMA / Malta University
Assoc.Prof.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson University
Doç.Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI / Giresun University
Assoc.Prof.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Scientific Academy
Dr.Öğr.Üyesi Abbas KARAAĞAÇLI / Giresun University
Dr.Öğr.Üyesi Ayşe KALAYCI ÖNAÇ / İzmir Katip Çelebi University
Assist.Prof.Dr. Baktybek ISAKOV / Kırgız Türk Manas University
Assist.Prof.Dr. Betsy S. HALFON / İstanbul Aydın University
Assist.Prof.Dr. Burcu Burçin DOGMUSOZ / İzmir Katipçelebi University
Assist.Prof.Dr. Emel KARAKAYA AYALP / İzmir Demokrasi University
Assist.Prof.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ / Samsun University
Assist.Prof.Dr. Feran AŞUR / Yuzuncu Yil University
Assist.Prof.Dr. Hasan YILDIZ / Ordu University
Assist.Prof.Dr. Nedim DİKMEN / Ordu University
Assist.Prof.Dr. Orhan İYİBİLGİN / Ordu University

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU / Toros Üniversitesi
Prof.Dr. Mesut DOĞAN / İstanbul Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet TEKTAŞ / Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi
Prof.Dr. Mehmet YILMAZ / Ordu Üniversitesi
Prof.Dr. Mustafa ILICALI / İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof.Dr. Nergis BİRAY / Pamukkale Üniversitesi
Prof.Dr. Nilgün GÖRERTAMER / Gazi Üniversitesi
Prof.Dr. Nilgün SAZAK / Sakarya Üniversitesi
Prof.Dr. Nurseren TOR / Mersin Üniversitesi
Prof.Dr. Özgür EMİNAĞAOĞLU / Artvin Çoruh Üniversitesi
Prof.Dr. Ruhet GENÇ / Türkisch-Deutsche Universität
Prof.Dr. Sayfuline FLERA / Tataristan Kazan Federal Üniversitesi
Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara Üniversitesi
Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida
Prof.Dr. Tuğba KİPER / Namık Kemal Üniversitesi
Prof.Dipl. Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Almanya
Prof.Dr. Yakup BULUT / Gaziantep Üniversitesi
Prof.Dr. Yüksel DEMİRKAYA / Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Aynur ATMACA CAN / Marmara Üniversitesi
Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK / Artvin Çoruh Üniversitesi
Doç.Dr. Cengiz Mesut TOSUN / Mersin Üniversitesi
Doç.Dr. Doğançan ÖZSEL / Munzur Üniversitesi
Doç.Dr. Gizem ERDOĞAN / İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç.Dr. Hilal TURGUT / Artvin Çoruh Üniversitesi
Doç.Dr. İbrahim SERBESTOĞLU / Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç.Dr. İpek ALTUĞ TURAN / Ege Üniversitesi
Doç.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA
Middlebury Inst. of International Studies at Monterey
Doç.Dr. Masoumeh DAEİ, İran, Tebriz Payem University
Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA / Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Doç.Dr. Mesut TEKŞAN / Ordu Üniversitesi
Doç.Dr. Murat TOKSARI / Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Doç.Dr. Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU / İstanbul Üniversitesi
Doç.Dr. Doç.Dr. Pervana MAMEDLI / Azerbaycan Milli İlimler Akademisi
Doç.Dr. Prachand Man PRADHAN / Kathmandu Üniversitesi
Doç.Dr. Sedat BOSTAN / Ordu Üniversitesi
Doç.Dr. Selim ÖKEM / Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç.Dr. Sen YUKSEL / Beykent Üniversitesi
Doç.Dr. Sevim BUDAK / İstanbul Üniversitesi
Doç.Dr. Sima POUYA / İnönü Üniversitesi
Doç.Dr. Simon GRİMA / Malta Üniversitesi
Doç.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson Üniversitesi
Doç.Dr. Yasemin MAMUR IŞIKÇI / Giresun Üniversitesi
Doç.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Bilim Akademisi
Dr.Öğr.Üyesi Abbas KARAAĞAÇLI / Giresun Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Ayşe KALAYCI ÖNAÇ / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi. Baktybek ISAKOV / Kırgız Türk Manas Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Betsy S. HALFON / İstanbul Aydın Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi. Burcu Burçin DOGMUSOZ / İzmir Katipçelebi University
Dr.Öğr.Üyesi Emel KARAKAYA AYALP / İzmir Demokrasi Üniv.
Dr.Öğr.Üyesi Ercan YÜKSEKYILDIZ / Samsun Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Feran AŞUR / Yüzüncü Yil Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Hasan YILDIZ / Ordu Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Nedim DİKMEN / Ordu Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Orhan İYİBİLGİN / Ordu Üniversitesi

Assist.Prof.Dr. Oylum GÖKKURT BAKI / Sinop University
Assist.Prof.Dr. Taylan ENGİN / Bandırma 17 Eylül University

Dr.Öğr.Üyesi Oylum GÖKKURT BAKI / Sinop Üniversitesi
Dr.Öğr.Üyesi Taylan ENGİN / Bandırma 17 Eylül Üniversitesi

FOR SUMMER ISSUE REVIEWER BOARD

YAZ SAYISININ HAKEM KURULU
(Unvana göre Alfabe Sıralaması)

Prof.Dr.	Ahmet TALİMCİLER
Prof.Dr.	Atilla GÜL
Prof.Dr.	Dilek OZDEMİR DARBY
Prof.Dr.	Mehmet TOPAY
Prof.Dr.	Nilgün GORERTAMER
Prof.Dr.	Reyhan ERDOĞAN
Prof.Dr.	Rüya YILMAZ
Prof.Dr.	Şükrü DURSUN
Prof.Dr.	Tanay BİRİŞÇİ
Prof.Dr.	Tülay CENGİZ
Assoc.Prof.Dr.	Ayşe Güeliz BİLGİN ALTINÖZ
Assoc.Prof.Dr.	Hülya BERKMEN
Assoc.Prof.Dr.	Doğancan ÖZSEL
Assoc.Prof.Dr.	Mehmet ÇETİN
Assoc.Prof.Dr.	Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU
Assoc.Prof.Dr.	Elif AKPINAR KÜLEKÇİ
Assoc.Prof.Dr.	Gizem ERDOĞAN
Assoc.Prof.Dr.	Soner ŞAHİN
Assoc.Prof.Dr.	Candan KUŞ ŞAHİN
Assoc.Prof.Dr.	Burcu Gülay TAŞÇI
Assoc.Prof.Dr.	Mediha Burcu SILAYDIN AYDIN
Assoc.Prof.Dr.	Murat DAL
Assoc.Prof.Dr.	Neslihan DOĞAN SAĞLAMTİMUR
Assoc.Prof.Dr.	Didem AKYOL ALTUN
Assoc.Prof.Dr.	Ahmet MAZLUM
Assoc.Prof.Dr.	Deniz BALIK LÖKÇE
Assoc.Prof.Dr.	Cemile KARADENİZ
Assoc.Prof.Dr.	Gizem ERDOĞAN
Assoc.Prof.Dr.	Serkan KEMEÇ
Assoc.Prof.Dr.	Sevim BUDAK
Assoc.Prof.Dr.	Kübra YAZICI
Assoc.Prof.Dr.	Pınar ÖKTEM ERKARTAL
Assist.Prof.Dr.	Ayşe KALAYCI ÖNAÇ
Assist.Prof.Dr.	Begüm BAYRAKTAROĞLU
Assist.Prof.Dr.	Betül Gelengül EKİMCİ
Assist.Prof.Dr.	Cumhur ASLAN
Assist.Prof.Dr.	Dalya HAZAR KALONYA
Assist.Prof.Dr.	Elif KARAÇOR
Assist.Prof.Dr.	Esra ÖZHANCI
Assist.Prof.Dr.	Faruk TUNCER
Assist.Prof.Dr.	Feran AŞUR
Assist.Prof.Dr.	Gözde TAŞÇI
Assist.Prof.Dr.	Güldehan ATAY
Assist.Prof.Dr.	Hüseyin ERTUĞRUL
Assist.Prof.Dr.	İkbal Ece POSTALCI
Assist.Prof.Dr.	Lana KUDUMOVIC
Assist.Prof.Dr.	Merve ATMACA
Assist.Prof.Dr.	Olcay TİRE

Assist.Prof.Dr.	Serdar AKYURT
Assist.Prof.Dr.	Seyhan YARDIMLI
Assist.Prof.Dr.	Uğur TUZTAŞI
Assist.Prof.Dr.	Ülger BULUT KARACA Dr. Özge ERBAS,
Assist.Prof.Dr.	Zeynep PEKER
Dr.	Fatma KUNT
Dr.	Gökhan BALIK
Dr.	Gülendam AKGÜL
Dr.	Mehmet Murat CÖMERT
Dr.	Müge AYDIN

Kent Akademisi

ICAM | ONLINE INFORMATION-COMMUNICATION AND MEDIA PUBLISHING GROUP

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Social Networking Sites As a Tool for Conservation of Cultural Heritage: The Case of Eskihisar (Stratoniceia), Turkey	
Corresponding Author	Eylem Kazıl AYDOĞDU ¹ Ministry of Culture and Tourism, eylemaydogdu06@gmail.com	
Received Date Accepted Date	27.01.2020 01.07.2020	
Author / Authors	Eylem Kazıl AYDOĞDU ORCID: 0000-0002-1520-6090	
How to Cite	AYDOĞDU, E. K., (2020). Social Networking Sites As a Tool for Conservation of Cultural Heritage: The case of Eskihisar (Stratoniceia), Turkey Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Araç Olarak Sosyal Ağ Siteleri: Eskihisar (Stratonikeia) Örneği , Kent Akademisi, Volume, 13 Issue 2, Pages, 185-202	

Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Araç Olarak Sosyal Ağ Siteleri: Eskihisar (Stratonikeia) Örneği

Eylem Kazıl AYDOĞDU

ÖZ:

Kırsal yerleşimlerin bazılarında zaman içinde oluşmuş hayat, yapılı çevre ve ekolojik sistem, yeraltındaki arkeolojik kalıntılara verilen önem nedeniyle göz ardı edilmiştir. Halbuki amaç geçmişten günümüze kadar süregelen bir yaşam şeklinin bileşenleri olan arkeolojik, mimari, ekolojik ve somut olmayan değerlerin birlikte korunmasını sağlamak olmalıdır. Bu değerlerin uyum içinde bir aradalığını sürdürebilmelerini sağlamak için, farklı bir koruma ve yönetim planlaması yaklaşımı geliştirmek gereklidir. Bu amaçla, makalede geleneksel kırsal yerleşimin devam ettiği önemli bir arkeolojik merkez ve kültürel mirasımızın bir parçası olan Eskihisar (Stratonikeia)'da katılımcı bir yönetim planlaması yaklaşımı önerilmiştir. Eskihisar, Muğla İline bağlı, Yatağan İlçesinde 1980'li yıllarda terkedilmiş, bugün sadece birkaç ailenin yaşadığı bir köydür. Kültürel miras alanında yeni bir koruma ve yönetim planlaması metodu geliştirilirken, doğru araçların tanımlanması önemlidir. Bu araştırma ile sosyal medyada bir paylaşım sitesi olan Facebook'un koruma ve yönetim planlamasındabir araç olarak kullanılabilirliğini incelenmiştir. Çalışmada Eskihisarda herhangi bir zaman diliminde yaşamış ve halen yaşamakta olan yerli halktan, sosyal medya aracılığıyla gelen veriler ile arazi çalışmalarında elde edilen veriler bütünleştirilmiş, yerli halkın katkılarıyla katılımlı bir yönetim planlaması süreci gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak; bu makale ile kültürel miras alanlarında yürütülen koruma ve yönetim planlaması

¹ Ministry of Culture and Tourism, eylemaydogdu06@gmail.com

çalışmalarında Facebook gibi bir sosyal paylaşım sitesinin bir araç olarak kullanılabilirliği araştırılmış, olumlu ve olumsuz tarafları incelenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Facebook, Sosyal medya, Koruma, Alan yönetimi, Eskişehir

ABSTRACT:

The traditional life, built environment and ecological fabric are ignored in favor of archeological assets in some of the rural settlements. However, the aim should be to ensure the coexistence of archeological, architectural, ecological and intangible components as indispensable constituents of a life-style inherited from the past. In order to sustain the coexistence and coherence of these single components, a unique conservation approach should be developed for this kind of settlements. For this aim, a participated management planning approach is suggested for the archeological sites merged with inhabited traditional rural settlements. Eskişehir (Stratoniceia), which has been an important settlement from ancient periods onwards, is the focus of this paper. The area was abandoned in 1980s due to a number of problematic conservation decisions. Definition of a proper tool for the conservation is necessary while it is important to construct a conservation and management method for cultural heritage. This paper introduces a social networking website (Facebook), which is widely used by people from different age, gender, socio-cultural groups, as a tool to collect data, to create a platform for evaluation and discussion of the site and to produce a relevant solution for the sustainability of this “continuity” on timeless space. This study examines the pros and cons of the use of social networking site as a tool for a scientific research and evaluation in conservation planning process.

KEYWORDS: Facebook, Social Networking, Conservation, Management, Stratoniceia

INTRODUCTION:

Most of the cultural heritages have been preserved with traditional conservation approaches, especially, some archeological sites coexisting with settlements of rural and urban characteristics have been preserved with sole archeological scientific approaches. However, these areas include a variety of values produced by local communities in time. Considering only heritage under the soil, neglecting the traditional-ecological values and needs of residents can cause a tension.

Conservation of such areas should be considered with all components of the site in a holistic way, and importance should be given to not only archeological findings but also all cultural, ecological assets and needs of residents. This fact indicates the necessity of participation of the local people to conservation and management processes. Although international conventions emphasize the importance, integration of traditional knowledge is still missing during decision-making process in these kind protected areas. This fact has led to produce participatory methodologies in heritage conservation and management approaches. On the other side, participation of locals to decision-making process can be ensured in many ways. The use of modern technologies for participation is one of these ways today. Especially, the use of digital technologies for participation of people who had to move away from their hometown because of the wrong conservation approaches is indispensable in some cases.

Low cost modern digital technologies (digital systems, web sites) can be used efficiently and effectively to develop multimedia participation. Their widespread use by people from all socio-economic levels helps to integrate the local knowledge to preserve, disseminate and promote heritage and its native spirit. As emphasized in Quebec Declaration,

these technologies facilitate the diversity and constant renewal of the documentation on the spirit of place by the participation of the natives (Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place, Article 7).

Internet and its components have become an ever-growing fraction of all social activities. Social networking has also drawn interest of the academic community; but the potentials and use of social networking sites are not fully analyzed yet for scientific purpose. In other words, scientific community has not fully embraced the idea of using these that are merely considered as an easily accessible and enjoyable tool for social networking for the research purposes. Today, social networking systems have been initiated in some conservation fields like environmental and natural science (Minin, 2015; Arts, Wal, and Adams, 2015), but they should be disseminated other fields like conservation of cultural heritage. The study discusses the use of 'Facebook', one of the most popular a social networking websites used by almost all age groups, for the purpose of tracking what others know, and using that information in order to design a new decision –making process.

The case chosen for the research is Eskihisar (Stratonikeia) which is a settlement in province of Muğla, Turkey. Eskihisar is a settlement, which has variety of historic, traditional and environmental values. This study aims to integrate information coming from different sources especially from locals, as well as evaluate the site with the participation of people by using Social Networking Systems (SNSs) in decision-making process, targeting to solve potential conflicts among the conservation authorities who set the global significance of the site, and population of the village who advocates local significance.

This paper provides a methodological framework to guide future conservation work on this kind of settlements; the findings of and recommendations made at the end of this study are intended to assist local communities, conservationists, managers and planners for the future efforts to conserve the cultural heritage.

1. Utilization of Social Networking Sites for Conservation of Culture Heritage

As the fastest growing type of social platform on the Internet, a Social Networking Service (SNS) is an online service, platform or site that focuses on building and reflecting social relations or social networks among people. Social network sites are the most popular among these services. Tredinnick (Tredinnick, 2006) defines social networking sites as those sites driven by user-participation and user-generated content. Lampe et al. (Lampe, Ellison, and Steinfield, 2008) describe three main characteristics of social networking sites as follows: such sites allow users to '1- construct a public or semi-public profile within a bounded system, 2- articulate a list of other users with whom they share a connection, and 3- view and traverse their list of connections and those made by others within the system.' Popular SNSs include MySpace, Facebook, Twitter, and LinkedIn. In particular, Facebook has a very broad participation because of its convenient usage.

Social networking sites provide a variety of ways to interact with people. Activists use them as a means of low-cost grassroots organization. Scholars have begun to investigate about use of social networking tools to understand how such sites play a role for identity, privacy, social capital, education and conservation of nature (Wu, Xie, Huang, Li, Yuan, and Liu, 2018). Social networking allows scientific groups to expand their knowledge base and share ideas, and without these new means of communicating their theories might become 'isolated and irrelevant'(Liebeskind, Oliver, Zucker, and Brewer, 1996). Although some examinations were made in order to understand its usage in social culture, there exist large gaps in research about this type of service. For example, so far there has been no attempt to use the basic functionalities of SNS for conservation of cultural heritage researches.

In the conservation and management science area, social networking services can be simply defined as web based systems for dealing with tangible information with intangible ones. Facebook, one of the most popular SNSs, allows the collection, display and analysis of qualitative data with spatial references. The interactive community platform provides means for integrating quantitative knowledge into statement of significance and informs decision-making process via a modified public involvement process. Facebook can also feed evaluation and management stages in conservation of cultural heritage thanks to online participation via this site. This makes Facebook a compatible tool to collect information for the conservation and management of the cultural heritage.

2. Eskihisar and Stratoniceia, Living Together

The village Eskihisar (Stratoniceia) is located near a modern Turkish province of Muğla located at western part of Turkey, in Aegean Region (figure 1-2). Several touristic centers such as Bodrum, Marmaris, Gökova and Didim, as well

as many important archeological sites like Halikarnassos, Heraklia, Panomara, Lagina, Mylassa, Idima and Mabolla are located in the close vicinity.

Eskihisar is a settlement, which has hosted many civilizations from antiquity to modern times. The development of the historical setting was the result of the long period of settling over centuries. A rich stratification of civilizations ranging from prehistoric to modern times can be observed in the area. Although it is known that habitation in Eskihisar dates back to Neolithic Period (1000-300 BC.), the oldest archaeological remnants are from Hellenistic Period onwards (270 BC.-...). There is a rich variety of cultural heritage until early 1980' (figure 3-4). However, it is no longer settled, which is especially the result of various wrong practices and decisions of responsible authorities. The old settlement was designated as an archeological conservation area in 1978, and every building activity was restricted (Archive of Muğla Regional Council for the Conservation of Cultural Heritage). In this time, especially decisions taken by archeologists caused migration of residents from the site to other places. For instance, archeologists took the decision to cut off the electricity, which encouraged the inhabitation, as it was thought to destroy archeological reserves. The native residents of the site were forced to abandon the village. Only ten native residents stay in the site today (figure 5-6). The monuments of Eskihisar became neglected ruins, permanently isolated from each other and from their surrounds, culturally and spatially. The city confronts loneliness and lack of protection without its residents today. The inhabitants moving to other places were unhappy, they longed for return to their old village.

Figure 1. The map of the area

Figure 2. Aerial-photograph of Eskihisar

Figure 3. Traditional shop

Figure 4. Traditional house

Figure 5. An old person living in the site

Figure 6. An old person living in the site

The ruins of Stratoniceia give an idea of the solidity and magnificence of the ancient city. The excavations carried out over 17 seasons since 1970's have disclosed architectural remains of the ancient settlement (figure 7). The results obtained from regular excavations showed that the inhabited city laid on the flat area located in the north. The area has a hippodamos plan schema, and consists of districts separated from one another with wide streets named as plateia having stoas (Boysal, 1987). Its acropolis is located in the southern hillside. It is fortified with a circular wall surrounding the summit. The Great Propylon (City gate) located in the beginning of the sacred road to Lagina has been used up to modern times. The amphitheatre (figure 8) of the city was used both in the Hellenistic and Roman Periods (2. - 1. Century). On the hillside above the theatre is a leveled area, on which one finds the ruins of a small temple in the Ionic order. The temple belongs to Early Roman Period. The gymnasium (Figure 9), the largest building of the city, was constructed with marble blocks in 2nd Century BC and went through a number of repairs during Roman and Byzantium Periods (5th Century AC.) (Bean, 1971). Another important building of the city is Bouleuterion, dated 3rd or 2nd Century BC. To the west, there is the agora, or market place, of Stratoniceia (Söğüt, 2013). These architectural buildings represent outstanding archeological values of the site, but there is considerable potential for further archeological discoveries, additional values in Eskişehir.

Figure 7. The location of antique buildings (Google map)

Figure 8. Amphitheatre

Figure 9. Gymnasium (Sport- training complex)

Figure 10. The mosque named as Kuru Cami

These archaeological findings, co-exist with the Ottoman Period, traditional buildings can be seen in the area. There were seven districts and 600 households with houses with earth roofs. There were 10 shops and 40-50 Tabakhanes

because of the abundance of water (Baş, 1991). The settlement lived its most glorious times in the 19th - 20th centuries. There were two mosques, which are Kuru Cami (figure 10), and Sultan (Sulu) Camii (Evliya Çelebi, 1985). The examples to civil architecture and the city bazaar exhibit a strong integration between different cultures. Especially mansions that belonged to the landed gentry of the city are significant examples to the 19th century architecture (figure 11). These were mostly constructed of marble and spolia, while other residential units were built with rubble stone and timber (figure 12). The most special characteristic of all houses is that a water well is found in their garden or courtyard. The streets are mostly crooked, however the plan layout of Eskihişar is a mixture of ancient grid plan scheme and traditional organic plan scheme.

Figure 11. A mansion belongs to landlords

Figure 12. Traditional building

3. Facebook for conservation: What have you done for Eskihişar?

How local knowledge and multiple realities of space and environment at the ‘community’ level could be obtained and evaluated with the participation of the people. Thus, this study is initiated in Eskihişar with the aim of assessing the applicability and relevance of social networking systems as a participatory tool in this context (Aydoğdu, 2012).

In this sense, research explores the use of networking site (Facebook) in 4 part.

- Firstly, a platform (group) was established on a social networking site (Facebook).
- Second part of the study contains the data collection phase.
- Third part of the study contains assessment phases with contributions of individuals.
- In fourth part, the opinions and suggestions of the individuals regarding significance of the village were discussed.

First part of the study contains the establishment of a platform (group) on a social networking site (Facebook) in 2007 by Eylem Kazıl AYDOĞDU, so as to collect relevant data and establish participation among people who cannot come together to discuss the issues about site. The name of the platform was ‘Eskihişar için ne yaptın?’ (What have you done for Eskihişar?). People who had been lived in the site were invited to the group. As the number of group members increases, photographs and video or audio files were posted by them; and the discussion wall was arranged to post the announcements and to answer the questions (Figure 13). It provides a platform for a more general use of a technology that can be used by unskilled users easily, and individuals with an internet connection are able to access the application from their browsers without purchasing extra software.

In second part of the study, information held by the community is integrated into the conservation and management planning process with the support of Facebook, which otherwise would not have been as prominent in planning discussions. Socio-economic, intangible, traditional-customary and qualitative information are generally not geo-

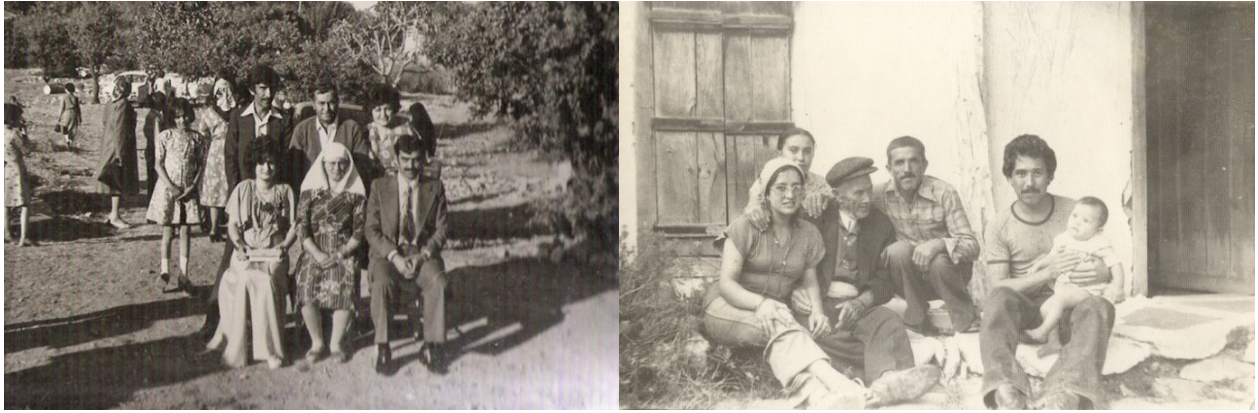
referenced, and therefore are less susceptible to spatial modeling. This new technique, using social network sites as a tool in a conservation-management work, is inserted in the methodology of the study to compensate these difficulties.

Figure 13. “What have you done for Eskihisar ?” Group home page established on Facebook

Interactive participants have shared their memory, historical remembrance with reference to certain places that were abandoned or disappeared. They gave information not only about their social life and built-up environment but also about fauna and flora of the site. Archeologist members shared their scientific knowledge about Stratoniceia. Today the number of members of the group has been increased to 710. Thus, various information, visual documents and multimedia gathered from participants have been stored in this group since 2007.

Visual representations including maps, videos, and actual photographs were organized on the group wall in order to gather necessary information from internet users. The members were asked to add the information under the related photo if they had the memories and narratives about it. With the comments of group members, the information on building identities representing previous ownership, life and memory was shared on group wall. In addition, group members attached old photos about certain areas and buildings in the village (Figure 14).

Figure 14. Pictures added by group members (engagement ceremony, 1977) and (family photo, 1980)

In addition to a huge amount of material provided by visitors of group page, numerous personal narratives of the life experience, or reaction to archeological works and migration (see figure 15 for examples) were also obtained. Contributions are grouped under different themes, including social life, domestic life, commerce, religion, and celebrations. After that, the information specific to per building lot was selected among the available material. Buildings and some areas about which information and documents were gathered via Facebook were signed to themap. Charts were produced representing buildings and areas with key map, photos showing the current and old state of the building and Facebook comments about them (see chart examples at table 1-2).

Figure 15. A picture from wedding ceremony

Key map

Public square – Harmanyeri 1954 (Sevilay Devcan)

This area provided the passage between Eskiköy and Ortaköy, and was used to reach the highway. On this area camel wrestles, football games and wedding ceremonies were arranged. House seen in the photo belonged to squires, and big dames were camel dames. At the right site of the photo there is Murat Bey's house and main fountain of the village on front of it. Modern building belonged to Metin and Erdoğan Kurt. Jeeps seen in the photo were employed for gelin alma ceremonies.

Table 1. Chart for building lots 1339-1340-1341 (Harmanyeri)

 <p>Key map</p>	 <p>Plan</p>
 <p>Aerial photo 1974</p>	 <p>Old photo 1960 (Tarcan Oğuz)</p>
 <p>New photo 2008</p>	<p>According to information coming from Facebook, these stores belonged to Mehmet and Abdullah Bey, and included tailor, shop and shoemaker.</p>

Table 2. Chart for building lots 1271-72-73 (Mehmet Bey and Abdullah Bey's store)

Third part of the study, on the other hand, contains assessment phases that include virtual discussion of features, potentials and problems of the site on Facebook platform. Such assessment depends on our understanding of the area

that helps to ensure that management decisions affecting the site are properly informed. This assessment also reflects a consensus of views of individuals involved in the production of this management plan and provides the foundation on which the proposals and actions in the management plan are based. For this reason, collected spatial and non-spatial information was evaluated

In forth part, the opinions and suggestions of the individuals regarding significance of the village were discussed. Communities were asked to express their ideas about Eskihisar on group page on Facebook. For this part of the study, some questionnaires were put on group wall so as to help the community think and talk about conservation status in the site. This feature, namely formation of questionnaire on group communication wall, is a special feature newly introduced by Facebook. Thus, all kind of discussions and interpretations can be conducted on group page, allowing exchanges between participants with differences of opinion.

The results showed that virtual questionnaires provided a successful way to rise awareness among participants and a good way to understand the crucial role of participation. Some questionnaires transmitted in this sense are represented below:

An important question is ‘what is the meaning of archeological remains for you?’. This question was asked to conceive the viewpoint of people about their archeological values. 45 people answered this question. When they asked this, most of them pointed out their awareness about values. Awareness about the role of institutions was seen on the most group members. Some claimed the importance of archeological remains will shape future of the site. Other responses can be listed as follows; a) Stratoniceia suffers from lack of interest, b) there is no conservation plan, c) it is waiting for rescue from coal mining, d) lost values of past living days, e) inadequate publicity, f) mysterious place different from other settlements (see figure 16).

Figure 16. Representation of question ‘what is the meaning of archeological remains for you?’ on Facebook group page

Question ‘What makes distinctive Eskişehir from other antique cities?’ got answers as follows:

22 people answered this question. Most frequent reply is the coexistence of past and present: Hellenistic, Roman, Ottoman and traditional area. An important point raised is the existence of large-scale mansions of local landlords in the settlement. Another one is the existence of foundations dating back to 19. Century, dedicated to the mother of Yıldırım Beyazıt, an Ottoman Sultan (figure 17).

Figure 17. Representation of question ‘What makes distinctive Eskişehir from other antique cities?’ on Facebook group page

Another question is ‘What is the biggest problem of Eskişehir?’

20 people answered this question. The answers are prohibition for settling, lack of water, and lack of sufficient publicity, and neglect (figure 18).

Figure 18. Representation of question ‘What is the biggest problem of Eskişehir?’ on Facebook group page

Last example of questions is ‘What kind of a future is to be expected for Eskişehir?’. 25 people answered this question. The answers are those: The future will be shaped with managers with real concerns for Eskişehir. It needs emergent conservation and management plans. Infrastructure and especially water are necessary. the current situation is quite terrible because even digging a way for water channel is impossible (figure 19).

Sizce Eskişehir nasıl bir gelecek bekliyor?

Figure19. Representation of question ‘How a future is waiting for Eskişehir?’ on Facebook group page

The results show that the community is aware of stratification of different periods in Eskişehir, and they support the conservation of all periods with today's residential area. The things making Eskişehir special are togetherness of buildings from different eras. One person defined this saying that there is not any other archeological city having mansions belongs to landlords.

According to people archeological remains are an important part of historic sites, and there is a need for publicity and conservation plan considering ancient and present characteristic of the area. Some people said that archeological remains shape future of the site, and Stratoniceia is lack of interest, ruined and unlucky site and a place extraordinarily mysterious.

Archeological remains are considered to be most remarkable elements in the site, but some people think traditional buildings belonging landlords are equally important as archeological buildings. Everybody knows that all houses are integrated with the tissue composed of ancient remains. Ancient stones were used during construction of houses. Someone is still alive among ancient remains.

Heritage is at risk because of coalmine activities and new planned road arrangement. Beside these concerns for ancient face of the site, other problems can be listed as waterlessness, forbiddance for resettling, confusion of authority and neglect.

The community wishes an integrated conservation of the site. They desire strong, local-based economies built on traditional and agricultural strengths, using tourism, heritage and cultural assets. They want a sustainable economy and enhancement of local retail and agricultural activity and a restored and reconditioned village with an enhanced quality of life.

DISCUSSION & CONCLUSION

Rural areas have lots of valuable assets like vernacular architecture (Asatekin, 2006), cultural assets, and economic values, which are produced by human beings. Coexistence of all these values means the continuity of the life. Cultural heritage cannot be correctly understood and evaluated apart from human being, social group, and culture.

The underpinning of awareness, as well as participation of local community in the process of planning and management is crucial to preserve complex areas having archeological, environmental, cultural and intangible values. And also the knowledge, needs, desires and hopes of these social groups should be adequately represented as input to conservation decision-making processes.

Therefore, not only underground archeological remains but also built-up environment and traditional life style must be taken into consideration, and information coming from inhabitants should be evaluated together with archeological knowledge in a participated decision-making process for all conservation activities.

Besides the adaptation of already defined values, specific values can be identified with collaboration of the local people living in and around the area. In the study, the significance of the area thereby distinguished values produced by residents or naturally arising are defined with collaboration of the local people living in Eskişehir previously or today.

Facebook provides a platform to collect hidden information held by community having relation with the case area, and accommodate discussions with them, seeking opinions about problems, constraints and opportunities for the management of the area, and about different activities (maintenance, conservation, recreation etc.). Their perceptions about archeological remains are also remarkable, and the results of archeological excavations excite the people. It means that although they cause some damage on their life, archeological studies are seen as valuable contributions to the site. The evaluation of the site with their opinions and perceptions give additional values for every part of the site.

This online application allows affected and interested individuals to participate in official decision process from remote locations using the Internet as the medium of interaction. Proposed social networking based participation system seems to be inexpensive and timesaving compared with more traditional approaches to public consultation based on meetings and surveys. As a social networking site, Facebook lets muted voices of the ordinary people be heard, talking about how they make sense of their past and their present. It helps to understand the true history of the place.

Each management activity is directly presented to the public thanks to characteristic of openness and democracy of the method. Everybody can follow the gathered information and discussions on virtual board, and make comments. Multiple-choice questions designed on group wall can be employed to get the community thinking and talking about future of the site. Social networking page inform local communities for the objectives of the management plan, seek input from them, and identify demands and expectations of communities. Comments should be used to re-formulate original proposals.

Having direct access to recordings like video, audio etc. on Facebook group page enables the preservation of all auditory information that is inevitably lost on written documents. The sound and video archive provided by Facebook allows the transformation of emotions, making the testimony more appealing, convincing, and accessible.

On the other hand, it should be accepted that Facebook would not be able to fulfill all expectations of a conservation study. Although Facebook appeared to be a very compatible tool with the some part of conservation of complex sites and also with decision-making studies, some deficiencies are recognized in utilization of Facebook for the conservation of complex areas like Eskişehir.

One of the major difficulties in utilizing Facebook for conservation and management studies is that, Facebook is a website and it can be terminated by creators in the future, or converted for a different purpose. For this reason, all information and visual documents must be duplicated and stored in another storage device. Another important point is that, every information given by anybody on Facebook are not dependable, this reality necessitates a triangulation, which means proofing the gathered information by using these new participatory techniques. This allows comparing the information gathered on the Facebook group page with the information collected from different sources.

Another difficulty is that all of the residents or locals having relevance with settlement cannot reach internet and social media like Facebook. This reality is means that the information staying still undetected must be collected with traditional approaches based on meetings and surveys.

Proposed method is applied only documentation, analysis and evaluation phase of management planning in this study. It is possible to expect the further design and application of Social networking Services for the conservation field. First one of these researches should be application of the proposed social networking based method on determination of vision and strategies, preparation of action plans and review steps in management planning studies. Further implementations in different settlements give a chance to question the efficiency and deficiency of proposed methodology. The applicability for other conservation issues and on other case as natural and urban areas should be researched.

There is a limited understanding of what can be done for other issues in conservation of cultural heritage with social networking services. They are still mostly found non-scientific. This situation requires large-scale research. This study would help other scholars to understand the long-term implications of these tools. The method explained in research would help build a ground for future researches for the application of this tool. Besides, the existing conservation and management process should be reviewed according to the new possibilities obtained through the new introduced tool. Together with the enhancing role of computer systems and internet in conservation area, the studies of today can change to be web based studies in the near future by designing and developing systems that include all components necessary for conservation and management process.

Compliance with Ethical Standard

Conflict of Interests: The authors declare that for this article they have no actual, potential or perceived conflict of interests.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding Disclosure: Not

Acknowledgments: (if applicable) Not

REFERENCES:

1. Minin, D. E.; Tenkanen H. ; Toivonen, T., “Prospects and challenges for social media data in conservation science”, (2015), *Frontiers in Environmental Science*. 3. 10.3389
2. Arts, K.; Wal, R.; Adams, W., “Digital technology and the conservation of nature”, (2015), *Ambio*. 44. 661-673.
3. Tredinnick, L., “Web 2.0 and Business – A pointer to the intranets of the future?”, *Business Information Review*, 23 (2006), 228-234.
4. Lampe, C.; Ellison, N.; Steinfield, C., “Changes in Use and Perception of Facebook”, In *Proceedings of the 2008 ACM conference on Computer supported cooperative work*, (2008), 721-730.
5. Wu, Y.; Xie, L. ; Huang, S.; Li, P. ; Yuan, Z. ; Liu, W., “Using social media to strengthen public awareness of wildlife conservation” *Ocean and Coastal Management*, (2018), 153. 76-83.
6. Liebeskind, J.; Oliver, A.; Zucker, L.; Brewer, M., “Social Networks, Learning, and Flexibility: Sourcing Scientific Knowledge in New Biotechnology Firms”, *Organization Science*, Vol. 7, No. 4 (1996), 428–443.
7. Archive of Muğla Regional Council for the Conservation of Cultural Heritage
8. Boysal, Y., ‘Stratonikeia Nekropolünün Tarihsel Süreci’ *Remzi Oğuz Arık Armağanı*, 1 (1987), 51-68.
9. Bean, G. E., *Turkey Beyond the Meander*, (London, 1971), 27-28.
10. Söğüt, B., “Stratonikeia’da Hellenistik Dönem Öncesi”, *Suna & İnan Kıraç Research Institute On Mediterranean Civilizations* (2013), 605-623
11. Baş, A., “Eskihisar’da Türk Devri Yapıları”, *Vakıflar Dergisi* 22, (1991), 365-382
12. Evliya Çelebi, *Seyyahatname* 9, (1985) İstanbul, Üçdal Neşriyat
13. Aydoğdu, E. K., “Utilization Of Social Networking Services In Conservation. Case Study Eskihisar, Rural Settlement Including Archeological Assets”, (2012), Middle East Technical University, Unpublished Doctorate thesis
14. Asatekin, N. Gül “Understanding Traditional Residential Architecture in Anatolia.” *Journal of Architecture*, 10,(2006), 389-414.

ArticleInfo	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	From Industry to City GIS Based Thematic City Maps in Urban Transformation Applications: Example of UsakProvince	
Corresponding Author	Fatih TAKTAK Uşak Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, Uşak, fatih.taktak@usak.edu.tr	
ReceivedDateAcceptedDate	11.02.2020 13.07.2020	
Author / Authors	Merve ÇOTU TURAN Fatih TAKTAK	ORCID: 0000-0002-8854-9967 ORCID: 0000-0003-1324-2036
How toCite	ÇOTU TURAN, M. ve TAKTAK, F., (2020). Sanayiden-Kente, Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında CBS Tabanlı Tematik Kent Haritaları: Uşak İli Örneği , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages : 203-217.	

Sanayiden-Kente, Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında CBS Tabanlı Tematik Kent Haritaları: Uşak İli Örneği

Merve ÇOTU TURAN¹
Fatih TAKTAK²

ABSTRACT:

Urban regeneration is a concept that appear with rapid and distorted urbanization due to the migration from villages to the city and emerged with the wear out of cities as a result of natural disaster such as earthquakes, floods and landslides. It improves the physical, social, economic conditions of the regions planned and permanently which have been destroyed, destructed or become collapsed and it brings them back to use. Especially the migrations experienced in our country after the 1950s have created new centers in cities, changed the development aspects of cities and caused the emergence of structures in vertical architecture. Urbanization and settlement problems have become more visible in our country especially after the 1999 Marmara and Düzce earthquakes. TOKI (Housing Development Administration) and municipalities under the leadership of reducing the risk of disaster and recycling of slum areas projects started to be implemented.

A study was carried out for Urban Transformation projects. As an application, the industrial zone, which is planned for the future urban transformation in Uşak, was selected. A survey with 15 questions was conducted for the current business owners in the region. The purpose of this study was to provide positional visibility of positive or negative responses to survey questions of citizens in the field of urban renewal. These survey data collected from the field were statistically arranged and evaluated. The management and organization of location-based data is the subject of Geographic Information Systems (GIS). In addition, these data are provided to be visualized as a thematic map with the GIS method. In this context, when the doubts and reservations of the operators are eliminated, it has been observed that most of they prefer urban transformation in the region.

¹ SHKMMB Harita Mühendisi, Uşak, mervecotu@gmail.com

² Uşak Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Harita Mühendisliği Bölümü, Uşak, fatih.taktak@usak.edu.tr

KEYWORDS: Urban Regeneration, GIS, Thematic Map, Survey

ÖZ:

Kentsel dönüşüm, köylerden kente göçün etkisiyle hızlı ve çarpık kentleşme ayrıca heyelan, deprem, taşkın gibi doğal afetler sonucu kentlerin yıpranmasıyla ortaya çıkmış bir kavramdır. Yıkılmış, tahrip olmuş bölgelerin fiziksel, sosyal, ekonomik koşullarını planlı ve kalıcı bir şekilde iyileştirerek tekrar kullanıma kazandırır. Özellikle 1950'lerden sonra ülkemizde yaşanan göçler kentlerde yeni merkezler oluşturmuştur, kentlerin gelişim yönlerini değiştirmiş ve dikey mimaride yapıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkemizde 1999 Marmara ve Düzce depremlerinden sonra yaşanan yıkımlarla kentleşme ve yerleşme sorunları daha görülür hale gelmiştir. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) ve belediyelerin önderliğinde afet riskinin azaltılması, gecekonduların bölgeleri kentsel ve sanayi bölgelerinin dönüşüm projeleri uygulanmaya başlanmıştır.

Bu süreçte, kentsel dönüşüm projelerine yönelik olarak, Uşak İlinde ileriye yönelik kentsel dönüşüm uygulaması planlanan sanayi bölgesi bir alanda bölgede ki mevcut işletme sahiplerine yönelik olarak 15 soruluk anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada amaç kentsel dönüşüm yapılması planlanan alandaki vatandaşların anket sorularına verecekleri cevaplar ile gözle görülmeyen görüşlerinin, konumsal görünürlüğü tematik haritalar ile sağlamaktır. Elde edilen bu görsel haritalarla da farkındalık yaratması amaçlanmıştır. Sahadan toplanan bu anket verilerinin düzenlenmesi ve değerlendirilmesi, oluşturulan bu anket verilerinin ışığında yapılmıştır. Konuma dayalı verilerin yönetim ve organizasyonu Coğrafi Bilgi Sistemlerinin (CBS) konusunu oluşturmaktadır. Buna yönelik olarak Sanayi bölgesinin dönüştürülmesi adına elde edilen veriler ışığında CBS yöntemiyle farklı sorgulamalarla ve analizlerle veriler işlenerek oluşturulan tematik harita olarak üretilmesi ve yorumlanması sağlanmıştır. Bu bağlamda işletmecilerin şüphelerinin ve çekincelerinin giderildiğinde büyük bir kısmının bölgede kentsel dönüşüm uygulamasına sıcak bakacağı gözlemlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Kentsel Dönüşüm, Coğrafi Bilgi Sistemi, Tematik Harita, Anket

GİRİŞ:

Kentsel dönüşüm; zaman içinde yıpranan, kullanılamaz hale gelmiş afet riskli yerlerin tekrardan kente kazandırmak, canlandırmak, modern kentler kurmak, yeni iş fırsatları yaratmak ve bunları kentlerin doğal, kültürel ve tarihi yapılarını koruyarak oluşturulan planlı uygulamalar manzumesidir. Uygulama tarihinin boyunca süregelen taşralarda ikamet eden avcı toplayıcılar zaman içinde yerini yine taşralarda yaşamını hayvancılık ve tarımla götüren topluluklara devşirmiştir.

Sanayi dönemi devrimlerin gerçekleşmesiyle kentlerde kurulan fabrika sayısı arttıkça bu yerlerde çalışacak çalışan ihtiyacı da artmıştır. Sanayi dönüşümüyle taşradan şehirlere göç akınları başlamış ve kentlerde barınma sıkıntısı baş göstermiştir. Fabrikalarda düşük ücretle çalışan işçi kesimi kentlerin kirası düşük kesimlerine yerleşmişlerdir. Bu kesimlere göçler çoğaldıkça konutlar yetmemiş ve plansız yapılar sayısı çoğalarak artmıştır. Konaklanan alanları fazla nüfus kaldıramaması sebebiyle altyapı, sosyal, ulaşım ve sağlıksız yapılaşma problemleri ortaya çıkmıştır. Plansız şehirleşme kentsel düzenleme gereksinimini ortaya koymuştur.

Türkiye’de kırsaldan şehirlere göçler 1950’li yılların başında başlamış, 1980’li yıllara uzanmıştır. Böylece şehirlerde nüfus artmış, bunun sonucu gecekondular ve kaçak yapılaşma artmıştır. Kentsel dönüşüm çalışmaları, 1999 yılında meydana gelen Kocaeli depremi sonrası hız kazanmış ve kanunlar buna yönelik olarak çıkarılmaya başlanmıştır.

Buna yönelik olarak, Uşak İlinde 90 ha. alanda yapılması planlanan tabakhane bölgesi kentsel dönüşüm projesinin 1. etap olarak 43 ha. lık kısmı 2017 yılında tamamlanmış ve kalan kısım 47 ha. lık 2. etap kentsel dönüşüm projesinin ise çalışmaları devam etmektedir. Projenin 1. Etap kısmı, TOKİ ile Uşak yerel yönetimi arasındaki 18.1.2008 tarihli protokol anlaşmasıyla başlamış ve ihalesi iki kısım şeklinde yapılmıştır (Uşak Belediyesi, 2010).

Bu çalışmada, Düşünülen 2. etap kentsel dönüşüm proje alanındaki işletme sahiplerine; anket sorularıyla ilgili Uşak Üniversitesi Etik kurulundan alınan izin neticesinde, yüz yüze anket soruları işletme sahiplerine yöneltilmiştir. Elde edilen anket cevaplarının düzenlenerek öznitelik verileri olarak kullanıldığı CBS ortamında tematik haritalar düzenlenmiştir. Böylelikle, 2. etap kentsel dönüşümün; gerekliliği, çekinceleri, bakış açıları ve uygun gerçekleştirme olasılığı gibi konularda bölgede bulunan işletmecilerin düşüncelerinin, tematik haritalar ile desteklenmesi ve kentsel dönüşüm yapılması amaçlanan alanındaki vatandaşların ankete yönelik verecekleri cevapların konumsal görünürlüğü

ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bölgedeki işletme sahipleri genel olarak taşınmaz değerlemesinde adil davranıldığı taktirde kentsel dönüşümü destekleyebileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca Uşak ili için ilgili bölgedeki kentsel dönüşümün, uygun şartlarda gerekli görebilecekleri anlaşılmıştır (Çotu Turan, 2019).

1. Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm; çarpık yapılaşma bölgeleri, kullanım dışı kalmış, bozulmuş, çeşitli sebeplerle terk edilmiş sanayi alanları veya ekonomik, sosyal, yapısal yönden köhne bir şekle bürünmüş kent birimlerinin kamusal yetkiler kullanarak bütünüyle geliştirilmesi amacıyla plan ve mülkiyetlerinin tekrardan oluşturulmasıdır (Bosselmann, 2012; McCormick, 2013; Elicin, 2014; Tercan 2018).

Kentler bireylerin kendileri ve çevresindekilerle beraber yaşamlarını sürdürdükleri yerlerdir. Kentler yalnızca binalardan oluşmaz; tüm canlılar gibi hayati fonksiyonlara da sahiptir. Büyüyen kentlerde yapısal deformasyonlar meydana gelmektedir. Bu bozulmalarla birlikte yapılarda yıllar geçtikçe tahribat oluşabilmekte, artan nüfus ile beraber mevcut yapılar yetersiz kalabilmektedir. Yaşam alanlarındaki eskime, yıpranma, çarpık kentleşme vb. kentsel bozulmaların önlenememesi nedenleriyle kentsel dönüşüm projelerinin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Akkar, 2006; Montgomery, 2008; Halebsky, 2018).

Sonuç olarak kentsel dönüşümü; çeşitli nedenlerle metruk ve tahribata uğramış kentsel bölgenin, fiziksel, toplumsal, çevresel ve ekonomik durumlarının ayrıntılarıyla ele alınarak geliştirme amacıyla gerçekleştirilen plan ve uygulamaların tamamı olarak tanımlanabilir (İlkme, 2008; Montgomery, 2013; Erdem, 2019).

2. Tematik Haritalar

Tematik haritalar; topoğrafik bir altlık üzerine ulaşım, jeoloji, bitki örtüsü, taşımacılık, hava sıcaklığı, hava basıncı, madencilik, tarımcılık, üretimler, ekonomi, hava, denizcilik ve toprak kirliliği vb. konularda bilgi veren mekansal uyumlu konu haritalarıdır (Keleş, 2009). Başka bir deyişle grafiksel görselliğin bir hedef doğrultusunda sanat ve teknikle birleştiği konumsal doğruluğa bağlı çıktılara tematik harita denilmektedir (Yalçın, 2015; Yalçın, 2017; Bildirici, 2018).

Tematik harita, verileri gösterip analizlerini yaparak haritalara farklı bir güç katmaktadır. Tematik haritaların hedefi insanın sosyal hayatta göremediği; beyninin görsel algılamasıyla haritaları daha açık ve yorumlanır hale getirmektir. Altlıklar üzerine işlenmiş verilerin renk, grafik, boyut ya da noktasal yoğunluk olarak görselleştirilip daha kolay anlaşılması amaçlanır (Foody, 2004; Duman; 2006).

Tematik harita olgusu 1950 senesinden beri sıklıkla kullanılmaktadır. Tematik kartografya eğitiminin yeni olarak değerlendirilmesine rağmen, tematik kartografya çalışmaları (madencilik, mülkiyet, askerlik, trafik vb.) daha eski yıllarda başlamıştır. Günümüzde tematik haritalardan faydalanmayan konumsal veri kullanmayan bir disiplin nerdeyse bulunmamaktadır ve oluşturulan haritaların yaklaşık olarak % 85'i tematik içeriklidir (Slocum, 1999; Beritan Foto, 2014)

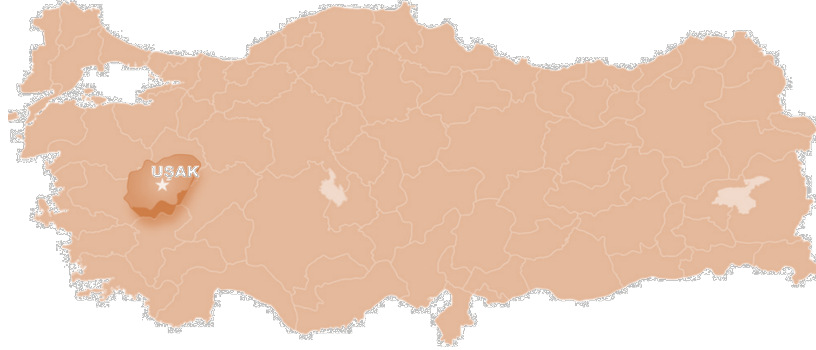
Tematik harita grafiksel tarzıyla diğer haritalara nazaran daha fazla veri içerdiğinden kullanıcıya bilgi elde etme ve analizlere yorum getirme fırsatı sunmaktadır. Tematik haritalar ayrıca kent, altyapı ve arazi gibi bilgi sistemi uygulamalarında, çevre ve güvenlik gerektiren uygulamalarda kullanılarak doğru ve hızlı çıktılar getirebilmektedir. Sürdürülebilir bir kentleşme sürecinde dünyada olduğu kadar Türkiye'deki bozuk kentleşmenin önüne geçmek için fiziki, ekonomik ve sosyal açıdan sorunlar bulunan bölgelerde dönüşüm uygulamaları tematik harita kullanımının artarak doğru ve hızlı çıktılara ulaşma amacı kaçınılmazdır (Görgülü, 2013; Ulutaş, 2019).

3. Bulgular ve Tartışma

3.1. Çalışma Alanında Kullanılan Veriler

Uşak ili; Ege Bölgesinde, Batı ile İç Anadolu'yu buluşturan bir İç Ege şehridir (Resim 1). İzmir'e yaklaşık 211 km., Ankara'ya yaklaşık 368 km. ve İstanbul'da yaklaşık 499 km. mesafededir. Yüzölçümü 5382 km² olup Türkiye yüzölçümünün % 0.7' sini kapsar. Uşak İli merkez ilçeyle 6 ilçe, 6 belde ve 256 köye sahiptir. Güneydoğusunda Eşme, güneyinde Ulubey, güneydoğusunda Karahallı ve Sivaslı, doğusunda Banaz ilçeleri yer almaktadır. 1953 yılına kadar

Uşak İli; Kütahya İline bağlı bir ilçe durumunda olduğu için ilk il bazlı nüfus sayımı 1955 yılında yapılmıştır. 1955 yılı nüfus sayımına göre Uşak nüfusu 165 354 kişi olarak belirlenmiştir. 2018 yılı Uşak nüfus sayısı 367 514 kişi olup nüfus yoğunluğu 68 /km² dir. Uşak ilinin nüfusu sanayi, tarım ve ticarete dayanmaktadır. Uşak halkının % 55'i şehirde yaşamaktadır, ticaret ve sanayi ile uğraşmaktadırlar. Köylerde yaşayarak tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayanların oranı ise % 45'tir.

Resim 1: Uşak İli Haritası

Proje alanı; Resim 2'de 2. Etap (kırmızı alan) Uşak ili şehir merkezinin doğusunda, tabakhane mevkiinde bulunmaktadır. Alan; kuzeybatıda 3. Sanayi Sokak, kuzeydoğuda Celal Bayar Caddesi, güneybatıda Ergenekon caddesi ve 6. sokak güneyde Gazi Bulvarı 24. Tabakhane sokak tarafından çevrelenmekte olup 47 ha. bir alanı kapsamaktadır. Proje alanında ağırlıklı olarak deri ve dokuma imalathaneleri mevcuttur. Ayrıca proje alanında mevcut deri fabrikalarının kirli atıklarını barındıran "Dokuz Sele Deresi" bulunmaktadır. Uşak ili Eski Tabakhane Bölgesinin kentsel dönüşüm projesi, deri sanayi bölgesinin yıpranan fiziki yapısı, alanın kullanım derecesinin ve mevcut özelliğini kaybetmesi, çevresel yönden kötü imaj ve problemler meydana getiren bu dönüşüm alanının en kısa sürede yenilenip şehrin estetiğine katkı sağlaması amaçlanmıştır. Uşak ili Eski Tabakhane Bölgesi dönüşüm projesi şehir bazında hizmet verebilecek ticari bölgeler oluşturacak, zengin bir kültürel ve sosyal şehir yaşamını da içine alan bir merkez oluşturma düşüncesiyle planlanması gereklidir. Bu bağlamda yaya ve araç değişimi, otopark sahaları, sosyo-kültürel faaliyetlerin yapılacağı kamusal ortak alanlar, ticaret, rekreasyon sahaları ve konut kentsel bölgeyle olan etkileşimleri düşünülerek planlanıp tasarlanması kentsel dönüşümün doğasına uygun olacaktır.

Uşak merkez Sarayaltı, Durak ve İslice mahallelerinde, imar planlarında küçük sanayi alanı olarak görünen, Dokuzsele Çayı ve çevresinde yer alan, eski ve son derece yıpranmış haldeki binalardan oluşan, hiçbir arıtmaya tabii tutulmadan çevresine sürekli zehir saçan, konut alanları içerisinde kalmak sureti ile şehir halkının yaşamını tehlikeye sokan durumdaki işletmeler mevcuttur. Binaların geçmişteki kötü inşaat tarzı nedeni ile deprem riski açısından da son derece tehlikeli olduğundan, mevcuttaki imar planı ile de uyum olmadığından, yeniden kullanılması mümkün olmayacağı ve yıkılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Uşak İli Tabakhane Bölgesi 2. Etap Dönüşüm Projesinde altlık olarak yararlanılmak üzere Uşak Belediyesinin yetkililerinden ilgili alana ait, üzerinde pafta kenar bilgileri, karelejlar, münhani eğrileri, yer isimleri ve benzer kartografik bilgilerin bulunduğu ortofoto uydu görüntülerine sahip ortofoto haritalar temin edilmiştir. Raster formatındaki Ortofoto haritalar, ArcGIS 10.5 programında sayısallaştırılarak vektör formatında, tematik haritanın grafik altlığını oluşturmuştur.

Proje alanında uygulanması için 15 soruluk anket hazırlanmıştır. Anketin hazırlık aşamasında ilgili akademik Şehir Plancılarından, uzman görüşü alınmıştır. Katılımcılar proje alanından istatistiksel olarak normal dağılımda olması için homojen olacak şekilde seçilmiştir. Dönüşüm alanında yaklaşık 654 bina mevcuttur. Bunlardan 386 işletme yetkilisine ulaşılmış; 260 işletme yetkilisi ankete katılmış, 126 yetkili ise katılmak istememiştir.

Resim 2: A: Eski tabakhane bölgesi 1. ve 2. etap kentsel dönüşüm proje sınırları B: Mevcut alandan görünüm

Anket, düzenli bir veri toplama aracıdır. Düzenlenecek öznel verileri, önceden belirlenmiş topluluklara bir dizi soru sorarak oluşturulur. Anket çalışmasıyla farklı türde veri toplamak mümkündür. Anket uygulamasının farklı yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanılanı yüz yüze görüşme, telefon anketi ve posta anketidir. Bu çalışmada yüz yüze görüşme ile anket soruları yöneltilmiştir. Bunlar içerisinde çalışmak istediğimiz konu ve metoda uygun yolu seçmek zaman ve maliyet kaybını önlemek açısından oldukça önemlidir. Anket soruları hazırlarken; öncelikle anketin konusu ve amacı belirlenmeli, anket yapılacak bölgedeki kişilerin nitelik ve bilgi düzeyleri belirlenmelidir. Ankete verilen cevaplarla yapılacak çalışmayı belirten bir açıklama kısmı yazılması katılım oranını ve cevaplama güvenliğini arttıracaktır. Bu çalışmada kentsel dönüşüm yapılması planlanan 2. Etap alanla ilgili gayrimenkul sahipleri veya kiracılarıyla; yapılan ve yapılması planlanan kentsel dönüşüm ile ilgili dinamik yapıyı ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır.

Anket çalışmasında güvenilir ve anlamlı bir sonuç elde edebilmek için gerekli olan örneklem büyüklüğünü saptamak amacıyla kullanılan formülü (1) çalışmada uygulanırsa;

$$n = \frac{N \cdot t^2 \cdot p \cdot q}{d^2 (N-1) + t^2 \cdot p \cdot q} \quad (1)$$

Güvenilir bir çalışmada örneklem büyüklüğünü saptamak için (Bayram, 2016);

N: Evrendeki birey sayısı

n: Örneklem alınacak birey sayısı

p: Görülüş sıklığı

q: Görülmeyiş sıklığı (1-p)

t: Yanılma düzeyi (t tablosundan)

d: Sapma

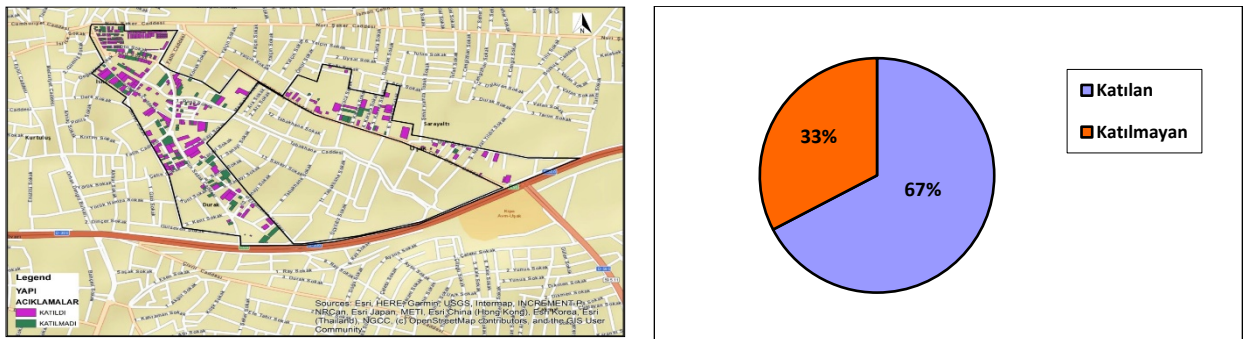
$$n = \frac{654 \cdot (1.96)^2 \cdot 0.5 \cdot 0.5}{(0.05)^2 (653) + (1.96)^2 \cdot 0.5 \cdot 0.5} = 242 \text{ örneğin yeterli olduğu görülmektedir.}$$

ArcGIS 10.5 programında değerlendirmeler yapılarak tabakhane bölgesi 2. etap kentsel dönüşümün gerekliliği üzerine fikirler elde edilmiştir.

3.2. Çalışma Alanından Sağlanan Görüşler

3.2.1. Çalışmaya Katılım

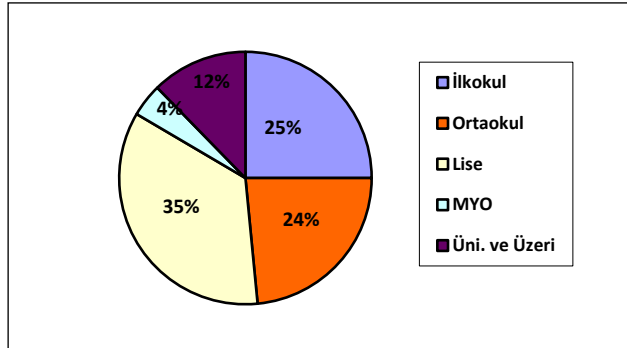
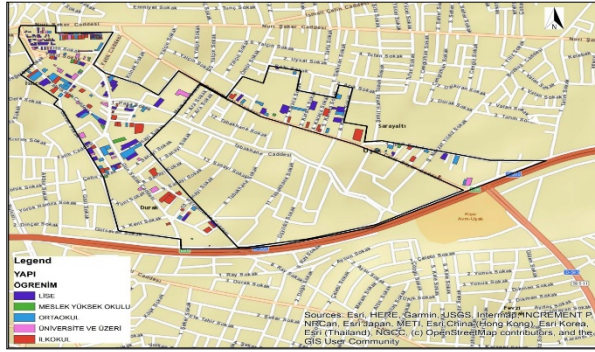
Anket saha çalışmaları sırasında bölgede 386 işletme yetkilisine ulaşılmış olup 260 (% 67) işletme ankete katılmıştır. Çekindikleri için herhangi bir şekilde fikir beyan etmek istemeyen işletme sayısı 126 (% 33)'dir (Resim 3). Tematik haritaya (Resim 3) bakıldığında katılımın yüksek olduğu "mor" renkte görülmektedir.

Resim 3: Anket çalışmasına katılım durumu ve oran grafiği

3.2.2. Katılımcı Öğrenim Durumu

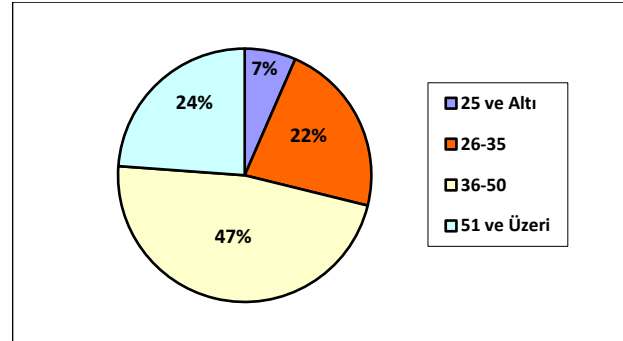
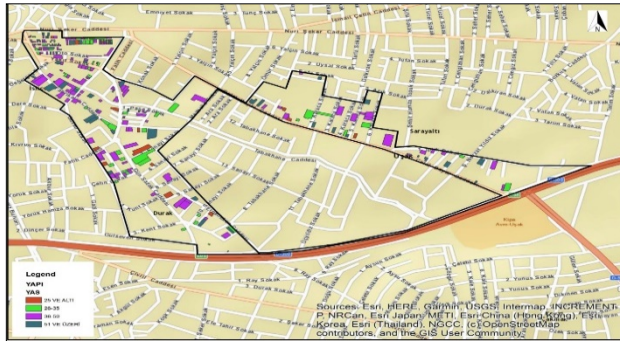
Çalışma alanında yapılan anket sonucunda katılımcıların çoğunun 91 (% 35) kişiyile lise mezunu olduğu görülmüştür. Lise mezunlarını 65 (% 25) kişiyile ilkokul, 61 kişiyile (% 24) ortaokul, 32 (% 12) kişiyile üniversite ve üzeri, 11 (% 4) kişiyile meslek yüksek okulları oluşturmaktadır (Resim 4).

Resim 4: Katılımcı öğrenim durumu ve oran grafiği

3.2.3. Katılımcı Yaş Durumu

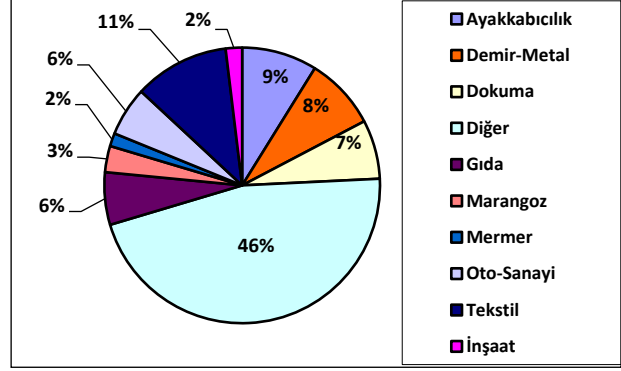
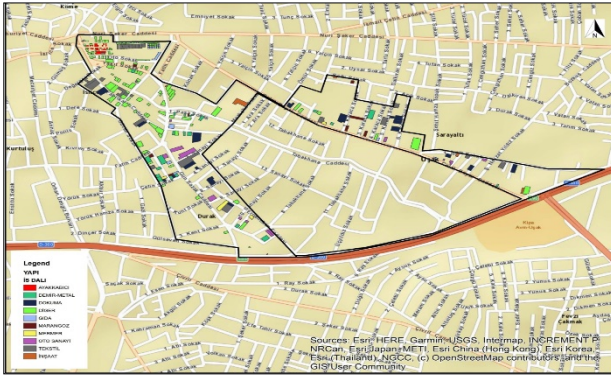
Anket çalışması sonucunda bölgedeki işletmecilerin çoğunluğu 123 (% 47) kişiyile 36-50 yaş aralığında, 62 (% 24) kişiyile 51 yaş ve üzeri, 58 (% 22) kişiyile 26-35 yaş aralığında ve 17 (% 7) kişiyile 25 yaş ve üzeri kişilerden oluştuğu gözlenmiştir (Resim 5). Tematik haritaya bakıldığında renk dağılımından eğitim seviyesinin düşük olduğu görülmektedir. Yoğunluk olarak ise renk lejantına bakıldığında batı yönünde eğitim seviyesinin düşüklüğü görülmektedir.

Resim 5: Katılımcı yaş durumu ve oran grafiği

3.2.4. Bölgede Yer Alan İş Kolları

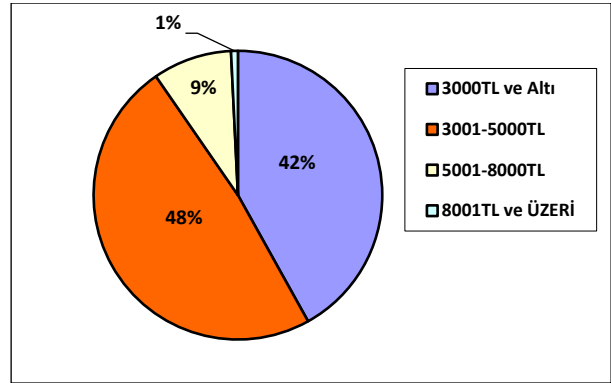
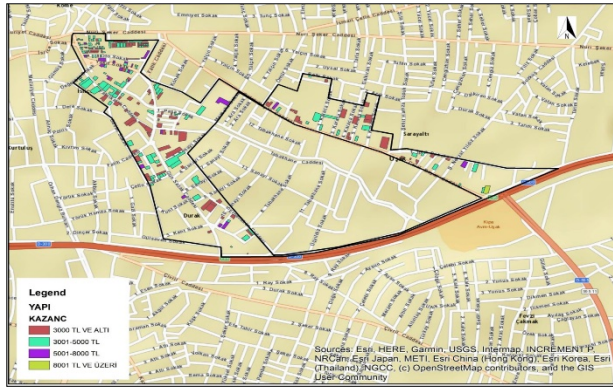
Yapılan anket sonucunda bölgede iş kolu çeşitliliği oldukça fazladır. En çok tekstil, ayakkabıcılık, demir metal sanayi, dokuma, gıda, oto sanayi, mermer ve inşaat işletmeleri bulunmaktadır. Ayrıca bölgede % 45 oranla diğer ile nitelendirilen meslek dalları içerisinde reklamcılık, nakliyeciler, tarım ve zirai ürün satıcıları, teknolojik ürün satıcıları bulunmaktadır. Tematik haritaya bakıldığında birçok işkolu olduğu görülmektedir (Resim 6).

Resim 6: Bölgede yer alan iş kolları ve oran grafiği

3.2.5. Katılımcı Kazanç Durumu

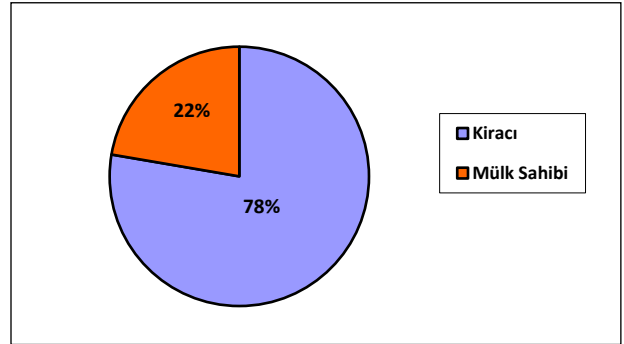
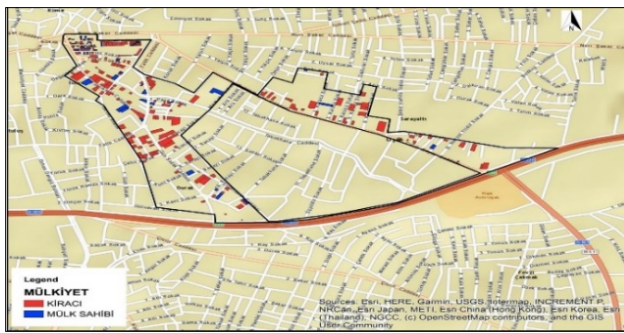
Anket çalışması sonucunda bölgede 126 (% 48) kişi 3001-5000 TL aralığında kazanç, 109 (% 42) kişi 3000 TL ve altı kazanç, 23 (% 9) kişi 5001-8000 TL kazanç, 2 kişi (% 1) 8001 TL ve üzeri kazancının olduğunu beyan etmiştir. Tematik haritaya bakıldığında da “yeşil” rengin (3001-5000 TL) ağırlıkta olduğu görülmektedir (Resim 7).

Resim 7: Katılımcı kazanç durumu ve oran grafiği

3.2.6. İşletmelerin Mülkiyet Durumu

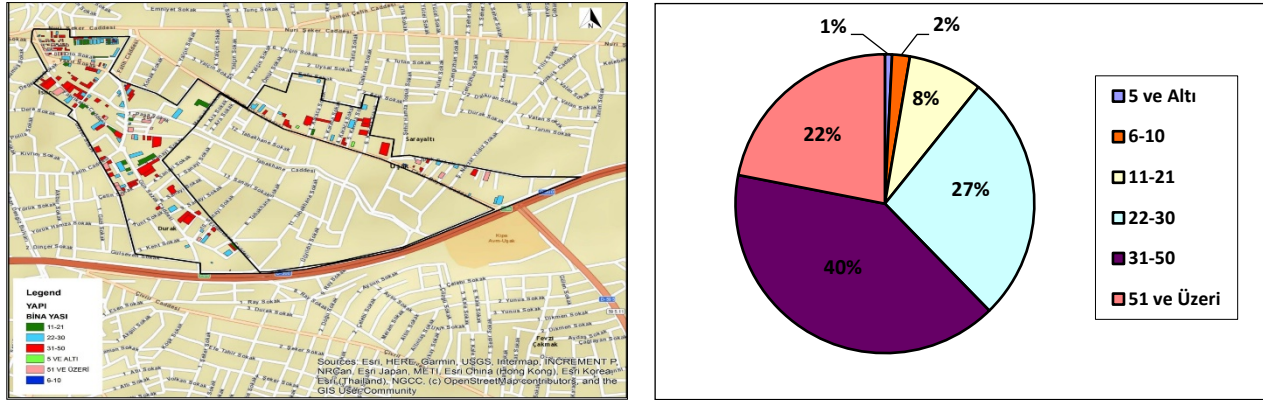
Proje alanındaki işletmelerin 202 (% 78)'sinin mülkiyetinin kiracı, 58 (% 33)'inin mülkiyetinin ise mülk sahipleri oluşturmaktadır. Tematik haritaya bakıldığında “kırmızı” rengin ağırlıkta olduğu yani kiracı fazla olduğu görülmektedir (Resim 8).

Resim 8: İşletmelerin mülkiyet durumu ve oran grafiği

3.2.7. Bölgedeki Binaların Yaş Durumu

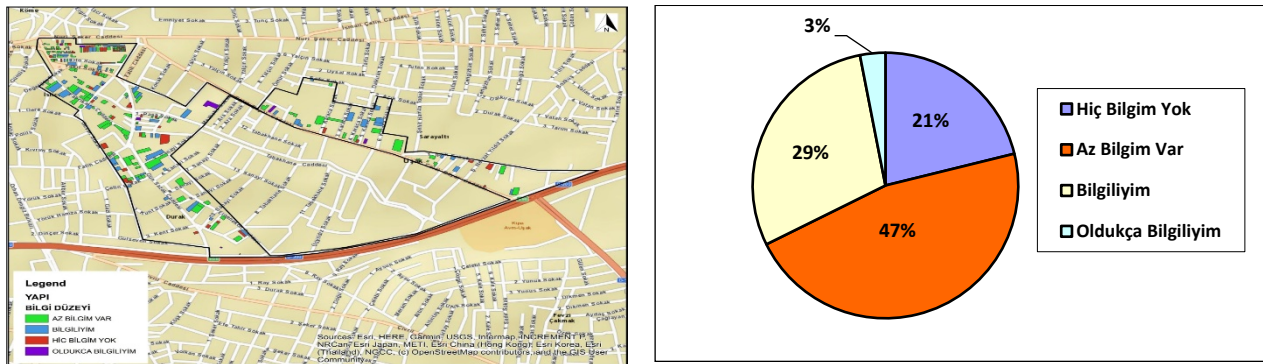
Anket çalışmasına katılan işletme yetkililerinin beyanı sonucunda; çalışma alanında bulunan binaların 105 (% 40) 'i 31-50 yıl aralığında, 70 (% 27)'i 22-30 yıl aralığında, 57 (% 22)'si 51 yıl ve üzeri, 21 (% 8)'i 11-21 yıl aralığında, 5 (% 2)'i 6-10 yıl aralığında ve 2 (% 1)'si 5-6 yıl aralığında olduğu saptanmıştır. Tematik haritaya bakıldığında "kırmızı" rengin ağırlıkta olduğu yani yaşlı binaların fazla olduğu görülmektedir (Resim 9). Haritadan, Kuzey-Batı yönünde daha çok yaşlı bina olduğu görülmektedir.

Resim 9: Bölgedeki binaların yaş durumu ve oran grafiği

3.2.8. Katılımcıların Kentsel Dönüşüm Hakkında Bilgi Düzeyi Durumu

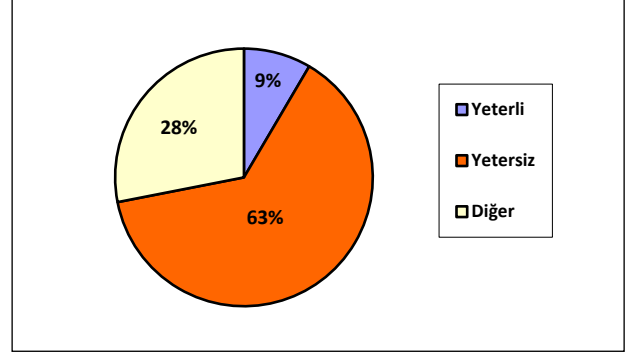
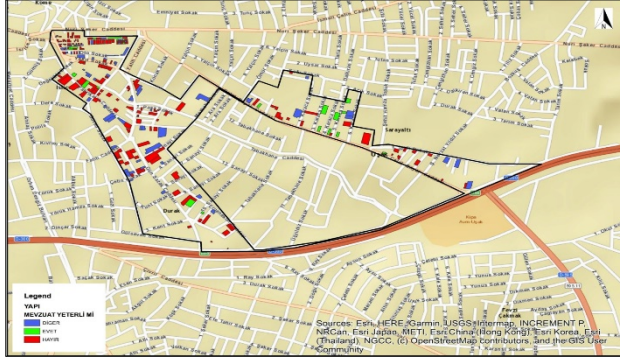
Anket çalışmasında katılımcıların çoğunluğu; 121 (% 47)'i az bilgisinin olduğunu belirtmiştir. 76 (% 29)'sı bilgili olduğunu, 55 (% 21)'i hiç bilgisinin olmadığını ve 8 (% 3)'ü oldukça bilgili olduğunu belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında "yeşil" rengin ağırlıkta olduğu yani kentsel dönüşüm üzerine bilgilerinin yeterli olmadığı görülmektedir (Resim 10). Haritadan, Batı yönünde daha çok eğitim seviyesinin düşük olduğu görülmektedir.

Resim 10: Katılımcıların kentsel dönüşüm hakkında bilgi düzeyi durumu ve oran grafiği

3.2.9. Katılımcıların Gözünde Kentsel Dönüşüm Hakkında Yasal Mevzuat Yeterliliği

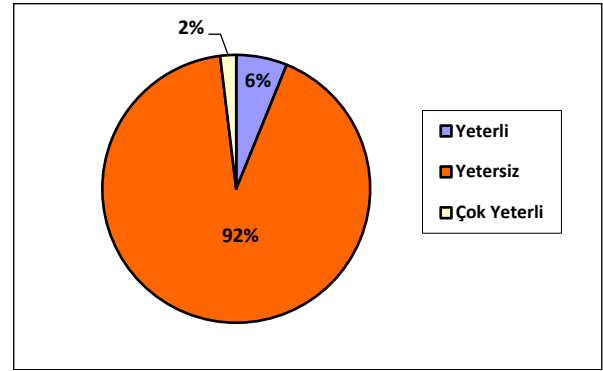
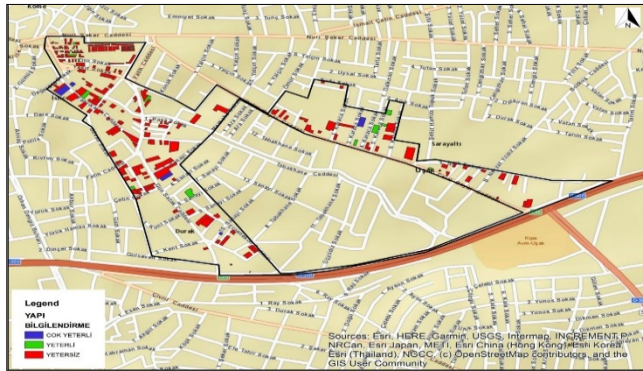
Anket çalışmasına katılan katılımcılardan 165 (% 63)'ü mevzuatın yetersiz olduğunu, 22 (% 9)'sü mevzuatın yeterli olduğunu ve 73 (% 28)'ü mevzuat yeterliliğini diğer olarak yanıtladı. Diğer yanıtı veren katılımcıların çoğu mevzuat hakkında anket sorusuna yanıt verebilecek kadar yeterli bilgisinin bulunmadığını belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında "kırmızı" rengin ağırlıkta olduğu yani bildikleri kadarıyla yasal mevzuatın yeterli olmadığı görüşü hakim olmuştur (Resim 11). Haritadan, Batı ve Kuzey-Batı yönünde daha çok kentsel dönüşüm mevzuatına hakimiyetin düşük olduğu görülmektedir.

Resim 11: Katılımcıların gözünde kentsel dönüşüm hakkında yasal mevzuat yeterliliği ve oran grafiği

3.2.10. Katılımcıların Gözünde Kentsel Dönüşüm Hakkında Kurumlar Tarafından Yapılan Bilgilendirmenin Yeterliliği

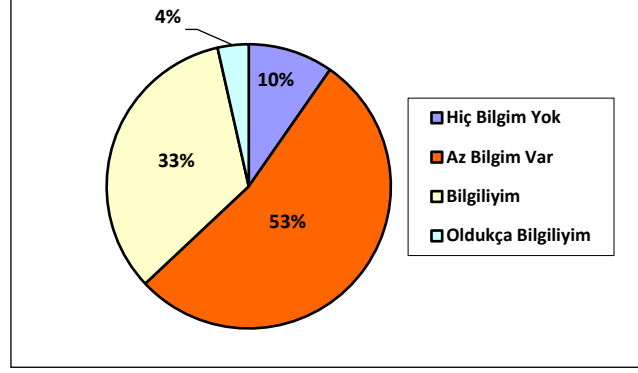
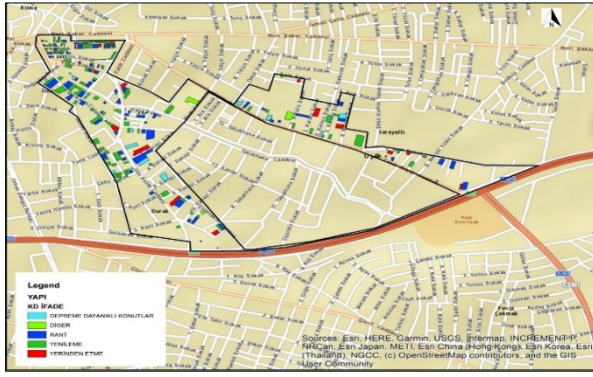
Ankete katılan katılımcıların büyük çoğunluğu kentsel dönüşüm hakkında kurumlar tarafından yapılan bilgilendirmenin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 239 (% 92)'u kurumlarca yapılan bilgilendirmenin yetersiz olduğunu, 16 (% 6)'sı yeterli olduğunu ve 5 (% 2)'i çok yeterli olduğunu belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında “kırmızı” rengin ağırlıkta olduğu yani katılımcıların gözünde 1. Etap kısmında kentsel dönüşüm hakkında kurumlar tarafından yapılan bilgilendirmenin yeterli olmadığı görüşü ağırlıklı olduğu görülmektedir (Resim 12). Haritaya bakıldığında tüm yönleriyle kentsel dönüşüm hakkında ilgili kurumlar tarafından bilgilendirmenin yetersiz olduğu görülmektedir.

Resim 12: Katılımcıların gözünde kentsel dönüşüm hakkında kurumlar tarafından yapılan bilgilendirmenin yeterliliği ve oran grafiği

3.2.11. Katılımcıların Gözünde Kentsel Dönüşümün İfadesi

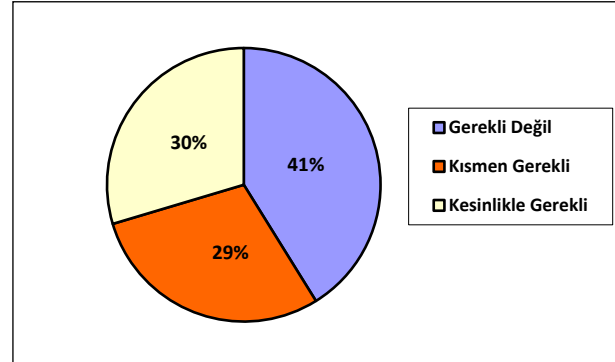
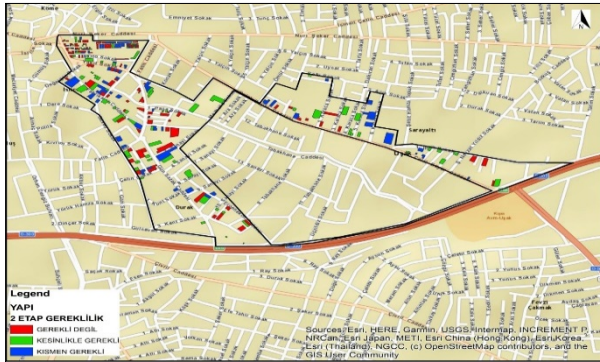
Bölgede yapılan anket çalışmalarında katılımcıların gözünde kentsel dönüşüm genel olarak yenileme ve rant olarak değerlendirilmektedir. Anket sonucunda kentsel dönüşüm uygulamaları katılımcılar tarafından 114 (% 44)'ü yenileme, 95 (% 37)'i rant, 22 (% 8)'si depreme dayanıklı konutlar, 21 (% 8)'i yerinden etme ve 8 (% 3)'ü diğer olarak yanıtlanmıştır. Diğer yanıtı veren katılımcılar kentsel dönüşüm hakkında bilgilerinin olmadığını belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında “koyu yeşil” rengin yüzde 50 seviyelerinde olduğu yani, 1. Etap kentsel dönüşümde ilgili çalışmanın “yenileme” olarak görüldüğü anlaşılmıştır (Resim 13). Haritadan, Batı, Kuzey-Batı ve Kuzey yönünde ankete katılan işletme sahiplerinin kentsel dönüşüm konusunda az bilgiye sahip oldukları görülmektedir.

Resim 13: Katılımcılar gözünde kentsel dönüşümün ifadesi ve oran grafiği

3.2.12. Katılımcıların Gözünde İkinci Etap Kentsel Dönüşümün Gerekliliği

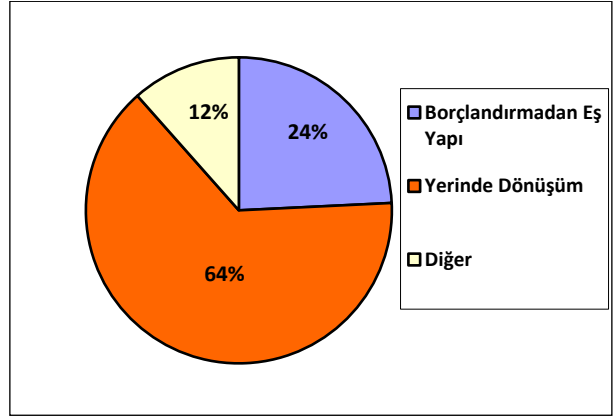
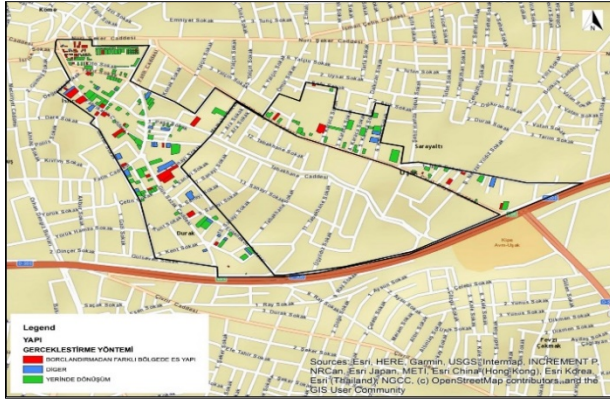
2. etap kentsel dönüşümün gerekliği katılımcıların 107 (% 41)'si tarafından kesinlikle gerekli, 77 (% 30)'si tarafından kısmen gerekli ve 76 (% 29)'sı tarafından gerekli değil olarak cevaplanmıştır. Tematik haritaya bakıldığında “yeşil” rengin yüzde 40 seviyelerinde olduğu yani, 2. Etap kentsel dönüşümü için yapılması düşünülen ilgili çalışmaların “kesinlikle gerekli” olarak görüldüğü anlaşılmıştır (Resim 14). Tematik haritaya bakıldığında kentsel dönüşüm gerekliği gereksiz mi olduğu görüşü homojene yakın dağılım sağladığı görülmektedir.

Resim 14: Katılımcıların gözünde ikinci etap kentsel dönüşümün gerekliği ve oran grafiği

3.2.13. Katılımcıların Gözünde Kentsel Dönüşümü Gerçekleştirme Yöntemi

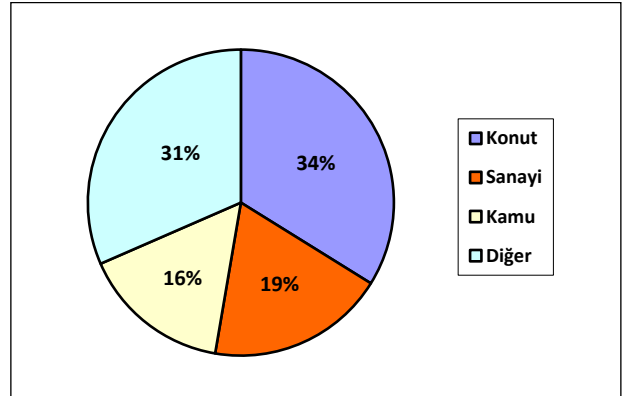
Anket çalışmasına katılan katılımcıların 167 (% 64)'si dönüşümden sonra işyerlerinin aynı bölgede kalacak şekilde yerinde dönüşüm gerçekleştirilmesi gerektiğini, 63 (% 24)'ü borçlandırmadan başka bir bölgede eş yapı sağlanarak dönüşümün gerçekleştirilmesi gerektiğini ve 30 (% 12)'u başka seçeneklerin değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (Resim 15). Tematik haritaya bakıldığında “yeşil” rengin yüzde 60 seviyelerinde olduğu yani, 2. Etap kentsel dönüşümü için yapılması düşünülen ilgili çalışmaların “yerinde dönüşüm” olarak mağduriyet olmadan işyerlerinin kalarak yapılmasını istemektedir (Resim 15). Haritadan, Batı, Kuzey-Batı ve Kuzey yönünde ankete katılan işletme sahiplerinin kentsel dönüşümün yerinde dönüşüm olma isteği görülmektedir.

Resim 15: Katılımcıların gözünde kentsel dönüşüm gerçekleştirme yöntemi ve oran grafiği

3.2.14. Dönüşüm Sonrası Bölge Kullanım Şekli

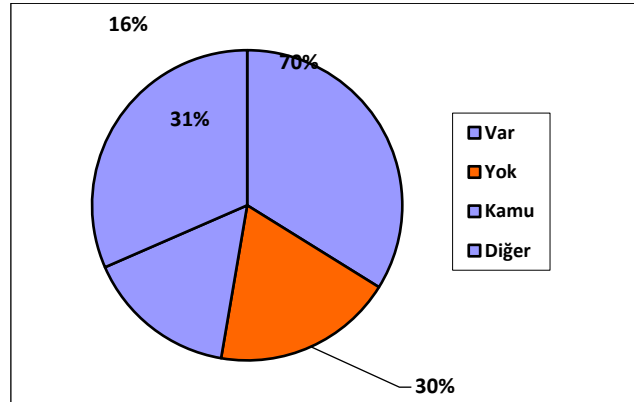
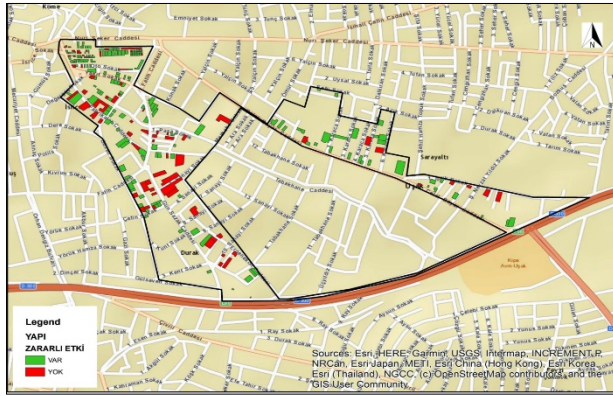
2. etap kentsel dönüşüm projesi gerçekleştirilmesi durumunda katılımcıların 88 (% 34)'i bölgenin konut olarak, 49 (% 19)'u sanayi alanı olarak, 41 (% 16)'i kamu alanı olarak kullanılmasının uygun olacağını belirtmiştir. Katılımcılardan 82 (% 31)'si ise konut alanlarının yanında iyi planlanmış ticaret merkezlerinin de yer alması gerektiğini belirtmiştir (Resim 16). Tematik haritaya bakıldığında “kırmızı” rengin yüzde 35 seviyelerinde konut olarak kalmasını, “lacivert” rengin yüzde 30 seviyesinde “hem konut hem de ticari” olarak yapılmasını talep etmektedir (Resim 16). Tematik haritaya bakıldığında bölgenin kullanım şeklinin homojen yapıya yakın bir seviyede dağılım gösterdiği görülmektedir.

Resim 16: Dönüşüm sonrası bölge kullanım şekli ve oran grafiği

3.2.15. Katılımcıların Gözünde Şehir İçinde Kalan Sanayi Alanlarının Zararlı Etkisi

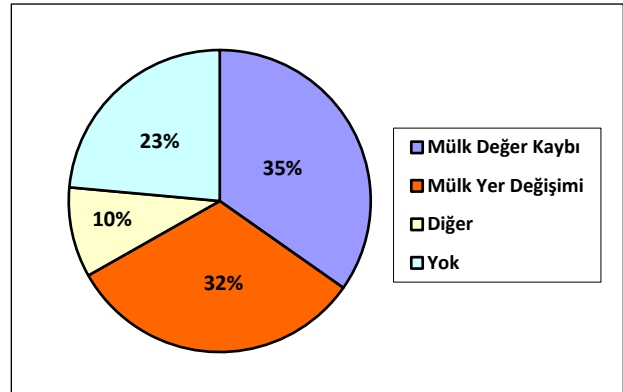
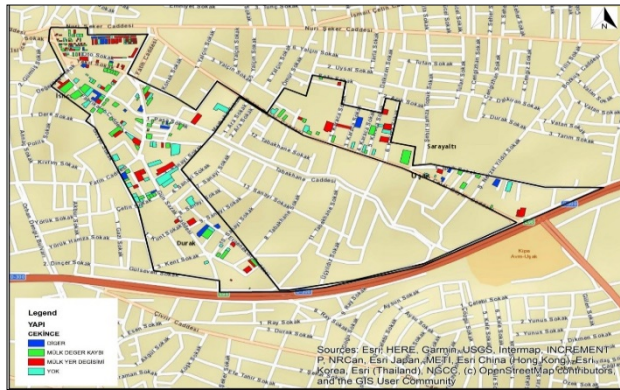
Anket çalışmasına katılan katılımcıların 181 (% 70)'i yerleşim alanları içinde kalan sanayi alanlarının çevreye ve insan sağlığına zararlı etkisi olduğunu düşünmektedir. Bu zararların genel olarak gürültü, duman ve atıklardan kaynaklandığını, bölgenin sanayi alanı dışında bir şekilde kullanılmasıyla bu zararlı etkinin uzun yıllarca sanayi alanı olarak kullanılmasından dolayı ortadan kalkmayacağını düşünmektedir. Katılımcıların 79 (% 30)'u ise bölgedeki sanayi alanlarının herhangi bir zararının olmadığını belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında “yeşil” renkte görüntünün ağırlıklı olduğu, ilgili alanın sanayi alanı olması dolayısıyla çevreye zararlarının olduğu belirtilmiştir (Resim 17). Haritadan, Kuzey yönünde yoğunluklu olarak ankete katılan işletme sahiplerinin şehir içinde kalan sanayi alanlarının zararlı olduğu görüşü görülmektedir.

Resim 17: Katılımcıların gözünde şehir içinde kalan sanayi alanlarının zararlı etkisi ve oran grafiği

3.2.16. İkinci Etap Kentsel Dönüşümün Gerçekleştirilmesine Yönelik Çekinceler

Katılımcıların anket sorularına verdiği cevaplara göre; 90 (% 35)'i mülk değer kaybından, 83 (% 32)'ü mülklerinin yer değişimi yönünden çekincelerinin olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 25 (% 10)'i anket seçenekleri dışında çekincelerinin olduğunu ifade etmiş fakat çekincelerini açıkça belirtmemiştir. Katılımcıların 61 (% 23)'i ise herhangi bir çekincelerinin olmadığını belirtmiştir. Tematik haritaya bakıldığında, çekincelerin homojen yapıya yakın bir seviyede dağılım gösterdiği görülmektedir. (Resim 18). Tematik haritaya bakıldığında kentsel dönüşümün gerçekleşmesine yönelik çekincelerin homojen yapıya yakın bir seviyede dağılım gösterdiği görülmektedir.

Resim 18: İkinci etap kentsel dönüşümün gerçekleştirilmesine yönelik çekinceler ve oran grafiği

Bölgede yapılan araştırmaya göre anket verileri ışığında:

- Çalışma alanında yapılan ankete katılan katılımcıların, çoğunluğu işletmelerinde kiracı konumunda bulunmaktadır.
- Bölgedeki işletmelerin çoğunun aylık kazancı 5000 TL ve altında olduğu anlaşılmıştır.
- Binaların çoğunun yaşının 22 yıldan fazla ve yıpranmanın yoğunluklu olduğu görülmüştür.
- Katılımcıların büyük kısmı sanayi alanının şehir merkezinde bulunmasının zararları olduğunu savunmuştur. Bu zararların genel olarak gürültü, atık, görüntü ve koku yönünden olduğunu söylemişlerdir.
- Katılımcıların bir kısmı ülkemizde kentsel dönüşümüne yönelik mevzuatın yetersiz olduğunu, bir kısmı ise bu konuda bilgisi olmadığını belirtmiştir. Kentsel dönüşümüne ait bilgi düzeyi ise az bilgiliyim ya da sadece bilgiliyim cevabı verenlerden oluşmuştur ve büyük çoğunluğu kurumlarca yapılan bilgilendirmenin yetersiz olduğunu belirtmiştir.
- Bunun yanında işletmelerce uzun yıllar boyunca çevreye verilen zararlı etkilerin dönüşüm gerçekleşmesi halinde ortadan kaybolacağına inanmadıkları görüşünde birleşmişlerdir.

- Bölgedeki katılımcıların çoğuna göre kentsel dönüşüm; yenileme ya da rantı ifade etmektedir.
- 2. etap kentsel dönüşümün gerekliliği hakkında ise katılımcılar neredeyse tüm seçeneklere eşit cevap vermiştir. Bu seçenekler “gerekli”, “kısmen gerekli” ve “gerekli değil” ‘den oluşmaktadır.
- 2. etap kentsel dönüşümü gerçekleştirme yöntemi olarak yerinde dönüşüm ve borçlandırmadan farklı bölgeden eş yapı verilmesi yöntemi işletmeciler tarafından tercih edilmiştir.
- Dönüşümün gerçekleşmesi durumunda katılımcılar bölgenin konut ve ticaret alanı olarak kullanılmasının daha uygun olacağı görüşünde bulunmuşlardır.
- Bölgedeki işletmecilerde genellikle yapılarının değer kaybedeceği ve yerlerinden edileceği çekincesi bulunmaktadır.

SONUÇ:

Uşak İli eski tabakhane bölgesinde gerçekleştirilmesi planlanan 90 ha. alanda kentsel dönüşüm projesinin 2 etap şeklinde uygulanması planlanmıştır. 43 ha. lık 1. etap kentsel dönüşüm projesi 2017 yılında tamamlanmıştır. Geriye kalan 47 ha. lık bölüme ait çalışmalar ise devam etmektedir. Tabakhane bölgesinde, şehrin merkezinde kalmış çeşitli iş kollarının bulunduğu sanayi işletmeleri mevcuttur. Çevresine yapılan yeni yapılar arasında görüntü, sosyal ve çevresel faktörler ele alındığında köhne bir bölge olarak nitelendirilebilmektedir.

Tematik haritalara bakıldığında haritaların kuzeybatı bevkisinde yer alan kunduracılar çarşısı olarak bilinen küçük ve bitişik nizam dükkanlardan oluşan bölgede, kentsel dönüşümle alakalı anket sorularına yakın yanıtlar alındığı görülmüş bu alanda kümelenmeler gözlemlenmiştir. Bu alanda yer alan işletmecilerin kentsel dönüşüm ile ilgili karşılıklı iletişimde bulunarak benzer ifadeler belirtmişlerdir.

Tematik haritalar görsellik açısından diğer haritalara nazaran fazla ayrıntı içerdiğinden ilgisine bilgi edinme ve analiz sonucuna yorum getirme fırsatını sunabilmektedir. Sürdürülebilir bir kentleşme sürecinde dünyada olduğu kadar Türkiye’de çarpık şehirleşmenin önüne geçmek için fiziki, ekonomik ve sosyal açıdan sorunlar bulunan bölgelerde dönüşüm uygulamaları yapılması kaçınılmazdır. Bu alanlarda tematik harita kullanımının gelişerek; güvenilir, doğru, ve hızlı hedefe ulaşma amacıyla, gözle görülmeyen sosyal düşünceleri, ifadeleri görünür kılmada aranan bir uygulama yöntemi olduğu bilinmektedir. Çalışmada, ankete katılan işletme sahiplerinin sorulara verdikleri cevapların tematik haritalar ile gözle görülmeyen görüşlerinin, konumsal görünürlüğü sağlanmıştır. Elde edilen bu görsel haritalarla anlaşılması güç analiz verileri yerine ilgisinin dışında herkesin anlayabileceği görsel farkındalık sağlanmıştır.

Çalışma boyunca gerek sahada yapılan anket çalışması, gerekse ilgili idareler ve işletmelerle yapılan görüşmeler neticesinde oluşan çıkarımlar:

- Ankete katılan gayrimenkul sahiplerinin, planlanan çalışmada vatandaşı fazla bir yükümlülüğün altına sokmadan diğer alanlardan benzer yapılar verilerek mağduriyet olmaması gerektiğini savunurlarken; kiracı olanlar ise düzenlerinin bozulmadan kentsel dönüşümün gerçekleşebileceğini düşünmektedirler.
- 1. Etap kentsel dönüşüm projesinde, gayrimenkul değerlendirme sürecinde ilgili idarelerce uygun fiyat belirlenmediğini düşünmektedirler. Düşünülen 2. Etap çalışmasında kendilerinin de aktör olarak işin içinde olabilirler ise sürecin daha sağlıklı işleyeceği kanaatinde idirler.
- 2.etap kentsel dönüşüm sonrası mülk sahiplerine verilecek konut ya da ticari alanlarının boş kalmayarak, işletme sahiplerinin mağduriyet yaşamamaları durumunda sürece olumlu yaklaşabileceklerini belirtmişlerdir. Süreç içerisinde boş kalabilecek yapıların kurumlar tarafından doğru bir strateji uygulamaları durumunda boş konut veya ticari alanların doldurulabileceği ve bu durumda sürecin daha sağlıklı işleyebileceğini düşünmektedirler.
- 1. Etap döneminden önceki yapılan konut ve ticari alanların denetimsiz, standart dışı ve plansız biçimde yapıldığı görülmektedir. Bu yapıtların artık kent merkezine yakışmadığı ve dönüşümün şart olduğu belirtilmektedir. kent için artık bu alanın dönüştürülmesinin en uygun durum olduğu kanaatine varılmıştır. Kentsel dönüşümün başlaması durumunda tekrar ekonomik ve sosyal canlanma sağlanabileceği fikri oluşmuştur.
- Gayrimenkul sahibi anket katılımcılarının, kentsel dönüşümle ilgili bilgi sahibi olmaya çalıştıkları anlaşılmıştır. Yapılması düşünülen 2. etap kentsel dönüşüm çalışmalarının durumu hakkında bilgi alma girişiminde buldukları görüşmelerde anlaşılmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüme yönelik olarak yapılması düşünülen yasal mevzuat ile ilgili bilgilendirme ve ilgili kurumlarca oluşturulacak sosyal iletişim ağının artırılması gerektiği kanaatine varılmıştır.

Bu şekilde gayrimenkul sahipleri ve kiracılarının şüphe ve çekincelerinin giderildiğinde büyük kısmının bölgede kentsel dönüşüm çalışmalarına olumlu bakılabileceği gözlemlenmiştir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

- Akkar, Z. M., (2006). *Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı'daki Kavramlar*, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye, Planlama Dergisi, 6 (2): 29-38.
- Bayram, N., (2016). *Veri Analizi*, Çetin Serdar, Ezgi Kitabevi, Bursa, TR. 5-6ss.
- Beritan Foto, S., (2014). *Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Tematik Haritaların Kullanılması: Burdur İli Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar, TR., 9-10ss.
- Bildirici, İ. Ö. & Afacan, N. (2018). *Kümeleme Analizi Sonuçlarının Tematik Haritalar ile Görselleştirilmesi*. Journal of Geomatics, 3(1), 92-99.
- Bosselmann, P. (2012). *Urban transformation: Understanding city form and design*. Island Press.
- Çotu Turan, M. & Taktak, F. (2019). *Sanayiden-Kente, Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Tematik Kent Haritaları: Uşak İli Örneği*, TMMOB 6. Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 23-25 Ekim 2019, Ankara.
- Duman, B. (2006). *Örtük ve Episodik Bellekteki Tematik Haritalar ve Öğrenmedeki Gücü*, XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 13-15.
- Erdem, E. G. (2019). *Urban transformation in Turkey within historical and legal framework: A comprehensive evaluation in İzmir*, Master's thesis, İzmir Institute of Technology.
- Elicin, Y. (2014). *Neoliberal transformation of the Turkish city through the Urban Transformation Act*. Habitat International, 41, 150-155.
- Foody, G. M. (2004). *Thematic map comparison*. Photogrammetric Engineering & Remote Sensing, 70(5), 627-633.
- Görgülü, S. (2013). *Tematik harita teknikleri ile istatistiksel yüzeyin görselleştirilmesi: Konya ili uygulaması*, Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Halebsky, S. (2018). *Urban transformation and survival strategies*. In Capital, power, and inequality in Latin America (pp. 53-80). Routledge.
- İlkme, M., (2008). *Kentsel Dönüşüm ve Bursa Raporu*, TMMOB Şehir Plancıları Odası Bursa Şubesi, Bursa, 5ss.
- Keleş, A., (2009). *Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanarak Osmaniye İli Kültür Varlıkları Veri Tabanının Oluşturulması*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana, TR., 9ss.
- McCormick, K., Anderberg, S., Coenen, L. & Neij, L. (2013). *Advancing sustainable urban transformation*. Journal of Cleaner Production, 50, 1-11.
- Montgomery, M. R. (2008). *The urban transformation of the developing world*. science, 319(5864), 761-764.
- Montgomery, M. R., Stren, R., Cohen, B. & Reed, H. E. (2013). *Cities transformed: demographic change and its implications in the developing world*. Routledge.
- Slocum, T. A., McMaster, R., Kessler, F. & Howard, H. (1999). *Thematic cartography and visualization*, p. 293, Upper Saddle River, NJ: Prentice hall.
- Tercan, B. (2018). *Türkiye'de afet politikaları ve kentsel dönüşüm*, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 3(5), 63-74.
- Ulutaş, N; Tanrıverdi, A. (2019). *MapInfo Yazılımı ile Tematik Haritaların Üretilmesi*, Konya İli Örneği. Uluslararası Doğu Anadolu Fen Mühendislik ve Tasarım Dergisi , 1 (1) , 49-65 .

Uşak Belediyesi. (2010). *Uşak Eski Tabakhane Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi Bölge Tanıtım Kataloğu*.

- Yalçın, C., Bişar, E., Yalçın, S. & Sabah, L. (2015). *Tematik Coğrafi Haritaların Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi*, 5. Ulusal Verimlilik Kongresi, Bildiriler Kitabı, sayfa, 217, 6-7.
- Yalçın, C. (2017). *Tematik Coğrafi Haritalar İle Edirne'nin Sanayi ve Ar-Ge Yetenek Envanterinin Oluşturulması*. Verimlilik Dergisi, 2, 121-133.

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Examining the Gedikpaşa District in the Context of Urban Conservation	
Corresponding Author	Can BULUBAY Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Doktora Programı, canbulubay@gmail.com	
Received Date	13.02.2020	
Accepted Date	03.07.2020	
Author / Authors	Can BULUBAY ¹ ORCID: 0000-0002-6371-7346	
How to Cite	Bulubay, C. (2020). Examining the Gedikpaşa District in the Context of Urban Conservation / Gedikpaşa Semtinin Kentsel Koruma Bağlamında İncelenmesi, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 218-243	

Gedikpaşa Semtinin Kentsel Koruma Bağlamında İncelenmesi

Can BULUBAY

ABSTRACT:

Gedikpaşa is one of the oldest and most historic districts of Istanbul. Gedikpaşa, which is a very valuable district in terms of its cultural heritage, has largely lost its identity and texture in recent years. Gedikpaşa and similar historical districts have to be protected and kept alive in accordance with the principles of urban conservation. However, today, Gedikpaşa's civil architectural structures, archaeological remains and historical artifacts have been significantly damaged. Protecting the district with urban conservation policies and transferring it to future generations is also very important in terms of protecting the identity of Istanbul.

This article focuses on the damage caused by the historical districts of Istanbul, especially Gedikpaşa. The aim of the article is to contribute to the protection and survival of these districts with qualified urban conservation practices. In order to implement urban conservation practices, firstly, the current situation of the region to be protected must be determined. This is possible by analyzing the historical, architectural and cultural values of the district with all its lines. From this point on, Gedikpaşa's cultural heritage has been personally observed, photographed and recorded both above and below the ground.

In order to be aware of the values of cities, to look at them in what perspective and to be able to live with urban conservation practices, a comprehensive literature survey was conducted and a solid foundation was aimed to be established for field research. It is not possible for cities to become attractive to both residents and tourists only by providing accommodation, transportation and shopping. It is equally important to protect the cultural heritage of cities and to participate in everyday life with appropriate functions. Sonuç olarak bu makale ile kent üzerinde söz hakkı olan tüm paydaşlarda bir farkındalık yaratılmasına, Gedikpaşa ve çevresinin İstanbul için önemine dikkat çekilmesine, tarihe, günümüze ve geleceğe bir not düşülmesine çalışılmıştır.

Keywords: Urban conservation, cultural heritage, tangible cultural heritage, urban identity, Gedikpaşa

¹ Marmara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü Yerel Yönetimler ve Kent Politikaları Doktora Programı, canbulubay@gmail.com

ÖZ:

Gedikpaşa, İstanbul'un en eski ve tarihî semtlerinden biridir. Sahip olduğu kültürel miras bakımından oldukça zengin bir semt olan Gedikpaşa, son yıllarda kimliğini ve dokusunu büyük ölçüde yitirmiştir. Gedikpaşa ve benzeri tarihî semtlerin kentsel koruma ilkelerine uygun olarak korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Ancak günümüzde Gedikpaşa'nın sivil mimari örneği yapıları, arkeolojik kalıntıları ve tarihî eserleri önemli ölçüde zarar görmüş hâlededir. Semtin kentsel koruma politikalarıyla korunması ve gelecek nesillere aktarılması, İstanbul'un kimliğinin korunması açısından da çok önemlidir.

Bu makale, başta Gedikpaşa olmak üzere İstanbul'un tarihî semtlerinin gördüğü zarara odaklanmıştır. Makalenin amacı, bu semtlerin nitelikli kentsel koruma uygulamaları ile korunması ve yaşatılmasına katkı sağlamaktır. Kentsel koruma uygulamalarının hayata geçirilebilmesi için, öncelikle, korunması gereken bölgenin güncel durumunun tespit edilmesi gerekmektedir. Bu da semtin sahip olduğu tarihî, mimari, kültürel değerlerin tüm hatlarıyla analizinin yapılması ile mümkündür. Bundan hareketle, Gedikpaşa'nın sahip olduğu kültürel miras, hem yerin üstünde hem de yerin altında bizzat gözlemlenmiş, fotoğraflanmış ve kayıt altına alınmıştır.

Kentlerin değerlerinin farkında olunabilmesi, onlara hangi perspektifle bakılması gerektiği ve kentsel koruma uygulamalarıyla yaşatılabilmesi konusunda ise kapsamlı bir literatür taraması yapılmış ve saha araştırmasına bir temel oluşturulması amaçlanmıştır. Kentlerin hem içinde yaşayanlar hem de turistler için ilgi çekici hâle gelebilmesi, yalnızca barınma, ulaşım, alışveriş gibi imkânların sağlanmasıyla mümkün olmamaktadır. Kentlerin kültürel mirasının korunması ve uygun işlemlerle gündelik hayata katılmalarının sağlanması da aynı oranda önemlidir. Sonuç olarak bu makale ile kent üzerinde söz hakkı olan tüm paydaşlarda bir farkındalık yaratılmasına, Gedikpaşa'nın İstanbul için önemine dikkat çekilmesine, tarihe, günümüze ve geleceğe bir not düşülmesine çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel koruma, kültürel miras, somut kültürel miras, kent kimliği, Gedikpaşa

GİRİŞ

Kentler günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde sundukları olanaklarla, iş fırsatları ve barınma imkânlarıyla, ulaşım ağlarıyla, zincir mağazalarının çokluğuyla, bir diğer deyişle sayısal olarak ifade edilebilecek değerlerinin varlığıyla ifade edilmekte, bu bakış açısı da zamanla bütün kentlerin birbirine benzemeye başlaması sonucunu doğurmakta, sonucunda ise kentler kimliklerini yitirmektedirler.

Kentleri özgün ve farklı kılan, onların tarihleridir. Bu tarih, içinde çeşitli unsurları barındırmaktadır. Kültürel miras olarak adlandırılacak bu birikim, kentlerin kimliğini oluşturan hazineleridir. Kültürel mirasın soyut olarak nitelenen kısmının anlatılarak, kayıt altına alınarak, belgelenecek, arşivlenerek, öğretilerek nesilden nesile yaşatılması sağlanabilmekte iken, somut olan kültürel mirasın korunması ise disiplinler arası, detaylı, nitelikli bir çalışma ve emeğin sonucunda mümkün olabilmektedir.

İstanbul, özellikle son yüzyılda hızla büyümüştür. Kentin merkezde yer alan ve zamanla nispeten önemsizleşmiş, bütünü ölçüğü nedeniyle kısmen unutulmuş, yeterli ilgiyi görmemiş, çekirdek niteliğindeki parçası olan Suriçi bölgesinde özellikle 1950'lerden sonra artış gösteren göç baskısıyla birlikte yerüstü ve yeraltındaki tarihî ve kültürel değerler yeni bir yapılaşma ve tahribat dalgasına maruz kalmıştır. Geçmiş nesillerin mirası olan bu değerler mümkün olduğunca korunup gündelik yaşamdaki kullanıma dahil edilmeli ve böylelikle gelecek nesillere aktarılmalıdır. Bu noktada ise devreye kentsel koruma olgusu girmektedir. Kentsel koruma yalnızca belli bir yapı adasının ve belli bir eserin korunmasını kastetmemekte, bütüncül bir yaklaşımla, korumayı ön plana çıkaran imar planlarının kapsayıcılığında kentin özgün ve zengin birikiminin tamamıyla korunmasını ve geleceğe aktarılmasını ifade etmektedir. Kentlerdeki mimari doku, yeraltı ve yerüstündeki arkeolojik eser ve kalıntılar gibi birçok değer bu bağlamda korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Gedikpaşa semti ve çevresi hem Suriçi bölgesinin hem de İstanbul'un tarihî yerleşim bölgelerinden biridir. Semtteki yoğun Bizans ve Osmanlı dönemi bakiyesi bunun net göstergesidir. Tarih boyunca iniş ve çıkışlar yaşayan bu geniş

alan, son 50-60 yıllık süreçte de istikrarlı bir biçimde kan kaybetmektedir. Burada yaşayan aile sayısı günden güne azalmışken, göçmen, yoksul, işsiz ve diğer kesimlerin yoğunluğu artmıştır. Yaşayanlarca zaman içerisinde terk edilen tarihî nitelikli sivil mimari örneği yapılar bu tip insan topluluklarının sığındığı alanlar hâline gelmiştir. Bunun yanı sıra Gedikpaşa ve çevresinde faaliyet gösteren ticari şirketler, atölyeler gibi oluşumlar da semti insansızlaştırmaktadır. Gündüz saatlerinde çok yoğun olan cadde ve sokaklar kepenkler indirildiği andan itibaren ıssızlaşmakta ve semt tekinsizleşmektedir. Semtin hor kullanılması ve bakımsız bırakılması, yeraltındaki Bizans kalıntılarını da aynı kadere mahkûm etmektedir. Son yıllarda koruma kurullarınca tespiti yapıp koruma kararı çıkarılan Bizans dönemine ait birçok tarihî kalıntı, depo vb. amaçlarla kullanılmakta olup, ömürleri günden güne kısalmaktadır.

Söz konusu bölgedeki tarihî ve mimari doku ile yeraltı kalıntıları ancak bütüncül ve disiplinler arası bir çalışma ile korunarak ve işlevlendirilerek yaşatılabilir. Tarihî semt dokusunun ve yeraltında kalmış zenginliklerin korunması ve sonrasında yeniden işlevlendirilerek kentli insanın kullanımına açılması uygulamalarına Suriçi'nin birçok noktasında rastlanmaktadır. Bu nedenle, bir çöküntü alanı hâline dönüşmekte olan Gedikpaşa ve çevresinde de kamuoyunun, bölgede yaşayanların, sivil toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin görüşleri alınarak, yerel yönetimler ve merkezî yönetim öncülüğünde ivedilikle bir koruma programı hayata geçirilmelidir. Bu yapılırken bölgenin ruhuna ve dokusuna aykırı hareket edilmemeli, kamu yararı öncelenmelidir.

Bu gerçeklik ışığında kaleme alınan makalenin 1. bölümünde kenti hangi hassasiyetler ve ölçütler ışığında ele almak gerektiğine ilişkin görüşler, kent kimliğine ve hafızasına ilişkin ifade edilen ve kentsel koruma kavramına temel teşkil edebilecek fikirler derlenmiş, devamında kentlerdeki kültürel miras ve kentsel koruma kavramları ana hatlarıyla ele alınmıştır. 2. bölümde ise Gedikpaşa semti ve çevresinin günümüzdeki durumu, yerinde gözleme dayanan bir saha çalışmasında çekilen fotoğraflar yardımıyla yansıtılmaya çalışılmıştır. Çekilen fotoğraflarda öncelikli olarak bölgenin mimari dokusu, kültürel yapısı, tarihî özellikleri ve unutulmaya yüz tutmuş zenginliklerinin yansıtılmasına çalışılmıştır. 3. bölüme gelindiğinde ise bir önceki bölümde görseller vasıtasıyla dikkat çekilen aksaklık ve sorunların nasıl giderileceğine ilişkin olarak kentsel koruma kavramı derinlemesine masaya yatırılmış, buna bağlı olarak bu konuda literatürde önemli yeri olduğu düşünülen görüşler derlenmiş, Gedikpaşa ve çevresinin korunması ve yaşatılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Makale, Gedikpaşa ve benzer özellikler taşıyan diğer tarihî semtlerin maruz bırakıldıkları olumsuz yaklaşım karşısında bir farkındalık yaratmak, İstanbul'un sakinlerinin kentin niteliğini anlayabilmeleri ve sahiplenebilmeleri açısından literatüre bir katkı sunmak, Sulukule ve Tarlaabaşı gibi kadim semtlerde gerçekleşen ve semtlerin ruhunu bir daha geri dönülemeyecek şekilde yok eden uygulamaların yanlışlığına dikkat çekmek amacıyla kaleme alınmıştır.

1. Kent ve Kentsel Koruma

Bu bölümde kent kavramından ne anlaşılması ve kente nasıl bir gözle bakılması gerektiğine, kent kimliğinin içerdiği anlamlara, kent ve hafıza ilişkisine dair görüşler derlenmiş, kentlerdeki unutulmaya yüz tutmuş, tahrip olmuş kültürel mirasın kentsel koruma sürecine dahil edilerek yaşatılması amacıyla kavramsal bir ilişkilendirme yapılmıştır.

1.1. Kenti Görebilmek

Kentler; sosyal, ekonomik, siyasi ve askerî olarak üretilmiş mekânların bir bileşkesi olup bu bileşke, kentlerin yapısal ve karakteristik özelliklerine göre, farklı renk ve desenlerden oluşabilmektedir. Bu farklı renk ve desenler ise ahenk içinde bir ritim duygusu yaratmaktadır. Bu farklı renk ve desenler bir gam sunmakta, hatta bunların uyumu bir senfoni yaratmaktadır. Öyleyse bir kenti dinlemek, bir senfoni dinleyerek ve sonsuzluk hayallerine dalarak kendinden geçmek demektir. Bu ise bakmak ve görmek arasındaki farkı ortaya koyabilenler için, kentin “duy, gör ve temas et” şeklindeki uyarılarına anlamlı karşılıklar verebilenler için geçerli bir durumdur (Sam ve Sam, 2014, s. 397).

Kentler, kendilerini izleyenlere poz veren bedenselleşmiş mankenlerdir. Kentlerin hafızası, kimliği ve dokusundan söz edilmesi, onun canlı bir organizma gibi görülmesini sağlamıştır. Bu kişileştirmelerle kentler, bir anlamda ete kemiğe bürünmüş, bir ten ve yüze sahip olmuşlardır. Buna göre, kentleri bedensel anlamda örten giysiler, kentlerin yapısal ve kurumsal karakterine göre farklılaşabilmektedir. Bu farklılıklar; çekingen, mutaassıp, radikal, cüretkâr nitelikler taşıyabilmektedir. O hâlde kentler, tek bir beden ve ten olarak anlatılabilir. Başka bir ifade ile kentteki tüm yapılar, taşın tende, tenin de taştan erimesiyle bedenselleşmiş, kişilik kazanmıştır (Sam ve Sam, 2014, s. 413).

Kente bakmanın ve onu görmenin kişiden kişiye farklılık arz eden yolları vardır. Bir görüşe göre kenti açıklamaya asla muvaffak olunamayacakken (Perec, 2017, s. 99), diğer görüşe göre kent, her ışık ve her havada görünür; kentte, her

durumda gözün görebileceği ve kulağın işitebileceğinden fazlası, keşfedilmeyi bekleyen bir dekor ya da manzara vardır (Lynch, 2018, s. 1).

1.2. Kent Kimliği

Kent imajını etkileyen; her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan; fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen; kentler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan; geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlük olarak tanımlanan (Çöl, 1998, s. 14) kent kimliğini Tekeli'ye göre tarihsel bir olgudur ve zaman içinde oluşur, değişir. Bundan hareketle de uzunca bir tarihsel geçmişe sahip olan kentlerin, zaman katmanlarının üst üste birikmesi suretiyle meydana gelmiş bir kimliği olduğu söylenebilir. Kent kimliğinin önemli bir tarafı da toplum tarafından üretiliyor olmasıdır. Bir kişi, kentin her yerini tek başına algılayamamakta, başka bir deyişle kent toplum tarafından parça parça algılanabilmektedir. Her bir kişinin algıladığı mozaik parçalarının birleşmesiyle bir kent imgesi oluşmakta, çok sayıda kişinin katkısıyla uzun bir süreçte yaratılan bu imge yine bizzat toplumun deneyimleri ve değişen algısı vasıtasıyla zaman içinde değişime uğrayabilmektedir (Tekeli, 1990, s. 253-255). Günümüzde, ekonomik etkenlerin, hayatlarını kentlerde sürdüren insanların duyarsızlığının, yerel yönetimlerin yaşadığı krizlerin kentleri şekillendirdiği, tek tipleştirilme olduğu görülmektedir. Bu da patates baskısı olarak adlandırılabilir, dokusunu yitirmiş, kimliğini arayan kentlerin meydana gelmesine sebep olmuştur (Beyazıt, Gül ve Güneş, 2013, s. 159). Bundan hareketle, tahribata uğramış olan kent kimlikleri ve hafızalarının korunması ile birlikte tarihi kent dokularının işlevlendirilmesi, konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alınması, günümüz koruma yaklaşımının da ana hatlarını oluşturmuştur.

1.3. Kentler ve Hafıza

Kentlerin kültürel mirasının korunması, öncelikle kültürel mirasın neden değerli olduğunun anlaşılması ve kentler ile hafıza arasındaki ilişkinin anlaşılmasıyla mümkündür. *“Nasıl ki bir bireyin kimliği, kişiliği, hafızası olmadan tanımlanamıyorsa, aynı şey kentler söz konusu olduğunda da geçerlidir. Bu bağlamda tıpkı bir insan hafızası gibi kentlerin de hafızasından bahsedilebilir. Böyle bir düşünce tarzıyla hareket edildiğinde kentlere basit bir duvar, beton ya da çelik yığını gözüyle bakılamaz. Çünkü kentsel alanlarda inşa edilen şeyler, zamansal ve mekânsal anlamda yeri geldiğinde tarihsel bir kaydı, yerine göre de tarihsel ara durakları nitelemektedir. O hâlde, sokaklar, köprüler, anıtlar, yollar, türküler, sanat eserleri, zaferler, yenilgiler, travmalar, bazen düz bazen de metaforik anlamlarıyla bir kentin hafızasını sürekli canlı ve diri tutacak olan hatırlatıcılar olarak işlev görmektedir. Böylelikle kentler, canlı ve sürekli diri kalabilecek bir hafızaya kavuşarak, kendilerine özgü bir kent kimliğini ve kişiliğini sergileme olanağı bulmuş olurlar. Genel anlamda kentlerin hafızası iki türlü olup, ilki tarihsel veya zamansal, diğeri mekânsaldır”* (Sam ve Sam, 2014, s. 398).

Kentlerin hafızasının olması için öncelikle tarihsel arka planları olan mekânlara sahip olması gerekir. Perce'ın “İsterdim ki sabit, hareketsiz, dokunulamaz, dokunulmamış ve neredeyse el sürülemez, hareket ettirilemez, köksüz yerler olsun: referans, çıkış noktası, kaynak vazifesi görececek yerler...” (Perce, 2017, s. 145) cümlesi bu bağlamda okunabilecek, bir kent hafızasının oluşabilmesi ve yorumlanabilmesi için sabit, çıkış noktası niteliğinde mekânların varlığını gerekli gören bir yaklaşımdır. Nora ise sıkça atıf yapılan çalışmasında ‘hafıza mekânları’ kavramını ortaya atmış ve bu mekânların yalnızca ‘kimlik yeri’ olarak anılan, popüler, spesifik mekânlar olarak anlaşılmasını gerektiğini; hafıza mekânlarının niteliği hakkında en doğru fikri veren mekânların, ancak yaklaşıldıkça özgünlüğünü hissettiren gösterişsiz mekânlar olduğunu ifade etmiştir (Nora, 2006, s. 12). Nora ayrıca hafızayı, hatıra ve arşivleme kavramlarıyla ilişkilendirmiş, tarihin hafızayı ele geçirdiğini belirtmiştir. Yazara göre arşive dayalı bir hafıza söz konusudur ve bu, kalıntının en somut, imgenin ise en açık olanına dayanmaktadır. Buna bağlı olarak da şimdiki ânin bütününe muhafaza edilmesi ve geçmişin eksiksiz korunmasına dayanan bir arşiv saplantısı oluşmakta ve çağa damgasını vurmaktadır. Hızlı ve kesin bir yok olma duygusu, kalıntıların en küçüğüne ve tanıklıkların en mütevazısına hafıza değeri kazandırmaktadır. Bu aşamada hatıra, en küçük ayrıntısıyla sergilenme aşamasına gelmiş olup, bu kayıt edici bir hafızadır ve arşive kendisi için bir hatırlama görevi verir. Ve tıpkı ardında ölü derisini bırakan bir yılan gibi, hafıza da arkasında sürekli belirti bırakmaktadır (Nora, 2006, s. 24-25). Görülmektedir ki, kentlerin farkına varılabilmesi için onlara ilişkin her unsura bir hatıra gözüyle bakılarak arşivlere ve hafızalara kaydedilmeli, böylece bir kent hafızasından söz edilebilmesi sağlanmalıdır.

1.4. Kentlerin Kültürel Mirası

Miras, sahip olduğu anlam açısından ‘geçmiş’ ile ilişkili bir kavramdır. Assmann’ın Halbwachs’tan aktardığına göre geçmiş, içinde bulunulan zamanın bağlamından ve anlam ihtiyacından doğan sosyal bir yapıdır ve geçmiş, doğal olarak bulunmayan kültürel bir varlıktır (Assmann, 2015, s. 56). Yine geçmiş kavramı ile yakından ilişkili olan kültür de geçmişten bugüne olan bir birikimi ifade eden bir kavramdır ve sürekli bir değişim hâindedir. Ödekan’a göre kültür öğelerinden herhangi biri değişime uğradığında bu değişim, öğelerden her birini etkileyerek harekete geçirir ve bunun sonucunda toplumun kültürü değişime uğrar; toplum kültürünün değişmesi de kültür öğelerinin her birinin yeniden değişime uğramasına neden olur. Gelişmiş toplumlarda bu dinamik hareketin dengesi sağlanabilmiştir ve bilimsel yaklaşım her ögenin varlığını ve birbirleriyle olan etkileşimlerini göz önünde bulundurarak çözüm ürettiği için toplumsal gelişmişlik korunur ve varlığını, sürekliliğini yitirmeksizin korur (Ödekan, 2013, s. 233). Bu ifadelerin ışığında da bir kentte bulunan ve geçmişten günümüze gelen tüm sanat eserlerini, estetik değerleri veya yapıtları sadece maddi açıdan değer arz etmeleri ya da salt güzel olmaları nedeniyle değil, bir kültürü ifade etmeleri nedeniyle de görmek ve değerlendirmek gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Sam ve Sam, 2014, s. 412).

Kültürel miras olgusunun başlangıcı olarak, neolitik devrimle birlikte kentsel devrimin, bir başka deyişle yaşam alanları ile birlikte yerleşimlerin de oluşması, yani kültürel miras olarak nitelenen maddi kültür varlıklarının yaşama uygun bir biçimde üretilmesi görülmektedir (Özgünel, 2007, s. 47). ICOMOS’a göre kültürel miras, günümüze ulaşmış, insanların sahiplik bağı içinde olmaksızın sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin ve geleneklerinin bir yansıması olarak betimlenen somut ve somut olmayan tüm varlıklardır. Kültürel miras, insan ve mekân arasında zaman içinde yaşanan etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini içerir (URL 1).

Mekânların kültürel miras olarak görülebilmesi, arka plandaki bazı şartların sağlanmasını gerektirmektedir. Hayatın içinden gelerek oluşan yapılı çevrenin kendine has bir karakteri olduğunu anlatan Genius Loci (yerin ruhu) kavramı bu durumu açıklamaktadır. Genius Loci, yer kavramı ile ilişkili olarak mekânın sosyal ve kültürel karakterini içine almakta, böylece yer-insan ilişkisi önem kazanmaktadır. Zira insan, amacı doğrultusunda çevreye anlam katan ve yerin ruhunu oluşturan bir varlıktır. Genius Loci kavramını yaratan Antik Roma inancına göre bağımsız her varlığın kendine has bir özü, koruyucu bir ruhu vardır ve bu ruh, insanların ve yerlerin, doğumlarından ölümlerine kadar karakterlerini ve niteliklerini tayin etmektedir. 20. yy sonunda, kültürel varlıkların tanımlanmasında fiziki ve doğal niteliklerin yanında yerel değerlerin önem kazanması ile birlikte toplumlar ve kişilerin de kültürel varlıkların tanımlanmasında kaynak oluşturduğu ve koruma sürecine katılmalarının gerekliliği kabul edilmeye başlanmıştır. Miras kavramı tam da bu noktada, uluslararası söylemde ‘somut miras’ ve ‘somut olmayan miras’ ve bunların oluşturduğu ‘yer’i içermektedir (Binan ve Cantimur, 2010, s. 187).

Kültürel mirasın farkına varılıp korunabilmesi ise öncelikle değerinin ölçülmesiyle söz konusu olmaktadır. Bu değerler, enderlik değeri, tipiklik değeri, belge değeri, sosyal değer, bilimsel değer, özgünlük değeri, süreklilik değeri, bütünlük değeri, sürdürülebilirlik değeri, kentle bütünleşme değeri gibi ölçütlerdir (Aykaç, 2009, s. 40). Kültürel mirasın değeri ve öneminin belirlenmesinin ardından ise bu değerlere uygun müdahale ve sunum prensipleri ortaya koyulmalı ve devamında proje, koruma, tasarım gibi aşamalara geçilmelidir.

Bu noktada, makalenin devamında Gedikpaşa semti ve çevresinin mevcut durum analizine ve buna bağlı olarak sunulacak önerilere temel teşkil etmesi açısından ulusal mevzuattaki sit alanı, kentsel sit, arkeolojik sit, kentsel/arkeolojik sit gibi kavramların tanımlanması gerekmektedir. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. maddesinde sit, “tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihî hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar” olarak tarif edilmektedir (URL 2). Kentsel sitler, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 681 sayılı İlke Kararında “mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları ve bir bütün olarak o yerleşmenin ait oldukları dönemin yaşam biçimini gelecek nesillere aktarmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar, sokak ve meydanlar, v.b.) birlikte buldukları alanlar” olarak tanımlanmaktadır (URL 3). Arkeolojik sitler, Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 658 sayılı İlke Kararında “insanlığın varoluşundan günümüze kadar ulaşan eski uyurlıkların yer altında, yer üstünde ve su altındaki ürünlerini, yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan her türlü kültür varlığının yer aldığı yerleşmeler ve alanlar” şeklinde ifade edilmiştir (URL 4). Son olarak kentsel/arkeolojik sitler ise Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulunun 658 sayılı İlke Kararında “3386 ve 5226 sayılı Kanunlarla değişik 2863 sayılı Kanun kapsamına giren arkeolojik sit alanları ile birlikte korunması gerekli kentsel dokuları içeren ve bu özellikleri ile bütünlük arz eden korumaya yönelik özel planlama gerektiren alanlar kentsel arkeolojik sit alanları” şeklinde tanımlanmıştır (URL 5).

Kentlerde, kentsel doku ile birlikte, kent içinde kalmış arkeolojik alanlar da kent kimliğinin önemli bileşenlerindedir. Belge niteliğindeki bu alanlar, yenilenmesi imkân dahilinde olmayan kalıntılardır. Bu sebeple bu alanların korunmaları ve kentsel koruma ve planlama uygulamalarına dahil edilmeleri gerekmektedir (Aykaç, 2009, s. 36). Sonuç olarak, toplumların geçmişten günümüze kadar olan birikimlerinin kümelendiği miras alanları zamanla birçok faktörün etkisiyle cazibelerini kaybetmekte, buna bağlı olarak da toplumsal hafızadaki yerleri zayıflamaktadır. Genelde kentlerin merkezinde kalan bu alanların korunması, kente ve kentlilere yeniden kazandırılmasına yönelik gösterilen çabalar, aynı zamanda makalenin önceki bölümlerinde de üzerinde durulan kent kimliğinin gelecek nesillere bağlamından koparılmadan aktarılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Tarihî kentsel dokuların ve kültürel miras alanlarının gelecek nesillere anlamlarını yitirmeden aktarılması amaçlanarak bu alanların kentsel alan içerisinde korunması ve yeni oluşacak kentsel bölgelerle uyumunun tesis edilmesi sağlanmalıdır. Koruma ve kullanma arasında karşılıklı ve birbirini besleyici bir ilişki olduğu göz önüne alındığında koruma kavramını ‘kullanmama’ ya da ‘saklama’ olarak değerlendirerek bu bakış ile kentleri ve genel anlamda koruma düşüncesini anlamaya çalışmak günümüz koşullarına ters bir bakış açıdır (Avcioğlu, 2016, s. 700).

1.5. Kentsel Koruma

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 3. maddesinde koruma “taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri” olarak tanımlanmaktadır (URL 6). Hasol’a göre ise koruma, tarih veya sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için muhafaza, onarım ve bakıma ilişkin önlemleri almaktır (Hasol, 2012, s. 279).

Tarihî değer taşıyan yapıların korunması ile kentsel koruma farklı dinamikler üzerine temellenmektedir. Tarihî değer taşıyan yapıların korunmasının geçmişi kentsel korumaya nazaran eskilere gitmektedir. Kentlerdeki tarihî nitelikli bölgeler yalnızca spesifik yapılar ve anıtlar barındırmamaktadır. Bu bölgelerde maddi değeri ve ölçüğü daha küçük çok sayıda mimari öge bulunmaktadır. Kentsel koruma da tüm bu bölgelerin bütüncül bir yaklaşımla korunmasına odaklanmakta olup, bu nedenle daha detaylı ve çok bileşenli bir olgudur. Gündelik yaşama ait, anıtsallıktan uzak, ancak zamanla tarihî özellik kazanmış yapıların makalenin saha araştırmasında sıkça vurgulanmış olması da koruma kapsamının yukarıda açıklandığı üzere genişlemiş olmasından ileri gelmektedir.

Kentsel koruma, kent bilimleri sözlüğünde, kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtların, anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi gelecek kuşakların da yararlanması için rehabilite edilmesi ve her türlü yıkıcı eylem karşısında güvence altına alınmasıdır (Çınar ve Kart, 2005, s. 72). UNESCO da kentsel korumayı tek tek binaların korunmasıyla sınırlı görmemekte, mimariyi bütün kentsel yerleşimin bir unsuru olarak kabul etmektedir ve böylece kentsel koruma karmaşık ve çok yönlü bir disiplin olmaktadır (URL 7).

Günümüzde kentsel koruma uygulamalarının niteliği, uygulamaları hayata geçiren ülkelerin medeniyet seviyesinin de göstergelerinden biri olarak görülmektedir. Nitekim dünyadaki koruma uygulamalarına bakıldığında, koruma konusundaki bilinç seviyesinin yüksekliği görülmektedir. Bu ülkelerde koruma yukarıda değinildiği gibi eskilerde olduğu üzere yalnızca yapı bazında bir süreç olarak görülmemiş, korumayı amaçlayan imar planlarıyla birlikte bütüncül bir politika izlenmiştir. Ülkemize bakıldığında ise koruma konusunda uluslararası kuruluşların da dahiliyle birçok kez düzenlemeye gidilmesine karşın istenilen düzeye ulaşılammış olduğu görülmektedir.

Koruma uygulamaları hayata geçirilmeden evvel öncelikle korunması gerekli, vazgeçilmesi mümkün olmayan ya da korunması rastlantılara bırakılmayacak denli önemli anıtların seçimine yardımcı olabilecek ölçütlerden yararlanılmalıdır. Bunlar tarihî belge ölçütü, eskilik (zaman) ölçütü ve estetik değer ölçütüdür. Tarihî belge ölçütü, yapı veya yapılar grubunun tarihî bir olay veya kişiyle ilişkisi ya da tarihî bir süreci yansıtmaması nedeniyle söz konusu olmaktadır. Estetik değer ölçütü ise güzel olma yargısının nesnel olmayışı nedeniyle kişiden kişiye değişiklik gösterebilmekte ve bu da tartışmalara sebep olabilmektedir. Türkiye’de halkın genellikle eski bir yapıyı dorummaya değer görmemesi ancak sonrasında yetkililerce o evin tescilinin yapılması hadisesi, söz konusu uzlaşmama durumunun en sık görüldüğü örneklerdendir. Eskilik veya zaman ölçütü ise zamanın yıpratıcı etkisi ve insanların bıraktıkları hasarlardan zarar görmeden veya çok az zarar görerek günümüze ulaşabilen anıt ve kalıntıların sayısının çok az olmasından ileri gelmekte olup, ender olmaları nedeniyle eski tarihlerden günümüze ulaşan yapılar korunmak istenmektedirler (Ahunbay, 1999, s. 28-31).

1.6. Korumanın Yasal Arka Planı

Koruma anlamında ülkemizdeki süreci de etkileyen uluslararası yasal ve yönetsel sürecin kilometre taşı niteliğinde gelişmeleri söz konusudur. Tarihî yapıların evrensel miras olduğu gerçeği 18. yy'dan itibaren kabul edilmiş olmasına rağmen uluslararası geçerliliği olan ilkeler ve uygulamalar ancak 20. yy'da söz konusu olabilmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkilerinin önüne geçmek çabası, 1931 yılında Atina Tüzüğü'nü, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatı azaltmak çabası ise önce UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu), ardından ICOMOS (Uluslararası Anıtlar ve Sit Alanları Konseyi) gibi kuruluşların başını çektiği tedbirlerin alınmasını sağlamıştır (Özaslan, 2010, s. 13). Bunlara bağlı olarak 1964 yılında Venedik Tüzüğü, 1972 yılında UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1987'de Washington Deklarasyonu, 2005'te UNESCO Dünya Mirası Uygulama Rehberi gibi gelişmelerle uluslararası ölçekte bir birlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Ülkemizde ise Osmanlı döneminden bugüne dek birçok yasa çıkarılmıştır. Asar-ı Atika Nizamnameleri, Muhafaza-i Abidat Kanunu, Esvar ve Kala-i Atikadan Belediyelere Vilayete Terk Olunacak Yerler Hakkında Kanun, 1951 tarihli ve 5805 sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Teşkili ve Vazifelerine Dair Kanun, 1973 tarihli ve 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu, 1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 2004 tarihli ve 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun gibi kanunlar ülkemizin koruma anlayışındaki aşamaları ve çizdiği yasal çerçeveyi ortaya koyan önemli atılımlardır (Avcioğlu, 2016, s. 703-707).

2. Gedikpaşa Semtini ve Çevresinin İstanbul İçin Önemi ve Günümüzdeki Durumu

Bu bölümde, Gedikpaşa semti ve çevresinin hem İstanbul'un hem de Suriçi'nin çekirdek niteliğindeki bölgelerinden biri olması nedeniyle konuya öncelikle İstanbul perspektifinden yaklaşmış, devamında çerçeve daraltılarak Suriçi'nin önemi ve sorunları masaya yatırılmış, sonrasında da Gedikpaşa ve çevresinin günümüzdeki durumu, bölgenin yaşadığı sorunlara, mimari dokusuna ve yeraltındaki Bizans zenginliklerine odaklanılarak irdelenmiştir.

2.1. İstanbul'un Niteliği

Kılıçbay, İstanbul'un emsalsiz oluşunu, iki imparatorluğa başkentlik etmesiyle yakın ilişkili olarak görmüştür. Yazara göre Bizans ve Osmanlı antik bir tarzda örgütlenmiştir ve başkentin taşra bölgeleri üstündeki kati egemenliğine dayanan siyasal ve ekonomik formasyonlardır. Bu nedenle gerek imparatorlar gerekse de padişahlar İstanbul'u, imparatorluklarının diğer kentleri aleyhine ölçsüz ve belki de kendi yavrularını yiyerek gelişen bir canavarın imgesi içinde büyüterek, eyaletler üzerindeki egemenliklerini vurgulamak istemişlerdir (Kılıçbay, 2000, s. 48-49). Canberk ve Özkök (2011, s. 201). ise İstanbul'un düzensiz yapılaşma, bilinçsiz istimlakler, nüfus artışı gibi olumsuzluklar yaşamasına rağmen kendini korumaya çalıştığını vurgulamış ve bu durumu Keçecizade Fuat Paşa'dan yaptıkları alıntıyla açıklamışlardır: "Birileri içeriden, birileri dışarıdan İstanbul'u bozmaya çalışıyor ama İstanbul kendini korumak için diretiyor". Kuban da İstanbul için değişimin sürekliliğine dikkat çekmiş, İstanbul'un, devirlerin birbirleri üzerine bir şey koymasıyla olduğu oranda birbirinin yerine geçmesiyle de yaşadığını, kentin sokak dokusunun ve konutlarının devamlı değiştiğini, büyük yangınların büyük alanları ortadan kaldırdığını ve sonrasında bir plana göre hareket edilmediği için her seferinde eskisinden farklı bir durum ortaya çıktığını dile getirmiştir (Kuban, 2001, s. 3).

Tarihten günümüze doğru gelindiğinde İstanbul'da tarihsel çevre değerlerinin korunması söz konusu olduğu zaman ekonomik ve kültürel değerler arasında bir seçim yapmak ve kültürel değere bazı hâllerde ön planda yer vermek gerekliliği ortaya çıkmaktadır (Kuban, 2001, s. 32). Ancak uygulamada durumun ekonomik saikler üzerinden yürüdüğü ortadadır.

Ülkemizde tescil konusundaki çalışmalar yetersiz kaldığı için başta İstanbul olmak üzere birçok tarihî kentte tarihî çevre ve dokular koruma amacı gütmeyen imar planlarıyla yenilenmeye çalışılmış ve eski dokudan geriye kalan kısımlar bozulmuş ve ölçeği değişmiş dokularla kuşatılmışlardır. Bu alanlarda yalnızca önemli sivil mimari örneklerinin, ancak olduğu gibi ve kendi gabarisinde korunabilmesi söz konusu olabilmektedir. Örneğin, yanında yüksek apartmanlar bulunan iki katlı ahşap bir yapının korunabilmesi, imar planlarının komşu parsellere önceden tanıdığı haklar nedeniyle genelde imkânsızdır (Ahunbay, 1999, s. 35-36).

Venedik Tüzüğü sonrasında tüzüğün ilkeleri Türkiye tarafından da benimsenmişse de, ilkeleri aciliyetle ve bütünüyle uygulamaya geçirmek mümkün olmamıştır. Zira söz konusu süreçte yürürlükte olan kanun ile tarihî nitelikteki kentlerde

bulunan kùltür varlıkları ancak tek tek tescil edilerek koruma altına alınabilmiştir. Bu yöntem ile tarih ve sanat değeri taşıyan anıtlar, yalılar, konaklar tescil edilirken dokunun çoğunluğunu oluşturan mütevazı yapılar ise koruma kapsamı dışında kalmaktaydı. Böylelikle tarihî bir sokağı veya mahalleyi tümüyle korumak imkânsız hâle gelmekteydi. Kanun sistemindeki bu eksiklikler nedeniyle de yıllar boyunca kentsel sitlerin tam anlamıyla korunması sağlanamamıştır (Ahunbay, 1999, s. 119).

2.2. Suriçi Çekirdeği

Suriçi, doku olarak büyük değışiklikler yaşamasına karşın, içerdiği anıtsal ve fiziksel değerler dolayısıyla bir bütün oluşturmaktadır ve bu nedenle de bu çekirdek bir bütün olarak korunmak, bir başka deyişle, bugüne kadar yaşayabilen bu değerlerin bundan sonra yok edilmemesi sağlanmak zorundadır. Kuban, İstanbul'un Marmara, Haliç ve kara surları ile çevrili parçası olan Suriçi'nin, kentin tarihsel çekirdeğini teşkil etmekte olduğunu ve eski kentin bütün işlevsel öğelerini, bütün büyük anıtlarını içerdiğini belirtmektedir. Kuban'a göre yaşayan ve hızla değışen kentin bir parçası olan Suriçi'nin bu değerleri koruma olanağı vardır; ancak şimdiye kadar bunun gerçekleşmemesinin nedeni, tarihsel çekirdeğin Osmanlı çağının işlevlerini göreceği kanısıyla hareket edilmiş olmasıdır. Bu yüzden kentin Belediye, Vilayet, Adliye ve daha birçok işlevi kentin bu en değerli bölgesine konuşlandırılmıştır ve bu da bölgeye yeni idari işlevlerin yerleştirilmesini teşvik etmektedir (Kuban, 2001, s. 15). Ahunbay ise Suriçi'nin dar, eğri ve kimi çıkmaz olan sokakları ile bu sokaklar üzerindeki iki-üç katlı, ahşap veya kâgir binaları tarihî kent dokusunun belgeleri olarak korunmaya değer görmektedir. Yazara göre Suriçi, spontane gelişmeyle büyümüştür; ancak bu yerleşmede bir kargaşa görülmez; aksine Suriçi'nin ustalıklı bir dokusu vardır. Bu doku doğal verilerin yanı sıra, hayati gereksinimler, yapı geleneği ve ekonomik imkânlar çerçevesinde biçimlenmiştir (Ahunbay, 1999, s. 121). Kuban ise Suriçi'nin genel işlevinin kültürel bir nitelik taşınması, eskiden gelen ticaret, sanayi ve idareye ilişkin bölgelerin dondurulması gerektiğini ifade etmekte, yeraltı kalıntılarının ve tarihsel anıtların çevrelerini daha iyi değerlendirerek meydana getirilecek çeşitli arkeolojik parkların, kültürel nitelikli faaliyetlerin Suriçi gibi kentsel sitlerin yeni işlevini teşkil etmesi fikrini sunmaktadır (Kuban, 2001, s. 33).

2.3. Gedikpaşa ve Çevresi

Gedikpaşa semti denildiğinde, bugün semt ölçeğinde bir idari birim söz konusu olmadığı için net bir sınır çizilememektedir. Ancak bugün bu semitten bahsedildiğinde Mimar Hayrettin Mahallesinin tümünü, Mimar Kemalettin, Nişanca, Saraç İshak ve Emin Sinan Mahallelerinin belli kısımlarını kapsadığı söylenebilir. Çevresindeki referans noktalarına göre tarif edildiğinde ise kuzeyinde Kapalıçarşı, kuzeydoğusunda Çemberlitaş, doğusunda Binbirdirek, güneydoğusunda Kadırga, güneyinde Kumkapı, güneybatısında Nişanca, batısında Laleli, kuzeybatısında Beyazıt'ın yer aldığı görülmektedir.

Gedikpaşa'nın çevresine olan etkisi, bugün çevre semtlerin sınırlarındaki birçok dükkân, işletme ya da tarihî eserin isminde 'Gedikpaşa' isminin geçmesiyle rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Semtin tarihî ve baskın karakteri ile dokusu, batısında Laleli'ye, doğusunda Binbirdirek'e, güneyinde Kumkapı'ya kadar büyük bir alanı etkilemesine yol açmıştır. Makalenin odak noktasının bu nedenle yalnızca Gedikpaşa semti olarak değil, Gedikpaşa ve doğu-batı doğrultusundaki çevresi olarak seçilmesinin sebebi budur.

Günümüzde Gedikpaşa olarak anılan bölgenin doğu-batı doğrultusunda iki aks, kuzey-güney doğrultusunda ise dört aks üzerinde şekillendiği söylenebilir. Doğü-batı akslarının ilki Gedik Paşa Cami Sokak ile başlayıp Yahya Paşa Sokak, Pehlivan Sokak ve Büyük Haydar Efendi Sokak ile devam etmekte, ikincisi ise Emin Sinan Hamamı Sokak ile başlayıp Tatlıkuyu Sokağı, Tatlıkuyu Hamamı Sokağı ve Küçük Haydar Efendi Sokağı ile devam etmektedir. Kuzey-güney doğrultusunda deniz seviyesine doğru inen aksların ilki en batıdaki Gedik Paşa Caddesi, ikincisi Bali Paşa Yokuşu, üçüncüsü adını tarihî Gedikpaşa Tiyatrosu'ndan alan Tiyatro Caddesi, dördüncüsü ise Mithat Paşa Caddesi olarak sayılabilir.

Şabudak'a (2014, s. 86) göre Gedikpaşa semtinin spesifik özellikleri onu, tarihî kent alanlarında görülen tipik özelliklerin dışında bırakmıştır ve bu nedenle Gedikpaşa semti kendine özgü bir çerçevede başka dinamikler ile birlikte değerlendirilmeyi hak etmektedir. Gedikpaşa, tarihi boyunca çelişkiler içinde olmuş, kısır döngüler ve inişli-çıkışlı grafiklerin öznesi olmuştur. Bu nedenle, semtin tarihsel süreci içinde diyalektik bir eksende daima ikili bir yapı belirlemiştir ve her daim potansiyel bir gerilim atmosferi izlenimi veren özellikleri, Gedikpaşa'nın farklı ve spesifik bir yer olmasına neden olmuştur.

Bizans döneminde tipik bir Rum yerleşimi olan Gedikpaşa bölgesi, İstanbul'un fethedilmesi sonrasında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'da bulunan Hristiyan nüfusu ayırıştırarak kendi bünyelerinde rakip odakların oluşması için yürüttüğü iskân siyaseti neticesinde Ermeni nüfus ile takviye edilmiştir.

Gedikpaşa'nın, Suriçi'nin ekonomik açıdan merkezi denebilecek hanlar bölgesinin (Kapalıçarşı, Mercan, Mahmutpaşa) çok yakınındaki bir yamaçta yer alan bir semt olması, bu bölgede işçi ve çalışan nüfusunun her daim çok yoğun olmasını, buna bağlı olarak bekâr odaları veya bekârhane denilen, bekâr nüfusun barındığı yapıların bulunmasını, devamında da bölgede önemli sosyal sorunlar ortaya çıkmasını beraberinde getirmiştir. 19. yy'da ve 20. yy'ın ilk yarısında iyi bir dönem geçirdiği bilinen semtin 1923 tarihli Pervititch haritasındaki durumu (Şekil 1) bunu doğrular niteliktedir. Harita detaylı olarak incelendiğinde bölgede birçok konak, yerli ve yabancı okul, kilise, sosyal yaşamın göstergesi olan yapı ve yoğun bir konut stoku göze çarpmaktadır. Örneğin Şekil 1'de Amerikan Protestan Kilisesi, Gedikpaşa Hamamı, çoğunluğu kâgir olan yoğun bir konut stoku ve avlular, bahçeler görülmektedir. Şekil 2'de ise Şekil 1'deki alanın batı tarafı bulunmaktadır. Bu alanda Gedikpaşa'nın birbirini kesen iki ana aksı bulunmakta, aynı zamanda alandaki ahşap (sarı renk) ve yığma (pembe) yapı stokunun yoğunluğu göze çarpmaktadır.

Şekil 1: Gedikpaşa Hamamı ve çevresi

Kaynak: <https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> (Erişim: 02.02.2020)

Şekil 2: Gedikpaşa'da iki ana aksın kesişimi

Kaynak: <https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> (Erişim: 02.02.2020)

Tarihi boyunca bir ikamet alanı olmasına karşın Gedikpaşa, 1950'lerden sonra bu kimliğini yitirmeye başlamış, günümüze ise bir iş sahası hâline gelmiştir. Semt, günümüzde iş hanları, mağazalar, irili ufaklı atölyeler ve depolarla doludur ve istisnalar haricinde ailelerin yaşadığı bir alan değildir. Havanın karamasıyla birlikte mesai bitince ve kepenkler indirilince Gedikpaşa deyim yerindeyse bir hayalet semte dönüşmektedir (Şekil 3 ve 4).

Şekil 3: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 4: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'da mesainin sürdüğü aydınlık saatlerde sokaklar kolilerle, hamalların yük taşımaya kolaylaştıracak araçlarıyla (Şekil 5), ticari malzemelerle (Şekil 6 ve 8), insanlarla, bölgenin dar sokaklarına uygun üç tekerlekli, ön kısımları bir motorsikleti andıran küçük kasalı kamyonetleriyle (Şekil 7) kaotik bir görüntü oluşturmaktadır. Dükkânlara, mağazalara, depolara ve hanlara yoğun şekilde mal giriş çıkışı gerçekleşmekte ve bu düzensizlik durumu her gün sürmekte, ancak bir noktadan sonra bu düzensizlik de bölgeye özgü bir düzene evrilmiş gözükmektedir.

Şekil 5: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 7: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 6: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 8: Gedikpaşa sokakları
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa, çok sayıda tarihî sivil mimari örneği binayı barındıran, İstanbul ile Suriçi için kıymetli bir bölgedir. Ancak önceki kısımlarda paylaşılan alıntılarda Ahunbay'ın da değindiği gibi bu yapıların birçoğunda sonradan eklenmiş ve günümüze dek göz yumulmuş katlar bulunmaktadır (Şekil 9, 10, 11, 12, 13, 14) Bu bireysel inisiyatifler sonucunda yapılan uygulamalar hem söz konusu yapıların ömrünü kısaltmakta ve onarılması zor tahribatlar yaratmakta hem de semtin dokusuna büyük zararlar vermektedir. Kat eklemeleri dışında neredeyse tüm binaların dış cephelerinde görülen baz istasyonu, klima, çanak anten gibi ekler de (Şekil 10) binaların özgün niteliğini bozan unsurlardır.

Şekil 9: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 10: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 11: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 12: Tarihi sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 13: Tarihî sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 14: Tarihî sivil mimari örneklerinde ek katlar
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Ek katlar çıkılarak da olsa hâlen kullanılmakta olan çok sayıda tarihî sivil mimari örneğinin yanında artık kullanılmayan (Şekil 15) ve girişleri belediye tarafından tehlike yarattıkları nedeniyle kapatılmış (Şekil 16) örnekler de mevcuttur. Bu yapılara -başta mülkiyet sorunları olmak üzere- birçok nedenden ötürü uzun zamandır müdahale edilememektedir.

Şekil 15: Terk edilmiş tarihî sivil mimari örnekleri
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 16: Terk edilmiş tarihî sivil mimari örnekleri
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'nın dokusu büyük tahribata uğramış hâledir. Çatıları yıkılmış olmasına karşın zemin katları ticarî ürünlerin saklandığı depo olarak kullanılan (Şekil 17) çok sayıda yapının yanı sıra, hem semtin dokusuna zıtlık arz eden hem de Suriçi'nin Marmara Denizi yönünden görülen silüetini bozan yüksek binalar mevcuttur. Şekil 18'de görülen, 4-5 kâgir kat üzerine çıkılmış 6 ek katlı yapı, bu duruma örnek teşkil eden çok sayıda yapıdan sadece biridir.

Şekil 17: Çatısı çökmüş, zemini ise depo olan yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 18: Kâgir üstü ek katlarla 10 katı aşan yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Tahribata uğramamış sivil mimari örnekleri ise yok denecek kadar azdır. Şekil 19’da görülen bina ve benzerleri bugün parmakla gösterilebilecek kadar azalmış durumdadır. Özellikleri ve geçirdikleri dönüşümler itibarıyla taban tabana bir zıtlık eden yapı sıraları artık semtle özdeşleşecek seviyeye gelmiştir. Şekil 20’de bitişik nizam duran üç bina bu durumu ortaya koyan belirgin bir örnektir. Solda, semtte çok fazla sayıda bulunan ve hem kalitesi hem de dış cephesi itibarıyla estetikten uzak bir yapı arz eden bir bina, ortada son yıllarda restorasyon görmüş estetik bir bina, sağda ise İstanbul’un son 30-40 yılına deyim yerindeyse imzasını atmış BTB cepheli bina, Gedikpaşa’nın zıtlıklarla dolu dokusunu açıkça ortaya koyar niteliktedir.

Şekil 19: Bozulmadan kalabilmiş ender bir yapı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 20: Birbirleriyle zıtlık arz eden üç yapı tipi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa’nın tarihî dokusunun tahribata uğraması sadece yapıların terk edilmesi, korunmaması, bakımsız bırakılması, hor kullanılması ile değil, görselliğinin bozulması ile de gerçekleşmektedir. Semtte bulunan çok sayıda ticari işletme, şirket veya kuruluş, binalarının cephelerini Gedikpaşa’nın ruhuna aykırı yapı unsurlarından oluşturmakta ve semtin tarihî dokusunu yok etmekte, bir anlamda kimliksizleştirmektedirler. Şekil 21, 22 ve 23’te görülen dış cephesi camekânlı yapılara Gedikpaşa’nın neredeyse her sokağında rastlanabilmektedir. İşletme ve mağaza sahipleriyle benzer estetik anlayışına sahip oldukları söylenebilecek olan mimarlarca inşa edilen bazı kamu kurumu binaları da Gedikpaşa’nın tarihî dokusuna fazlasıyla zıt bir görünümle faaliyetlerini sürdürmeye devam etmektedirler. Örneğin, Şekil 24’teki bina bugün Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı olup, İstanbul Defterdarlığı bünyesinde Beyazıt Eğitim Tesisi ve Konukevi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 21: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 22: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 23: Semt dokusuyla uyumsuz dış cephe
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 24: Semt dokusuyla uyumsuz kamu binası.
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'nın kendine has dokusunu tahribata uğratan başka yapı tipleri de bulunmaktadır. Şekil 25'te görülen büyük otel yapısı bunlardan biridir. Şekil 26'da görülen iş hanı ise benzerlerine bölgedeki neredeyse her sokakta rastlanan ve semti ailelerin ikametine müsait olmayan bir ortama dönüştüren yapı tipidir. Ahunbay (1999, s. 127), bu konuyla ilgili olarak, çevre karakterine uyum kaygısı gütmeyen, maksimum rant sağlamak için yapılan binalarla kentsel çevrenin görünümünün tekdüzeleştiğini, yüzyılların birikimiyle ortaya çıkan tarihî sokak perspektiflerinin yok edildiğini belirtmiştir. Yazarın da dikkat çektiği gibi, küçük parsellerden oluşan kent dokularında, iki veya daha çok sayıda parselin birleştirilmesi devasa bloklar (Şekil 24 ve 25) yapılmasına imkân vermekte, yeni imar planlarına göre yapılan bu binalar cepheleri ve iri kütleleriyle dokuyu yok etmektedir.

Şekil 25: Mimari dokuyla uyumsuz otel yapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 26: Konut yoğunluğunu azaltan iş hanı yapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa'daki yoğun ticari hayat binaların dış cephelerine de yansımıştır. Zemin katlara ve yapıların üstlerine yerleştirilen büyük reklam tabelaları ve çarpıcı renklerdeki ışıklı reklam panoları, bu tarihî bölgede estetikten uzak bir görünüm oluşmasına neden olmaktadır (Şekil 27, 28, 39, 30).

Şekil 27: Bölgedeki bir tabela örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 28: Bölgedeki bir tabela örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 29: Renkli ve ışıklı vitrin örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 30: Renkli ve ışıklı vitrin örneği
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa mimari nitelik açısından sadece konut stokuna sahip değildir. Semtte eskilerden günümüze ulaşmış, sosyal ve eğitim amaçlı inşa edilmiş binalar da mevcuttur. Şekil 31'de görülen bina, 19. yy'da Katolik Fransız papazlarca Ermeniler arasında Katolik mezhebini yaymak için kurulmuş bir bina olup 1962'den sonra Gedikpaşa Ortaokulu olarak hizmet vermiştir. (URL 8) Yapı, günümüzde ise bir kamu kurumuna ev sahipliği yapmaktadır. Şekil 32'deki bina ise Gedikpaşa Amerikan Okulu olarak bilinen ve günümüzde ise otel işlevi ile kullanılmakta olan bir yapıdır.

Şekil 31: Eski Gedikpaşa Ortaokulu binası
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 32: Eski Gedikpaşa Amerikan Okulu binası
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Semt eski tarihlerde -makalede paylaşılmış Pervititch Haritalarında da görüldüğü üzere- belli seviyede bir yeşil alan (park, avlu, bahçe vb.) yoğunluğuna sahiptir. Ancak İstanbul'un nüfus yoğunluğunun bir dönemden sonra hızla artması, kentin birçok yerinde olduğu gibi Gedikpaşa ve çevresinde de üzerinde bina olmayan en ufak alanların dahi yapılaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle günümüzde Gedikpaşa park, bahçe, ağaç gibi açılardan kısır bir bölgedir. Sadece belli yerlerde baş göstermiş ağaçlar göze çarpmaktadır (Şekil 33 ve 34).

Şekil 33: Binanın içinde büyümüş bir ağaç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 34: İş hanıyla bütünleşmiş bir ağaç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa ve çevresindeki sokaklarda, bölgenin tarihinin derinliğini yansıtan değişik niteliklerde çok sayıda tarihî eser mevcuttur. Yerleşimin yoğunluğunun kanıtı sayılabilecek çeşmeler bu eserlerin başlıcalarıdır. 1780 tarihli Canfeda Kadın Çeşmesi (Şekil 35) ve 1819 tarihli II. Mahmud Çeşmesi (Şekil 36) bölgenin en çok bilinen çeşmelerindedir.

Şekil 35: Canfeda Kadın Çeşmesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 36: II. Mahmud Çeşmesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa denildiğinde akla ilk gelen eserlerden biri Gedikpaşa Hamamı'dır. 1475 yılında inşa edilen hamam günümüze dek önemli afetler geçirmiş olsa da büyük çaplı onarımlarla birlikte günümüze ulaşmış olup hâlen hamam olarak faaliyet göstermektedir (Şekil 37). Gedikpaşa tarihinde önemli bir yer tutan bir diğer eser ise 1884 yılında yıktırılan Gedikpaşa Tiyatrosu'dur. Suriçi'nin ilk tiyatrosu olan ve 1859'da inşa edilen Gedikpaşa Tiyatrosu, aynı zamanda Namık Kemal'in kaleme aldığı Vatan Yahut Silistre isimli oyunun ilk kez sahnelendiği tiyatrodur. Tiyatronun ömrü çok kısa sürmüş olsa da etkisi büyük olmuştur. Öyle ki mekânın o dönem yer aldığı caddenin adı bugün hâlen Tiyatro Caddesi'dir.

Şekil 37: : Gedikpaşa Hamamı iç mekânı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 38: Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi kapısı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Gedikpaşa ve çevresi tarihten bu yana çeşitli din, mezhep ve milliyetlerden insanın bir arada yaşadığı, bu nedenle de dinî yapı çeşitliliği olan bir bölgedir. Hâlen faal olan Surp Hovhannes Ermeni Kilisesi (Şekil 38), Aya Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi (Şekil 39), Ermeni Protestan (İncil) Kilisesi (Şekil 40) bu çeşitliliğin göstergeleridir.

Şekil 39: Aya Kiryaki Rum Ortodoks Kilisesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 40: Ermeni Protestan (İncil) Kilisesi
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Bu noktaya kadar bahsedilmiş olan binalar, eserler, yapılar vd. kolaylıkla gözlemlenebilen ve farkında olunabilen öğeler iken bir de Divan Yolu Caddesi, Yeniçeriler Caddesi ve Ordu Caddesi'nden oluşan hatta paralel olarak uzanan, Binbirdirek'ten Laleli'ye kadar olan ve Gedikpaşa'nın merkezde yer aldığı hat üzerinde bulunan Bizans dönemi kalıntıları mevcuttur. Suriçi'nin, başta Sultanahmet ve çevresi olmak üzere belli noktalarında Bizans dönemi kalıntılarının bir kısmı iyi korunmuş olsa da Gedikpaşa gibi bazı bölgelerde yoğun olarak bulunan kalıntılar büyük oranda tahrip edilmiş, yok edilmiş, az bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Yalnızca alanının uzmanı olan arkeologlar, tarihçiler, sanat tarihçileri ve bu meslek gruplarının vasıtasıyla bu kalıntılardan haberdar olan ve koruma kararları çıkarabilen resmî kurumlar haricinde pek az kimse bu kalıntılardan haberdardır. Oysa Gedikpaşa bölgesi Bizans döneminde kuzeyde, Çemberlitaş'ta bulunan Konstantin Forumu'na, Beyazıt'ta bulunan Theodosius Forumu'na ve güneyde ise bugünkü Yenikapı'da konumlanmış olan Theodosius Limanı'na ve bugünkü Kadırga-Kumkapı hattındaki eski limanlara çok yakın bir noktada yer almasından ötürü yerleşimin ve hareketin yoğun olduğu bir alandı. Bu nedenle de bu bölgede çok sayıda saray, kilise, hamam vb. yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların çoğu günümüze ulaşamamış, ulaşan kısımları ise toprağa ya da betona gömülme suretiyle yapıların temellerini teşkil etmiştir. Bir şekilde günümüze ulaşan yapılar ise çeşitli dönemlerde tespit edilmiş, Koruma Kurullarınca koruma altına alınmıştır. Ancak bu kararlar verildikten sonra bu nadide kalıntılar hakkında kayda değer çalışmalar yapılmamış, bir anlamda çürümeye bırakılmıştır. Makale için bu kalıntıların önemli bir kısmının son vaziyetleri kayıt altına alınmıştır.

Şekil 41 ve 42'de görülen ve Binbirdirek'te Peykhane Caddesi üzerinde 230 Ada 9 Parseldeki bir halı mağazasının bodrum katında bulunan altyapı az sayıda başarılı restorasyon ve koruma örneklerinden biri olarak gösterilmektedir. Günümüzde Binbirdirek Sarnıcı olarak bilinen Philoxenus Sarnıcı'nın bulunduğu alanda yer aldığı bilinen Philoxenus Sarayı'na ait olduğu düşünülen bu altyapının sarayın hamamı olduğu tahmin edilmekte ve Erken Bizans dönemine tarihlenmektedir (Özgümüş, 2009, s. 5) Bu altyapı günümüzde binanın yemekhanesi olarak kullanılmakta, restorasyon

sırasında bulunan bazı parçalar ise (damgalı tuğlalar vb) aynı alanda sergilenmektedir. Altyapının bulunduğu katın üst katının zemini ise cam bir platformdan oluşturulmuş, böylece kalıntıların teşhiri başarılı bir şekilde sağlanmıştır.

Şekil 41: Terzioğlu Halıcılık'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 42: Terzioğlu Halıcılık'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Yukarıdaki kalıntının bulunduğu parselin yanındaki parselde (230 Ada 10 Parsel) bulunan iş hanının altında yer alan kalıntı da Şekil 41 ve 42'deki yapının devamı kabul edilen ve yine Philoxenus Sarayı'na ait olduğu düşünülen (Özgümüş, 2009, s. 5) bir altyapıdır (Şekil 43 ve 44). Bu kalıntıların bulunduğu bodrum günümüzde kazan dairesidir.

Şekil 43: Servet Han'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 44: Servet Han'ın altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Söz konusu kalıntıların olduğu noktadan Divan Yolu Caddesi'ne doğru yol alındığında, yıllar süren kapsamlı restorasyonu 2018 yılında biten ve kısa sürede ziyarete açılan Şerefiye Sarnıcı'na (Şekil 45 ve 46) ulaşılmaktadır. İnşası 443 yılında tamamlanan sarnıcın üst kısmına 1910'lu yıllarda Arif Paşa Konağı, 1950'lerden sonra ise Eminönü Belediye Binası inşa edilmiştir. 2010 yılına gelindiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından Eminönü Belediyesi binası yıkılmış ve sarnıç ortaya çıkartılmıştır. Sarnıcın etrafındaki yapıların ortadan kaldırılması sonrasında alan, çevre düzenlemesi ile birlikte arkeolojik park hâline dönüştürülmüş ve restorasyon başlatılmıştır (URL 9). Şerefiye Sarnıcı günümüzde çeşitli sergilere ve konserlere ev sahipliği yapmaktadır. Sarnıcın aktif bir şekilde halk katılımına açık olarak kurgulanmış oluşu, tarihî yapıların korunduktan sonra sosyal yaşama nasıl entegre edileceği konusunda yerinde ve sağlıklı örneklerden birini teşkil etmektedir.

Şekil 45: Şerefiye Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 46: Şerefiye Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şerefiye Sarnıcı'ndan Yeniçeriler Caddesi'ne paralel olarak Gedikpaşa'ya ilerlendiğinde ise Divani Ali Sokak'ta 1166 Ada 23 Parseldeki iş hanının bodrumunda bulunan ve tahribata uğrasa da iyi korunmuş bir şekilde günümüze ulaşabilmiş ve 6. yy'a tarihlenen bir sarnıçla karşılaşılır (Şekil 47 ve 48). Bu sarnıcın zemini önemli ölçüde yükseltilmiş ise de (Özgümüş, 2008, s. 154) günümüzde hâlâ görülebilmekte ve aynı zamanda bir imalat atölyesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 47: Divani Ali Sokak'taki sarnıç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 48: Divani Ali Sokak'taki sarnıç
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Yukarıdaki sarnıca 100 metre mesafede, Gedik Paşa Caddesi üzerinde 207 Ada 13 Parselde bulunan bir nargile kafenin bodrumunda yer alan kalıntı ise 12. yy'a ait olduğu düşünülen beşik tonozlu bir yapı olup, o bölgede yer aldığı tespit edilen bir kilise yapısına ait olduğu tahmin edilmektedir (Özgümüş, 2008, s. 154). Kalıntı, günümüzde kafenin deposu olarak kullanılmakta ve bakımsız bir görünüm arz etmektedir.

Son kalıntıdan Gedikpaşa Hamamı'na inilip batıya, Soğanağa Camii yönüne gidildiğindeyse 689 Ada 54 Parselde yer alan Soğanağa İş Merkezi'nin arka tarafında kalan büyük ölçekte bir kalıntıya rastlanmaktadır (Şekil 49 ve 50). 6. yy'a ait hypokaustlu bir Bizans kalıntısı olduğu düşünülen kalıntı, dışarıdan ölçülebildiği kadarı ile 11x7 metre olup bulunduğu parselin diğer tarafında yer alan iş merkezinin altında devam etmektedir (Özgümüş, 2008, s. 153-154). Günümüzde yapının çevresine ve iç kısmına sabitlenen çelik konstrüksiyonun üzerinde bir iş hani yer almaktadır.

Şekil 49: Soğanağa İş Merkezi altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 50: Soğanağa İş Merkezi altındaki kalıntı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Koruma kurulu kararı ile günümüze kadar ulaşmış, ancak köhneleşmiş bir vaziyette duran bir başka kalıntı ise bir önceki noktayla aynı hat üzerinde, 758 Ada 15 Parseldeki Turquoise Center'in en alt katında bulunan ve içinde çok az bir seviyede su bulunan 3x3 metre ölçülerindeki sarnıçtır (Özgümüş, 2008, s. 155). Günümüzde sarnıcın yer aldığı bölüm hanın deposu olarak kullanılmakta olup hayli dağınık ve bakımsız bir görünüm sergilemektedir.

Soğanağa'daki son iki kalıntının yer aldığı sokağın bir üst sokağında ise yalnızca Suriçi değil, İstanbul çapındaki en başarılı koruma ve işlevlendirme örneklerinden biriyle karşılaşılır. 689 Ada 78 Parselde yer alan Antik Hotel'in altında yer alan kalıntılar, otelin inşaatı sırasında fark edilmiş ve sonrasında proje revize edilerek kalıntıların mümkün olduğunca korunması sağlanmıştır. 6. yy'a ait olduğunu düşünülen yapının sütunları in situ (yerinde) olarak korunmuştur (Özgümüş, 2008, s. 155). Altuğ (2013, s. 318), 1984 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde gerçekleştirilen temel kazısında ortaya çıkarılan bu kalıntının bir sarnıç yapısı olduğunu, içinin tamamen su geçirmez sıvalar ile kaplandığını belirtmiştir. Bu sarnıç, günümüzde çeşitli resim, heykel vb. sergilere ev sahipliği yapmakta (Şekil 51 ve 52), aynı zamanda otelin lobisinde birçok Bizans (Şekil 53) ve Roma dönemi (Şekil 5) kalıntısı sergilenmektedir.

Şekil 51: Antik Hotel Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 52: Antik Hotel Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 53: Bizans dönemi su künkleri (MS 450)
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 54: Roma dönemi mezar taşı (MS 50-90)
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Antik Hotel'den çıkılıp Ordu Caddesi'nin bir alt sokağında Laleli yönüne ilerlendiğinde ise artık Gedikpaşa'dan çıkmış olsa da makalede odaklanılan hattın en önemli yapılarından biri olan Myrelaion Kilisesi'ne (Bodrum Mesih Paşa Camii) ulaşılır. Aksaray Caddesi, Şair Haşmet Sokak ve Mesihpaşa Caddesi arasında yüksek binalarla kuşatılmış bir konumda olan kilise yapısının yerinde Bizans İstanbul'unun günümüze ulaşmış en eski yapılardan birisi olan bir rotundanın bulunduğu, bugünkü Myrelaion Kilisesi'nin ve Şekil 55 ve 56'daki sarnıçın, bu yapının kalıntıları üzerine inşa edildiği tespit edilmiştir. Roma'daki Pantheon yapısıyla biçim ve ebat olarak büyük benzerlik gösterdiği söylenen bu yapının üzerine inşa edilen (Altuğ, 2017, s. 12-13) sarnıç, 1992 yılında temizlenmiş ve restore edilmiş, 2019 yılına kadar da bir çarşı olarak hizmet vermiştir. Makalenin kaleme alındığı tarihte ise çarşının tahliye edildiği ve sarnıçın atıl vaziyette olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 55: Myrelaion Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

Şekil 56: Myrelaion Sarnıcı
Kaynak: Can Bulubay Arşivi

3. Kentsel Korumanın Gereklilikleri ve Gedikpaşa Senti ve Çevresine Yönelik Öneriler

Bu bölümde kentsel koruma uygulamalarında eksik olan ve geliştirilmesi gereken yönler, bunların kentin ve kentli insanın yaşamına neden ve nasıl entegre edilmesi gerektiğine dair tespitler ve devamında ise Gedikpaşa özelinde tarihî dokuya sahip kentsel alanlar için hangi önlemlerin alınması gerektiğine dair öneriler paylaşılmıştır.

3.1. Kentsel Korumanın Gereklilikleri

Kültürel varlıklar tüm insanlığın ortak malıdır ve bu özellikleri nedeniyle bir miras olarak görülmektedirler. Kültürel varlıkları koruma ve yaşatma sorumluluğu da bu nedenle tüm insanlığın ortak sorumluluğudur. Bu sorumluluğun toplumun ve yönetim birimlerinin bütün bileşenleri tarafından üstlenilmesi ise koruma kültürünün varlığıyla mümkün hâle gelmektedir.

Kent ise, kentleri var eden ve kültürel ortamı oluşturan insanların da değiştiği gibi; sosyal, ekonomik ve kültürel dinamiklere ya da zaman içinde farklılaşan değer yargılarına bağlı olarak yenilenen ve dönüşen bir organizmadır. Bu

dönüşümün olağandan daha hızlı, kontrolsüz ve amaçsız ya da kentin ve kentli insanın aleyhine gerçekleşmesi; kentsel mekânın değerini yitirmesi, bozulmaya uğraması, kimliksizleşmesi ve toplumsal hafızanın geri dönüşü olmayacak biçimde zarar görmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle koruma sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için korumanın kentsel ölçekte, makro ölçekli kararlarla birlikte ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Türkiye ise bu konuda kültürel değerlerini bir miras olarak önemseme, bunları yazılı ve görsel olarak belgeleme, farkındalığını geliştirmeye gayret etme anlamında yeterli bir ülke olamamıştır; zira ülkenin yaklaşımının önceliği kültür ve kamu yararı değil, iktisadi tercihleri olmuştur (Köksal, 2013, s399-400). Ahunbay da (1999, s. 127) kentleri yaşayan birer organizma olarak nitelendirmiş, tarihî bir eseri kapalı bir mekânda veya müzede saklamanın görece kolay olduğunu, tarihî bir kenti özelliklerini yitirmeden koruyabilmenin arkeolog, sanat tarihçisi, sosyolog, mimar, şehir plancısı, çevre bilimcisi, iktisatçı, peyzaj mimari gibi çeşitli disiplinlerden uzmanlar içeren disiplinlerarası bir çalışma, iyi bir örgütlenme, yeterli sermaye ve duyarlı bir kamuoyu gerektirdiğini ifade etmiştir.

2002 yılında yapılan Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumunun 1. Komisyon Sonuç Raporuna (2002, s. 134-136) göre toplumların geçmişi ve bugünü arasında bağlantı kuran tarihî çevrelerin kente yeniden kazandırılması konusunda en önemli gerekliliklerden biri de korumanın önünü açan kapsamlı bir yasal bir çerçevenin varlığıdır. "Koruma Amaçlı İmar Planı" kavramı ülkemizde 1970’li yıllarda önem kazanmaya başlamış koruma konusunu yasal bir zemine oturtabilme çabalarının çıktısı olarak meydana gelmiştir. Oluşturulan imar planları, yasanın belirlediği sit alanlarıyla sınırlı kalmış, alanın kentin genel kapsamı içindeki konumu, önemi, geleceğindeki rolü ve tüm bağlantıları bir kenara bırakılarak kentsel sit alanı tek başına planlanmıştır. Koruma olgusunun çağdaş bir koruma anlayışı çerçevesine kavuşabilmesi; fiziki mekânın, içinde yaşayan varsa onunla birlikte korunması, mekânın kent bütününe kentsel bir mekânı hâline gelebilmesi, kentli insanın da bu mekânları benimsemesi ve yeniden kullanmaya istekli hâle getirilmesi ile mümkündür.

Kentleri, kültürel değerlerini koruyarak yenilemek için uzman bilgisine dayalı girişimlere, fizibilite analizlerine ve çok yönlü altyapı çalışmalarına ihtiyaç vardır ve bu çalışmalar çok aktörlü, çok katmanlı ve çok disiplinli olmalıdır. Bu yapılmadığında, toprak değerine dayalı, kamu yararından ziyade şahsi çıkarların ön planda tutulduğu, uzun vadedeki sonuçların hesaba katılmadığı ve geri dönüşü olmayan Tarla başı, Sulukule, Konak, Ulus gibi kentsel korumayı hedefleyen, ancak uygulamada tam tersi bir yaklaşımın söz konusu olduğu projeler hayata geçirilmiş olmaktadır (Köksal, 2013, s. 400). Koruma uygulamalarında özgün niteliğin korunması da önemli gerekliliklerdendir. Bir kültür varlığının hem mimari dilde hem malzemede hem de mekânsal dizgede korunması gerekir. Ancak bugün korunmaya değer bulunan yapıların çoğunda kolaycı bir tutumun sergilenerek, özgün yapıyı bozan uygulamaların tercih edildiği göze çarpmaktadır (1. Komisyon Sonuç Raporu, 135).

Kentsel koruma uygulamalarının hayata geçirilmesinde en büyük sorunlardan biri ekonomik sorunlardır. Bugüne dek koruma aşamasında gerekli kaynakların yaratılmasında devletin yeterince etkin olamadığı, mal sahiplerinin korunması gerekli tescilli yapıları kendi öz kaynakları ile korumaya ve restore etmeye çalıştıkları görülmektedir. Tescilli bir yapı tescil olduğu günden itibaren kamu malına dönüşmekte, kullanıcıya kamu adına sorumluluk yüklenmekte, buna karşın söz konusu yapının korunmasına yönelik kamu kaynakları genelde devreye girememektedir (1. Komisyon Sonuç Raporu, 136). Dolayısıyla mal sahibinin, tescil edilen bir kültür varlığını öz kaynakları ile kamu adına kamu yararı için koruması durumu söz konusu olmakta, ancak çoğu durumda mal sahibi korumaya kendi açısından haklı sebeplerle bütçe ayıramamaktadır. Bu durumun önüne geçmek için birtakım önlemler fayda sağlayabilecek potansiyeldedir (1. Komisyon Sonuç Raporu, 139). Örneğin, uluslararası standartlara uygun projeler geliştirildiğinde uluslararası finans kaynaklarından katkı alınması kolaylaşacaktır. Merkezî yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve üniversitelerin birlikte projeler geliştirmeleri hem söz konusu destekleri almalarını kolaylaştıracak hem de kültürel mirasın korunması konusunda önemi büyük olan yönetim süreci de belli ölçüde sağlanmış olacaktır.

Koruma müdahaleleri ve restorasyon uygulamaları aşamasına geçildiğinde ise teknik açıdan birçok gereklilik ortaya çıkmaktadır. Bunlar kısaca; tarihsel süreklilik ile ilgili her türlü fiziksel verinin belge değeri olması nedeniyle korunması ve buna bağlı olarak en az müdahalenin esas alınması; müdahalelerin geri dönüştürülebilir ve yenilenebilir olması; tarihsel sürekliliğin doğru yorumlanabilmesi için müdahalelerin mümkün olduğu ölçüde in situ korumaya olanak vermesinin amaçlanması; sürdürülebilirliğin sağlanması; bağlama sadık kalınması; yapı ya da eserin kültürel öneminin güçlendirilmesi olarak sayılabilir (Aykaç, 2009, s. 40).

3.2. Kentsel Korumada İşlevlendirme

Tarihî dokuların yaşatılabilmesi, bugüne işlevsel olarak katılmaları ve bunun kentin bütünüyle organik birleşmesinin sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Bu nedenle bugünün koşullarına uygun yeni işlev tanımları yapmak ve bu

tanımları yaparken geçmişten gelen verileri de kullanarak yeni bir sentez ortaya çıkarmak gerekmektedir (Kuban, 2001, s. 32). Günümüzde, kent merkezinde bulunan ve tanımlanamayan açık alanlar, arkeolojik kalıntılar, tahribata uğramış yapılar koruma amaçlı imar planlarında ele alınmalarına karşın, kent yaşamına aktif biçimde dahil edilememektedir. Tarihi kalıntılar ve yapılar gündelik yaşamla bütünleştirilemediği durumda başarısız bir kentleşme söz konusu olacak ve kent merkezleri terk edilmeye devam edecektir. Böylece geçmiş, kentliler için hem kültürel bir engel yaratacak hem de zahmet verici, olumsuz bir duruma sebep olacaktır. Bu nedenle söz konusu noktaların, tarihsel ve fiziksel değerlerini açığa çıkarmakta ve bu alanları günümüz kentiyle bütünleştirmekte, kent kimliğinin korunması ve sürekliliğin sağlanmasında verimli bir araç olan kentsel tasarım uygulamaları ciddi rol oynamaktadır (Aykaç, 2009, s. 36).

3.3. Kentsel Koruma Anlayışının Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Günümüzde, kentlerin hatırlandıkları ve hafızalarını koruyabildikleri ölçüde hayatta kalabildikleri düşüncesinden hareketle, kentlerin her birinin bir marka hâline gelmeye çalışması, kendilerini belli bir etiket veya logo ile tanıtmaya çabalamaları, böylelikle hayatta kalma mücadelesi vermeleri gerekmektedir. Böyle bir mücadeleden yoksun kalmak bilişsel, kolektif, kültürel ve kurumsallaşmış bir hafızadan yoksun kalmak anlamına gelmekte, bu da hem kentlerin hem de kentli insanın yok oluşu demektir (Sam ve Sam, 2014, s. 401). Kenti korumak ve pazarlamak ise kentlilik bilinciyle mümkündür. İnsanların kendilerini kente ait hissetmemesi, kendilerini yaşadıkları kentlerle özdeşleştirememesi, kente karşı bir sorumluluk duygusu hissetmelerine engel olmakta, bunun sonucunda da kentler bir anlamda sahipsizleşmekte, böylelikle de kent mekânları çürümekte, tahrip olmakta, gelişmemektedir. Bu nedenle kentli insan kente yönelik bir ait olma duygusu taşımalı, buna bağlı olarak da kentin yönetimine mümkün olduğu kadar katılmalı ve kente ilişkin mekanizmaları çalıştırmaya gayret göstermelidir (Kaya, 2007, s. 137).

Tarihi yapı ve dokuların yaşatılması ancak geleneksel değerlerle çatışmayan sürekli bir kullanım ile olanaklıdır. Bu bağlamda, tarihi dokuyu korumaya dönük kararlarda yapıların kullanıcı ihtiyaçlarını karşılmasına özen göstermek faydalı olacaktır. Ayrıca kullanılmayan yapıların sayısındaki artış, çöküntü yönünde tetikleyici bir etki yaratacağından, bu yapıların ivedilikle tespiti ve yeniden kullanıma hazır hâle getirilmesi gerekmektedir (Kara, 2013, s.384).

Özden'in (2013, s. 417 ve 435) dikkat çektiği projeci yaklaşım konusu ise kentsel korumanın tam anlamıyla gerçekleşmesinin önündeki en büyük engel olarak gösterilebilir. Yazara göre planlama, üst ölçekli planlamadan kopmakta ve projeci denilebilecek bir yaklaşıma doğru dönüşmektedir. Küreselleşmenin artış gösteren hızıyla beraber bilgi ve iletişim teknolojilerinin en ufak bir gecikme ve durağanlığa dahi tahammülünün kalmaması, kamu yönetimlerinde projeci yaklaşımın benimsenmesini sağlamıştır. Projeci yaklaşımın daha kısa sürede somut ürün veren yapısı, üst ölçekli planların tercih edilmemesine sebep olmuştur. Gelinek noktada son 25-30 yıllık süreçte Türkiye'de üst ölçekli planlama yaklaşımının idare tarafından büyük oranda gözden çıkarıldığı ve kentsel mekânların planlar yerine noktasal projelerin kararlarına terk edildiği görülmektedir. Bu durum, sürdürülebilir bir kentsel gelişim açısından tehlike teşkil etmekte olup, kent yönetiminde söz sahibi olan merkezî yönetim ve yerel yönetimler bu tehlikeyi görmezden gelmekte, bu durum da büyük yatırımcı grupların rant amaçlı çatışmalarına yol açabilmektedir.

Son olarak koruma kültürünün oluşumu ve gelişimine yönelik uygulanması gereken politikaların sıralanması gerekirse, koruma kültürünün ülkedeki bütüncül kültür politikasının önemli bir bileşeni hâline getirilmesi; bireysel çıkarların yerine kentlilik bilincinin geliştirilmesi; sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, kamuoyu temsilcilerinin koruma sürecine katılımlarının sağlanması; korumanın kalkınmaya katkı sağlayacak ve yeni gelir kaynakları oluşturacak boyutlarının vurgulanması; koruma uygulamaları ve projelendirme esnasında şeffaflığın sağlanması gibi politikalarından bahsedilebilir (3. Komisyon Sonuç Raporu, 2002, s. 148-149).

SONUÇ

Günümüzde, tarihi niteliği yüksek kentlerin merkezinde bulunan birçok alan tehlikededir. Bu alanlardaki gerek tarihi yapı stoku gerekse de dışarıdan görülemeyen bazı arkeolojik kalıntılar günden güne özelliklerini yitirmekte, bazen insan eliyle bazense zaman tarafından tahribata uğramaktadır. Kentlerin özgün yönlerinin korunması ve yaşatılması, hem kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması hem kentli bireylerin bu mirastan faydalanması hem de kentlerin diğer kentlerle rekabet edebilmesi ve kendilerini tanıtabilmesi gibi açılardan elzemdir. Kent kimliklerinin farkına varılması ve vatandaşlar ile yönetenlerin dahliyle korunması, kent belleğinde de bir sürekliliği sağlayacak, kente olan bağlılıkların gelecek nesillerde de var olmasını sağlayacaktır. Koruma anlayışının gelişebilmesi için kentli insanların ve kent yöneticilerinin yaşadıkları alanların farkında olmaları, geçmişle günümüz arasında kurulacak bir bellek köprüsüyle

farkındalıklarının artması elzemdir. Bu durum nitelikli koruma anlayışlarının varlığını güçlendirecek, kent kimliklerinin özgünlüklerinin yaşatılmasını beraberinde getirecektir.

Gedikpaşa, İstanbul'un tarihî arka planı bulunan birçok semti gibi tehlike altındadır. Semtin mimari özellikleri açısından önem arz eden yapıları bakımsızlık, hor kullanım, zaman gibi etkenlerle giderek köhneleşmiş, bu durum bu yapıların terk edilmesini ve sonrasında düşük gelir grubundan insanlarca kullanılmasını beraberinde getirmiştir. Bu yapıların bir kısmı da zamanla semtteki ticari faaliyetlerin kapsamında kullanılmaya başlanmış ve gelinen noktada semt ailelerin ikamet ettiği bir yer olmaktan tamamıyla çıkmıştır. Mesai saatinin bittiği anlardan itibaren Gedikpaşa fazlasıyla ıssız ve tekinsiz bir semt hâlini almakta, bu da semtin imajını olumsuz yönde etkilemektedir.

Gedikpaşa'da tarihî sivil mimari örneği yapıların büyük kısmı ek katlar ile yükseltilmiş, bunun yanı sıra birçok ekleme ve yanlış müdahalelerle büyük zararlar götmüştür. Yıkılmış yapıların yerine inşa edilen ve semtin dokusuna aykırılık teşkil edilen dış cephesi camekânlı, çok katlı binalar ise mimari ve estetik gibi açılardan kaotik bir görüntü yaratmaktadır. Gedikpaşa, bu olumsuzluklarıyla, tamamı sit alanı olan Fatih ilçesinde aciliyetle üzerine eğilimesi gereken bir bölge olarak öne çıkmaktadır. Ancak 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kùltürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenecek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun'dan hareketle hayata geçirilen Sulukule ve Tarlabası projelerinde hem kùltürel mirasın ve mimari dokunun baştan aşağı değiştirilmiş ya da değiştirilmekte oluşu hem de projelerin bu kadim semtlerde yaşayanların hakkını korumaktan çok uzak bir politikaya sahip olması, sosyal yönü zayıf bu tarz projelerin Gedikpaşa için de hayata geçirilmemesi gerektiğini göstermektedir.

Gedikpaşa, Sultanahmet bölgesine, Kapalıçarşı'ya, Beyazıt'a çok yakın, merkezî bir alandır ve buranın bütün değerleriyle korunması ve yaşatılması İstanbul'un kimliği, ruhu ve geleceği açısından önemlidir. Bu nedenle sivil mimari örneği yapıların korunması, yıkıp baştan inşa edilerek yapılmamalıdır. Koruma projeleri, merkezî yönetimin ve yerel yönetimlerin başını çektiği kentsel dönüşüm projelerinde sık sık adını duyuran şirketlere devredilmemelidir. Uygulanacak projelerde sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, kamuoyu, devletin kùltür kurulları muhakkak yer almalı; yerel yönetimler ve merkezî yönetim ise denetim rolünü üstlenmelidir. Aksi hâlde koruma adı altında pazarlanan ancak sosyal ve kùltürel yönleri zayıf kalan projelerin uygulanması söz konusu olacak ve Sulukule ve Tarlabası'ndaki süreç yeniden yaşanacaktır. Bunun yanında lansmanı yakın zamanda yapılmış olan Süleymaniye projesi de bu iki örnekle büyük benzerlik taşımakta ve Gedikpaşa'nın geleceği açısından da endişe yaratmaktadır.

Dokunun ve ruhun kaybedilmemesi için, yeraltında kalmış ancak kentin tarihi açısından önem arz eden kalıntıların korunması ve yaşatılması şarttır. Gedikpaşa ve çevresi, Bizans mirası açısından da zengin bir bölgedir. Ancak bu mirasın az bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Birçok Bizans kalıntısının üstüne çok katlı binalar yapılmış, büyük kısmı da betona gömülmüş vaziyettedir. Bazı arkeologların ve bilim adamlarının kişisel gayretleriyle birçok kalıntı büyük emekler sonucunda açığa çıkarılmış, devamında bu kalıntılar için ilgili koruma kurulları koruma kararı çıkarmıştır. Ancak bu kalıntılara günümüzde o parselde bulunan kullanıcılar tarafından yeterli özen gösterilmemektedir. Günümüzde söz konusu çevrede resmî kurumların ilgililerinin denetiminde restorasyonu yapılmış ve halkın kullanımına açılmış birçok Bizans eseri mevcuttur. Makalenin akışında mevcut durumları paylaşılan bu eserlerin de olumlu işlevlendirme örneklerinde olduğu gibi önce korunması, ardından yaşatılarak gündelik hayata katılmaları imkânsız değildir. Ancak bunun başarılması için çok disiplinli bir çalışma yapılmalı ve yönetişimin gerekleri yerine getirilmelidir. Bunlar yapıldığı takdirde Suriçi ve İstanbul'un tarihî ve kùltürel mirası gelecek kuşaklara aktarılmış olacak, ayrıca hem kentlilerin hem de yabancı turistlerin ilgisi Gedikpaşa gibi İstanbul'un simge semtlerine yönelebilecek, somut ve soyut anlamda katma değerler yaratılabilecektir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

Kitaplar:

Ahunbay, Z. (1999). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

- Assmann, J. (2015). *Kùltürel bellek*. Tekin, A. (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Canberk, E. ve Özkök, R. (2011). *Ömür biter İstanbul bitmez*. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Hasol, D. (2012). *Ansiklopedik mimarlık sözlüğü*. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve kentlileşme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.
- Kılıçbay, M. A. (2000). *Şehirler ve kentler*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kuban, D. (2001). *Türkiye’de kentsel koruma: kent tarihleri ve koruma yöntemleri*. 1. Basım, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Lynch, K. (2018). *Kent imgesi*. Başaran, İ. (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nora, P. (2006). *Hafıza mekânları*. Özcan, M. E. (Çev.), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Perec, G. (2017). *Mekân feşmekân*. Erkay, A. (Çev.), İstanbul: Everest Yayınları.

Makaleler:

- Altuğ, K. (2017). Myrelaion Rotunda’sı. *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı: 280, (12-16).
- Avcıoğlu, S. (2016). Tarihi çevrelerde kentsel koruma ve kentsel yenileme eğilimleri: yasal ve yönetsel çerçeve. *İdeal Kent Kent Araştırmaları Dergisi Bellek ve Kentsel Koruma-II*, Sayı: 20 (698-719).
- Aykaç, P. (2009). Kentsel arkeolojik alanlarda tasarım süreci. *TMMOB Mimarlar Odası Dosya Dergisi: Tarihi Çevrede Koruma: Yaklaşımlar, Uygulamalar*. Sayı: 14-1 (36-42).
- Beyazıt, E. & Gül, H. & Güneş, M. (2013). Kent kimliği ve kimliksizleş(tiril)en kentler üzerine bir tartışma. Ergun, C., Güneş, M. ve Dericioğulları Ergun, A. (Der.), *Kent Üzerine Özgür Yazılar* içinde (149-162), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Binan, D. U. ve Cantimur, B. (2010). Koruma alanında somut ve somut olmayan boyutlarıyla miras kavramının gelişimi ve “yerin ruhu”. Özaslan, N. ve Özkut, D. (Ed.). *Mimari Korumada Güncel Konular* içinde (175-191), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çınar, S ve Kart, N. (2005). Tarihi kentsel mekanları koruma olgusunun turizme etkileri ve Sultanahmet çevresi için bir öneri. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Seri: A, Cilt: 55, Sayı: 2, (71-86)*.
- Kara, E. U. (2013). Ayvalık merkezi kentsel sit alanında tarihi çevre korumaya yönelik bir araştırma ve sağlıklılaştırma önerisi. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (375-386), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Köksal, G. (2013). Kentsel koruma ve yenileme bağlamında sanayi mirası: bir kamu projesi olarak SEKA fabrikası örneği. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (399-412), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Ödekan, A. (2013). Tarihi çevre koruma bilim mi icraat mı?. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (233-242). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Özaslan, N. (2010). Mimari koruma düşüncesinin tarihsel gelişimi. N. Özasan ve D. Özkut (Ed.), *Mimari Korumada Güncel Konular* içinde (1-16). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özden, P. P. (2013). Üst ölçekli planlamadan projeci yaklaşıma planlamanın değişen yüzü. Eyüpgiller, K. K. ve Eres, Z. (Yay. haz.). *Mimari ve Kentsel Koruma: Prof. Dr. Nur Akın’a Armağan* içinde (417-438), İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Özgümuş, F. (2008). 2006 İstanbul Sur İçi arkeolojik yüzey araştırmaları. *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, 151-162, Ankara.

Özgümuş, F. (2009). 2007 İstanbul Suriçi arkeolojik yüzey araştırması. *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 26. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, 1-14, Ankara.

Özgünel, C. (2007). Kültürel mirasın korunması üzerine düşünceler. Mengi A. (Ed.). *Kent ve Planlama: Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak* içinde (39-46), Ankara: İmge Kitabevi.

Sam, R. ve Sam, N. Bir kente bakmak, bir kenti görmek. (2014). Neslihan Sam ve Rıza Sam (Der.), *Sosyo-Kültürel Farklılık ve Alaşım Mekânları: Kent ve Kentler* içinde (397-423), Bursa: Ezgi Kitabevi.

Şabudak, Ö. (2014). Tarihsel süreçte bir kentsel değişim örneği: Gedikpaşa. *İnsan & Toplum, Cilt: 4, Sayı: 7* (85-112).

Tekeli. İ. (1990). Bir kentin kimliği üzerine düşünceler, Prof. Dr. Mübeccel Kıray'a Armağan, *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: VII, Sayı:1-2*.

1. Komisyon Sonuç Raporu. (2002). *Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu* içinde (133-139).

3. Komisyon Sonuç Raporu. (2002). *Türkiye’de Tarihi Kent Dokularının Korunması ve Geleceğe Taşınması Sempozyumu* içinde (147-160).

Tezler:

Altuğ, K. (2013). *İstanbul’da Bizans Dönemi Sarnıçlarının Mimari Özellikleri ve Kentin Tarihsel Topografyasındaki Dağılımı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çöl. Ş. (1998). *Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Diğer:

URL 1: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0784192001542192602.pdf Erişim: 31.01.2020.

URL 2: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> Erişim: 01.02.2020.

URL 3: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-174602/681-nolu-ilke-karari-kentsel-sitler-koruma-ve-kullanma-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 4: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14329/658-nolu-ilke-karari-arkeolojik-sitler-koruma-ve-kullan-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 5: <http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14344/702-nolu-ilke-karari-kentsel-arkeolojik-sit-alanlari-ko-.html> Erişim: 01.02.2020.

URL 6: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf> Erişim: 01.02.2020.

URL 7: <http://www.unesco.org.tr/Pages/590/176> Erişim: 01.02.2020.

URL 8: <http://www.fatih.bel.tr/icerik/12117/mimar-sinan-hayrettin-mahallesi> Erişim: 03.02.2020.

URL 9: <https://www.serefiyesarnici.istanbul/tr/hakkimizda> Erişim: 04.02.2020.

Görseller:

<https://www.istanbulium.net/2016/10/pervititch-haritalari-tarihi-yarimada.html> Erişim: 02.02.2020.

Can Bulubay Arşivi.

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Environmental Protection Rights on the Basis of Freedom and Equality		
Corresponding Author	Aziz Cumhur KOÇALAR Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Şehircilik ABD. azizcumhurkocalar@gmail.com		
Received Date	22.02.2020		
Accepted Date	13.07.2020		
Author / Authors	Aziz Cumhur KOÇALAR	ORCID: 0000-0003-0580-9530	
How to Cite	KOÇALAR, A. C., (2020). Özgürlük ve Eşitlik Temelinde Çevre Koruma Hakları , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 244-262		

Özgürlük ve Eşitlik Temelinde Çevre Koruma Hakları

Aziz Cumhur KOÇALAR¹

ABSTRACT:

Environment has to be protected consciously and carefully for not only us but also future generations. However, as in the world, in the period of 1980 and especially after 2000, environmental protection rights have been neglected along with environmental law and the environment has been damaged rapidly. In recent times, global warming and climate change give clear indications that natural thresholds have started to deteriorate much earlier. Therefore, environmental protection rights have been chosen as the main subject of the study. In every democratic country, the social state must deliver these rights in a way that will give confidence to its citizens without leaving on the market. However, the implemented policies pose a clear threat to the future of the planet. However, environmental protection is an indispensably important basic political area. Since the solid foundations of the future have already been shaken, they should not be delayed any longer. The unique value of the study is that it provides a clear and precise answer with the definitions it brings against these violations of rights. The last major projects opposed by environmental-based opposition movements have been part of the research as fieldwork in this research.

KEYWORDS: Environmental Protection Rights, Urban Planning, Participation and Governance, Urbanization and Environment Problems, Urbanism.

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi. Mimarlık Fakültesi. Şehir ve Bölge Planlama Bölümü. Şehircilik ABD. azizcumhurkocalar@gmail.com

ÖZ:

Çevre, sadece bizim için değil gelecek nesiller için de bilinçli ve özenli bir şekilde korunmak zorundadır. Ancak Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de 1980’den itibaren ve özellikle 2000 sonrası dönemde, çevre hukuku ile birlikte çevre koruma hakları da dikkate alınmaz olmuş ve bundan ötürü çevre de hızla zarar görmüştür. Son dönemlerde ise küresel ısınma ve iklim değişimi, doğal eşiklerin aslında çok daha önceden beri bozulmaya başladığının açık işaretlerini vermektedir. Bu nedenle çevre koruma hakları, çalışmanın ana konusu olarak seçilmiştir. Her demokratik ülkede sosyal devlet, bu hakları piyasaya bırakmaksızın, yurttaşlarına güven uyandıracak bir şekilde ulaştırmak zorundadır. Oysa ki, uygulanan politikalar gezegenin geleceğine dair açık bir tehdit oluşturmaktadır. Halbuki, çevre koruma vazgeçilemez derecede önemli temel politik bir alan durumundadır. Geleceğin sağlam temelleri çoktan sarsılmış olduğundan daha fazla gecikilmemelidir. Çalışma, bu hak ihlallerine karşı getirdiği tanımlarla açık ve net bir yanıt vererek özgün bir değere ulaşmaktadır. Çevre temelli muhalif hareketlerin karşı çıktığı son büyük projeler, saha çalışması olarak araştırmanın bir parçasını oluşturmuşlardır.

ANAHTAR KELİMELER: Çevre Koruma Hakları, Kent Planlaması, Katılım ve Yönetişim, Kentleşme ve Çevre Sorunları, Şehircilik.

GİRİŞ:

Dünyanın son yarım yüzyılını şekillendiren büyüme olgusu; yoksulluk, açlık, adaletsizlik, eşitsizlik, yoksunluk, vb. sorunlarla mücadele eden 3. Dünya ülkelerinde sorunlar yaratmaktadır. Bu nedenle yeni yüzyılda Dünya düzenini yeniden oluşturma ihtiyacı, insancıl ve çevre dostu olan küresel bir ekonomik kalkınma modeli arayışı vardır.

Günümüzün bu gerçekliği bir yanda dururken, demokratik bir kent tasavvuru nasıl yapılmalıdır? Bu hedefe, nasıl ulaşabileceğimiz de yine oldukça tartışmalı bir konudur. Soru, kentsel gerçeklerin iyi bir analizden geçirilmesini şart koşmaktadır. Çalışmada bu soru ele alınmak istense de konu geniş kapsamıyla kentsel ekonomi bileşenlerinin ve sosyal boyutların birlikte oldukça ayrıntılı bir şekilde sorgulanmasını da gerektirmektedir. Ancak disiplinler arası alanlara açılan kentleşme ve çevre sorunları konusunda da pek çok yayın vardır. O yüzden çalışmanın odağı ve farkı, tekrarlardan kaçınılarak, son yıllarda hak arayışları temelinde gelişen kentsel muhalefet hareketlerine de gerekçe oluşturan çevre koruma haklarına dair sorunların yeniden gözden geçirilmesi ile ilişkili olacaktır.

Çalışmanın mekânsal boyutları; sosyoloji, coğrafya, mühendislik, kamu yönetimi ve şehircilik alanları ile ilişkili disiplinler arası bileşenler içermektedir. Bu araştırma ileride daha da geliştirilecek bir konuda olsa da şimdilik bu bileşenlerin arakesitlerinde bırakılan kaybolan çevre koruma haklarıyla sınırlandırılmıştır. Çalışma, belirlenen çerçevesi içinde literatürden alıntılarla güncel bazı ayrıntılara dayandırılarak, hak ihlalleri ve arayışları ile ilişkili dar ve öncelikli kavramsal bir kapsamda ele alınmıştır. Küresel kalkınma odaklı analizler ise çalışmanın üst çatısını belirleyen bir çerçeve olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın özgün yöntemi; disiplinler arası boyutta ilerleyerek, kentsel yoksulluğun görünür olduğu büyükşehirlerde ve diğer kentlerde, konut ve barınma hakları çerçevesinden çevre koruma haklarıyla birlikte ve bunların tanımlarını da yer yer geliştirerek, bazı saha verilerine dayandırılmış bir şekilde ilerlemektedir.

1. Teorik Alt Yapı

Küresel kalkınma odaklı analizler, burada belirlenen dar bir teorik çerçevenin üzerinde iktisadi çözümleri ortaya koymak zorundadır. Bu bağlamda bölgesel kalkınma ve mekânsal planlama açısından da yeni fikirlerin oluşturacağı çatı kuramlara ve yeni politik önermelere gereksinim duyulmaktadır.

Çalışma dinamikleri tartışmalı kalkınma hamleleri dışında bunların sonuçlarının mekânsal yansımaları üzerinden alttaki gibi şekillenmiştir. Bu bölümde; öncelikle “**çevre koruma haklarının gelişimi**”, “**kent planlaması-kentsel ve çevresel politikalar**”, “**hukuki mevzuat ve değişiklikleri**” gibi bazı alt başlıklar öncelikle ele alınmıştır. Ardından ise yoksulluk olgusu üzerinden “**kentsel dönüşüm ve kentsel muhalefet**” in oluşma dinamikleri önceki üst yapıyla

bütünleştirilmiştir. Son olarak “kentleşme ve çevre sorunları ile artan göçler” ve “göçlerle artan yoksulluk ve bölünen kentler” bölümlerine yer verilmiştir.

1.1. Çevre Koruma Haklarının Gelişimi

Doğal çevre, temel insan haklarından faydalanmak için “şarttır”.

Yukarıdaki cümlede özet olarak ifade edilen ve çalışmamıza da konu olan bu bakış açısının insanlık tarihinde geçirdiği evrimi anlamak için 1217 yılından bu yana insanlığın çevre koruma haklarının gelişimine dair attığı somut adımları oluşturan uluslar arası toplantılara ve belgelere bakılabilir, bunlar altta ki gibi listelenmiştir.

Liste 1. Çevre haklarının tarihsel gelişimine dair uluslar arası toplantı ve belgeler (Bruch, C., vd, 2020).

• İngilizce Magna Carta 1217’de imzalandı (Carta de Foresta)
• 1972 BM İnsan Çevresi Konferansı (Küresel modern çevre hukuku)
• 1992 Rio Dünya Zirvesi
Büyük insan hakları sözleşmeleri ve anlaşmaları:
• 1981 Afrika İnsan ve İnsan Hakları Şartı
• 1988 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol
• 2004 Revize Arap İnsan Hakları Şartı
• 2018 Escazú Anlaşması (Çevre Hakları Savunucularının Hakları dahil)

Çalışmada da, insan ve çevre hakları konusunda bu gelişim temel alınarak ilerlenmiş ve “çevre koruma hakları” (Bölüm 2.3. ile) tanımlanarak, “hak ihlalleri” daha görünür kılınmıştır.

Sürdürülebilir kalkınma konsepti de ekonomik büyüme ve sanayileşmenin çevreye zarar vermeden gelişmesinin sağlanmasının olanaklı olduğunu öne sürmek amacıyla geliştirilmiştir (Adams, 2006, s. 1). Sürdürülebilirlik gibi yeni kavramların gelişimi çalışmanın teorik genel çerçevesinde önemli bir belirleyicidir. Ancak diğer yandan çevre temelli hak arayışlarına konu olan hukuki çerçeve ve değişikliklerle idari kararların uygulanışı sırasında yerel ve zamanla küresel çapta halklardan gelen tepkiler de gezegenin çevre şartları açısından mevcut durumunu açıkça gözler önüne sermektedir. Tüm bunlara dair diğer kaynaklardan bazı alıntılar da, alttaki bölümlerde başlıklar altında gruplandırılarak verilmiştir.

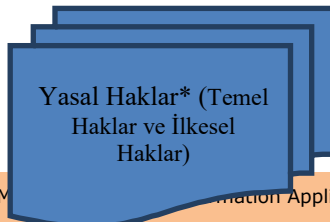
1.2. Kent Planlaması - Kentsel ve Çevresel Politikalar

Şehircilikten kentbilime doğru disiplinler arası katkılarla gelişen kent planlamasını, Thomas Adams şöyle tanımlamaktadır: “toplumsal ve iktisadi gelişmeleri göz önünde bulundurarak kentlerin fiziksel gelişmelerinin biçimlenmesine yön vermekle ilgili sorunlarla uğraşan bir bilim ve sanat alanı”dır (Keleş, 2002, s. 109, 110). Kent planlaması anlayışı içinde günümüzde olması beklenenler ise kentlerin kaderine terk edilmeksizin, kentsel alanlarının planlamasının bilimsel ilke ve esasları doğrultusunda şekillendirilmesini sağlamaktır.

Ülkemizde ise kentsel ve çevresel politikalar, rant odaklı gelişmelere açık kararlarla şekillendiği için kent planlaması anlayışını hasara uğratabilecek nitelikler taşımaktadır. Kamu ve kent yönetiminde küreselleşme etkisiyle yaşanan reform sorunlarının kökeni (Kocalar, 2013a) geniş kapsamlı olarak araştırılmıştır. Altta göndermelerin olduğu diğer hukuki temelli makale çalışmalarında, geçmişten bu yana mevcut politikaların olumsuz etkisi yine eleştiri konusu yapılmıştır.

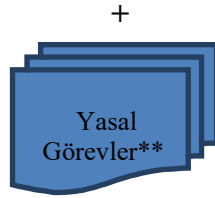
1.3. Hukuki Mevzuat ve Değişiklikleri

Çevre Hukukunun temel bileşenlerini alttaki diyagramdaki gibi iki ana grupta sıralayabiliriz, ayrıca bu iki grubun kapsamı da diyagramın ayrıntılarında (*, **) belirtilmiştir (Diyagram 1).

*Koruma önlemleri ve çevre ile ilgili hakların korunması

**İzinler, Uyma, Kısıtlamalar, İzleme, Raporlama, İcra, Yaptırımlar

Diyagram 1. Çevre hukuku bileşenleri (Kocalar, 2020).

Son dönemde yapılan yeni düzenlemeler ile meclise gelen gerek yasa tasarılarında ilginç bulgular yer alırken, yapılaşma-imar ile ilgili yasalarda yapılan değişiklikler de uygulamada, çevre ile şehircilik arasındaki dengenin bozulma yönünde ilerlediğini göstermektedir.

6360 sayılı kanun ile birlikte 30 şehrimiz büyükşehir olurken “2019 yerel seçimleri öncesinden büyükşehir olma şartları yeniden düzenlenerek, “büyükşehir” olarak nitelendirilen yönetim modeliyle, 51 ilin daha büyükşehir olması planlanmaktadır” (Kalağan, 2018).

Son dönemde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin ayrıntılarıyla ilgili diğer bazı yayınlardan altta kısaca söz edilmiştir. Çalışmalardan birinde “koruma alanları”ndaki yükselen rant, çevre-orman koruma mevzuatındaki değişimler üzerinden “Bolu-Gölcük Tabiat Parkı” örneği ile birlikte ele alınarak (Kocalar, 2018) doğal alanlarda oluşmaya başlayan tehditler değerlendirilmiş ve politikaların olumsuz belirleyici yanlarının, uygulamaya yansıyan örneklerine vurgu yapılmıştır. Çevre hukuku alanındaki bir tasarı üzerinde; ‘Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı (2012)’ yapılan başka bir inceleme, yasal-yönetimsel düzenlemelerdeki olumsuz düşündürücü sonuçlar yine sürecin belirleyici yanlarını yansıtmaktadır (Kocalar, 2019).

1.4. Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Muhalefet

Geçmiş dönemlerde küreselleşmenin mekâna etkileri bir çalışmada (Kocalar, 2013b) genel hatlarıyla ele alınmıştır. “Kentsel Dönüşümü ve Kentsel Muhalefeti Kent Hakkı Üzerinden Düşünmek” başlıklı çalışmada (Yalçıntan ve Çavuşoğlu, 2013) toplumsal muhalefetin mekânsal oluşma dinamikleri ele alınmıştır. Binaların ömrü dolmadan afetlerin gerekçe kılındığı dönüşüm projelerinde, yaratılan rantla sosyo-ekonomik açıdan gelir kayıpları ve borçlanma dinamikleri yaratan mevcut durum günümüzde de düşündürücü bir boyuta gelmiştir. Kentsel dönüşümlerde yapılan anketler, özellikle soylulaştırmanın ağır bastığı yerlerde ortalamanın üstünde kalan bir memnuniyetsizliği ifade etmektedir. “Mali Kaynak Yaratma Aracı Olarak Kent” başlıklı bir gazete makalesinde (Türkün, 2010) kentin taşıdığı potansiyellerin nasıl kötüye kullanıldığı deşifre edilmektedir. Günümüzde ise artık kentler insan odaklı olmanın önüne geçen yanları ile sadece rant elde etme yeri haline getirilmiştir.

1.5. Göçlerle Artan Yoksulluk ve Bölünen Kentler

“Toplumsal sorunların ve zorunlu yer değiştirmelerin önemli alanlarından biri” olan Hakkâri üzerinden “göç ve yoksulluk” konusunun ele alındığı bir makalede “Göçlerin büyük bir kısmının 1990 sonrası zorunlu bir şekilde meydana geldiği ve kırsal alanda tarımsal tabanlı göreceli bir yoksulluk içerisinde yaşayan ailelerin, kente göç sonrasında mutlak bir yoksulluk içerisine girmiş oldukları tespit edilmiştir”. Çalışmada ayrıca “kent yoksulluğunun sosyal, ekonomik, mekânsal boyutları” da ortaya konmaya çalışılmıştır (Yıldız & Alaeddinoğlu, 2011). Diğer yandan günümüzde sınır ötesi göçler de artmış ve ülkemizin son yıllarda oldukça olumsuz şartlarla karşılaşılmasına yol açmıştır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Göçler ve Kilis'ten bir görünüm. (Kaynak. Kilis Postası.)

Küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşın, dirençsiz kentlerde kaybolan kent ve çevre hakları da yakın gelecekte yine, benzer tartışma konularını derinleştirerek arttırmış olacaktır.

Geçmişte büyük şehirlere olan göç, kırsal giderek boşalmasına sebep olmuştur. Göç öncelikle en yakın kent merkezlerine doğru artmıştır. Ardından büyükşehirlere göç belirgin hale gelmiştir. Son yıllarda ise Trabzon, Uzungöl'de korunması gereken tabiat alanındaki bir görüntüden (Fotoğraf 2) de anlaşılabilceği gibi tersine bir göç de söz konusudur. Varsılların değerli doğa parçalarına yer yer havuzlu villalarla birlikte yerleşmesi gündeme gelmektedir (Fotoğraf 2). Bu alanlarda geçmiş kuşaklar boyunca yaşamış olanların ise bazen farklı plan tadilatlarına maruz bırakılarak, topraklarını satmak veya devretmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Köklü ailelerin topraklarını terk ederek oradan kentlere göç etmesi önemli sosyal sorunlara da yol açmaktadır.

Fotoğraf 2. Trabzon, Uzungöl’de korunması gereken tabiat alanlarından görüntüler.

Soylulaştırmanın, Savage ve Warde’e göre (1993:80) şu dört süreçte gerçekleştiği izlenmektedir: “1-Yeniden yerleştirme ve sosyal yoğunlaşma sağlama, 2-Yeni yerel hizmetler veren ve ayırıcı estetik özellikler sunan kent çevresinin dönüştürülmesi, 3-Belirli bir kültürü, yaşam standartlarını veya tüketim tercihlerini barındıran aynı sınıf temelli bireylerin bir araya toplanmasını sağlamak, 4-Malların yeniden sıralanması, ticari fırsatların tanımlanması ve özel mülkiyetin yaygınlaştırılması”.

Üstteki fotoğraftaki gibi soylulaştırma sorunu, aslında kentlerdeki rantsal alanlarda olduğu kadar kırdada da derinleşerek sürmektedir. Saha çalışmasında bu gerçekler ayrıca tekrar ele alınmıştır. Politikalar, kentte olduğu gibi doğal güzelliği olan yerlerde de rant alanları yaratmayı bu şekilde sürdürmektedir (Fotoğraf 2).

Kırdan kente göç olgusunu, “emeğin kentleşmesi” olarak adlandırılır (Şengül, 2001). 1950 yılında %18,5 olan kentsel nüfus oranı 1980’de %45,4’e yükselmiştir (Keleş, Hamamcı, Çoban, 2009, s. 120). 1980 sonrası dönemde kır ile kent arasındaki fark artık ters dönerek kente yığılmalar şeklinde büyümektedir. Sayısal verilerin günümüzde bariz görünürlük kazandığı göçle oluşan Mersin gibi bazı kıyı şehirleri de önemli örnekler ve sorun alanları oluşturmaktadır. “Mersin kentinin çok kimlikli yapısı, 1980’lerde başlayan ve 1990’lı yıllarda yaşanan “zorunlu göç” sürecinde oluşmuştur (Tümtaş, 2009).

Arazi kullanım kararlarındaki hatalar, son dönemde de tekrar edilerek hızla çoğalmıştır. Ranta dayalı spekülasyonun yaygınlaştığı alanlar artmaktadır (Fotoğraf 3). Yaşam alanları arasında görece olarak daha yoksul “yerleşimlerle olan bütünleşmeyi” tamamen engelleyen, “lüks konut siteleri” ve rezidansların sayıları ve yoğunlukları da giderek belirginlik kazanmıştır. Bunlara dayanan bir kentleşme ile aynı zamanda bölünmüş kentler yaratılmaktadır (Fırat, 2014). Toplumsal tabakalaşma ve soylulaştırma kendini fazlasıyla hissettirmektedir. Adaletin olmadığı kentler, yükselerek yoğunlaşan konut bloklarıyla suça da davetiye hazırlamaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Bölünmüş kentlerden görünüm.

2. Altlık Bilgiler ve Veriler

Çevreyi olumsuz yönde etkileyerek kirleten başlıca unsurlar şehirlerdeki konut ve sanayi yatırımlarıdır. O yüzden bu kısımda, öncelikle ülkemizden “konut harcamaları” ile “konut kredileri ve borçlanma ekonomisi dinamikleri”

ele alınmıştır. Ardından “**çevre koruma hakları ve hak ihlalleri**” başlığının altında bazı doğal ve sosyal haklar, tanımları ile birlikte ön plana taşınmıştır. Son olarak “**toplumsal muhalefet ve çevre hareketleri**” ile “**modern kentsel yönetim**”e kısaca yer verilmiştir.

2.1. Konut Harcamaları

2002-2013 arasındaki TÜİK verilerine göre "konut harcaması" ve ardından "gıda" kalemleri öne çıkmaktadır. Konut harcaması yıllara göre %26-27 oranında değişim gösterirken, varlıklı kesimin konut harcamasının %35'lik oranlarda yani biraz daha fazla olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. 2002-2013 arasındaki TÜİK verilerine göre "konut harcaması"

Yıllar	Genel ort. (%)	Varlıklı kesim (%)
2002-2013	26- 27	35

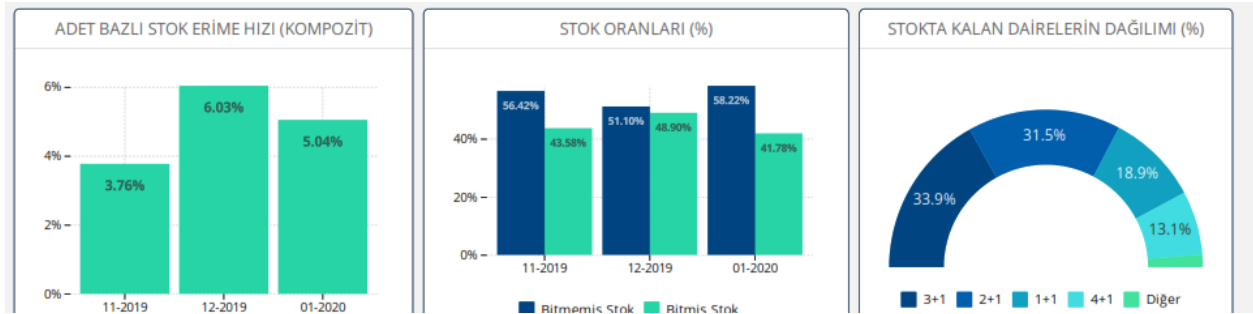
Tablo 2’de 2001 krizi sonrasında hane halkı borçlarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)’ya olan oranlarının giderek arttığı, 2001 yılında %1,8 olan oranın 2012’ye gelindiğinde %21’e çıktığı görülmektedir. Bu dönemde hane içinde bir borçlanma ekonomisine geçilmiş olduğu öngörülebilir. Bunun kullanılabilir gelirlere oranına bakıldığında %7,5’dan %50,7’ye çıktığı fark edilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Hane halkı borçlarının GSYH'ya olan oranları (1. oran) ve kullanılabilir gelirlerine oranları (2. oran)

Yıllar	1. oran (%)	2. oran (%)
2001	1,8	7,5
2012	21	50,7

2.2. Konut Kredileri ve Borçlanma Ekonomisi Dinamikleri

Hane içinde bir borçlanma ekonomisine geçmiş olan Türkiye'de hane halkı tarafından alınan kredilerin 1/3'ünü konut kredileri oluşturmuştur. GYO-DER'in yaptığı bir çalışmada, geçmişte satılan konutların fiyat endeksi bulunmaktadır. Bir yandan hane borçlanırken konut arzı oldukça talepte artmaktadır, ancak fiyatlar da yükselmektedir. Örneğin "2020 yılında yeni konut fiyat endeksinde 2+1 tipi %0,52 artış tespiti var" (GYODER, 2020); bu daha da borçlanıldığını gösteriyor. Öncesine göre bir konuta daha fazla para ödemeye başlanılmıştır. Bu şekilde günümüzde, satılmayan yeni konutların da arttığı bir noktaya varmış durumdayız. Ayrıca alttaki grafiklerde de görüldüğü gibi "son 6 aylık ortalama yabancıya satılan konut oranı, 7%'ler civarına kadar çıkmaktadır" (GYO-DER, 2020) (Grafik 1). Güncel durum TÜİK verilerine de yoğun yer veren bir makalede "İstanbul'da İnşaat Odaklı Birikimin Durdurulamayan Yükselişi: Konut Fazlasına Karşın Artan Konut Açığı" (Purkis, 2016) başlığı ile ele alınmaktadır.

Grafik 1. GYO-DER (2020).

Sermaye birikimi günümüzde bu şekilde yaratılan kriz ortamını aşmanın yolunu sürekli mekânsal yatırımlara ve mekânın yeniden üretimine yükler durumda olduğundan, ilgili çalışmada "İstanbul özelinde ve inşaat sektörünün büyük bir kısmını oluşturan konut yatırımları çerçevesinde" tartışılmıştır. Makalenin amacı "veri eksikliği nedeniyle önem kazanan İstanbul'da konut stoku ile ilgili tahminlerde bulunmak ve bu tahminlere dayanarak, sıkça kullanılan konut açığı ve konut fazlası gibi kavramların sınıfsal boyutunu İstanbul örneği üzerinden ortaya koymaktır" (Purkis, 2016).

2.3. Çevre Koruma Hakları ve Hak İhlalleri

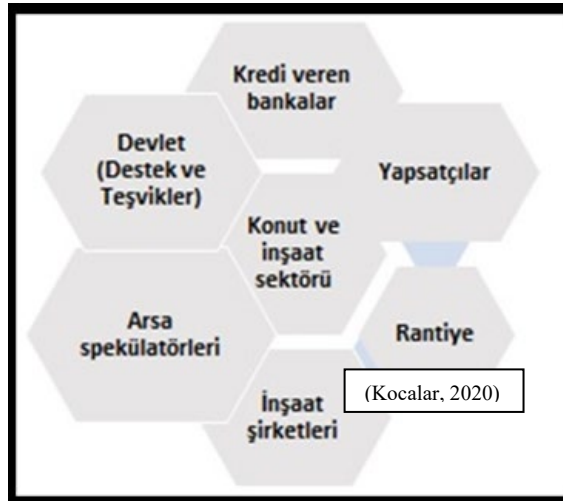
Taşınmazlar üzerindeki haklar geniş kapsamıyla hak mücadelelerine konu olan kavramlarla birlikte geçmiş çalışmalarda tartışma amaçlı olarak ön plana getirilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada doğal ve sosyal haklar, barınma, çevre, yaşama, kent ve konut hakkı tanımlarıyla birlikte verilmektedir. Ayrıca ulaşım ve erişim hakkı da ön plana taşınmış olacaktır.

2.3.1. Doğal Haklar

Her demokratik ülkede "yurttaşların iş, eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvenlik hakları vardır ve sosyal devlet bu hakları piyasaya bırakmaksızın yurttaşlara ulaştırmak zorunda"dır. Ayrıca yurttaşlığın ekonomik boyutu bulunmaktadır, ancak ekonomik boyutun sürekli güçlü ellerin lehinde işlediği görülmektedir. Çalışmada, bu dengesizliğin -hak ihlalleri çerçevesinde tanımlamalarla ön plana çıkartılarak- tartışılması sağlanmıştır.

2.3.2. Barınma Hakkı

Barınma hakkını savunan çalışmalar (Geniş, 2018) günümüze varıncaya kadar giderek artmıştır. Ülkemizde konut konusundaki politikalara ait geçmişi 3 aşamalı dönemler (1923-1950-1980-) halinde inceleyen bir makale ise; “Mülk konutu destekleyen politikaların yüksek kiralar ile birlikte düşünüldüğünde, konuta yönelen rantıye kesimlerinin şişkinleşmesi ve tatmin edilmesinin kaçınılmaz” olduğunu vurgulamıştır. Buna karşılık “konut gereksinmesi olan ve mülk konut edinecek mali olanakları bulunmayan yoksul kesimlerin barınma sorunlarının ağırlaşması ise rastlantı değildir” görüşü ön plana çıkarılmaktadır. “Sermayenin konut sektöründeki çeşitli bileşenleri büyümeye devam ederken, dar gelirli kesimlerin hem nicelik hem de nitelik bakımından barınma sorunu” (Çoban, 2012) geçmişten günümüze kadar etkinliğini artırarak devam ettirmektedir. Mülk sahipleri, devlet destekli piyasa yönelimli politikalar güden iç içe geçmiş bir sermaye ortamına karşı Şema 1’de gösterildiği gibi yalnız bırakılmıştır (Şema 2).

Şema 1. Sermayenin konut sektöründeki çeşitli bileşenleri ve devletin konumu (Kocalar, 2020).

“İnsan Hakkı Olarak Barınma Hakkı ve Kentsel Dönüşüm”ün ele alındığı bir çalışma (Keleş, 2007) -kentleşme ve çevre sorunlarına yeni bir boyut daha ekleyen- kentsel dönüşümü barınma hakkını ihlal eden eleştirel yaklaşımları ile birlikte ortaya koymaktadır. Bu bulgulardan hareketle, ülkemizde çevre ve yaşam haklarının kısa bir tartışmasına geçilmelidir. Savunulması beklenen hakların tanımlarını da yeniden geliştirmekte yarar vardır.

2.3.3. Çevre Hakkı

Gelecek dönemlerdeki yaşam olanaklarının korunmasına dair sorumluluğu da kapsamı gereken bir hak olarak çevre hakkı, uzak görüşleri de içerecek şekilde tanımlanıp, uygulamaya yansıtılmak zorundadır. Çevre hakkı, insan haklarına dayalı, dayanışma, barış, gelişme ve yaşam aşamalarını da içeren, sağlıklı ve dengeli bir ortamda canlı ve cansız varlıkların doğal bütünlüğü ile korunup, tümüyle etkin biçimde yaşamlarının sürdürülebilirliğini ifade etmektedir.

2.3.4. Yaşama Hakkı

İnsanoğlunun birlikte yaşar kalma sorunu, dayanışma kapsamlıdır. Barış, gelişme ve çevre gibi üstün değerlerin konusunu oluşturur, klasik insan hakları ile kendi aralarındaki ilişkiler sayesinde ortak yaşama hakkı ile çözüme kavuşabilmektedir. Yaşama hakkı, insanoğlunun (yaşar kalma) sorununa ilişkin barış, gelişme, “çevre haklarının öznesi ve geleceğidir; yeni hakların etik temelidir. Yaşama hakkı, uluslararası işbirliğine, devletler, kurumlar, gruplar, bireylerin işbirliğine, ilişki özgürlüğü ve katılma haklarına, dayanışma ile halklar arası ilişkilere bağlı bulunmaktadır. Tanımlar bu kadar açık olabildiği halde hak ihlallerinin artarak yaşandığı bu son dönem, düşündürücü gelişmeler içermektedir. Özellikle toplumsal muhalefet ve çevre hareketlerindeki artışlar, işte bu sorunlara dikkat çekmeye çalışmaktadır.

2.3.5. Kent Hakkı

Kent haklarının, henüz bağımsız bir hak olarak hukuk normları arasında yer almadığı ve oluşma aşamasında bulunduğu belirtilmektedir (Tekeli, 2001). Kent hakları -mülkiyet yapılaşma-imar haklarındaki özel ve bireysel niteliklerden hareketle- kent toplumunun tümüyle sahip olduğu özel ve kamusal nitelikli, merkezi ve yerel dengelerin kurulup geliştirilmesiyle sağlanan, kentsel imar organizasyonunun ülke bütünlüğü işleviyle çevre haklarından da etkilenmiş olarak gerçekleştirdiği, toplumun kendi nitelik ve niceliğinin özelliklerine dönük haklar bütünüdür.

2.3.6. Konut Hakkı

Konut, “insanların sağlıklı ve güvenli bir şekilde asgari yaşam koşullarını sağladığı ve asgari düzeyde kaliteli malzeme ile dayanıklı şekilde inşa edilen mekânlar olarak” tanımlanabilir (Kaboğlu, 1996, s. 150; Balkır, vd. 2012, s. 341).

1961 ve sonra da 1982 Anayasası'nın 57. Md.'nde düzenlenmiş olan konut hakkı ise “kişinin yaşam hakkı, sağlık hakkı, çevre hakkı, eğitim hakkı, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkı gibi haklarla bağlantılıdır”. Madde “konut hakkı başlığını taşısa da içerik ile başlığın uyuşmadığı ve devletin konutu bağımsız bir hak olarak düzenlemekten ziyade bir direktif, program hükmü yarattığı görülmektedir” (İnce, vd. 2017).

“Konut hakkının önemine karşın ancak son yıllarda niteliği ve bağımsız bir insan hakkı olup olmadığı açısından tartışıldığı görülmektedir” (Geniş, 2018). Türkiye’de konut sorunu ile ilgili bazı kavramları daha da açma ihtiyacı bulunmaktadır. Anayasa maddesi de tekrar düzenlenmelidir. Ancak bu tür metinsel ve anlamsal bir araştırma, yurt dışı hukuki metinleri karşılaştırma örnekleri ile birlikte, bu çalışmanın sınırlarını aşacaktır. O nedenle, kavramlardan artık uygulamadaki görümlere geçilmiştir.

2.3.7. Ulaşım ve Erişim Hakkı

Ulaşım ve erişim haklarının beraberinde pek çok hakka gönderme yapacak bir yapıda olduğu söylenebilir; özellikle hareketliliği, sağlığı, eğitimi, çalışmayı da düşünerek, bu hakların kentteki herkese açık bir şekilde tanınması gerekir. Bu hakların gözetiliş şekli, o kentteki yaşamı destekleyici yönde olmak zorundadır. Dünyanın yaşanılır örnek kentleri (Örneğin; Amsterdam, Gent), yaşam kalitelerini, bu ve benzer yollardan sürekli arttırmanın çabası içindedir. Alttaki fotoğraf, günümüzdeki uygulamaların yerleşikliği çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır (Fotoğraf 4). Aslında söz edilen tüm bu geniş kapsamıyla birlikte kent ve çevre hakları, “devletin vazgeçemeyeceği, erteleyemeyeceği” asli bir görevi olarak korunmak zorundadır (Sütlaş, 2013).

Anayasalarda değişikliklerin de zaman aldığı düşünülecek olursa, hakların hepsinin tanımlanırken ileri görüşlü olunması da ayrıca önem taşımaktadır. Geçmiş, gelecek nesillerin aslında bize bir emanettir, güdülen politikalar ise geçmişi hep bir miras olarak görmeye ve kullanmaya yöneltmektedir. Halbuki geçmişe ait izler, böyle korunamaz.

Fotoğraf 4. Gent ve Amsterdam (Hollanda). **Kaynak.** Wanderlustingk.com

2.4. Toplumsal Muhalefet ve Çevre Hareketleri

Son yıllarda “istenilen ve çeşitli mücadeleler ile erişilmeye çalışılan kent”, demokratik bir kenttir. Demokrasi kavramı biraz daha detaylandırılacak olursa “liberal tanımından kurtarılmış, maddi temellere oturup pratik hale gelebilen, farklılıklara dayalı, farklılıkların değerlerini karşılıklı anlayarak paylaşabildiği, müzakere süreçlerini içeren ama bunu yaparken sermaye mantığını dışarı çıkararak, kentlilerin yaşama koşullarını geliştirmeyi amaçlayan bir demokrasi kavramıdır”. Bu konuların ilerleyen süreçlerde “sınıfsal bir perspektiften büyütülmesi” (İmce, 2014) düşüncesi de son yıllarda hayat bulmaya çalışan tamamlayıcı bir görüş olmuştur.

Günümüzde madencilik ve taş ocakları ile HES-JES-RES gibi enerji yatırımları için verilen Çevresel Etki Değerlendirmeleri (ÇED), hem yoğun tartışma alanları yaratmış hem de o çevrelerdeki hatta o bölgedeki sosyal etkiyi değerlendirmekten uzak kaldığı için, Sosyal Etki Değerlendirmesine (SED) de ayrıca önem kazandırmıştır.

Genel hatlarıyla politikaların yarattığı süreçler, çevre veya kentsel odaklı farklı toplumsal grupların oluşturdukları muhalif hareketlerini son dönemlerde arttırmaya başlamıştır. Kentleşme ve çevre sorunlarındaki artışlar, iklim değişikliği ile muhalif hareketlere önemli bir çıkış noktası oluşturarak, giderek kentsel siyaseti de belirlemektedir.

2.5. Modern Kentsel Yönetim Arayışları

Gelişen teknolojiyle birlikte, halkın yönetime iletişimsel katılım boyutunun da artırılması gerekir. Günümüzde artık bu tür katılımlar da oldukça olanaklı bir hale gelmiştir. Seçimlere gidilirken, kamuoyu yoklamaları başarılı bir şekilde ve kolaylıkla yapılabilir; kentsel ve bölgesel kararlar için de yerelde bu tür kanaat oylamaları teknolojik kolaylıklar yapılabilir durumdadır. Diğer yandan seçimlerin maliyetleri ortadadır, o yüzden bu bir referandum da demek değildir. Bu tür bir kanaat, kent konseyi organizasyonları ile ilgili olan uzmanlar ve yetkin kişilerin olduğu daha ufak çaplı bir katılım grubundan bile edinilebilir.

3. Saha Çalışması

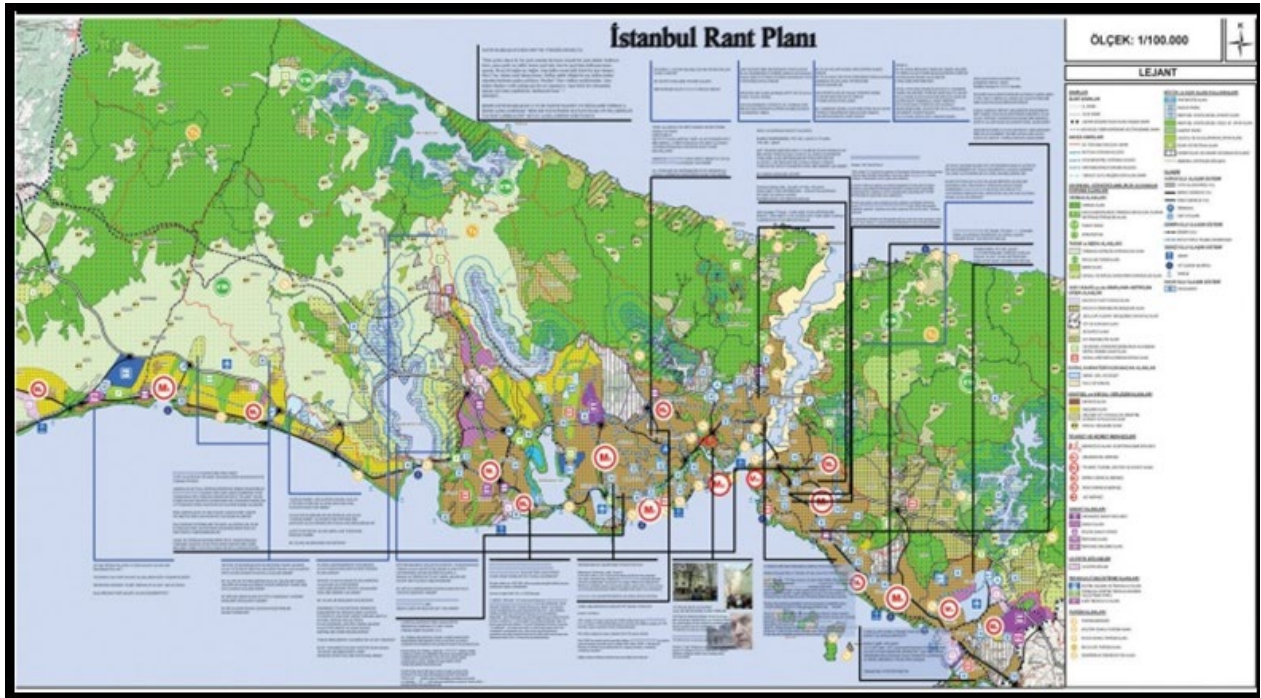
Saha araştırmasında son dönemin “**mega projeleri ile İstanbul**” ele alınmaktadır. Son olarak “**küresel ısınma ve iklim değişikliği tehdidine karşı dirençsiz kentler gerçeği**” ortaya konularak, nüfusun yoğunlaştığı mega şehirlerde “**akıllı yerleşimler gerçeğine karşı sosyal çevre bilincinin yokluğu**”na da kısaca vurgu yapılmıştır.

3.1. Mega Projeler ile İstanbul

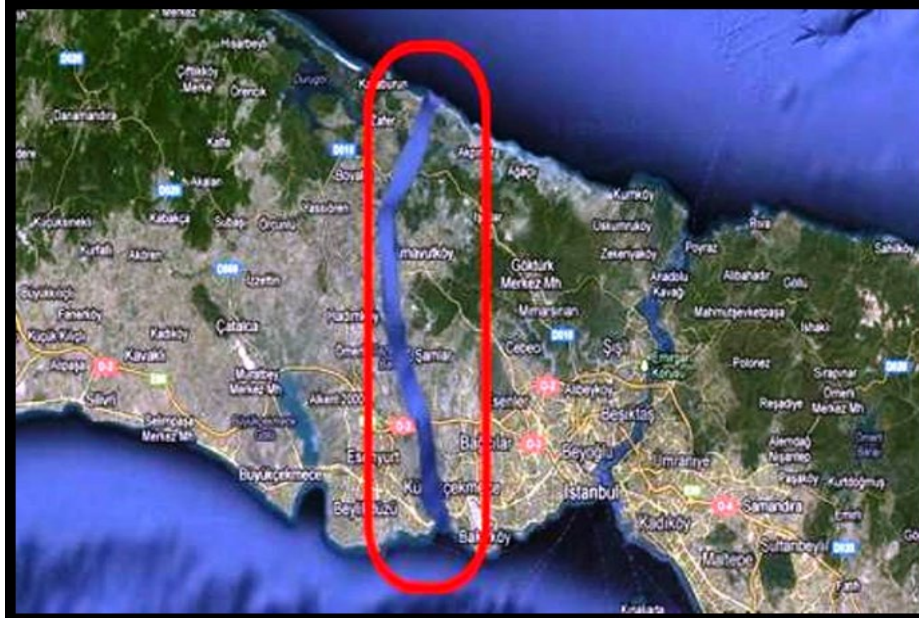
Dünya çapında olimpiyat organizasyonları benzeri bazı büyük kentsel proje gerekçelerinin, özellikle politik açıdan söz konusu edildiği dönemler sıkça yaşanmaktadır. Bu tür mega projeler neticesinde, Dünya’da ve Türkiye’de açık hak ihlalleri ortaya çıktığı görülmüştür. Son 40 senedir Dünya örneklerinden anlaşılabilceği gibi, tepeden inme imar planlarına önemli bir gerekçe kılınan mega projelerin, toplumda artan derecede yıkıcı etkileri olduğu anlaşılmaktadır. Mega projeler ile gerçekleştirilen 3. Köprü ve 3. Havalimanı gibi bazı altyapı yatırımları ve planlanan Kanal İstanbul, sosyal dezavantajları barındırabilmektedir.

Tüm bu projeler, aşırı borç yükü getirdiği için yaratılan aşırı konut stokuna benzer şekilde oldukça sorunlu durumdadır. İstanbul, bu projeler nedeniyle en hassas doğal alanlarını hızla yitirmektedir. Doğal tahribat hem kuzeye doğru artmaktadır, hem de sulak alanları haritada verildiği gibi yok edecek şekilde sürmektedir (Harita 1).

Harita 1. Rantsal alanlarla kuzeye doğru büyüyen İstanbul.

İstanbul öngörülerden fazla büyümüştür. Bir çalışmaya göre, yalnızca iktisadi anlamda değil toplumsal ve kültürel anlamda da giderek eşitsizleşen bölgesel gelişmenin ürünü olan bir kenttir (Keskinok, 2015, s. 24-31). Devasa proje kararlarının alındığı süreçler Anadolu’dan kopuk, aşırı yüklü bir borçlanma dinamiği de yaratmış ve halen yaratmaktadır. Gerçekleşen projeler ve planlanan Kanal İstanbul projesinin (Fotoğraf 5), İstanbul’un üstlendiği afet ve yaşam kalitesi risklerini arttıracacağı öngörülmektedir.

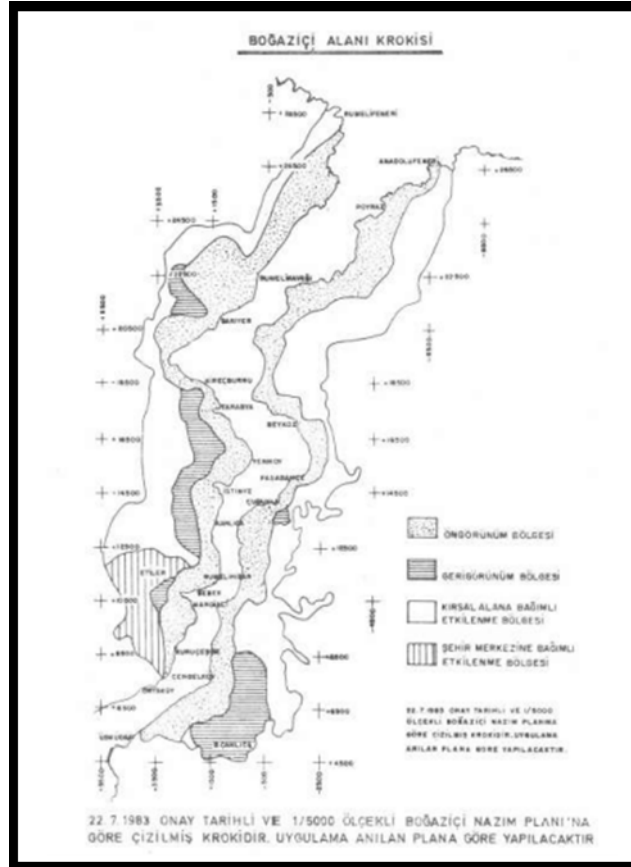

Fotoğraf 5. Uydu fotoğrafında kanalının güzergâhı.

Bu mega projeler, ülke ekonomisi için de ciddi bir tehdit olmayı sürdürmektedir. Bunlara ve yaklaştığı belirtilen İstanbul depremine karşı alınan tedbirler ise görece zayıf kalmaktadır.

Bir başka çalışmada konu, “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği” (Kurtuluş, 2005) üzerinden ele alınmaktadır. 32 km’lik son derece güzel bir tabiat harikası olan ve korunması beklenen İstanbul Boğazı’nın -özel bir yasa çıkarılmış olmasına karşın (yasanın bölünme yaratan olumsuz etkisiyle birlikte)- 1980 sonrası süregelen yapılaşma örnekleri ile Kuzeye ve su havzalarına (geri görünüm) doğru artarak yayıldığı bilinmektedir. Aslında ilgili yasada ön ve geri görünüm diye iki yakada bölünen bu alanlar, yapılaşmaya da bir nevi fırsat yaratmıştır (Boğaziçi Kanunu, 1983) (Harita 2).

1980’li yılların başından itibaren son döneme kadar çevre mevzuatında yer alan farklı kanunlar da, gerek kapsam gerekse nicelik ve nitelik açısından pek çok değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerin hepsi farklı hukuki incelemeler gerektiren konular olduğundan çalışmanın teorik kısmında ancak çarpıcı olan bir kısmına yer verilebilmiştir. Saha çalışmasında ise İstanbul ve Boğaz örneğinde olduğu gibi doğal yıkım ve çevre sorunları son derece büyüktür.

Harita 2. Boğaziçi alanı krokisi (Boğaziçi Kanunu, 1983).

Dolayısıyla alınacak imar kararları da, ciddi mali ve manevi yükümlülükler getirmektedir. Kararlarda öncelikle uzmanların, sonra da yerelin ve hatta ülkenin bu konudaki söz hakkı ve yönetim tercihleri de kesinlikle dikkate alınmalıdır.

Son dönemlerde artan süreçler, hiç bir şekilde Anadolu'nun gelişme süreci olarak anılamaz. Anadolu, Ankara'nın başkentliği döneminden itibaren, kentsel gelişmeler (Köy Enstitüleri, KİT'ler, vb) gösterebilmiştir. Günümüzde ise Anadolu'nun, ayrıcalıklı bir şekilde dağıtılan kentsel toprak rantı ile betonlaşarak büyüyen ve tarihi kimliğini çoktan yitirmiş şehirleri olmuştur.

3.2. Küresel Isınma ve İklim Değişikliği Tehdidine Karşın Dirençsiz Kentler

Saha çalışmalarındaki İstanbul'a dair bu tespitlerin yanı sıra, belirtilmelidir ki; küresel ısınma ve iklim değişikliğine hazır olmayan kentsel altyapılar da artık çok daha ciddi önlemler almayı gerektirmektedir. Sanayileşmeyle birlikte doğal dengelerin hızla bozulduğu geçmiş dönemlerde, kentlere doğru artarak süren ancak geçmiştekinden çok daha yoğun göçlere zemin olduğu bilinmektedir. Kentler bu anlamda iyi yönetilemedikleri için güçlendirilecekleri yerde, sürekli dirençlerini yitirmekte ve önemli sorun alanları olarak büyümektedirler. Afet ve yoğun göçler ile karşılaştıklarında ise yerel yönetimlerin gösterdiği başarısızlıklar da, bu direncin hiçte yeterli olmadığını gösteren açık örneklerdir.

3.3. Akıllı Yerleşimler Gerçeğine Karşın Sosyal Çevre Bilincinin Yokluğu

Nüfus artış hızının günümüzde gerektirdiğinden çok daha fazla bir alanı hızla tükettiği görülmektedir. Ayrıca bu kentsel yayılma sırasında, kompakt yerleşmeler de düşünülmediği için çok daha fazla enerji tüketimi söz konusu olmakta ve doğal çevre de hızla tahrip edilmektedir. Diğer yandan vergilerde de oldukça hızlı yükselişler

görülmektedir. Kentlerde yaşam pahalılaşırken, yoksulluk derinleşerek artmaktadır. Kaynakların hızla tükendiği gezegenimizde savurganlığın ve gereksiz harcamaların halen arttığı bir dönemden daha geçilmektedir.

Tüm canlıların yaşam haklarının ön planda tutulduğu akıllı yerleşimler, tasarlanıp planlanarak gerçekleştirilmeli ve toplumda eğitimle sosyal çevre bilinci gecikilmeksizin oluşturulmalıdır. Bu anlamda kentlerin yarattığı katı atıkların, kaynağında ayrıştırılarak toplanması ve geri dönüşümle tekrar kazanılması gerekmektedir.

SONUÇ:

Günümüzde, konuta ve gayrimenkule (ya da inşaat sektörüne) dayalı olan büyüme modelleri, gündemi belirleyen politikalar ile birlikte oldukça tartışmalı bir boyut kazanmıştır. Teorik alt yapıyı besleyen bu politikaların ve etkisinin, yerel yönetimler ile belediye hizmetlerine yansıyan çelişkili kararları, kentsel olduğu kadar kırsal yaşamı da ciddi ve kalıcı bir tarzda tehdit etmektedir. Bu kararların ayrıca olumsuz ve artan etkilere varacak şekilde doğal ve sosyal çevreyi sürekli baskı altına aldığı da görülmektedir. Örneğin; bugünkü son aşamalarda karşımıza artık eskisinden çok daha belirgin ve otoriter yaptırımlarla birlikte çıkan mega projeler, oldukça önemli ve sorunlu bir örnek alanı teşkil etmektedir. Bu ortamda yasal-yönetimsel çerçeveyi de belirleyen aslında politikalarlardır. Geçmişte kentleşme ve çevre sorunları etkisi altında artan göçlerle bölünmüş olan kentlerin (İstanbul, Samsun, Antalya, İzmir, Mersin, vb), günümüze kadar bu politikalarla birlikte dönüşümlere uğratıldığı açıkça anlaşılmıştır.

Trakya ve Anadolu'da kırsal yaşam olanakları da son derece zengin olduğu halde güdülen bu politikalarla kırsal yaşam da giderek kısıtlanmaya başlamıştır. Kırsal alanların önceleri fiilen kente göçe mecbur bırakılmasıyla kentlere ucuz bir işgücü yaratılmış ve bu şekilde kentsel yoksulluk sürekli artmıştır. Kentlerin sosyal dokularında gelir uçurumları oluşmuştur. Kentin suç oranlarını tetikleyici ve birbirinden kopuk, site tipi kapalı yerleşimleri, sağlıklı olarak nitelendirilemez. Bu şekilde varsıllaşamayan kent ve kır sakinlerinin, kent ve çevre hakları ile ilişkili birçok hakkı ihlal edilmiş olmaktadır. Günümüzde kasabalar ve giderek köyler dahi, toplu konutların birbirine benzer yüksek katlı bloklarının tehdidi altına girer hale gelmiştir.

Bu çalışmada konu, “konut harcamaları” ile “konut kredileri ve borçlanma ekonomisi dinamikleri” üzerinden bazı istatistiksel bulgular da ele alınarak incelenmiştir. Göçle şekillenen kentlerimiz üzerinden doğal ve sosyal hakların ihlallerine yönelik olarak ayrıca bazı saha tespitleri de yapılmıştır. Buna karşılık, barınma-konut, kent-çevre ve yaşama, ulaşım-erişim hakkının tanımlarının yeniden geliştirilmesinin de gerekli olduğu düşünülerek, bu haklar çalışmanın en önemli bulguları olarak ön plana taşınmıştır.

Çağımızda kalıcı toplumsal politikalarla gelecek kuşakların emaneti olan sosyo-kültürel ve çevresel değerlerin korunma teminatının verildiği siyaset ortamlarına ihtiyaç artmaktadır. Gezegen çapında küresel ısınma ve iklim değişikliği ile birlikte, çevre odaklı politikaların kabul edilerek uygulanmaya alınması da zorunlu bir hale gelmiştir. Dolayısıyla hak temelli çevre politikaları, en önemli çevresel ve toplumsal gerçeklik olmuştur. Hükümetlerin ise artık bu durumu göz ardı edemeyecekleri düşünülmektedir.

Saha araştırmasında, mega projeler ile birlikte İstanbul'un çevre şartlarına ve mevcut kaotik durumuna özellikle önem verilmiştir. Aslında bu kaotik durum, büyükşehirlerde de benzer sorun alanlarına işaret etmektedir. Dengesiz ve plansız büyüyen bu kentlerde, kentleşme ve çevre sorunlarının sürekli artarak belirgin hale gelmesi ile hak ihlallerinin de göz ardı edilemeyecek boyutlara tırmandığı anlaşılmaktadır.

Çalışma son olarak “küresel ısınma ve iklim değişikliğine karşı dirençsiz kentler gerçeği”ni de ortaya koyarak, canlıların yaşam haklarının ön planda tutulduğu “akıllı yerleşimler gerçeğine karşın, sosyal çevre bilincinin yokluğu”na özellikle dikkat çekmiştir. İstanbul'da dahi, yoğun yapılaşmaların çoğunun, kentsel tasarım rehberlerinin eksikliğinde gerçekleştiği bilinmektedir (Orhan, 2017). Kentlerin geleceği açısından benzer yoğun yapılaşmaların halen düşük kaliteli bir çizgide ilerlemesi bu açıdan da oldukça düşündürücüdür. Günümüzün tüketim ve gösteri toplumu koşullarında her şeyin metalaştırarak, doğal yaşamdan uzaklaşılması sonucunda, çevre ve doğal yaşamı tehdit eden unsurlar da giderek artacaktır.

Çalışmada çevre koruma hakları ilkesel bir biçimde yeniden ele alınarak, şu tespit ve çıkarımlara ulaşılmıştır:

- Çevre koruma haklarını kapsayan evrensel bir adalet anlayışı temel alınmalıdır.

- Haklar ve çevre hakları ile Çevre Hukuku birbirine tamamen bağımlıdır: Biri diğeri olmadan var olamaz, birbirlerinin mütemmim cüzüdür, (yani ayrılmaz bir parçasıdır).
- Çevre ile ilişkili yasa ve yönetmelikler etkili bir şekilde uygulanmadığında veya politik boşluklar olduğunda insan ve çevre hakkı ihlallerine yönelik sorunlarla karşı karşıya kalınmaktadır ve bunlar giderilmediği takdirde, bu ve çevresel sorunlar daha da büyümektedir.
- Doğal yaşam olanakları kısıtlandıkça, çevre ile birlikte insanlığın geleceği ve yaşamı da yok edilmektedir. Çevre ile ilişkili tüm kapsam ve süreçlerde sorumlu davranılacak şekilde yeniden caydırıcı düzenlemeler yapılması gerekmektedir (Örneğin; hesap verebilirlik arttırılmalıdır.)
- **Bilgiye Erişim (Şeffaflık):** Koruma ve kullanma dengesi hassas düzenleyici yaklaşımlarla sürekli gözetilmelidir. Çevresel görevler de, bu denge içinde kalıcı bir şekilde güçlendirmelidir. Bilgiye Erişim (Şeffaflık) arttırılmalıdır.
- **Serbest, Önceden ve Bilgilendirilmiş Onay Hakkı:** Doğal yaşamla birlikte modern yaşam arasında sürdürülebilir bir denge kurulmalı ve bu yaşamsal bir ilke haline getirilmelidir.
- **Örgütlenme ve İfade Özgürlüğü:** Özgürlük ve eşitlik ekseninde çevresel adalet aramak için gerekirse birbirinden farklı ve etkili seviyelerde daha köklü hukuki yollara da başvurulabilmelidir. Temsil, örgütlenme hakkı ile birlikte ifade özgürlüğü de bu kapsamda genişletilmelidir.
- **Halkın Katılımı (İçerme):** Hukuksal yolların toplumun bütün bireylerine açık ve eşit olarak kullanılmasını katılım ve yönetim açısından önemli bir esas olmalıdır. Bireysel ve kamu haklarını kapsayan yüksek dayanımlı çok daha geniş ve cezalandırıcı düzenlemelere de ihtiyaç bulunmaktadır.
- **Temsil Edilme Hakkı (Tarafsızlık):** Hukuka erişilebilirlik yolları açık olduğu kadar sürekli işler de tutulmalıdır. Öyle ki hukuki işlerlik, bütün doğal varlıklar ile tüm insanları özellikle çocukları, kadın ve yaşlılar ile güçsüzleri ve engellileri de kapsamalıdır.
- **Etkili Yasal Çözüm Yollarına Erişim (Anlamlılık ve Yasallık):** Adalete erişim için yargı süreci olanakları kamuoyunda çok daha güçlü bir etki yaratabilecek şekilde kolaylaştırılarak, usule ilişkin haklar çerçevesinde geliştirilebilmelidir.
- **Yargı Başvurusuna Erişim (Hesap Verebilirlik):** Etkili yasal dava nedeni ile birleştirilmiş hukuk yollarına başvuru hakkı da, araçlar geliştirilirken dikkate alınmalıdır.
- Yerleşmelerin geleceğinde rol oynayan imar kararlarının, plan hiyerarşisi ve bütünlüğü bozuldukça insan haklarını ihmal eden yanlar içerdiği açıktır. Kentsel, bölgesel ve merkezi idari yapıların birbirini bütünlüyecek şekilde uluslar arası taraf olunan sözleşmelerde belirlenen ilke ve esaslar doğrultusunda, gezegenin geleceğini kurtarmak zorunda oldukları açıktır.

Diğer öngörüler

Dünya da olduğu gibi ülkemizde de kentlerin yaşamını olumsuz açıdan etkileyen karayolu planlaması ise çevresel açıdan yine ciddi başka bir sorun alanı oluşturmaktadır. Özel araç kullanımının tüketim toplumu ile birlikte artması, ulaşımın toplulaştırılmasına bir engel teşkil eder hale gelmiştir. Sağlıklı bir toplum için planlama ile beraber toplu ulaşımın yaygınlaştırılması da ihmal edilen önemli bir gerçekliktir.

Yenilenebilir enerji kaynakları kullanan yatırımların desteklenip özendirilerek, sürekli teşvik edilmeleri gerekir. Temiz toplu taşıma araçlarına geçiş, bu yollarla hızlandırılmalıdır. Böylece yurttaşlık hakkı çerçevesinde, eğitim ve sağlık gibi her türlü toplu hizmetlere ulaşım hakkı ve erişim hakkı da ucuzlatılarak halk için çok daha olanaklı ve temiz enerjili bir şekilde sunulmak zorundadır.

Çevre korumayı çok daha olanaklı kılacak yeni yöntem ve yaklaşımlar (Tuğrul vd, 2007) ile çevre teknolojilerinde kabul gören güncel kullanımlara da öncelik tanınması gerekmektedir. Ancak bunun için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılmalı ve uygulamada da, özellikle merkezi idarelerce ve yerel yönetimlerce bu hususlara özen gösterilmelidir.

Kent ve çevre ile ilişkili tüm politikaların ve ilgili mevzuatın gecikilmeden çevre odaklı bir şekilde yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Politikaların, sadece insan için değil, beraberinde tüm canlılara yönelik iyileştirmeler getirecek bir hale kavuşturulması da önem arz etmektedir; kültürel ve doğal değerlerin bu şekilde korunmasına özen gösterilmesi geleceğimizi de belirleyen bir gerçekliğe dönüşmüştür. Haklar temelinde çevre korumanın, günümüz kararlarını doğrudan etkilemesinin gerekliliği, gelecek için olduğu kadar bugün için de kaçınılmaz bir gerçekliktir.

TEŞEKKÜR:

Bu çalışma, “Mekansal Çalışmalar (Spatially Oriented Studies) (Humanities and Social Sciences) ile Kentsel Araştırmalar (Urban studies) ve Disiplinlerarası Çalışmalar (Interdisciplinary Works)” isimli projenin bir ürünüdür. Çalışmaya zemin teşkil eden daha önceki bazı çalışmalar ise kısmen kaynakça ile sunulabilmiş, diğerlerinin çoğu ise basılı veya elektronik olarak özet veya tam metinler şeklinde de yayımlanmıştır. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi'nin Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya ve Sosyoloji Bölümü öğretim üyelerine ve özellikle Sosyoloji Bölüm Başkanı sayın Prof. Dr. Bayram Ünal'a, Mimarlık Fakültesi Dekanımız sayın Prof. Dr. Selim Kılıç'a ve Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Cahit Tağı Çelik ile sayın Rektörümüz Muhsin Kar'a da ayrıca teşekkür ederim.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek olmadığını beyan ederim.

Finansal Destek: Yok

KAYNAKÇA:

Uluslar arası Belgeler

- 1217 tarihli Carta de Foresta (İngilizce Magna Carta).
- 1972 tarihli BM İnsan Çevresi Konferansı (Küresel modern çevre hukuku)
- 1992 tarihli Rio Dünya Zirvesi
- 1981 tarihli Afrika İnsan ve İnsan Hakları Şartı
- 1988 tarihli Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesine Ek Protokol
- 2004 tarihli Revize Arap İnsan Hakları Şartı
- 2018 tarihli Escazú Anlaşması (Çevre Hakları Savunucularının Hakları dahil)

Ulusal Mevzuat

- 1983 tarihli ve 2960 s. Boğaziçi Kanunu. (R.G.: 22.11.1983 / 18229)
- 2012 tarihli, Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısı.

Kitaplar

- Fırat, A. S. (2014). “Doğayı ve İnsanı Yoksullaştırıcı Kentleşme Pratikleri”, Tesam Akademi, 1 Aralık 2019. <http://tesamakademi.com/tr/a-serap-firat-urbanization-practices-which-create-poverty-for-nature-and-people/>
- Kaboğlu, İbrahim (1996). “Yerleşme ve Konut Hakkı: Temel Özgürlük Sosyal Hak Birleşmesi”, İnsan Hakları Yıllığı, C. 17, Sa. 1, s. 149-169.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası, 7. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C.; Çoban, A. (2009). “Çevre Politikası”, 6. Baskı (Ankara: İmge).
- Kurtuluş, H. (2005). “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler: Beykoz Konakları Örneği”, Yay. Haz.: Hatice Kurtuluş, İstanbul’da Kentsel Ayrışma (İstanbul: Bağlam): 161-186.
- Orhan, M. (2017). Sürdürülebilir İstanbul Kentsel Tasarım Rehberi, ISBN 978-605-9507-06-6 (1.c), 1.Baskı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Yayını, (Ed. Ç. Polatoğlu), s.60-74, Mart 2017.
- Savage, M., Warde, A. (1993). Urban Sociology, Capitalism and Modernity, The Macmillan Press. London, 1993.
- Tekeli, İ. (2001). “Modernite Aşılırken Kent Planlaması”, 2001, İmge Kitabevi, Ankara.

Bildiriler

- Balkır, Z. Gönül (2012), Konut Hakkı ve İhlalleri: Kentli Hakkının Doğuşu, *IV. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu* Muğla, s: 351-358
- Keskinok, H. Ç. (2015). Nasıl Bir Toplum, Nasıl Bir Gelecek ve Kentler?, *Kentlerin Geleceği, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 38. Kolokyum Bildiriler Kitabı*, c.1, TMMOB Şehir Plancıları Odası yayını, Aydan Yayıncılık, Ankara: s: 24-31.

Koçalar, A. C. (2013a). Kamu ve Kent Yönetiminde Küreselleşme Etkisiyle Yaşanan Reform Sorunlarının Kökeni ve Kentsel Hareketler, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 37.Kollokyumu (DŞG), ŞPO, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 6-8.11.2013, c. II, s.586-608.

Koçalar, A. C. (2013b). Effects of Globalization on Space: Urban Transformation, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Uluslararası Katılımlı 7. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı (3 Kitaplık Set) "Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar", (Ed. M. Tuna) Muğla : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, 2-5.10.2013. ISBN: 978-605-4397-33-4 Cilt 1, s: 253-274. http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/cilt_1.pdf

Makaleler

Çoban, A. (2012). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67 (03), 75-108 . Doi: 10.1501/SBFder_0000002256

Geniş, Ş. (2018). Barınma Hakkını Savunmak. Mülkiye Dergisi, 42 (3), 481-488. <https://dergipark.org.tr/pub/mulkiye/issue/44591/676065>

İnce, N., Kanlı, İ., Eryiğit, B. (2017). İnsan Hakkı Olarak Konut Hakkı. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi Ağustos 2017, Cilt:3, Sayı 2 e-ISSN: 2149-8539 p-ISSN: 2528-9969 www.politikarastirmalar.org

Kalağan, G. (2018). Türkiye’de 6360 S. Büyükşehir Yasası Kapsamında Büyükşehirler/ Bütünşehirler: Yönetimsel Yapı, Mali/İktisadi Boyut ve Gelecek Vizyonu Üzerine Bir Tartışma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (25) , s: 591-603 . Doi: 10.20875/Makusobed.453775

Keleş, R. (2007). İnsan Hakkı Olarak Barınma Hakkı ve Kentsel Dönüşüm. İçinde: Berrin Ceylan Ataman (der), Güncel Sosyal Politika Sorunları, Cahit Talas Anısına, Ankara: A Ü SBF Yayınları, 429-443.

Koçalar, A. C. (2018). Environmental-Forest (Conservation) Legislation and "Bolu-Gölcük Natural Park" with Rising Return of "Protected Areas", Kesit Akademi (The Journal of Kesit Academy), ISSN: 2149 - 9225, Yıl: 4, Sayı:16, Eylül 2018, s: 136-159 Elazığ. <http://dx.doi.org/10.18020/kesit.1513>

Koçalar, A. C. (2019). Environment Law Review: ‘The Draft Law on the Protection of Nature and Biodiversity (2012)’, International Journal of Political Science and Urban Studies (IPSUS), 2019 / 2 (Eylül), 7(2) s: 445-476 İstanbul. <https://doi.org/10.14782/ipsus.623239>

Purkis, S. (2016). İstanbul’da İnşaat Odaklı Birikimin Durdurulamayan Yükselişi: Konut Fazlasına Karşın Artan Konut Açığı. Mülkiye Dergisi, 40 (4), 91-112. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mulkiye/issue/37407/432742>

Tuğrul S.,Yemenicioğlu S., Doğan-Sağlamtimur N. (2007). Akdeniz Kıyı Alanları Kirlilik Kaynaklarında Uzun Süreli Eğilim İzleme Nehirler ve Atıksular (2003-2006). Türk Sucul Yaşam Dergisi (Turkish Journal of Aquatic Life), 2007 5-8, ISSN:978-994-3825-17-2.

Tümtaş, M. S. (2009). Yeni Dönem Kentsel Politika Önerisi: Kentsel Dönüşüm, İktisat Dergisi, 500, 2009.

Yalçınan, M. C., Çavuşoğlu, E. (2013). Kentsel Dönüşüm ve İnsan Hakları, Yayına Hazırlayanlar: Seda Kalem Berk, Pınar Uyan Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 415, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları 16, ISBN: 978-605-399-274-5, İstanbul, Mart 2013.

Yıldız, M. Z., & Alaeddinoğlu, F. (2011). Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği. Gaziantep University Journal of Social Sciences.

Raporlar

Adams, W. M. (2006), The Future of Sustainability, The World Conservation Union, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Rep-2006-002.pdf>

Bruch, C., Schang, S., Pendergrass, J., Fulton, S., Moraga-Lewy, N., Wright, M. & Swanson, G. (2019). Environmental Rule of Law: First Global Report (UNEP).

GYODER, (2020). REIDIN-GYODER Yeni Konut Fiyat Endeksi 2020 Ocak Ayı Sonuçları, <https://www.gyoder.org.tr/yayinlar/yeni-konut-fiyat-endeksi>

İmece Toplumun Şhircilik Hareketi, (2014). Yerel Yönetimler Raporu, Barınma ve Sosyal Konut Politikaları, Tartışma Toplantısı, 9 Ocak 2014 Notları.

Gazete Yazıları ya da İnternet Kaynakları

Sütlaş, M. (2013). “Yeni Anayasa’da “Konut, Barınma ve Çevre Hakkı”, Bianet, <http://bianet.org/biamag/kent/149367-yeni-anayasa-da-konut-barinma-ve-cevre-hakki>

Şengül, T. (2001), Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar (İstanbul: WALD).

Türkün, A. (2010). “Mali Kaynak Yaratma Aracı Olarak Kent”, Radikal İki, 26.9.2010, s.1.

Fotoğraflar

Kilispostası. “Kırsal Kesimde Yoksulluk Arttı”, <http://www.kilispostasi.com/kirsal-kesimde-yoksulluk-artti/1200173/>

Wanderlustingk, https://tr.pinterest.com/pin/379076493639739887/?nic_v2=1a48Tf4rj

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	An Intervention Method for Environmental Literacy: A Trainers Workshop of Lifelong Learning	
Corresponding Author	Şirin Gülcen EREN Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, sirineren@sdu.edu.tr; gulcen8@hotmail.com	
Received Date Accepted Date	27.02.2020 13.07.2020	
Author / Authors	Dr. Öğretim Üyesi Şirin Gülcen EREN ORCID: 0000-0002-2038-3905	
How to Cite	Eren, Ş. G. (2020). An Intervention Method for Environmental Literacy: A Trainers Workshop of Lifelong Learning , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 263-280	

Çevre Okuryazarlığı için Bir Müdahale Yöntemi Önermesi: Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında Eğitimciler Atölyesi

Şirin Gülcen EREN¹

ÖZ:

Çevre okuryazarlığı, herhangi bir toplumda, çevre bilincinin oluşması için ihtiyaç duyulan olgudur. Çevre okuryazarlığı ayrıca, çevre duyarlılığı ile sürdürülebilir ve akıllı çevre ve kentleşmenin yaratılmasında önemli bir girdidir. Kavrama dair kesin bir tanımlama ve uygulama bulunmamaktadır. Çevre okuryazarlığı kavramı anlaşılmadığından, toplumsal bilincin oluşturulması yönünde gerekli eylem ve faaliyetlerde yetersizlikler gözlenmektedir. Çevre okuryazarlığına sahip olmayan toplumlarda; çevreye yönelik olumsuz etkileri olan eylemleri veya tahribatları destekleyen veya yapan, çevre hakkını önemsemeyen ve korumayı öncelik haline getirmeyen bireylerin, idarecilerin ve politikacıların var olması kaçınılmazdır. Sürdürülebilir ve akıllı bir çevrenin, toplumun ve kentleşmenin yaratılabilmesi için yaygın ve kısa vadede en fazla bireye ulaşabilen etkili bir eğitim türü olan hayat boyu öğrenme eğitimiyle topluma müdahale edilmesi gerekmektedir. Bu makale, çevre okuryazarlığının kavramı ve kavramsal dönüşüme dair eleştirel bir düşünceden başlayarak, eğitimcilerin eğitimi yoluyla çevre okuryazarlığının artırılmasına yönelik bir yöntem geliştirmeyi amaçlamaktadır. Makalenin hedefi; kamu düzenini sağlama, toplumsal gelişimi ve kentleşmeyi şekillendirme ve çevreyi korumadan sorumlu olan karar vericiler, bu alanda akademik üretim yapan bilim insanları ile sivil toplum kuruluşlarının yöneticilerine pratik, pragmatik ve uygulanabilir bir sonuç önermesinde bulunmaktadır. Betimleyici tanımlama yöntemiyle ve multidisipliner bakış açısıyla hazırlanan makalede; çevre ve kentsel planlama disiplini çerçevesinde çevre okuryazarlığı kavramı, literatür ve internet taramasından elde

¹ Assist. Prof. Dr., Suleyman Demirel University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, sirineren@sdu.edu.tr; gulcen8@hotmail.com

edilen bulgularla aktarılmaktadır. Çevre okuryazarlığı literatürünün haritalaması, Türkiye'deki ilgili akademik çalışmalara vurgu yapılarak verilmiştir. Makalede, kavramsal analizi müteakip, okuryazarlığa müdahaleci bir uygulama faaliyeti olarak, hayat boyu öğrenme eğitimi kapsamında eğitimcilerin eğitimine yönelik yazar tarafından geliştirilen atölye betimlenmiştir. Atölye önermesi, çevre konusundaki eğitimcilere, STK liderlerine, fon sağlayıcılarına, karar vericilere ve meslek insanlarına tavsiye niteliğindedir. Atölye, çevrenin nasıl öğretilmesi, gösterilmesi ve korunması gerektiği olgusunu yeniden şekillendirecek biçimde tasarlanmıştır. Atölyenin içerik önermesi sonrasında, makalenin sonuç kısmında, öneri eğitim yönteminin uygulanması halinde, olası katkılarına dair genel bir değerlendirme yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Çevre Okuryazarlığı, Sürdürülebilirlik, Kentsel Planlama, Eğitimcilerin Eğitimi, Hayatboyu Öğrenme

ABSTRACT:

Environmental literacy is needed by any society in order to achieve environmental awareness. It is also an important component of environmental responsiveness and the creation of a sustainable and smart environment and urbanization. There is of a lack precise definition of or implementation for environmental literacy. Since the concept of environmental literacy has not been properly understood, the relevant actors are unable to develop necessary actions and activities for achieving social awareness. For a sustainable and smart environment, societies, and urbanization, there is a need for social intervention by means of lifelong learning education—a widespread and effective form of education that is capable of reaching large numbers of individuals in the short term. This article, starting point of which is the critical consideration of the environmental literacy concept and its conceptual transformation, aims to contribute to environmental literacy by developing a method of implementation through training of trainers. The objective is to present a practical, pragmatic and workable concluding recommendation to decision makers responsible for ensuring public order, shaping the development of society, urbanization and protecting the environment, to researchers involved in academic production in this area, and to the administrators of relevant civil society organizations. Using a descriptive methodology and multidisciplinary perspective, the article explains the environmental literacy concept, in the context of the disciplines of environment and urban planning, with the aid of the findings obtained through a review of the literature and an internet search. An environmental literacy literature mapping is presented with an emphasis on the related Turkish academic studies. Following this conceptual analysis, the article describes the workshop developed by the author for the training of trainers in life-long learning education, which is seen as a mean of intervention with regard to literacy. The workshop has been designed in such a way to reconfigure the matter of how the environment is taught, represented and protected. After making an activity content proposal, the article concludes with a general evaluation of the possible contributions, which the proposed educational method could make when implemented.

KEYWORDS: Environmental Literacy, Sustainability, Urban Planning, Training of Trainers, Lifelong Learning.

INTRODUCTION:

Environmental literacy (EL) is needed by any society in order to achieve environmental awareness and is based on the concept of environmental protection (UNESCO, 2004; Biswas, 2020; Tuncer Teksoz et al., 2014) and Environmental Education (EE). Environmental education teaches the individuals the way of learning and investigating environment in order to make intelligent, informed decisions about its protection and care (Yates et al., 2019). To grasp environmental education, the individual has to be environmentally literate.

EL is an important component of the creation of a sustainable (Yavetz et al., 2009) and smart environment. All people have an impact on the environment while living in their homes, workplaces, and other habitats. According to the United Nations (UN) Environment [Url-1], environmental literacy is more important than ever as the earth has to accommodate nine billion people by 2050. Since the first Earth Day (April 22, 1970), understanding of the planet and its ecosystem has increased and many international treaties have been signed such as Climate Change [Url-2], concerning ozone-destroying substances Montreal Protocol [Url-3], the protection and use of biodiversity [Url-4], the prevention of desertification [Url-5] and so on. In 1977, several definitions and principles for environmental literacy

and environmental education are accepted at the United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO) inter-governmental conference (UNESCO, 1977).

Despite these efforts, environmental problems and their impacts on human beings and their habitat are accelerating. Many environmental problems require and will require deeper efforts of more individual non-experts with certain skills. Future generations will face growing environmental and urbanization problems and will need to find new solutions in order to implement the international treaties and meet the related national objectives for the great transition to sustainability. The most effective solution to environmental problems is to raise consciousness level of the people about these problems (Tuncer Teksoz et al., 2014).

The UN views education as the key to continued progress and even as the prerequisite for the survival of billions of people. It regards environmental literacy as a step of action for an equitable and sustainable world [Url-6]. According to Coyle (2005), environmental issues and related problems are becoming more complex and burdensome and this leads to incapability of trained experts to cope with demands. Coyle (2005) also notes that public environmental education and simple actions could contribute to a nations' economy.

Kışoğlu et al. (2010: p.772) declare that tackling environmental problems will only be possible through environmental education which is targeting the whole society. For Scholz and Binder (2011) and Ibitz (2017), the earth's ecosystem collapse can be prevented by defining the roles of practitioners and scientists through environmental literacy. The Anthropocene is characterized by integrated human, natural, and built domains of complex systems (Scholz & Binder, 2011). Within this perspective, as environmental literacy is viewed as a modern sustainability challenge, the UN Environment dedicated Mother Earth Day in 2017 to "environmental and climate literacy". The UN environment has also asked citizens to take a stand and support teaching for environmental and climate literacy [Url-7] and to encourage initiatives, networks and partnerships in this direction. However, the response to this appeal in individual countries was subdued, and the initiatives taken remained limited.

Today, the virtual world has invaded the real world and people are becoming separated from nature and losing their respect for life and nature. Although environment education has become part of formal education, the concept of environmental literacy has not attracted sufficient interest in the world. Outside America, efforts to implement it through non-formal education have been few. In developing countries, the concept of environmental literacy is insufficiently understood and valued, and the relevant actors are not fully engaged in activities to teach it.

It is certain that in societies where there is no environmental literacy education and awareness, there will be individuals, administrators and politicians who will support or carry out activities which will damage or have negative impacts on nature. These are the people who do not attach importance to environmental rights or make protection of the nature a priority. Establishing or sustaining environmental literacy levels is a problem area for many countries. However, there is of a lack precise definition of or implementation for environmental literacy. What countries should establish or how to raise consciousness is a question mark.

Environmental education is limited in content and scope and is far from setting necessary interrelations between the various sustainable development aspects (Biswas, 2020) or able to overcome those problems emerging through the urbanization processes. Environmental education is generally brought up to the critical masses in schools. Those enrolled to formal education in many countries receive an adequate grounding in environmental knowledge from 1980s onwards. However, for Brennan (1994), discipline-based education does not support and encourage or achieve environmental literacy of societies. The general level of environmental literacy of developing or less developed countries is comparatively lower than developed countries. According to Coyle (2005) developed countries need to deploy their designed policies and strategies, curricula, and activities, their many learning facilities, their experts and their institutions more comprehensively in the efforts of other countries.

In addition, a general, conscious, holistic education is not given to adults who have not received such an education or have received an education with a different content. Most adult decision-makers, such as businesspersons, administrators, officials or volunteers, lack environmental education and literacy [Url-8]. This makes it all the more important to provide people with the consciousness they need to understand how their daily choices can affect the environment and what can be done – and hence to address the question of how these things can be taught.

For Coyle (2005), there are two obstacles faced by environmental educators and trainers of environmental literacy: The first one is the merge of environmental education program into the general education curricula. The second one is

how to use media influence in order to achieve environmental awareness and to raise environmental literacy. In America, by 2005, only 1-2% of adults are environmentally literate (Coyle, 2005: p.55). This ratio gives some indications of the importance and urgency of equipping a society with environmental literacy. No recent figure could be found to monitor societies.

This article seeks to propose a multidisciplinary method of education aiming to be an effort for achieving environmental literacy for the sake of the development of sustainable and livable cities and environment. It aims to make a contribution to potential future efforts and activities for the creation of a sustainable and smart environment and urbanization; to the quality of research in this field, and to the protection of the environment. Adopting a descriptive narrative methodology to address the topics of environmental literacy, ecological literacy and smart environment, it is supported by a review of the literature and an internet search.

The article will first discuss the concept of environmental literacy and its contextual transformation. A literature mapping on the development of environmental literacy literature, emergence of the concept in Turkish academic writing are mentioned to present the foundations of differences in action and understanding. In the following section, a proposal will be made for a training workshop starting from literacy, environmental education, environmental literacy education, the workshop method and its role in the lifelong learning education. This methodology integrates the perspectives of and structured by the disciplines of urban planning and environment. The conclusion contains a general evaluation of the potential contribution which the proposed educational method could make when implemented.

1. Environmental Literacy Concept and Contexts

The study has aimed at developing a modeling framework based on three aspects stated in this section: Environmental Literacy, the conceptual context and its transformation and environmental literacy education.

1.1. Environmental Literacy

Literacy is a fundamental requirement for citizens of all ages in the world. This is a human need and it is demanded to ensure communication between individuals (Daudi & Heimlich, 1997). It directly changes the nature of work, the economy and society and so, the individual. Being literate also refers to reading and writing skills and knowledge and competence on a subject. Literacy empowers the individual to develop capacities for understanding, critique and empathy [Url-9]. For the UN Environment [Url-1], literacy allows access to decision-making and participation in democratic processes.

Struggling effectively with illiteracy has the potential to reshape lives. Improving literacy is an essential precondition for economic growth of the nations. Personal development is closely linked to literacy that directly contributes to economic and social independence [Url-10]. People can understand their shortcomings and seek to overcome these.

The concept of literacy also refers to knowledge and capabilities. Literacy issues can be in different topics such as computer literacy, literature literacy, arts literacy. Facts and concepts generate "awareness". That is why; environmental literacy is environmental knowledge, concern and awareness in addition to sustainable use of natural resources (as cited from Hares et al., 2006 by Biswas, 2020).

Education and literacy have always been interlinked in improving quality of life (Biswas, 2020) that is bound to environmental quality. That is why; quality of life is the target of sustainable environment and urbanization efforts. Elements of perceiving, decoding, analyzing and applying environmental information, sustainable use of resources and protection and conservation compose environmental quality (Biswas, 2020). Improvement in the environmental quality depends on knowledge, attitude (effective qualities), values and individual practices (Hens et al., 2010; Tuncer et al., 2000).

Environmental literacy refers to the skill of being able to read and write sufficiently, using typograms. Environmental literacy is also the capability to understand an environmental problem. The capability is the development of analysis, synthesis and evaluation skills upon this skill. Being literate is the initial concern for being a civilized human. It is the achieved skill to ask and learn about our environment. Learning steps must be sequenced and in each step must provide a broad subject content and dynamics of this subject. This includes skill development and application of this skill in the real world (Coyle, 2005: p. 54).

By achieving this skill, the relations of humans with other species and or habitat will be learned [Url-11]). EL covers practices and activities to gain knowledge in order to raise the capacity of an individual to act environmentally sensitive in daily life. EL also helps the self to understand how people are related to natural systems in a comprehensive way (Orr, 1990; Erdoğan & Ok, 2011; [Url-12]), and how they might do so that sustainability can be achieved. For this reason, citing Roth (1968) Kışoğlu et al. (2010) defines environmental literacy as the level of knowledge and awareness about the environment. Being environmental literate encompasses a continuum of analytical and emotional competencies (Hares et al., 2006).

Any demand for a solution by the citizens is the expected outcome of environmental literacy educations (Joseph, 2009). In Orr (1990)'s view, an environmentally literate individual is aware of the impact of scientific, technological, cultural and agricultural activities on natural systems work and is able to take decisions and precautions to ensure the sustainability of the environment. Roth (1992), Kışoğlu et al. (2010; p. 777) and Tuncer et al. (2000) make a further definition that summarizes the above explanations: Environmental literacy is the individual capacity used to display knowledge on the environment leading to a change of behavior. Today, as academically accepted, EL includes categories such as knowledge, affect, skills, and behavior (Hsu, 1997; Roth, 1992; Hasimoto-Martell et al., 2012). For Tuncer et al. (2000), 21th century educational systems should include environmental education for environmentally literate citizenry who can take action due to worsening environmental conditions.

Environmental literacy concept includes several components (Erdoğan et al., 2009);

- An understanding of the Earth, human life and the living environment relationship,
- Knowledge on natural systems and processes,
- A familiarity with basic inquiry and knowledge on critical thinking and problem solving skills,
- Ability to interpret any data or information of the environment,
- An understanding of citizenship that can lead to activity participation or actions,
- Empowerment to act and to understand the power of individuals and communities for civic participation.

For Coyle (2005), there are three levels of EL: 1) environmental awareness, 2) personal conduct knowledge, and 3) true environmental literacy. True environmental literacy is distinguished from simple awareness or the possession of instruction in immediate personal conduct by the information level and skills. This is required to construct environmental considerations into daily life. The ethics of responsibility (Orr, 1992) as well as responses and care are also demanded. Relative to another view; levels or degrees of EL can be termed as nominal, functional, and operational (Erdoğan, 2009; p. 40; Kışoğlu et al., 2010; pp. 781-782).

Making a precise definition falls behind the scope of this study as the content differs relative to time, purpose of the action or policy objectives of each actor or decision maker. In this paper, environmental literacy concept has been explained and used in a broader sense. The concept, here, refers to any type of environmental multidisciplinary knowledge with a certain level and access to general environmental education that will able the human being to analyze, to decide and/or to act.

1.2. The Conceptual Context and Its Transformation

For all disciplines (including urban planning, education, engineering, architecture), there is no commonly agreed or exact definition of the environmental literacy concept (Disinger & Roth, 1992, 2000; Tuncer Teksöz et al., 2014). Erdoğan (2009; p. 40) notes that various researchers have defined EL with reference to their own contexts and research findings. The concept has so far been defined only partially in the context of environmental and educational academic studies. And, there has been limited social implementation or academic analysis about its impacts on urbanization and the environmental systematic of the world or alternatives methods to raise EL.

There is a need for literature mapping in order to understand the evolution of the conceptual content and to determine the reasons why EL is disseminated to the whole society. In between 1971-2019, 469 publications have been determined with the "environmental literacy" key word search in Scopus [Url-13]. There are less than 5 publications each year in the time period of 1971-1991. Even though there is a slight increase in the number of publications which is still less than 10 annually, there is a sudden increase after 2010 and reaching its highest point in the year 2019. (Figure 1).

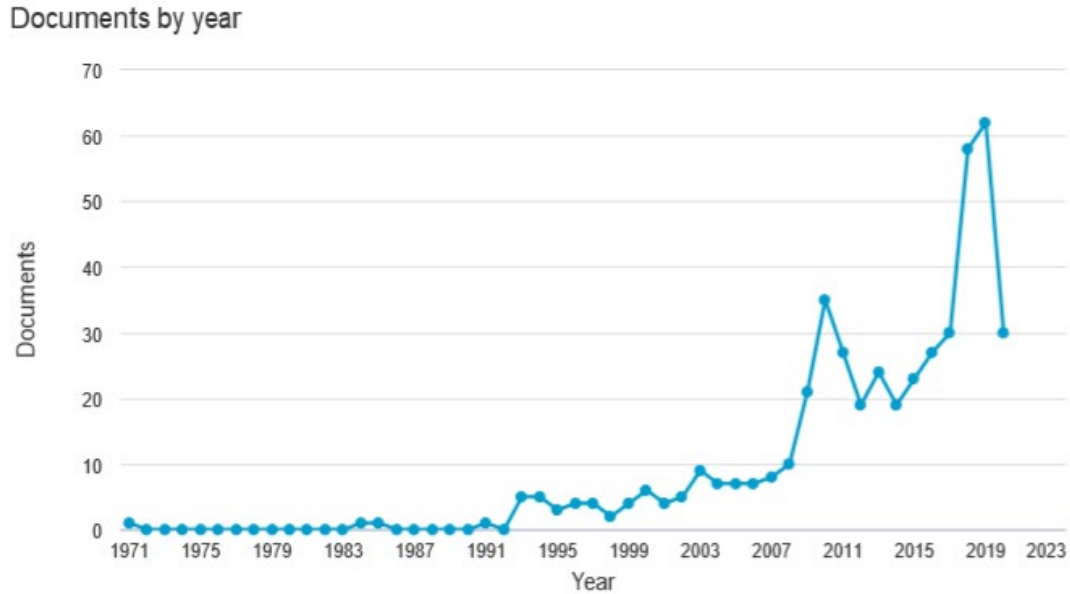

Figure 1. Document by Year Analysis, 1971-2019. “Environmental Literacy” Keyword Search [Url-13].

The environmental literacy concept is in use for a few decades within environmental education (Erdoğan, 2009: p. 38; Kaya & Elster, 2019). The first definition is made by Roth (1968) (McBride, 2013). Till 1990s, publications were covering simplistic information. Roth (1992: p.17) explains EL as the capacity to increase the well being of the systems of the environment and to take action to achieve this. Roth (1968) and Harvey (1977) have determined three EL levels: Environmentally literate, environmentally competent, and environmentally dedicated.

Brennan (1994) is one the first to define environmental literacy and academically have written on the importance of this concept for societies. In the same vein, Disigner and Roth (1992: p.2) described EL as the capacity to perceive and interpret the relative health of environmental systems and take appropriate action to maintain, restore or improve their health. A conceptual differentiation is observed after 1990s. It can be the result of the initial impacts of climate change around the world. The publications covered knowledge of complex environmental notions and decision making skills (Tuncer et al., 2000). These are attempts to define the concept (Schneider, 1997) and components of the literacy education (Erdoğan, 2009). The EL has been explained by four elements; knowledge, skills, affect and behavior (Disigner & Roth, 1992).

In the middle of the 1990s, Simmons (1995) developed an EL Framework. This framework has focused on cognitive (knowledge and skills), affective, environmentally responsible and observable behavior, and involvement in environmentally responsible behavior. In between 2000-2010, as environmental literacy is viewed as a cross-disciplinary subject, we can observe interdisciplinary and multidisciplinary studies such as the study of how to build EL through the use of GIS (Lo et al., 2002), EL implementation in other fields such as building professions (Graham, 2000), EL levels of teachers and students (Yavetz et al., 2009), EL components (Erdoğan et al., 2009; Erdoğan & Ok, 2011) and EL principles (Cole, 2007).

After the year 2010, the impacts of climate change and global warming could be more severely sensed by the human beings. This naturally brought up the extending number of publications on conceptual definition and educative practices of EL. A search for new concepts could be observed: Concepts like environmental literacy, literate citizenry, ecological literacy, and ecoliteracy have emerged (McBride, 2013). Educators’ visions and future strategies (Potter, 2020) are also questioned. Elementary, secondary education and, college students and older adults (Tuncer Teksoz et al., 2014; Maulaa et al., 2019) generally form the study universes.

Modeling and measuring EL (Maurer & Bogner, 2020; Clayton et al., 2019); assumption of personal responsibility and values, attitudes and behaviors towards environment (Biswas, 2020); efforts to reach a consensus on or to define the framework including concepts, contexts, and competencies of EL (Kaya & Elster, 2020); the relationship between urban construction and EE (Wu et al., 2020); women and EL related issues (Asteria, 2019; Asteria et al., 2016);

citizen science and behavioral change (Hsu et al., 2019); alternative methods of EL education (Pan & Hsu, 2020); online portals (Rahayu, 2020); energy conservation related values and behaviors (Maurer et al., 2020) are some of the recent study subjects that can be listed.

In Turkey, the concept gained importance in the academic writings by 2000s. Publications mainly originated from the education sector and focus on assessment of literacy levels of formal education students and teachers. Content examples of publications are as follows: Teacher education programs (Tuncer et al., 2000; Erdoğan & Ok, 2011; Tuncer Teksoz et al., 2014, Yates et al., 2019), course books analysis (Uyar & Ensar, 2016), quantitative and comparative studies on the elementary level (Erdoğan et al., 2009; Ozsoy et al., 2012), comparative studies on ecological awareness and environmental responsibility of students (Bajd & Leščanec, 2011) or the relationship between proponents of energy sector investments and EL (Topaloğlu et al., 2019). In these publications, EL is seen as a function of sensitivity, knowledge, skills, attitudes and values combined with personal development (Tuncer et al., 2000). This may be the result of eco-schools program mentioned by Ozsoy et al. (2012) and implemented by the Turkish Foundation for Environmental Education since 1995.

Almost 10 years later the initial definition of EL, Erdoğan (2009: p.43, citing Wilke, 1995 and Simmons, 1995) defined the EL and its dimensions as cognitive dimensions (knowledge and skills), affective dimensions, additional determinants of environmentally responsible behavior, and involvement in such behavior. For Erdoğan (2009: p. 47) components of EL are; knowledge of natural history and ecology, knowledge of environmental problems and issues, socio-political economic knowledge, skills, affect and determinants of behavior, responsible of environmental behavior. Görmüş (2019) added several other components to these such as ecological knowledge, socio-political knowledge, and general knowledge on environment, cognitive skills and environmentally responsible behaviors.

Between 2017 and 2018, an environmental literacy research was carried out for formal education by the Turkish Ministry of National Education and Bremen University, Germany (Kaya & Elster, 2019).

1.3. Environmental Literacy Education

There are different world exercises in different levels and forms of EL education: Many developed countries already provide environmental literacy education (Daudi, 1999), mainly to formal education students and their educators. There are even specialized organizations and programs for this purpose mainly in the USA, such as the Environmental Literacy Council (Washington DC) [Url-14], the Environmental Literacy Assessment Consortium (founded by US and Australian universities) or the Oregon Environmental Literacy Program. The Environmental Literacy Council is an independent body of academicians and educators working on science-based information [Url-15, 16].

Eco-schools program aims at environmental education through action-based learning for environmentally literate people [Url-17]. It has been established in 68 countries and 59000 schools. Another example can be given from Taiwan: An environmental education program (one-day) in the formal education level for environmental literacy is implemented. Results of the education have been published by Pan and Hsu (2020). The study showed retained effects of the exercise on students' environmental knowledge, environmental responsibility and action and locus of control after the exercise within a short period of time. Since 1993, the University of Georgia requires undergraduate students to complete at least one course in environmental literacy prior to graduation (Lo et al., 2002).

Schneider (1997) and Norris (2012) note that it is impossible for all students to gain a detailed knowledge about the environment and propose that how to ask three questions should be taught to them: "What can happen?", "What are the possibilities?" and "How do you know?" [Url-11]. He claims that students should have the ability to evaluate the process. The student should have a basic level of knowledge on scientific and technological principles and policies in order to understand the answers of these three questions.

Coyle (2005: pp. 58-59) also refers to Volk and McBeth's (1997; 2005) ideas in order to present the impact level of instructional and learning approaches relative to the variables of 32 different studies on environmental literacy. According to Coyle (2005), traditional courses, community investigations, instructional units, supplemental magazines and instruction in the classroom, field trips and out-of-class activities, residential camps, college level environmental courses, workshops for teachers and adults, television documentaries and other workshops have positive impacts.

Outdoor learning is also an ingredient of environmental literacy education. Combining environmental education into outdoor experiences is viewed as a fruitful approach (Coyle, 2005: p. 61; [Url-8]). Making outdoor EL courses seems to create better learning experiences (Coyle, 2005: p. 61). For Kellert and Derr (1998) and Schatz (1996), outdoor education experiences positively affect behavior. On the other hand, for Clayton et al. (2019), compared to the student groups, adults had less enjoyment of nature experiences.

“Environmentally literate citizenry” (Erdoğan, 2009:37; Erdoğan & Ok, 2011) is the expected outcome of the EE (See: Kışoğlu et al. (2010) for the characteristics to be found in environmentally literate individuals). With the same understanding, Harvey (1977: p. 67) indicates that developing “EL citizenry” or “environmental literacy” is the major result. Environmentally literate person can be defined as one who has basic skills, understandings, feelings for the environment (Harvey, 1977) and will to change the relationship between the individual and the environment. Reading is a must for those who are literate. Interpreting the environment and taking action is the other must for the environmentally literate citizen (Hungerford & Peyton, 1976). Action and critique comes naturally when a person is environmentally literate.

For Erdoğan (2009: p.5) and citing Goldman et al. (2006) Erdoğan and Ok (2011), the environmentally literate person uses societal and institutional values, skills and knowledge to take action. Brennan (1994) defines an individual as an environmentally literate if the person is sensitive to ecology and has values and information about processes of nature. Being literate will help the being to participate actions aiming to prevent degradation of the nature. In short, environmentally literate people can address an environmental problem and protect the environment. Sensitivity to environment can be merged to their way of living.

Several studies suggest that teachers do not have adequate EL competency for teaching EE (Yates et al., 2019; Amirshokoohi, 2010; Surmeli, 2013; Teksoz et al., 2010). To achieve environmental literacy, the quality of educators and teaching must be raised [Url-18]. In order to raise quality, high qualification requirements should be introduced for those who will be involved in literacy education.

2. A Method Proposal: Educative Workshop for Lifelong Learning (LL)

The target group for environmental literacy is the whole of society. And, school education, distance learning and lifelong learning (LL) constitute the options for teaching EL. EL education is a social need that has to be provided after the elementary and secondary education. Environmental literacy is also a subject that can't be restricted only to these schools. It is a widespread concept and is related to spreading of environmental awareness across all segments of the society through formal and informal medium of discourse (Biswas, 2020). Lifelong learning is viewed by the author as the most suitable method that can achieve education of the public at large.

Education can be divided into sub categories of formal (non-formal) and informal (Singh, 2013). Formal education is subject to entry requirements and generally involves degree and diploma programs in Turkey. Non-formal education is a form of education having no requirements and leads to the award of certificates. Formal education institutions comprise primary schools, middle schools, high schools and universities. Public education centers, vocational training centers and private classes form non-formal education institutions. Non-formal education may also be referred to as lifelong learning.

The goal of lifelong learning is to provide education to those outside the formal education system, who has never been to school or who have left their education incomplete. Those who wish to develop expertise in certain areas or to change their areas of expertise, with an unconditional educational opportunity via certified programs are also included to lifelong learning. While different names and divisions are in use in different countries, the levels and categories of education are similar to what is described here.

Education and training is also provided online and via distance learning, but those programs that lead to a diploma or degree form part of formal education, while those that provide certificates are included in non-formal education. Whatever method of education is used, lifelong learning is a widespread and is an effective form of education that is capable of reaching large numbers of individuals in a small amount of time [Url-19].

Although the public performs poorly on basic environmental literacy questionnaires, 95% of the respondents support environmental education in schools (Coyle, 2005). Most of the Americans want environmental education to continue into adulthood, and people have the will to understand environmental issues and the ways these affect their daily lives

[Url-8]. Over 85% of the public want government agencies to organize environmental education programs. A majority (80%) also requires private companies to be involved to this education system in order to train their employees (Coyle, 2005).

Lifelong learning should be accepted by the public. It provides benefits for the self, their families, working environments, their employers, so the public at large. According to Coppola (1999), this should be explained to the society to raise consciousness on the issue. Improved adult literacy depends also on improved skills of ICT (internet, texting, email, etc.). This is a need to bridge the digital divide between generations and to close gaps (Lapa & Cardoso, 2013).

The lifelong learning approach has important advantages for the inculcation of environmental literacy. In the societies in which we live today, lifelong learning education would seem to be the most effective way of conveying the importance of the sense of nature, place and time to the public. Through lifelong learning programs and activities, the majority of the public can be trained in a relatively short period of time. This will help the participating individuals to understand the role each one plays in the conservation of biodiversity. The participants must be selected among adults aged 18-65.

The inadequacy of trainers constitutes a problem in the teaching of environmental literacy to adults. Priority of education should be given to both trainers and educators already involved in environmental literacy, environmental education, and who wish to acquire environmental consciousness. They will be teaching the public on how to understand and discover their environment in order to give decisions at the expected way and time. The trainers will need a basic knowledge of the environment, the weather and the climate, water, land management, carbon emissions, ecological systems, energy use, citizenship [Url-11]. They will also need to show a standard level of understanding about the related science, technologies, teaching methodologies and policies. In short, the trainers should have a certain level of EL to begin with, and should therefore they should be the initial target group and be provided with education in the first phase of any program. The trainers must be trained themselves in a way they can understand the environment and human-environment relations. Literature and knowledge should also be taught.

2.1. The Workshop

A model of education for achieving environmental literacy goals of a society that could be implemented in the quickest, most efficient and possible way should be designed with the above considerations. The workshop is an innovative, interactive, and informative activity which can be implemented in the effort to explain and understand the environment and to disseminate the outcomes of learning to people of all backgrounds. It is therefore; an appropriate means of developing the skills of trainers who are to contribute to improvements in the quality of the environment by developing the knowledge and critical thinking skills of adults within and outside schools or other places of education (Michalopoulou, 2014). This type of activity is the predominant model of professional development in the USA (National Staff Development Council, 2001).

The workshop is designed to provide a foundation in the content of environmental literacy with a special focus on concepts that are challenging for participants to learn. It has the aim of answering the question of how trainers must read the environment in order to teach adults, and how they can discover, investigate and be aware of their environment. The program of such a workshop needs to define the tools and methods to be used for the protection of the environment and while specifying what the trainer-student relationship should be in each subject area. Basic knowledge should be given on subjects and methods that can be integrated into lesson plans. The workshop needs to be preceded by a discussion of the examples of standard tables, case studies, teaching tips, pictures of practice, visits to facilities or the field, and student thinking to which each teacher must refer.

The workshop has the objective of presenting which questions and answers can be given to meet the need to raise environmental literacy and which strategies can be implemented to stimulate demand for learning about how to protect the environment. Another issue is how people of different cultures and backgrounds can engage in literacy teaching and develop mechanisms and methods for teaching and cooperating in the protection of the environment. The workshop must attempt to seek and find ways to collect, disseminate, and share correct data and information starting from the very roots of life – nature and the environment. The other objectives are: to strengthen the professional competencies of adult literacy teachers, teachers in schools, academics and professionals involved in environmental education; to raise the professional profile of adult literacy educators; to help the participants to learn and form habits

of the best ways of meeting their social and cultural needs, and to provide them with the ability to evaluate the credibility of the process.

The methodology of the workshop is: to introduce trainers to ways and methods of developing basic reading and writing skills in order to communicate with their students, to learn, to teach and to protect the environment; to improve their educational capacities and field knowledge; to clarify the need to be literate, and to enable them to acquire research and problem-solving skills. Besides enabling participants to learn how to teach environmental literacy, it is important to present ways of making decisions and taking actions that create and maintain an optimal relationship between the trainers, their students, and the environment.

The workshop has to make use of innovative teaching and be planned in such a way as to serve as a teachers' guide in the end. Smart education technologies should be an integral part of the learning process as they correlate directly to the pedagogical and methodological preparation of the trainers and their practical experiences (Kasperuniene & Daukilas, 2017). With technology use, trainers will have the opportunity to pay attention to each student and to help the learners to be aware of themselves and their fields of professional expression (Kasperuniene & Daukilas, 2017). The workshop has to focus on literacy teaching practices, issues, activities, and feelings. The workshop should aim to develop literacy skills through practical, real life and/or workplace examples [Url-9]. Basic writing and reading skills in addition to computer software must be a prerequisite.

2.2. Workshop Modules and Program

Although non-implemented, the proposed EL workshop can be universally applied. The workshop is designed at the hypothetical level based on the European Union (EU)'s lifelong learning objectives [Url-19]. On site visits are also merged to the program. The workshop is expected to deepen the knowledge of the participants and to teach them how to learn, speak, read, feel, and write the environment through sessions on different subjects, the sharing of experiences and case studies of literacy teaching methodology and pedagogy. It is also designed to facilitate intercultural dialogue and the cultural diversity among the participants within a real world context. It will provide participants the background knowledge which they require in order to feel competent and comfortable when teaching knowledge on environmental protection and urbanization processes, to promote the participants' ability of self-discovery and to develop their problem-solving skills.

The basic modules of the workshop can be listed as follows:

- To learn the environment – This module includes informative activities such as lectures and speeches by professionals and visiting experts on key issues like: an introduction to environmental policies and strategies, the right to literacy, climate change, energy, and water. An interactive dialogue has to be held. Vocabulary of the environment and efficient ways of using ICT has to be taught.
- To speak the environment – Participatory activities must be planned before and during the workshop. Selected, confirmed participants can present their environmental literacy experiences as case studies. They can do environmental homework to explain the problems, activities and lessons learned that have arisen during the teaching of environmental literacy. The homework can be presented by the participants during the workshop. This will develop the oral communication skills of the trainers.
- To read the environment – This module should provide the trainers with models for protecting the environment at home, in school and in their neighborhoods in the light of current and potential problems.
- To feel the environment – During the workshop at least two study visits should be made for the trainers to feel the environment and the nature, to learn how a site study can be made and to understand how students perceive environment and how to develop their cognitive skills. One study visit could be to a pollutant facility and the other to a nature reserve. This can be decided by the workshop organizers in consideration of the facilities and resources in the immediate vicinity. An educator could demonstrate ways of transforming waste products into artwork or useful everyday items. Products and sample books can be shared. A documentary film on nature can be watched at this stage.
- To write the environment – The use of texts and documentation may be taught through essays written during the workshop and gathered in a booklet in order to improve the understanding of written texts and their

impact. What the students thinks and is capable of will be discussed. This will be the green paper of the workshop. A training document including session notes and participants’ presentations should also be prepared as a guide for teachers.

These basic activities will be supported through:

- Evaluation activities: The participants’ evaluations at the end of the workshop will reflect the real value of the workshop. Besides the workshop evaluation form, a quiz on competences should be given to the participants.
- Dissemination: A teacher’s guide will need to be prepared from the reading instructions on the five basic modules listed above, including the green paper. And, this will need to be disseminated to the participants. Sample books, souvenirs such as pine trees, and certificates also need to be produced. The results should also be posted to the participants and shared with the related agencies.

The workshop has been planned as a five-day event based on the recent teacher guides available (such as the National Geographic EL teacher guides [Url-20]). To support the participants, the workshop is programmed to include a wide range of literacy-specific and critical environmental topics (climate change, freshwater, energy), including digital issues, basic vocabulary, the role of trainers, responsible actors and NGOs, trainers’ relations to their students (adult learners), the relations of students to their close surroundings, potential tools for raising environmental literacy, methods for figuring problems in teaching, and the reading and writing of the environment [Url-9] (Table 1).

Table 1. Workshop Proposal – Activities

Date	Activities
Day 1	Welcome Meeting Introduction / The Aim of the Workshop Environmental Literacy I: Principles of Adult Learning Why Environment? Knowledge of environmental and related problems Exploring the language and vocabulary of the environment
	Testing of literacy – quiz Presentations by participants on environmental literacy teaching experiences: case studies
Day 2	Environmental Literacy II: Environmental Protection How should the trainer speak about the environment? How should the trainer read the environment and the city? Teaching tips, case studies and student thinking Tools, methods, and topics Discussion of methods of teaching to raise awareness for environmental protection
	International environmental policies, problems, strategies and actors Methods of teaching Environmental organizations The power of the digital and the virtual world Cooperation mechanisms Discussion
Day 3	Environmental Literacy III: The Human Being, Nature and Habitats How to learn environmental literacy topics How should the trainer connect the content to classroom practice? How should the trainer set the relation of the student to the environment? How can the trainer develop environmentally responsible behavior? Climate change Protection of natural resources and resource management Monitoring of resource pollution (Air, Water) Wild life monitoring
	Cities and Urbanization Urban patterns Green architecture

	Citta slow – smart cities – resilient cities - sustainable cities Minimization of solid waste (the city / the neighborhood / the building) Recycling of waste (the city / the building) Efficient daily fresh water use Discussion
Day 4	Environmental Literacy IV: Site Study How can the trainer direct the students to feel the environment and develop cognitive skills? Field visit: A pollutant facility
	Field visit: nature reserve (conservation area)
Day 5	Environmental Literacy V: Writing and Reading the Environment Presentation – a nature documentary The environment and the arts - possible ways of transforming waste Sample books on the environment (exhibition) Essay writing on the environment
	Evaluation of the Workshop-Discussion Environmental literacy quiz Closing ceremony (farewell) - pine trees and certificates for participants
	Evaluation meeting among the organizers

CONCLUSION:

Our development and sustainability is closely linked to our relation to social and natural systems we live today. The actions we take for or against the environment determine development and sustainability levels which we have achieved. Creating scientifically informed and conscious individuals requires application of a systematic approach to environmental education. Commitment of public authorities is another ingredient to achieve environmental literacy. Some national and local government authorities and civil society organizations around the World have grasped the importance of this issue, developed programs and institutional structures, and begun to carry out activities and events. However, these efforts cannot be said to constitute an integrated approach or to have succeeded in preventing, limiting or reversing the damage which humans are doing to the world.

It is therefore important to provide more non-formal learning courses on the environment and ensure that they have the right content. In the context of environment education, environmental literacy training is a form of education with a prominent part to play in preventing the damage in question as well as raising awareness about mitigation. In other words, environmental literacy education is beyond environmental education. It has been implemented in various ways. This form of education has been provided quite extensively in formal education. Another goal would be to ensure maximum access to such education for adults and to increase their levels of knowledge as well.

Environmental literacy is a topic studied by the education community. However, a glance at existing educational practices and content from the perspective of the discipline of urban planning highlights the need to provide large numbers of adults with an education that incorporates the latest developments and thinking about the city, and about the relationships between the environment and urbanization, and the city and the individual. Achieving literacy requires comprehensive, innovative and easily implemented methods. Moreover, it is essential to achieve operational environmental literacy.

This paper aimed at providing knowledge on the *status quo* of environmental literacy issue in order to better understand the notion, the education activities, to determine the possible method of intervention for sustainability and to direct nations' environmental education needs and actions. With this objective, this article proposes a lifelong learning environmental literacy workshop as a method of disseminating awareness for the protection of the environment and the development of sustainable environment and urbanization. This will constitute the long-term academic value of environmental literacy. As is the case with smart and sustainable cities, preference should go to environmental literacy education which must also be smart (i.e., simple/specific, measurable, accessible/attainable, reasonable/relevant and time-based).

A workshop should be one of the methods of achieving environmental literacy. As a means of education, a workshop is collection of knowledge, practices, teaching methodology and values. The workshop has the potential to gather different people who are willing to raise their awareness of environmental literacy. It is thought to become a part of educational activities. Therefore; it should be planned, strategies and policies should be developed with restructured theoretical choices and practices.

It must be noted that any program or activity aimed at environmental literacy have academic gains just like environmental education. This workshop is believed to help developing critical thinking and creativity and to take environmental literacy a step further. For the public to understanding the language of the environment and develop consciousness and have knowledge about its grammar and literature, an alternative method is needed.

The workshop of training of trainers in lifelong education designed and proposed here also aims to reshape the way in which the environment is taught, presented and protected. It is believed to contribute to the achievement of standardization and common consensus on environmental principles and concepts, and to the dissemination of these to the general public. The workshop constitutes a recommendation for trainers, leaders of civil society organizations, funding bodies, decision makers and professionals concerned with environmental education and decision making and administration in environmental and urbanization issues.

The environmental literacy workshop will need to be conducted with trainers first. Then the trainers will become workers for, and defenders of, the preservation and protection of the environment. The proposed workshop constitutes a solid method, although should be stressed that it isn't the only method for the teaching of environmental literacy. And, the ways in which the content of the workshop might be used independently of or in conjunction with other forms and methods of education and instructional materials, or how it might be integrated into these, must be the subject of another article.

When the workshop is widely implemented, it will attract the interest of the media. The influence of the media will attract the attention of larger masses and will create a demand for environmental awareness and environmental literacy. This will highlight and redefine the relationship between the human-being, the society, the human habitat and the environment.

Compliance with Ethical Standard

Conflict of Interests: The authors declare that for this article they have no actual, potential or perceived conflict of interests.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding Disclosure: Not

Acknowledgments: (if applicable) Not

BIBLIOGRAPHY:

Amirshokoohi, A. (2010). "Elementary preservice teachers' environmental literacy and views towards science, technology, and society (STS) issues". *Science Educator*, 19 (1), 56–63.

Asteria, D. (2019). "Women's Environmental Literacy in Managing Waste for Environmental Sustainability of the City". *Development*, 62:178–185.

Asteria, D., Herdiansyah, H. & Apriana, I. W. A.. (2016). "Women's Environmental Literacy as Social Capital in Environmental Management for Environmental Security of Urban Area". *AeroEarth. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 30. doi:10.1088/1755-1315/30/1/012014.

Bajd, B. & Leščanec, T. (2011). "The influence of the eco-school and healthy school projects on environmentally responsible behavior of primary school pupils". *Education and Health Care*, 21, 79-85.

Brennan, A. (1994). "Environmental Literacy and Educational Ideal". *Environmental Values*, 3 (1): 3-16. <http://www.environmentandsociety.org/node/5504>.

- McBride, B. B., Brewer, C. A., Berkowitz, A. R. & Borrie, W. T. (2013). "Environmental literacy, ecological literacy, ecoliteracy: What do we mean and how did we get here?" *ECOSPHERE*, May, 4 (5). 1-20.
- Biswas, A. (2020). "A nexus between environmental literacy, environmental attitude and healthy living", *Environmental Science and Pollution Research*, 27, 5922–5931
- Clayton, S., Bexellb, S. M., Xuc, P., Tangc, Y. F., Lic, W. J. & Chenc, L. (2019). "Environmental literacy and nature experience in Chengdu, China". *Environmental Education Research*, 25 (7), 1105–1118 <https://doi.org/10.1080/13504622.2019.1569207>
- Cole, A. G. (2007). "Expanding the Field: Revisiting Environmental Education Principles Through Multidisciplinary Frameworks", *The Journal of Environmental Education*, 38:2, 35-45, DOI: 10.3200/JOEE.38.1.35-46
- Coppola, N. W. (1999). Greening the technology curriculum: A model for environmental literacy. *The Journal of Technology Studies*, 25 (2), 39-46.
- Coyle, K. (2005). *Environmental Literacy in America*. The National Environmental Education and Training Foundation. Washington DC. September.
- Daudi, S. S. (1999). "Environmental Education as a vehicle to promote environmental literacy in low literate communities of the world" (pp. 85-92) *International Workshop on Environmental Education in Asia and Beyond*, October, 11-15, Korea.
- Daudi, S. S. & Heimlich, J. E. (1997). *Environmental literacy: what does it really mean?* EETAP Resource Library, <http://eelink.net/ectap/info23.pdf> Access date 14.08.2008.
- Disinger, J. F., & Roth, C.E. (1992). *Environmental literacy*. Columbus, Ohio: ERIC/SMEAC Information Reference Center. ED 351201.
- Disinger, J. F. & Roth, C.E. (2000). "Environmental Literacy". *Journal of Wildlife Rehabilitation*, Fall, 23 (3), 25-26.
- Erdoğan, M. (2009). *Fifth Grade Students' Environmental Literacy and the Factors Affecting Students' Environmentally Responsible Behaviors*. METU, The Department of Educational Sciences, Unpublished Ph.D. Thesis. January.
- Erdoğan, M., Kostova, Z. & Marcinkowski, T. (2009). Components of Environmental Literacy in Elementary Science Education Curriculum in Bulgaria and Turkey. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 5 (1), 15-26. <https://doi.org/10.12973/ejmste/75253>
- Erdoğan, M. & Ok, A. (2011). "An Assessment of Turkish Young Pupils' Environmental Literacy: A nationwide Survey". *International Journal of Science Education*, 33 (17), 2375-2406.
- Goldman, D., Yavetz, B., & Pe'er, S. (2006). "Environmental literacy in teacher training in Israel: Environmental behavior of new students". *Journal of Environmental Education*, 38 (1), 3-22.
- Görmüş, S. (2019). "Environmental Literacy: An Assessment and Evaluation on the Students of Landscape Architecture in Turkey". *Journal of Education and Future*, January. 15, 105-117.
- Graham, P. (2000). "Building education for the next industrial revolution: teaching and learning environmental literacy for the building professions". *Construction Management and Economics*, 18, 917–925.
- Hens, L., Wiedemann, T., Raath, S., Stone, R., Renders, P., Craenhals, E. & Richter, B. (2010). "Monitoring environmental management at primary schools in South Africa". *Journal of Cleaner Production*, 18 (7), 666–677.
- Hares, M., Eskonheimo, A., Myllyntaus, T. & Luukkanen, O. (2006). "Environmental literacy in interpreting endangered sustainability case studies from Thailand and the Sudan". *Geo forum*, 37, 128–144.

- Harvey, G. (1977). A conceptualization of environmental education. In J. Aldrich, A. Balckburn, and G. Abel (Eds.), *A Report on the North American Regional Seminar on Environmental Education* (pp. 66-77). Columbus, OH: ERIC / SMEAC.
- Hashimoto-Martell, E. A., McNeill, K. L. & Hoffman, E. M. (2012). “Connecting Urban Youth with their Environment: The Impact of an Urban Ecology Course on Student Content Knowledge, Environmental Attitudes and Responsible Behaviors”. *Research in Science Education*, 42:1007–1026 DOI 10.1007/s11165-011-9233-6
- Hernández, B., Suárez, E., Corral-Verdugo, V. & Hees, S. (2012). “The Relationship between Social and Environmental Interdependence as an Explanation of Proenvironmental Behavior”. *Human Ecology Review*, July, 19 (1), 1-9.
- Hsu, S. J. (1997). *An assessment of environmental literacy and analysis of predictors of responsible environmental behavior held by secondary teachers in Hualien country of Taiwan*. Unpublished doctoral dissertation. (Ohio State University) (UMI Number: 9731641).
- Hsu, C., Chang, Y. & Liu, C. (2019). “Can Short-Term Citizen Science Training Increase Knowledge, Improve Attitudes, and Change Behavior to Protect Land Crabs?”, *Sustainability* 2019, 11, 3918; doi:10.3390/su11143918
- Hungerford, H. R. & Peyton, R. B. (1976). *Teaching Environmental Education*. Weston Walch, Portland, ME.
- Ibitz, A. (2017). “The Promotion of Environmental Literacy under an Attention Economy Perspective”, *Interface*, Spring, 2, 51-73. doi: 10.6667/interface.2.2017.27
- Joseph, B. (2009). *Environmental Studies*, 2nd Ed. New Delhi: Tata McGraw-Hill.
- Kasperuniene, J. & Daukilas, S. (2017). “Smart Educational technology in the learning process at a rural vocational training institution: a case study”, Conference: Rural development. Bio economy challenges. DOI:10.15544/RD.2017.128.
- Kaya, V. H. & Elster, D. (2019). “A Critical Consideration of Environmental Literacy: Concepts, Contexts, and Competencies”. *Sustainability*, 11, 1581; doi:10.3390/su11061581
- Kellert, S.R. & Derr, V. (1998). *A national study of the wilderness experience*. New Haven, CT: Yale University.
- Kıışoğlu, M., Gürbüz, H., Sülün, A., Alaş, A. & Erkol, M. (2010). “Environmental Literacy and Evaluation of Studies Conducted On Environmental Literacy in Turkey”. *International Online Journal of Educational Sciences*. January, 2 (3), 772-791.
- Lapa, T. & Cardoso, G. (2013). “What "Digital Divide" between Generations? A Cross-National Analysis Using Data from the World Internet Project”, Conference: Proceedings of the 7th International conference on Universal Access in Human-Computer Interaction: user and context diversity - Volume 2.
- Lo, C. P., Affolter, J. M. & Reeves, T. C. (2002). “Building Environmental Literacy through Participation in GIS and Multimedia Assisted Field Research”, *Journal of Geography*, 101 (1), 10-19, DOI: 10.1080/00221340208978462
- Maulaa, I., Hamidah, I. & Permanasari, A. (2020). “Environmental literacy profile of 7th grade junior high school students in science learning on global warming subject”. *International Conference on Mathematics and Science Education 2019 (ICMScE 2019) Journal of Physics: Conference Series 1521 042122 IOP Publishing* doi:10.1088/1742-6596/1521/4/042122
- Maurer, M. & Bogner, F. X. (2020) “Modelling environmental literacy with environmental knowledge, values and (reported) behavior”. *Studies in Educational Evaluation*, 65, 100863
- Maurer, M., Koulouris, P. & Bogner, F. X. (2020). “Green Awareness in Action— How Energy Conservation Action Forces on Environmental Knowledge, Values and Behaviour in Adolescents’ School Life”. *Sustainability*, 12, 955; doi:10.3390/su12030955

- Michalopoulou, A. (2014). "Inquiry-based learning through the creative thinking and expression in early years education", *Creative Education*. 5 (6), 377-385.
- National Staff Development Council (2001). *National Staff Development Council's standards for staff development* (Revised ed.). Oxford: OH: Author. Available at: <http://www.nsd.org/library/standards2001.html>.
- Norris, S. (2012). *Reading for Evidence and Interpreting Visualizations in Mathematics and Science Education*. Springer Science & Business Media. September.
- Orr, D.W. (1990). "Environmental education and ecological literacy". *The Education Digest*, 55 (9), 49-53.
- Orr, D. W. (1992). *Ecological literacy: education and transition to a postmodern world*. SUNY Press, Albany, New York, USA.
- Ozsoy, S., Ertepinar, H. & Saglam, N. (2012). "Can eco-schools improve elementary school students' environmental literacy levels?". *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 13 (2), (Dec.) Article 3, 1.
- Pan, C. & Hsu, S. (2020). "Effects of a One-day Environmental Education Program on Sixth-Graders' Environmental Literacy at a Nature Center in Eastern Taiwan". *Sustainability*, 12, 5043; doi:10.3390/su12125043
- Potter, G. (2010). "Environmental Education for the 21st Century: Where Do We Go Now?". *The Journal of Environmental Education*, 41 (1), 22-33, doi: 10.1080/00958960903209975
- Rahayu, M. (2020). "Environmental literacy discourse represented in local portal "Nggalek.co"", *IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science*, 456, 01206, doi:10.1088/1755-1315/456/1/012064
- Roth, C. E. (1968). *On the road to conservation*. Massachusetts Audubon, 38-41.
- Roth, C.E. (1992). *Environmental literacy: Its roots, evolution and directions in the 1990s*. ERIC Reproduction Service No. ED348 235.
- Schatz, C. (1996). "When Bambi meets Godzilla: Bringing environmental education and outdoor recreation together". ERIC Digest No. ED404088.
- Schneider, S. H. (1997). "Defining Environmental Literacy." *Trends in Ecology and Evolution*, 12 (11), 457.
- Scholz, R. W. & Binder, C. R. (2011). *Environmental Literacy in Science and Society: From Knowledge to Decision*. 1st Edition. Cambridge University Press.
- Simmons, D. (1995). Working paper # 2: Developing a framework for national environmental education standards. In *Papers on the Development of Environmental Education Standards* (pp. 53-58). Troy, OH: NAAEE.
- Singh, M. (2013). "Educational practice in India and its foundations in Indian heritage: a synthesis of the East and West?", *Comparative Education*. 49 (1), 88-106, DOI: 10.1080/03050068.2012.740222
- Surmeli, H. (2013). "Relationship between pre-school preservice teachers' environmental literacy and science and technology literacy self-efficacy beliefs". *Educational Research and Reviews*, 8 (24), 2281-2285.
- Teksoz, G., Sahin, E. & Ertepinar, H. (2010). "A new vision for chemistry education students: Environmental education". *International Journal of Environmental and Science Education*, 5 (2), 131-149.
- Topaloğlu, Y., Demirhan, M., Atabek E. & Yiğit, E. (2019). "Is nuclear power acceptance related to environmental literacy in Turkey?" [Article@Türkiye'de nükleer enerji taraftarlığı ve çevre okuryazarlığı ilişkili mi?], *International Electronic Journal of Environmental Education*, 9 (2), 157-173.
- Tuncer, G., Tekkaya, C., Sungur, S., Cakiroglu, J. Ertepinar, H. & Kaplowitz, M. (2000). "Assessing pre-service teachers' environmental literacy in Turkey, as a mean to develop teacher education programs", *International Journal of Educational Development*, 29, 426-436.

Tuncer Teksoz, G., Boone, J. W., Yilmaz Tuzun, O. & Oztekin C. (2014). “An evaluation of the environmental literacy of preservice teachers in Turkey through Rasch analysis”, *Environmental Education Research*, 20 (2), 202-227, DOI: 10.1080/13504622.2013.768604

UNESCO (1977), In; International Conference on Environmental Education, Tbilisi, USSR.

UNESCO (2004). UN decade for education for sustainable development (2005-2014). available at: <http://portal.unesco.org/education/en/ev.php>

Uyar, Y. & Ensar, F. (2016). “Does mother tongue education support development of environmental literacy in Turkey? An analysis of Turkish course books”. *International Journal of Environmental and Science Education*, 11 (1), 1-8.

Volk, T. & McBeth, W. (1997). *Environmental literacy in the Unites States: What should be... What is... Getting from here to there*. A report funded by the U.S. Environmental Protection Agency and submitted to the Environmental Education and Training Partnership, NAAEE. Washington, DC: U.S. EPA.

Volk, T. & McBeth, W. (2005). *Environmental literacy in the Unites States*. In H. Hungerford, B. Bluhm, T. Volk and J. Ramsey (Eds.) *Essential Readings in Environmental Education* (pp.75-80). Campaign, IL: Stipes Publishing Company.

Wilke, R. (1995). Literacy model development and framework. In R. Wilke (ed.), *Environmental Education Literacy/Needs Assessment Project: Assessing Environmental Literacy of Students and Environmental Education Needs of Teachers; Final Report for 1993-1995* (pp.5-6). (Report to NCEET/University of Michigan under U.S. EPA Grant NT901935-01-2). Stevens Point, WI: University of Wisconsin – Stevens Point.

Wu, E., Cheng, J. & Zhang, J. (2020). “Study on the Environmental Education Demand and Environmental Literacy Assessment of Citizens in Sustainable Urban Construction in Beijing”. *Sustainability*, 12, 241; doi:10.3390/sul2010241.

Yates, K., Reefer, A., Robertson, D., Hubbard-Sanchez, J., Huss, J. & Wilder, M. (2019). “Educators’ perceptions of environmental education and professional development in teacher preparation programs”. *Applied Environmental Education & Communication*. 18 (3), 207–218.

Yavetz, B., Goldman, D. & Pe’er, S. (2009). “Environmental Literacy of pre-service teachers in Israel: a comparison between students at the onset and end of their studies”. *Environmental Education Research*. 15 (4), 393-415, DOI: 10.1080/13504620902928422

Internet sources:

Url-1: UN Environment (April 21, 2017) Earth Day: Environmental literacy more important than ever (<https://www.unenvironment.org/es/node/528>) (23.12.2019).

Url-2: Climate Change Agreement (<http://newsroom.unfccc.int>) (22.01.2020).

Url-3: Montreal-protocol (<http://ozone.unep.org/en/treaties-anddexisions/montreal-protocol-substances-deplete-ozone-layer>) Ozone-destroying substances (24.01.2020).

Url-4: The protection and use of biodiversity (<https://www.cbd.int/>), (23.12.2019).

Url-5: The prevention of desertification (<http://www2.unccd.int/>) (23.12.2019).

Url-6: UN Environment (April 21, 2017) Earth Day: Environmental literacy more important than ever (<https://www.unenvironment.org/es/node/528>) (23.12.2019).

Url-7: UN News (April 22, 2017) Mother Earth Day: Environmental and climate literacy vital for a cleaner, greener planet, says UN (<https://news.un.org>) (21.01.2020).

Url-8: Idaho Environment Education Association (idahoeec.org), (20.02.2020).

Url-9: Universidade Católica Portuguesa Faculty of Human Sciences (icm.fch.lisboa.ucp.pt), (20.02.2020).

Url-10: European Commission (ec.europa.eu), (20.02.2020).

- Url-11: Carnegie Mellon University (CMU (n.d.)) *What is Environmental Literacy?* Environment. Decision Making, Science, And Technology, Carnegie Mellon University, www.telstar.ote.cmu.edu/environ/m2/s1/envlit.shtml#ftn2 (20.02.2020).
- Url-12: Environmental Information System (ENVIS) (mahervis.nic.in) (20.02.2020).
- Url-13: SCOPUS, Elsevier (26.06.2020).
- Url-14: Envirolink Network (www.envirolink) (20.02.2020).
- Url-15: ELC, 22.01.2020 (<https://enviroliteracy.org>) (22.01.2020).
- Url-16: The Cape Fear River Assembly (CFRA) (cfra-nc.org) (20.02.2020).
- Url-17: Eco Schools, ecoschools.global (29.06.2020).
- Url-18: Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe, www.cidrec.org (20.02.2020).
- Url-19: The EU Education and Training, (https://ec.europa.eu/education/policies/eu-policy-in-the-field-of-adult-learning_en) (20.12.2019).
- Url-20: National Geographic, Changing Climate, Environmental Literacy Teacher Guide Series. <https://www.nationalgeographic.org/education/programs/environmental-literacy-guides/> (22.01.2020).

Article Info	RESEARCH ARTICLE ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Revitalizing a Historical Corridor to Sustain Architectural and Cultural Heritage; A GIS Based Case Study in Alsancak İzmir/Turkey	
Corresponding Author	Ayşe KALAYCI ÖNAÇ İzmir Katip Celebi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of City and Regional Planning, ayse.kalayci.onac@ikc.edu.tr	
Received Date	28.04.2020	
Accepted Date	29.06.2020	
Author / Authors	Ayşe KALAYCI ÖNAÇ Pınar ORMAN Sevin UZER Merve KÖŞKER	ORCID: 0000-0003-1663-2662 ORCID: 0000-0003-3076-4012 ORCID: 0000-0002-0125-1384 ORCID: 0000-0003-0882-5069
How to Cite	Kalaycı Önaç, A., ORMAN, P., UZER, S., and KÖŞKER, M. (2020). Revitalizing a Historical Corridor to Sustain Architectural and Cultural Heritage; A GIS Based Case Study in Alsancak İzmir/Turkey, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 281-292.	

Mimari ve Kültürel Mirasın Sürdürülmesi İçin Tarihi Bir Koridorun Canlandırılması; Alsancak İzmir'den Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) Temelli Bir Örnek

Ayşe KALAYCI ÖNAÇ¹
Pınar ORMAN²
Sevin UZER³
Merve KÖŞKER³

ÖZ:

Tarih, kültür ve ekoloji kentlerin kendilerine özgü kimliklerini oluşturan önemli değerlerdir. Bu değerler kentlilerin kente olan bağlılık ve aidiyet hislerini artıran, gelecek nesillere ulaştırılması gereken değerler olup; korunmaları oldukça önemlidir. Bu araştırmanın amacı Coğrafi Bilgi Sistemlerini (CBS) kullanarak; Tarihi Alsancak İstasyonundan Kordon sahil şeridine kadar uzanan 1469. sokağın mimari miras niteliğindeki yapılarının tarihi özelliklerini ne ölçüde koruduklarını tespit ederek, belirtilen rotadaki tarihi miras koridorunu yeniden canlandırmak, günümüze ulaşan değerlerini korumak için alternatif yeniden kullanım önerileri geliştirmektir. Araştırma alanı İzmir Alsancak'ta bulunmaktadır. Veriler; araştırma alanındaki her bina için Newman modeline göre toplanarak her binayı taşıdıkları tarihsel değerlere göre puanlama esasına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Newman modeli değişkenleri; yapının varoluş süresi, arazi kullanım değişikliği, mimari değişiklik ve yapı durumu olarak belirlenmiş; her bir yapının toplam puanı, kendi tarihsel değerlerini koruma derecesini göstermiştir. Daha sonra, veriler CBS ortamına aktarılarak 1469. sokak için "Hot Spot", "Inverse Distance Weighted Interpolation" ve "Weighted Sum" analizleri uygulanmış, sokak içerisinde tarihi miras potansiyeli yoğunluğu değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre;

¹ İzmir Katip Celebi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of City and Regional Planning, ayse.kalayci.onac@ikc.edu.tr

² İzmir Katip Celebi University, Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture, pınar.orman@ikc.edu.tr

³ İzmir Katip Celebi University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Geomatic Engineering sevinuzer@hotmail.com, mervekoskertr@gmail.com

sokakta yer alan yapıların %25'i tarihi değerini korurken; %42'sinin tarihi değer kaybına uğradığı tespit edilmiştir. Araştırmanın son aşamasında sokağın yeniden canlandırılması ve tarihi Alsancak İstasyonu'ndan Kordon sahil şeridine kadar tarihi kültürel koridor oluşturmaya yönelik stratejiler geliştirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Tarihi koridor, Kültürel miras, Mimari miras, Coğrafi Bilgi Sistemi, İzmir.

ABSTRACT:

History, culture and ecology are important values which constitutes unique identity of the cities. In this context, it is crucial to sustain, protect and respect heritage values for the future generations. These values also create personal attachment to the place for the urbanites. The aim of this research is to collecting data of architectural heritage through the 1469th Street to conserve and revitalize the historical corridor from the Historical Alsancak Station to the waterfront promenade Kordon using Geographic Information System. The research area is located in Alsancak district, İzmir Turkey. Data collection was conducted from the research field scoring for each building based on Newman's Model for conservation degree of historical values of each building. The variables of the model evaluating structures were; time frame of construction, land use change, architectural modification, and building condition. When categorizing structures the total score of each one offered the degree of historical value protection. To assess the density of historical potential of the 1469. Street Hot Spot Analysis, Inverse Distance Weighted Interpolation, and Weighted Sum Analysis were implemented. 25 percent of the Street has been protected historical value, while almost 42 percent of the area was evaluated as a loss of history. In the final, suggestions were placed to offer new usage strategies for the future adaptive reuse possibilities and renovation interventions to revitalize the street and create a historic cultural corridor from Alsancak Station to Kordon.

KEYWORDS: Historical Corridor, Cultural heritage, Architectural heritage, Geographic Information System, İzmir.

1. INTRODUCTION:

Cities carry various historical and cultural heritage values since their existence until today (Gülgün et. al., 2014; Çetin et al., 2018; Kalaycı Önaç and Birişçi, 2019). Especially in the historical centers where the cities were first established, there are many structures and cultural values in the form of historical heritage. Especially in the historical centers where the cities were first established, there are many structures and cultural values in the characteristic of historical heritage. However, over time, the changes made to meet the spatial requirements of modern life cause some historical heritage values to be damaged or destroyed. In order to restore the values lost by the historical city centers, revitalizing projects have been carried out in Europe and in our country, especially in the damaged historical center areas of metropolitan cities in the last two decades. Within the scope of the revitalization projects, many applications such as urban transformation projects in historical textures, restoration and reorganization of public spaces, squares, improvement of street landscapes, sanitation and pedestrianization practices on the facades of historical buildings are implemented (Zeybek Çetin, 2012).

A heritage corridor is a practical way to protect considerable amount of cultural landscapes which form linear cultural clusters. Mostly a cultural corridor can be said to have developed tourism industry and economy. Besides, a heritage corridor deals with the reuse of historical buildings and environmental improvement (Wang, 2001). The idea of heritage corridor gives point to natural and cultural heritage. Therefore, protecting heritage, improving region, contributing residential activities and cultural tourism are some of the objectives of heritage corridor (Li and Yu, 2004).

There are numerous researches conducted on conservation or sustaining methods of landscapes that have historical heritage qualifications. Bianco (2018) designed an interactive multilayer map for cultural heritage of Tuscia, Italy. The aim of the research was to create a double level inventory according to Midas standards. Creating this database targeted informal users and institutions authorized in protection, management and promotion of the cultural and architectural heritage.

Chen et. al. (2014) suggested a cultural heritage corridor along Qionglai section of the Southern Silk Road in their study in which they aimed to define the characteristics of the heritage grade and heritage route and also to lead the planning and design of detailed conservation by geodesign theory through Geographic Information System (GIS).

They classified and graded the heritage resources and built a heritage recreation route pattern which resulted in creation of the spatial pattern of the heritage corridor.

Yenil and Akyazı (2019) proposed a method aimed at creating “cultural trail corridor” in order to develop sustainable tourism. In this article, it have been mentioned that sustainable tourism is the tourism approach that meets the needs of the host region and develops the region for the future. Kayseri, Konya and Aksaray provinces were chosen by the researchers as the sampling areas which are at the Anatolian section of the Silk Road. Structures have been visualized on the map and buffer analysis have been performed for suitability of food service, accommodation and recreation in GIS environment. Then, each point was used functionally in terms of sustainable tourism planning suggestions.

In the study by Newman and Kim (2014), demolition by neglect (DBN) has been defined as the devastation of historic centers or sites due to the loss of functionality and maintenance of the building. This study is explained that the cultural heritage and history of cities should be prevented due to neglect and should be tried to be saved by using historical conservation policies. Therefore, three historic boroughs of America in the state of Pennsylvania have been analyzed and scored by Newman's model and they determined that each historical boroughs is consist of neglected structures on an average of 25 percent and multiple adaptive reuse, regeneration or renovation actions have been proposed to prevent heritage resources. Adaptive reuse has an important role to play in economic, social, cultural, historical and ecological sustainability of an historical region. Sustainability can be achieved by meeting environmental, social and economic needs which are interrelated to each other. This situation can be interpreted as strengthening the relationship between the historical site and the society with social aspects and strengthening the values of local features of that historical landscape with environmental and economic factors (Wiliama, 2007).

İzmir is a province located in the middle of Aegean coast and west of the Anatolian Peninsula. The city of Izmir has a rich historical past and continues to exist as a big city with a history of 5000 years that has been home to many different civilizations throughout history and today carries the traces of these civilizations. Izmir is a cosmopolitan city where Muslims, Greeks, Armenians, Jews and Europeans have lived together for centuries and as a result of this, there are various historical buildings shaped by the social structure and culture of the society (Uçar, 2014). However throughout time the historical landscape in the center of the city has changed to meet the requirements of modern city life, which caused some of the historical heritage to lose functionality as some of the historical buildings, are inadequate to adapt to meet the modern urbanites' needs and desires. Therefore, a case street from İzmir Alsancak where numerous historical structures still exist was chosen to indicate the suggested method to calculate the loss of historical value and to produce suggestions on including those structures back to life with re-usage strategies while protecting historical character of the street landscape.

2. MATERIALS AND METHOD

2.1. Material

The main material of this research is the 1469th Street in Alsancak region in İzmir province / Turkey, within the boundaries of the metropolitan district of Konak, the historic center of the city. Alsancak, formerly known as Punto, is an important part of Izmir where historical buildings are intensely located. Alsancak was developed as the first settlement with its steep intersecting streets in the second half of the 19th century (Özsoy, 2009). Especially after the second half of the 20th century, the population of İzmir increased rapidly and the city began to grow at an uncontrolled pace. As a result of this growth, Alsancak region and its environment have begun to build and transform rapidly. Due to the determination of the immovable cultural assets required to be protected in the region for the first time at the end of 1970s, many qualified historical buildings were demolished before this period and turned into multi-storey buildings. The remaining historical buildings, on the other hand, were unable to continue their life as housing because of the fact that the area left from the housing function in general and became a region serving the trade and entertainment sector and had to change functions.

1469th Street (Figure 2.1) is a street that connected to Alsancak Quarter and Konak District. 1469th street is also known as Bornova Street. This unique street is located between the Kordon recreational shoreline and Alsancak train station. The Street also intersects with Kıbrıs Şehitleri Street which is the most intense pedestrian street in the area active with shops and entertainment places, cafes, and restaurants. Nowadays, this street is one of the most frequented places of the city, which generally houses cafes, bars and restaurants (Figure 2.2).

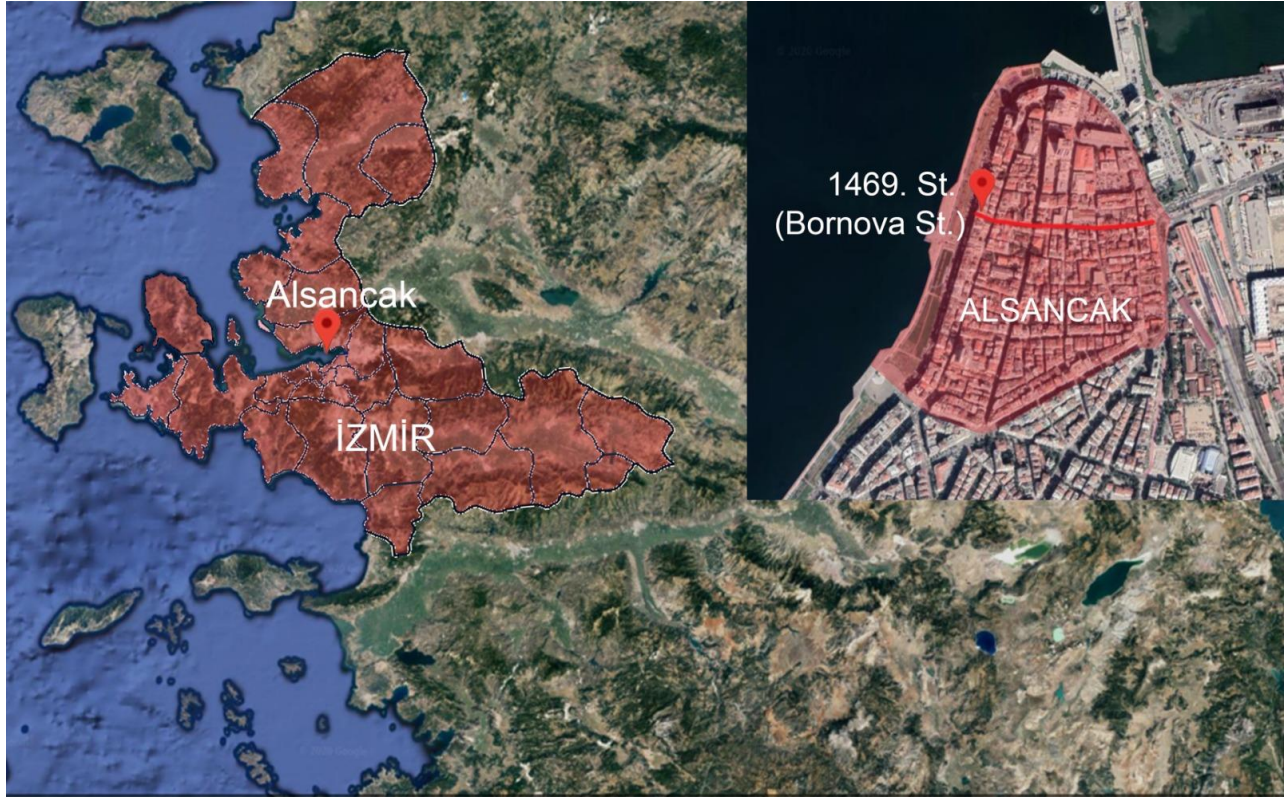

Figure 2.1 Boundary of 1469th Street

Figure 2.2 A view from 1469th Street (Google maps, 2020).

2.2. Method

2.2.1. Data Collection

After a comprehensive literature review, data about the buildings and prior main use of the 1469th street were evaluated based on the Newman’s Model (Newman, 2013). The model helped to evaluate the buildings’ historical value preserved in the current state. In Newman’s Model (2013) there are five variables were used to evaluate the degree of neglect in historic buildings: Time frame of construction, land use change, architectural modification, building condition, and assessed value. In this study the assessed value variable was removed, since the reliable data on the financial values of the buildings could not be reached in Turkish market condition. The variables were scored by the measures as used in the Table 2.1.

Table 2.1. Variables and measure scores

VARIABLES & MEASURES	Weight Value	Time Frame of Construction		
	1	Non- historic		
	2	Potential for preservation		
	3	Preservation worthy		
	Land Use Change			
	1	Vacant		
	2	Alternate Land Use		
	3	Continuous Land Use		
	Architectural Modification			
	1	Intrusion or Modern		
2	Modified			
3	Historically significant			
Building condition				
1	Dilapidated			
2	Moderately decayed			
3	Well-conditioned			
TOTAL WEIGHT VALUE				

To preserve and monitor historic districts for integrity and structural viability Newman (2013) developed explanatory variables. Each variable is divided into three measures to survey structures in a historic district.

Time Frame of Construction: This variable is important to determine the integrity. High amount of historic structures with poor maintenance and increased number of non-historic structures is an indicator of losing historic value in a district. According to the National Register Criteria for Evaluation (National Park Service 2013; Newman, 2013) buildings over fifty years old, having architectural characteristics of a specific time period, important historical associations, or having information about history could be considered as significant. These significant buildings are considered as “preservation worthy” structures. The three measures of this variable are:

- Non-historic: the structures that are not appropriate for preservation
- Potential for Preservation: the structure may eligible to preserve in the future only because of the age factor.
- Preservation Worthy: the structures under conservation or deserve preservation because of the construction year.

Land Use Change: This variable is important to asses’ viability and historic integrity of a heritage building. According to Ravenscroft (2000) identifying current land use and contextual change is important to figure out viability and vitality of districts. While a stable land use is an indicator of historic integrity and high viability, adaptive reuse strategies are the indicator of increase in vitality even though some degree of integrity is sacrificed because of the required renovations to adapt a new function (Newman 2013). The three measures of this variable are:

- Vacant: The structures have no current function
- Alternate Land Use: The structures that has current function even though having land use change different than the origin.

- Continuous Land Use: The structure keeps the same function from the beginning.

Architectural Modification: Interventions in historic districts can be indicator of redevelopment of parcel or loss of structure. In these cases, there could be mention about the historic value loss due to the decreased historic integrity (Newman 2013). The three measures of this variable are:

- Intrusion: The structure does not show its historical value
- Modified: The structure has a significant change on the exterior and the core
- Historically Significant: The structure protects the exterior and core still

Building Condition: Although surveying the physical condition of the structures is generally neglected issue, it is important to prevent demolition and to evaluate the viability of buildings (Newman 2013). The three measures of this variable are:

- Dilapidated: The structure is on the condition of deterioration or disrepair.
- Moderately Decayed: the structure is still and has been started to lose the historic value.
- Well- Conditioned: Structure is in good condition or have little decay.

2.2.2 Exporting Data to GIS Environment

Geographic information systems can be defined as a database system where most of the data is spatially indexed and a series of operations are applied to answer questions about spatial assets in the database. There are two types of data in geographic information systems; spatial and non-spatial. A spatial data is a kind of data that associated with attribute values of objects and these kind of objects can be described as spatial objects (points, lines, polygons). Spatial data includes data such as location, shape, and boundaries. Besides spatial information, non-spatial data are descriptive attributes. Non-spatial data can be merged into geocoded files with matching properties and displayed as normal maps. Each attribute takes the form of numbers or text, and these values can be qualitative (Giting, & Schneider, 1993).

In this section of the study, each building was geo-referenced to GIS environment. The scored variables by the Newman's Model were joined in attribute table for each building. All variables were sum up in different field in attribute table. Then buildings were divided in three different categories:

- Structures indicate historical value lose in a high rate (scores between 4-6)
- Structures indicate moderate historical value lose (scores between 7-9)
- Structures indicate high historical value (scores between 10-12)

In the second section of the study, each variable was conducted Hot Spot Analysis. Hot Spot Analysis uses vectors to determine the locations of statistically significant hot spots and cold spots in data. The z-scores, which is one of the elements in the hot spot analysis, represent the standard deviations of the analyzed features. A high z-score and a low p-value of the analyzed feature indicate that it represents a significant hot spot. Conversely, the low z-score and high p-value of the analyzed feature indicate that it represents a significant cold point. Hot spot represents the buildings which have protected historical value, and cold spot stands for the buildings which have lost historical value or no historical value in this study. In the Hot Spot Analysis, scores were color coded in the map. The red color was represented the high scored buildings (structures indicate high historical value). Then, the outcomes from Hot Spot Analysis tool were converted to raster data utilizing Inverse Distance Weighting (IDW) tool. The Inverse Distance Weighting (IDW) is a model that contains multi-variables. This model is based on an interpolation and simplifies analyzing irregularly spaced data (Shepard, 1968). Finally, the four raster data from the IDW analysis were overlaid using Weighted Sum Analysis. The outcome of this analysis visualized the three different category with the representative colors in street scape spatially:

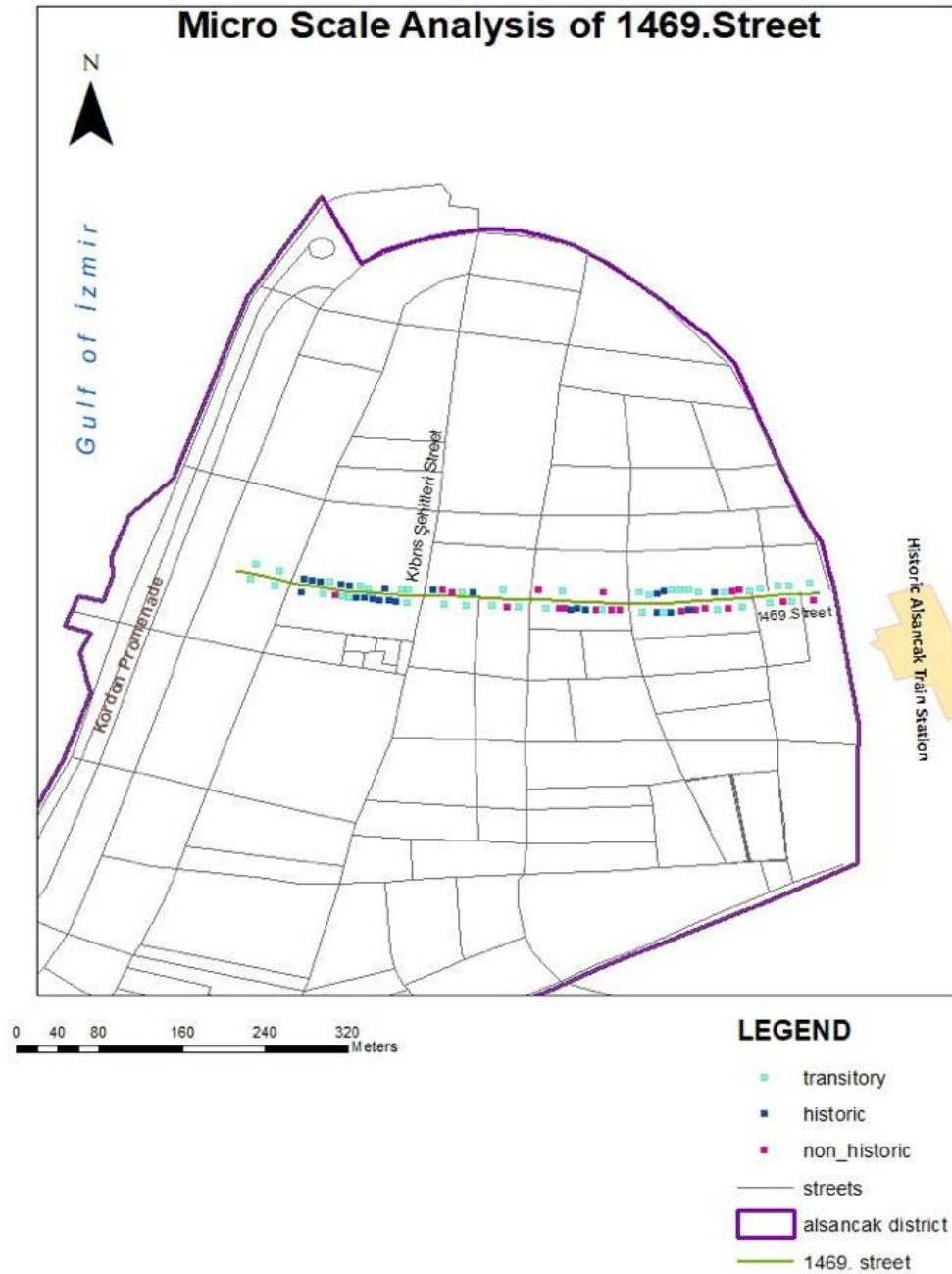
- Area dense with structures maintain historic value (red color),
- Area transitory (orange color),
- Area dense with structures have not maintained historic value or modern (yellow color).

3. FINDINGS AND DISCUSSIONS

In the first section of the study each structure was surveyed and scored according to the measures (1, 2, 3) which fall under the variables. The higher score represents the higher potential of historical value; lower score represents the loss or non-potential of historical value. The total sum of four different variables of each structure are divided into three categories: 4-6 is non-historic or loss potential, 7-9 is transitory, and 10-12 is protected historic value. The Table 3.1 shows percentage and the numbers of the building on the 1469th street for each category. The historic buildings on the street constitute 28.75 percent of the street, while transitory buildings ratio is around nearly half of the street. This shows that the street has begun to lose its historical value (Figure 3.1) already and in need of emergent interventions to be protected and revitalize.

Table 3.1 Total amount of structures in each category

	n	%
Historic	23	28.75
Transitory	39	48.75
Non-historic	18	22.5

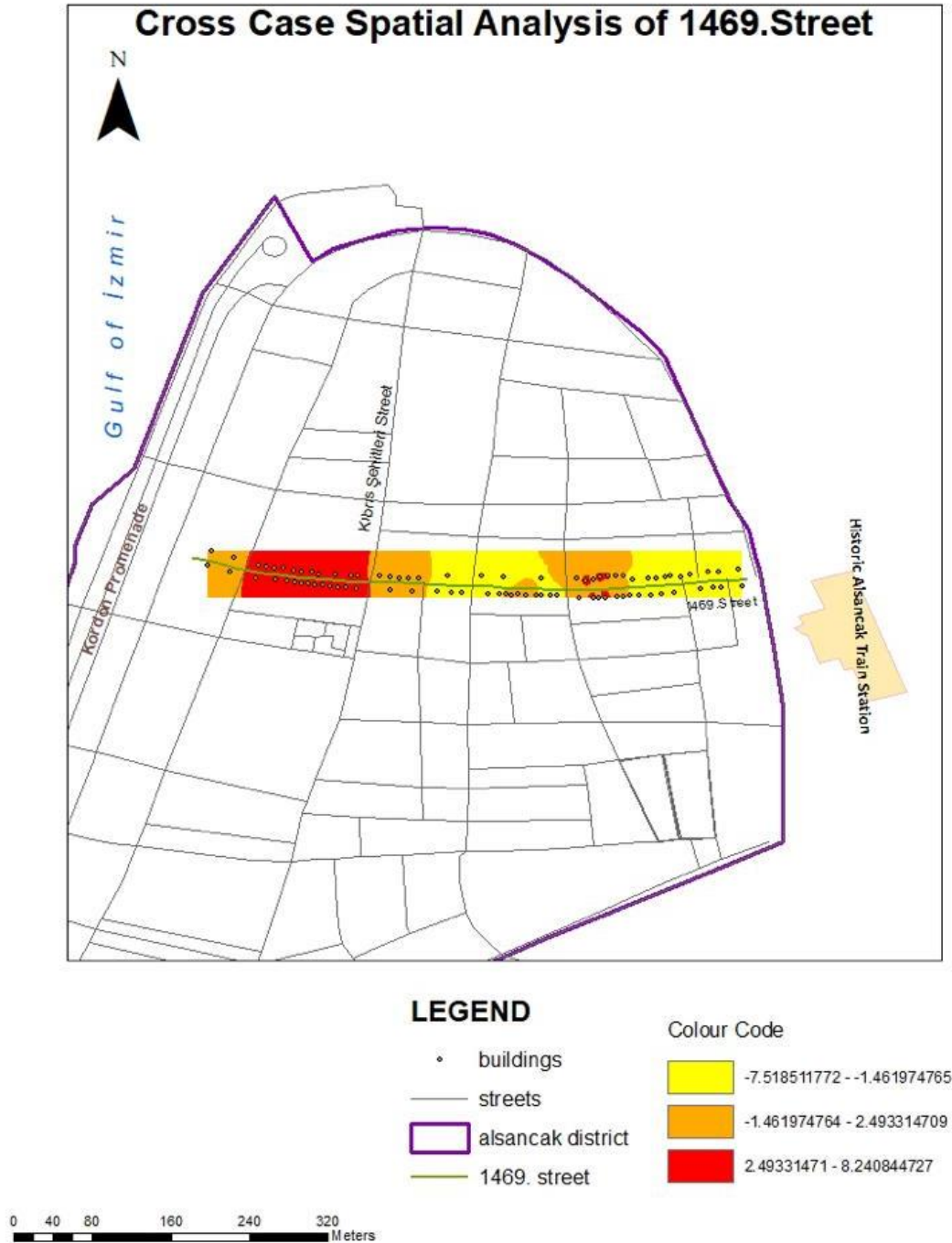

Figure 3.1 Micro scale analysis of the study area

The findings from the IDW analysis suggest areal percentage of the historical, transitory and non-historic buildings' and their numerical density on the historical corridor. The Table 3.2 shows the (z) scores and the percentile breakdown coming from IDW analysis. Comparing the Table 3.1 and Table 3.2 it is seen that the areal the percentage of the non-historic buildings (41.77 %) is higher than the percentage of the total number of non-historic buildings (22.5 %). This suggest that the non-historic buildings are spread through the street and not densely located in on specific spot in general (Figure 3.2).

Table 3.2 Percentage breakdown of IDW

Building Conditions	Z Scores	Percentage of the Area
Historic (Red)	2.49 – 8.24	%24.36
Transitory (Orange)	-1.46 – 2.49	%33.87
Non-historic (Yellow)	-7.52 – -1.46	%41.77

Figure 3.2 Cross case analysis of the study area

Based on the field surveys and the findings from the analyses, a cultural and historical axis would be offered to make the street safe and viable in current use. Suggestions such as pedestrianisation of street use, organization of traditional events and celebrations, economical and aesthetical revitalizing for locals and tourist create an attraction in that spot. For this purpose, recalling the local values would be considered such as traditional local shops and restaurants such as fish restaurants, wine houses, olive and olive oil stores, local soap stores and local fabric stores would be considered by the investors. Enhancing Street with lighting and urban furniture, providing security, removing of asphalt road and use sustainable and traditional cobble (Arnavut) Stones would add a functional and aesthetical value. This Stones create permeable surface and provide rainwater management in a sustainable way. Taking advantage of the intersection of 1469th street and Kıbrıs Şehitleri Street, and connecting Historical Alsancak Station to the famous Kordon Recreational Shoreline are important land use strategies to be considered which put the Street forefront make this great location important pedestrian artery for the city tourism and sustaining the urban collective memory by protecting historic heritages.

4. RESULTS AND CONCLUSION

Based on the results, it can be said that the integration of comprehensive inventorying, attribute mapping, and Hot Spot overlay analyses is an effective way to locate and map urban conservation areas in need of regeneration. The field surveys were implied on the study area and two maps were created on ArcGIS software with the data obtained from the research field. The maps were interpreted and various results were indicated. While some of the historical buildings have been preserved their historical value in the area, some of them have been undergone structural changes and their functions have been changed due to economic, social and environmental requirements. Some buildings have become uninhabitable over time because of structural wear and tear. Hot Spot Analysis was used to identify the buildings that need to be restored, renovated, strengthened and adaptively reused along the historical axis 1469th street.

It has been observed that around 25 percent of the buildings protected their historic characteristics. Approximately 42 percent of the buildings lost their historical fabric due to neglect and several other reasons. Various recommendations have been offered such as multiple adaptive reuse, retrofit or renovation, to ensure the continuity and enhancement of historical heritage and revitalizing of the street as a historic corridor. Around 34 percent of the buildings are currently in transitory state. Protection and conservation of these buildings as historical heritage is also recommended applying the aforementioned suggestions, otherwise the historical characteristics of these buildings may not be transferred to future due to neglect. The modifications have been made on the historical buildings for maintenance and appropriation to the current usage, existence of modernly constructed buildings signify that historic integrity remains in the background, and in danger of being lost in the near future. Hence, retaining the viability of the buildings needs to be indicated and be put at forefront. Pointing out the location of historical buildings in advance to determine the changes in the historical heritage values of such buildings is very important as well as recording the obtained data and results. Gathering information provides identification of neglected and damaged historical buildings over time. Thus, critical buildings should be monitored carefully and be under intervention in a timely manner to sustain.

Compliance with Ethical Standard

Conflict of Interests: The authors declare that for this article they have no actual, potential or perceived conflict of interests.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding Disclosure: Not

Acknowledgments: (if applicable) Not

REFERENCES:

- Bianco, A. (2018). Geomatics and Architectural Heritage: a Multi-layer Interactive Map of Tuscia-Italy. *International Journal of Architecture and Urban Development*, 8(3), 15-22.
- Çelik, D. ve Yazgan, M. (2007). Kentsel peyzaj tasarımı kapsamında tarihi çevre korumaya yönelik yasa ve yönetmeliklerin irdelenmesi. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 9(11), 1-10.
- Çetin, M., Önaç, A.K., Sevik, H. et al. Chronicles and geoheritage of the ancient Roman city of Pompeiopolis: a landscape plan. *Arab J Geosci* 11, 798 (2018). <https://doi.org/10.1007/s12517-018-4170-6>
- Chen, Y., Dang, A., Peng, X. (2014). Building a cultural heritage corridor based on geodesign theory and methodology. *Journal of Urban Management*, 3(1-2), 97-112.
- Gtiting, N., Suwanto, H. (2018). How to improve the comfort of Kesawan Heritage Corridor, Medan City. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, Vol. 126, No. 1, p. 012204). doi:10.1088/1755-1315/126/1/012204
- Gülgün, B., Güney, M. A., Aktaş, E., & Yazıcı, K. (2014). Role of landscape architect in interdisciplinary planning of sustainable cities. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 15(4), 1877–1880.
- Kalaycı Önaç, A., Birişçi, T. Transformation of urban landscape value perception over time: a Delphi technique application. *Environ Monit Assess* 191, 741 (2019). <https://doi.org/10.1007/s10661-019-7935-9>
- Li, W., Yu, K. J. (2004). Heritage Corridor and Grand Canal Conservation Framework. *Urban problems*, (1), 28-31.
- Newman, G. (2013). A conceptual model for measuring neglect in historic districts. *Journal of Preservation, Education, and Research*, 6(1), 41-58.
- Newman, G., Kim, B. (2014). GIS-based framework for assessing neglect in the historic built environment. *WIT Transactions on Ecology and the Environment*, 191, 1127-1138.
- Özsoy, M. (2009) Cultural Heritage: A Study of The Third Big City of Alsancak- İzmir, Turkey, *European Journal of Social Sciences*-Volume 10, Number 2.
- Shepard, D. (1968, January). A two-dimensional interpolation function for irregularly-spaced data. In *Proceedings of the 1968 23rd ACM national conference* (pp. 517-524). ACM.
- Uçar, H., Uçar, A. (2014). İzmir Kemeraltı Geleneksel Kent Dokusunda Konut Tipleri ve Cephe Tipolojisi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 22 (2), 119-147.
- Wang, F., Lian, H. (2008). Urban Linear Recreation Space Found on Heritage Protection. *Architecture History*, (26), 170-172.
- Wiliama, D.E., (2007). *Sustainable Design, Ecology, Architecture and Planning*, John Willey&Sons. Inc.,
- Yenil, Ü., Akyazı, N., (2019). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel İz Koridoru Değerlendirmesi. *Omer Halisdemir University Journal of Engineering Sciences*, 8(2), 1179-1192.

Zeybek Çetin, R., (2012). Tarihi Kent Merkezlerinde Yeniden Canlandırma Politikaları Üzerine Değerlendirme, İzmir Kemeraltı Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Kentsel Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi (Yayımlanmamış).

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Ankara Night Clubs As A Simülasyon Space		
Corresponding Author	Oğuzhan AKTAŞ Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Hopa/Artvin, oguzaktaso@gmail.com		
Received Date	04.03.2020		
Accepted Date	13.07.2020		
Author / Authors	Oğuzhan AKTAŞ	ORCID: 0000-0003-0796-7604	
How to Cite	AKTAŞ, O. (2020). Ankara Night Clubs As A Simülasyon Space Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 293-304,		

Simülasyon Mekânı Olarak Ankara Pavyonları

Oğuzhan AKTAŞ¹

ABSTRACT:

The increase in the number of both night club spaces and the individuals who go to these spaces in Ankara was considered as a result of the created simulation process while analyzing the concepts of simulation, simulacra and hyper-reality by looking at the “simulation theory” of Baudrillard. This study was built on the empirical and theoretical examination of the facts that men have integrated into the simulation world created in the night club space and that this situation has become permanent. Within the context of this aim, it was conducted semi-structured interviews with male individuals from different parts of Ankara who have different occupations and income levels, and it was asked the *pars pro toto* impressions of men who participate the simulation created in the night club. Phenomenological method and interviewing (face to face meeting) are the prominent methodical approaches in the study. It is seen that the fact that the participation of male individuals over 18 age in the simulation created in the night club space in Ankara is influenced firstly by the environmental factors. It is also seen that the men are in a quite vigorous struggle for participating in the simulation process in which their economic status are quite important. The reasons for participating the simulation created in the night club are culture, a desire for entertaining, familial problems, social problems, and a positive consolidation of masculine emotions and egos.

Keywords: Baudrillard, Simulation, Hyper-reality, Ankara, Night Club, Man

ÖZ:

Baudrillard’ın “simülasyon teorisi”nden yola çıkarak, simülasyon, simülakr, hipergerçeklik kavramları incelenmekle birlikte Ankara’da yer alan pavyon mekanlarının sayılarının artması ve bu mekanlara giden bireylerin sayılarının artması yaratılan simülasyon sürecinin bir sonucu olarak kabul gördüğü değerlendirilmiştir. Bu çalışma erkeklerin pavyon mekanı içerisinde yaratılan simülasyon dünyasına eklenmesinin ve bu durumun kalıcı bir hale gelmesinin ampirik ve teorik incelemesi üzerine inşa edilmiştir. Bu amaç kapsamında Ankara’nın farklı bölgelerinden, farklı meslek ve gelir düzeyine sahip erkek bireyler ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve pavyon

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Hopa/Artvin, oguzaktaso@gmail.com

içerisinde yaratılan simülasyona katılan erkeklerin pars pro toto niteliğindeki izlenimlerine başvurulmuştur. Olgu bilim ve mülakat (yüz yüze görüşme) çalışmada öne çıkan yöntemsel yaklaşımlardır. 18 yaşını geçmiş erkek bireylerin Ankara’da pavyon mekânı içerisinde oluşturulmuş simülasyona katılmalarının ilk başta çevresel faktörlerden etkilendiği görülmektedir. Ekonomik durumlarının önemi oldukça önem arz eden bu simülasyon sürecinde katılımın sağlanması noktasında erkeklerin oldukça gayretli çabalar içerisine girdikleri görülmüştür. Pavyon içerisinde yaratılan simülasyona, bir kültür, eğlenme isteği, ailevi sorunlar, sosyal sorunlar, erkeklik duygularının ve egolarının olumlu yönde pekiştirilmesi katılımın sebepleridir.

Anahtar Kelimeler: Baudrillard, Simülasyon, Hipergerçeklik, Ankara, Pavyon, Erkek

1. Giriş

Fransız felsefesi içerisinde önde gelen isimlerden biri olan Jean Baudrillard, Batı dünyasında hâkim olan evrensel akıl düşüncesi ile birlikte gerçeklik kavramına ilişkin okuyucularını düşündürmeye yönelmektedir. Post modern dünyanın analizini kendine özgü kavramlar ile ortaya koyan Baudrillard’ın düşüncelerinin karmaşık olması onu anlaşılması zor bir düşünür yapmaktadır. Özellikle üretimin ve tüketimin arttığı bir dönemde insanların var etmekten, yok etmeye ya da ortadan kaldırmaya çalışmaları noktasında Baudrillard’ı anlamak oldukça zordur. Düşüncelerinin karışık olmasından dolayı pek çok kişi tarafından eleştiri yağmuruna tutulmuştur. Baudrillard’ın düşünceleri sadece 21.yüzyıl’ın içerisinde cereyan eden olay ve olguları değil geleceğe de yönelik olgu ve olayları kapsadığı çok rahatlıkla söylenebilir.

Baudrillard, pek çok kişi tarafından postmodern bir düşünür olarak kabul edilmektedir. Çünkü modernite ve getirilerini eleştirmektedir. Fakat kendisini postmodern bir düşünür olarak tanımlamaz. Modernite ve sonrasını eleştiren Baudrillard, eğlence merkezleri, medya, sinema, tarih, savaşlar, reklam gibi hayatımızın merkezine yerleşmiş gündelik hayatın vazgeçilmez bir yerine sahip olan konulara yönelmiş ve sadece kuramsal açıklamalarla yetinmeyerek aynı zamanda pek çok uygulama ve örnek ile kuramlarını destekleme eğilimi içerisine girmiştir.

Baudrillard’ın kuramlarından bir tanesi olan simülasyon kuramı çerçevesinde yapılan çalışmada, Ankara’nın eğlence kültürü üzerine analiz yapılmaya çalışılmıştır. Ankara’nın eğlence kültürünün çok büyük çoğunluğunu pavyonlar oluşturmaktadır. Pavyonların nasıl bir simülasyon süreci yarattığı, hangi koşullarda bahsi geçen konu kapsamında yaratılan simülasyona katılımın sağlandığı, bu simülasyon dünyasının yaratmış olduğu olumlu veya olumsuz sonuçlar tartışılmıştır. Aynı zamanda bu simülasyon dünyasında yaratılan gerçekliğin asıl olan gerçekliğin yerine geçtiği anlaşılmıştır. Baudrillard’ın gerçeklik anlayışının bir adım ötesi olarak kabul edebileceğimiz hipergerçeklik tanımlamasında özellikle medya, eğlence merkezleri gibi farklı alanlardaki düşünceleri oldukça önem taşımaktadır. Görünenin arkasındakini anlamlandırmak bakımından, gerçeğin sorgulanması amaçlanmakta ve Ankara pavyonları üzerine yeni bir bakış açısı yaratılmaya çalışılmaktadır. Şekil 1 ve Şekil 2 de görüldüğü üzere kendine ait bir gerçeklik yaratılan bir mekân üzerine bir postmodern düşünür olarak kabul gören Baudrillard’ın bakış açısı ve kuramları ile analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ankara için ele alınan bu simülasyon sürecinde katılımı sağlayan erkek bireylerin hem sosyal hem aile yaşantısında bozulmalar veya sorunlar yaşandığı görülmekte, devamında ise sorunlarından bir kaçış yolu olarak simülasyonu tercih etmektedir. Bunun sonucunda ise gerçeklik algıları ikiye bölünmüş olan erkek bireyler pavyon içerisinde yaratılan simülasyonu gerçeklik olarak kabul etmekte ve dış dünya ile bağımlı oldukça zayıflatmaktadır. Bir kültür haline gelmiş olan bu mekanlar ve içeriğinde kadınların, alkolün, Ankara oyun havalalarının olmasından dolayı bu kültüre kendilerini ait hissederek erkeklerin gittiği ve simülasyon sürecini devam ettirdiği görülmektedir. Bu sebepler sonucunda bireyler ekonomik durumlarını, sosyal yaşantılarını, toplumsal ilişkilerini ve etkileşimlerini yaratmış oldukları ikinci gerçeklik için düzenlemekte ve hayatlarına devam etmektedirler.

2. Yöntem

Araştırmada mülakat (yüz yüze görüşme) ve olgu bilim yöntemsel olarak seçilmiştir. Olgu bilim, farkında olunan bir şeyin veya durumun ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmediği olgulara odaklanmaktadır. Veri analizi, yaşantıları ve bu yaşantılardan çıkarılan anlamları ortaya çıkarma üzerinedir. Olgunun temellerini ortaya çıkarma amacı vardır. Olgu bilim araştırmaları net ve genellenebilir sonuçlar elde etmemizi sağlamayabilir. Fakat bir olgunun anlaşılmasını ve yaşantılar yoluyla açıklanmasına yardımcı olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2011:72-75’ten akt; Karakuş, 2016:536). Olgu

bilimde öznel deneyimlere öncelik verilme durumu söz konusudur. Yani bireylerin deneyimlerinden yararlanan bir araştırma yöntemidir (Kocabıyık, 2016:55). Her bireyin olayları anlama ve değerlendirme biçimleri farklılık göstermektedir. Bu farklılıklardan dolayı olgu bilim araştırma yöntemi kullanılmıştır. Öznel deneyimlerin ön plana çıktığı bu araştırma yönteminde, araştırmanın seyrini şekillendiren görüşmecinin deneyimleri oldukça önemlidir.

Olgu biliminde amaç, tespit edilen olgunun temelinde yer alan ortak anlamları bulmak için katılımcılar tarafından deneyimlenen dünyayı tanımlamaktır. Bundan dolayı olgu bilim, deneyimlerin yazınsal ifadeye dönüştürülmesine ve deneyimlerin iyi tanımlanmasına olanak sağlamaktadır (Kocabıyık, 2016:56). Böylelikle olgu bilim aracılığıyla, bireylerin bir olguya dair yaşantıları, algıları ve yüklediği anlamları ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada araştırmacı öznel tecrübeler ile ilgilenmekte, bireylerin algıları ve olaylara yükledikleri anlam incelemektedir. Her ne kadar katılımcıların tecrübeleri göz önüne alınsa da araştırmacının bu süreçte etkisi vardır. Bu nokta da araştırmacının kullandığı dil, araştırma için temel oluşturmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın kavramsallaştırılması ve olguyu açıklayabilecek temaların ortaya çıkarılma çabası vardır (Karakuş 2016:536). Kartopu örnekleme yöntemiyle² Ankara'nın farklı bölgelerinden seçilen, Kartopu örnekleme üzerinden, 13 erkek birey ile yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Görüşmeciler kişiden kişiye değişmekte en kısa 20, en fazla 50 dakika sürmüştür. Önceden hazırlanmış sorular sorularak erkek katılımcıların Pars Pro Toto³ niteliğindeki izlenimlerine yer verilmiştir.

3. Simülasyon ve Hipergerçeklik

Simülasyon kuramını ortaya koyan Baudrillard'a göre dünyadaki her şey gerçekliğini yitirmiş ve onun yerini simülasyon almıştır. Artık her şey bir simülasyondur. Batı kaynaklı ortaya çıkan bu anlayışta gerçekliğe ve hakikate özgü yanılmalara kaybolduğu farklı bir boyuta, simülasyon çağına girilmiştir. Bu çağ da mesafe kavramını çözümlenmesi sonucunda böyle bir anlayış geliştiren Baudrillard, mesafe olmadan gerçekten veya düşsel olandan bahsedilemeyeceğini söylemektedir. Ona göre gerçek, modeller aracılığıyla türetilmektedir (Baudrillard, 1998: 11). *Simülakrlar ve Simülasyon* eserinde, gerçeğin sonsuz bir şekilde üretilerek ortadan kaybolmasından bahseden Baudrillard, "gerçeğin tüm göstergelerine sahip, gerçeğin tüm aşamalarına kısa devre yaptırın kursuz, programlanabilen, göstergeleri kanserli hücreler gibi çoğaltarak dört bir yana savuran bir sistemden" söz etmektedir (Baudrillard, 2001: 46'dan akt; Dağ, 2017:231). Öte yandan sistem, gerçekliğin yitirilmediği yalanını da sürdürmek zorundadır. Baudrillard'a göre bu durum "*Simülasyon sürecinin yalıtılmasını imkânsızlaştıran şey, ortalıkta gerçekten başka bir şey göremeyen, gerçekten başka bir şey düşünemeyen bir düzenin bulunmasıdır. Çünkü bu düzen yalnızca gerçeğin bulunduğu bir ortamda var olabilmektedir*" (Baudrillard, 1998:34).

Simülasyon için önemli olan biçimdir, içeriğin pek bir önemi yoktur. Çünkü bu içeriğin kendisi hiçbir anlam ifade etmemektedir. Bu yüzden biçimin tekrar üretilmesi gerekmektedir. Baudrillard'a göre çağın hastalığı gerçeğin üretimi ve bu gerçeğin yeniden üretilmesidir (Baudrillard, 1998:37). Baudrillard, simülasyonun hayatımızın her yerinde olduğunu söylemekte ve her alanda uygulanabileceğini ifade etmektedir. Medya, tarih, ordu, tıp, savaşlar, fotoğrafçılık gibi. Ona göre bu dünyada "gerçek" olan hiçbir şey yoktur. Bu dünyada var olanlar gerçeğin birer yansımasıdır. Artık sonsuz sayıda gerçeklikten bahsedilebilir. Gerçekliğin sonsuz sayıda olması ise, ortada bir gerçek olmadığı anlamına gelmektedir (Baudrillard, 2011:137).

Sistem, ekonomik ve toplumsal bağlamda günümüzde kapitalizmi aşan bir konuma gelmekte ve ekonomik düzeni ifade etmektedir. Baudrillard, yaptığı çözümlenelerde özellikle üzerinde durduğu konulardan bir tanesi kapitalizmi anlatan ekonomi politiktir (Baudrillard, 2002:204). 1929 ekonomik krizi öncesi kapitalizmin ihtiyaçlar ve taleplere göre bir üretim anlayışı olduğunu söyleyen Baudrillard, krizden sonra ise üretimin yerini tüketimin aldığını söylemektedir. Tüketim üretilmekte, yani ihtiyaçlardan önceden belirleniyor ve insanların bunları tüketmesi bekleniyor. Baudrillard, kapitalist sistemde üretme ihtiyacının hiç bitmemesinden dolayı krizin yaşandığını söylemektedir. Elbette tüketim toplumlarının yaratılmak istendiği bir evrende, tüketimin asıl göstergesi nesne çok önemli bir yere sahiptir. Böylelikle nesnenin kalitesi ve işlevi önemli değil. Önemli olan marka değeri yani sembolik değeridir. Sistemin gerçek diye sunduğu şeyler aslında gerçek değil birer simülakrdır. Markalı giysiler, ışıklı vitrin ve mekânlarla estetiği buluşturması ile yaratılan bu durum bireyi kendisine çekmektedir (Baudrillard, 2002:203). Bu durum ile bireyler hedonist duygular ile tüketime yönlendirilmektedir. Cinselliğe ve zevklere boğulan kitleler,

² Kartopu yöntemi, küçük başlayıp karlar üzerinde yuvarlandıkça büyüyen ve daha fazla kar toplayan bir kartopu antolojisine dayanır. Bir ya da birkaç kişi ya da örnek olayla başlar ve başlangıçtaki örnek olaylarla bağlantıları temelinden ayrılır (Neuman, 2012:325).

³ *Parçanın bütününi temsil edişi. Bütün yerine geçen parça* (Karakuş, 2016:536).

bedenleriyle köleleştirilmektedir (Anık, 2006:449). Baudrillard, çağın hastalığının gerçeğin üretimi olduğunu söylemektedir. Çok fazla değer, mal ve anlam üretimi ile bu yok oluşun gerçekleştiğini söylemektedir (Baudrillard, 2005:55). Bu nokta da maddi üretimden hipergerçekliğe geçer

Hipergerçeklik ise gerçek üstü veya gerçek dışı anlamına gelmektedir. Baudrillard'a göre beşeri kültür göstergeleri olarak dört evrede gelişir. Birinci evre; göstergelerin, imge ve sözcüklerin gerçek yansımaları olarak gelişen durumdur. İkinci evre; göstergeler gerçek olanı "hakikati" süsler, abartır ve çarpıtır. Bu evre de gerçeklikten tamamen ayrılmaz sadece göstergeler gerçekliği yansıtmaya ve sembolleştirmeye devam eder. Üçüncü ve dördüncü evrelerde ise sembolik topluma geçilir. Artık burada sembollerin ve göstergelerin toplum ile ilişkisinin kalmaması hatta insani ilişkilerin bile sembolik ilişkilere dönüştüğü varsayılır. Artık simülakr ve taklitler toplumdur. Böyle bir toplumda ne hakikat ne de gerçeklikten bahsedilemez. Tek gerçek biçim hipergerçekliktir (Baudrillard, 1998:14). Gerçekliğin yerini simülasyonun aldığı ve hipergerçeklikten bahsedildiği ileri süren Baudrillard'ın bu düşünceleri günümüzde daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Baudrillard, sanal olanın, TV, İnternet, sanal oyunlar, Disneyland ve müzeler gibi gerçeğin yerini aldıklarını söylemektedir (Baudrillard, 2011:34). Sanal ortamlarda insanlar duygu ve düşüncelerini daha kolay ve rahat dile getirdikleri için daha çekici ve yaşanılabilir olması, insanların sanal ortamlara ilişkin gerçeklik alanını ile reel hayatına göre daha gerçek olanı yaşamaktadır. İnsanlar reel hayatlarında gerçekleştiremedikleri şeyleri sanal alanlarda kolaylıkla gerçekleştirmesi simülasyon düzenini benimsemesine yol açmaktadır. Simülasyona ait olan hipergerçek, gerçeğin kendine benzemesine neden olmaktadır. Hipergerçeğin ya da simülasyonun insanları her türlü ilke ve amaçtan caydırabilme özelliği, onun tehlikeli olduğunu göstermektedir. Özellikle iktidarlar açısından önemli bir tehlike teşkil etmektedir (Baudrillard, 2005:194). Artık ışıklandırılmış kinetik mekân ile dinamikleştirilmiş mekâna dayalı sinema görünümüne bürünmüş makro bir iletişim kültürü meydana gelmiştir. Özellikle hayvanlardaki taklitçi uyum sağlama, insanlara özgü bir durum haline gelmiştir.

Baudrillard'ın simülasyon kuramı, günümüze ışık tutmakla birlikte o ışığın karamsarlığa yöneldiğini söylemek oldukça mümkündür. Postmodern dünyanın analizini yapan ve yeni kuramlar ortaya koyan Baudrillard, bu analizleri sonucunda vardığı sonuçlar bakımından oldukça karamsar olduğu gibi çözüm yolu sunmaması dikkat çekmektedir. Baudrillard'ın bu analizleri sonrasında çıkarmış olduğu sonuç; "Simülasyon düzeni sessiz yığınlar düzenidir" olmuştur. Gerçekten simülasyon düzeni sessiz yığınlar düzeni midir? İnsanların gerçekliği yeniden yarattığını/kopyaladığını ve kapitalizm ile tüketime yöneldiğini daha sonrasında hipergerçekliğe geçildiğini ifade eden Baudrillard, anlaşılması her ne kadar zor ve karmaşık olsa da oldukça yerinde tespitler yaptığı söylenebilir. Baudrillard'ın yaptığı çalışmalar ve ortaya koymuş olduğu kuramlar, postmodern toplumların analizi bakımından önemlidir.

4. Simülasyon Mekânı Olarak Pavyon

1980'li yıllara kadar sinemanın acıklı, korkunç, olağanüstü olaylarla örülmüş ve bu sinema ile büyüyen kuşakların benliklerinde kalanlar ise kader kurbanı kadınlar, mutsuz erkekler, erkeklerin egemen olduğu bir pavyon imgesidir. Pavyonlar sadece Ankara'da olmasa da Ankara kültüründe çok büyük bir alanı kapsamaktadır. Buna bağlı olarak çalışma Ankara'yı temel alarak tartışılacaktır. Ankara'da Maltepe, Çankırı Caddesi, Rüzgarlı Sokak, Cebeci, Esat, İstanbul Yolu üzerine yayılmış olan pavyonların pratikleri arasında farklılıkların görülmesi gayet doğaldır. Pavyon kelimesinin yanı sıra, gazino, gece kulübü, eğlence merkezi olarak da anılmaktadır. İşletmelerin hiç biri pavyon olarak açılmamaktadır. Bu söylemler her biri kendi içerisinde farklı pratikleri de barındırmaktadır. Örneğin Pavyonda konsomatris olurken, gazinoda müzikli dinleti, gece kulübünde revü vardır (Teber, vd. 2017:1). "*Toplumsal boyutunda ise Pavyon, gündelik hayatın kesintiye uğradığı ya da bittiği var sayılan saatlerde, gün içinde ve gündemde olanı anlatırken dans edilen, alkol tüketilen, para harcanan, para kazanılan, âşık olunan, kavga edilen. Yani bir nevi insanların mutsuzluklarından ve tüm karamsarlıklarından sıyrılma yeridir.*" Pavyonlar hiyerarşik olarak kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır. Birinci, daha üst seviye olan pavyonlardır. Bu pavyonlara gittiğiniz orada yediğiniz içtiğiniz şeylere ödediğiniz ücretten tutun da garsonlarla muhatap olma şeklinize kadar olan her şey ince elenip sık dokunur. Yani daha dikkatli olarak bulunan ortam içerisinde her bir ayrıntıyı gözden geçirmek gerekir. Çünkü bu pavyonlar içerisinde oluşturulan bir davranış biçimi söz konusudur. Bu davranışın dışında hareket gereğinden zaman olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Çalışan kadınlarla ve sanatçılara dokunmanın kesinlikle hoş karşılanmadığı bu ortamlarda sanılanın aksine nezih bir ortam vardır. İkinci pavyon tipi ise, Tele Bar adı verilen alt seviyede bulunan pavyonlardır. Bu işletmeler, gündelik hayatımızda hepimizin aşına olduğu gece kulüplerini, çalınan müziklerle, mimari tarzı ve müşteri profili ile bir hayli andırıyor. Orada çalışan kadınlarla iletişim kurmak daha kolay ve bütçe olarak da daha uygundur (Teber, vd. 2017:2).

Şekil 1: Pavyon Mekânının İçerisinden Bir GörSEL

Pavyon mekânı içerisinde bir simülasyondan bahsetmek mümkündür. Bu simülasyon dünyası pavyonun dışındaki hayat ile içerideki hayat olarak ayırım göstermektedir. Bu bağlamda pavyona giden erkeklerin normal gündelik hayatlarından kopuşu, bir simülasyon dünyası olan pavyona gitmesiyle başlar. Bu başlangıç erkeklerin erkeklik inşaları üzerinden şekillendiği ve kendilerini daha iyi hissettikleri bir mekâna giderek gerçeklikten koptuğu ve yeni bir gerçeklik algısı yaratma çabasıdır. Erkeklerin pavyona gitme amacı, arkadaş ortamı, kadınlar ve müzisyenlerdir.

G5: Eğlenmek için giderler. Bazı erkekler pavyonun hastası olur. Orada kadınları masaya oturttururlar, içerler falan. Bazıları da ailesinde huzursuzdur pavyonlarda çaresini arar. (55, Evli, Serbest Meslek, Ayrıltı)

G4: O kişiden kişiye değişir. Ben eğlenmesine gidiyorum. Arkadaşlarla vakit geçsin, sohbet muhabbet olsun, kaynatalım diye. Niye pavyon orası cazip geliyor. Ankara kültürü olmuş. Ankara'da başka yapacak bir şey de yok. Biz öyle düşünüyoruz yani. 3-4 kişi bir araya geldiğimiz zaman "hadi ne yapalım?" pavyona gidelim, diyoruz.(30, Bekâr, Öğretmen, Ovacık)

Pavyon mekânının iç dizaynı, ışıklandırılmaları (loş ışıklar) kendisine özgü olmakla birlikte müşterilerin oldukça memnun olduğu bir durumdur. Simülasyonun başlangıcı ise pavyon mekânının içerisine girmekle, loş ışıkların müşterileri karşılamasıyla başlar. Bunun devamında ise pavyonda çalışan kadınların erkekler üzerindeki etkisinden söz etmek gerekir. Bu etki müşterinin parası oldukça istediği kadını masasına çağırabilir ve dertleşme, halleşme içerisine girebilir. Görüşmecilerin ve pavyona gidenlerin çoğunun erkek olmasından dolayı erkekler evinde eşine ya da ailesine derdini paylaşamazken pavyonda çalışan kadına çok rahatlıkla derdini anlatmaktadır. Çünkü pavyon onun için o an bir simülasyondur. Dertlerini, kederlerini, umutsuzluklarını, karamsarlıklarını atmak istediği, unuttuğu ve bunların sonucunda artık eğlendiği bir dünya olmuştur. Pavyon içerisinde bulunan erkeklerin bu simülasyon dünyasında ne hissettiklerinin ya da kendilerini nasıl hissettiklerinin önemi oldukça büyüktür. Pavyona girdikten sonra farklı bir dünyanın kapılarına giriş yapan erkekler o ortamın durumuna kapılıp kendilerini gerçeklikten kopartarak yeni bir gerçeklik inşa etme sürecine girmektedirler.

G11: İlk etkileşimde bana sanki hiç ulaşılmaz bir şeymiş gibi geldi ve girdiğimde çok heyecanlanmışım. Çünkü birçok kez büyüklerimden, gidenlerden duyduğum işte çok farklı bir yer olduğunu şimdi 18 yaşındasın çok fazla kız arkadaşın olmamış ve oradaki kadınların işi gereği sana salça işte sana merhaba demeleri kaç göz yapmaları veya seni kesmeleri işi gereği bunları yapıyorlar ve senin hoşuna gidiyor. Bu dışarıdan anlatıldığı zaman ilgi duyuyorsun. Bir de kültür gereği orada saz ortamı var oynuyorsun.(32, Bekâr, Mühendis, Dikmen)

G1: Pavyon ne hissettiriyor yani heyecanlanıyor insan. İlk defa gittiğin zaman zaten bir değişik ortam ama alıştıktan sonra zaten sanki hani bil ki evin gibi yani. Pavyona gittiğin zaman orası benim gibi hissediyorsun. Garsonu çağırıyorsun şunu getir bunu getir. Emir vermek kendini üstün hissettiriyor. (51, Evli, Serbest Meslek, Ayaş)

G3: Mutluluk yani. Değişik geldi ilk. Ben çok küçük yaşta gittim. Ertesi gün kalktığımda tekrar gidelim diye söylediğim bile oldu yani. Mutlu oluyor insan. Bir de küçük yaşta gidersen garip geliyor yani. Ben gittiğim de saçlarını falan uzundu. Kadınların ilgi odağımdaydım. Küçük olduğum için. Hepsini geliyordu makas falan alıyordu ne kadar tatlısın ne kadar güzelsin diye. Öyle olunca da adamın hoşuna gidiyor. (23, Bekâr, Uçak Teknisyeni, Yükseltepe)

İnsanlar yaşadıkları olumlu, olumsuz tecrübelerini aktarmasıyla pavyona gitmemiş bir erkeğin o mekâna dair merak duyguları uyanmaktadır. Bu uyanmanın sonucunda pavyon mekânına gittiğinde kişide heyecan duygusu yaşanmakta ve yeni tecrübelerin kapıları açılmaktadır. Erkekler ilk defa pavyona gittiklerinde simülasyona dâhil olurlar ve daha sonra pavyona gitmeye devam etmeleriyle bu simülasyonun sürdürülmesine katkı sunarlar. Alışkanlık haline gelen bu simülasyon sürecinde artık erkeklerin reel hayatları ile pavyon hayatlarını kıyasladıkları hatta pavyon mekânını evi gibi gördüğü ve pavyon hayatının daha üstün olduğu söylenebilir. Çünkü pavyonda hissettiği duyguları, kendisine davranılma şekillerini reel hayatında yaşamadığından dolayı erkekler simülasyon mekânı olan pavyona daha fazla gitmektedir. Bazı görüşmeciler ise 18 yaşında pavyonla tanıştıklarını o yaşa kadar karşı cins ile herhangi bir ilişkisinin olmamasından dolayı pavyonda çalışan kadınların onlara güzel gelmesi, erkeklik duygularını harekete geçirmesi, beğenildiğini hissetmesi ve ilgi görmesi aslında simülasyonun bir parçasıdır. Ankara’da bulunan pavyonların içeriğini Oyun havaları oluşturduğundan dolayı bir kültürden bahsedilebilir.

G3: Evet bir kültür haline dönüştü. Müzik var, eğlence var yine aynı cevaplar yani. Erkek orada kendini daha rahat hissettiği için dışarı da mesela çok pısrıktır ama pavyonun içine girdiği zaman orada biraz daha rahattır. Orada garsonundan tut, kadınlarına kadar, müzisyenlere kadar herkes seni orada yücelttiği için kendine bir özgüveni gelir o yüzden yani kendini iyi hisseder orada o yüzden de sürekli gitmek ister ve benimser. O şekilde olmayı herkes ister yani herkes benimser. (23, Bekâr, Uçak Teknisyeni, Yükseltepe)

G5: Pavyon kültürü ayrı bir ortam. Pavyona alışkın olan bir insan pavyondan çıkmaz. Başka bir mekâna, normal birahaneye bile gitmez. Pavyona gider özellikle. Bir pavyon kültürü var diyebiliriz. Pavyona takılan erkeklerin durumları iyidir. Normal bir geliri olan insan takılmaz. Alışkanlık haline getiriyor. Benim kendi açımdan müzik için benimsiyorum. Oraya kadın için giden insanlar da var. (55, Evli, Serbest Meslek, Ayyalı)

G7: Ankara da öyle oldu. Zaten köy odasında muhabbet ederdik önceden şimdi o pavyonlarda oluyor ama evrim geçirmiş hali yani. Önceden kadınlarda öyle açık saçık giyinmezdi köy odalarında. Şimdi pavyonda kadınların hepsi çıplak. Sen yemek yemekten vazgeçebilir misin? Ne kadar yemek yemeden durabilirsin? Pavyonda benim için öyle o kadar benimsemişim yani. Kültürümüz öyle. (37, Evli, İşçi, Sincan)

Pavyon mekânı içerisinde oluşan simülasyonun tarihsel bir arka planından söz etmek mümkündür. Bu arka planın yakın zamanında Ankara oyun havasının ilk olarak ortaya çıktığı köy odaları muhabbetleri oluşturmaktadır. Köy odalarından gelen kültür bir pavyon kültürü yaratmıştır. Daha öncelere gidildiğinde ise, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde batılı anlamdaki eğlence mekânları “toplumsallaşmanın mekânı” olarak kurgulanmıştır. Ankara’nın geleneksel eğlence yaşamı, 1920’lerin sonlarından itibaren modern eğlence mekânlarının üretimi ile birlikte ciddi değişimlere uğramıştır. Bu dönem içerisinde ön plana çıkan eğlence mekânları arasında Ankara Palas, Karpiç, Süreyya, Gar Gazinosu, Bomonti Gazinosu, İstanbul Pastanesi, Kutlu ve Özen Pastaneleri, Posta Caddesi meyhaneleri ve Çankırı Caddesi’nin barları sıralanabilir (Önder, 2011:283-284).

İlk olarak Ankara’nın başkent olmasından sonra batılılaşma adı altında Palas adında bir otel açılmıştır. Ankara Palas 1930’larda hizmet alanını genişletmekle birlikte belirli aralıklarla konserler düzenlemeye hatta pavyonunda her gece yabancı sanatçıların yer aldığı programlar sunmaya başlamıştır (Bayraktar, 2013:71). Bu gelişmelerin devamında ise dönemin içkili ve içkisiz lokantaların varlığı söz konusu olurken gazinoların açıldığı dönemle paralellik göstermektedir. Bu mekânların yanı sıra Birahaneler, Meyhaneler ve Barlar açılmaya başlandığı dönem, birbirlerine oldukça yakındır. Bu meyhanelerin yanı sıra açılan barlar da Ankara’da sosyal yaşamın ayrılmaz parçası olmuşlardır. Elhamra Bar’ı, 1926 yılında açılmış ve zamanla toplumsal ve kültürel değişimlere ayak uydurarak günümüzde Elhamra Eğlence Merkezi, haline gelmiştir. Açılan çoğu Gazinolar, Cumhuriyet ile birlikte yeni bir dönüşümün

habercisi olma niteliği taşıdığı söylenebilir. Cumhuriyet ideolojisini yaygınlaştırmak adına, toplumu dönüştürecek sosyal pratikler olarak oldukça önemsenen bu etkinliklerin tümünde Yeni Ankaralılar, yabancı diplomatlar, nadiren de olsa Eski Ankaralı zengin tüccarlar yer almaktadır (Bayraktar, 2013:71). Ankara'nın ileri gelenleri ve sadece erkeklerin gittikleri barlarda 1930'lara kadar kanto dinlenmiş, sonrasında yabancı sanatçıların dans ettikleri, şov yaptıkları batı tarzı eğlenceler yaygınlaşmıştır (Tanrıku, 1985:22-27).

Pavyon mekanları içerisinde yaratılan bu simülasyon içerisinde bireyler olmadığı biri gibi hissettiklerinden dolayı simülasyona katılımlarında devamlılık ve süreklilik sağlanmaktadır. Bunun olmasını sağlayan ise pavyon içerisinde çalışanların müşterilere karşı sergiledikleri tutum ve davranma şeklidir. Bir nevi kölesi gibi davranmakta bu da müşterilerin hoşuna gitmektedir. Böyle oluşan bir simülasyon sürecine herkes katılmak ister. Dolayısıyla bir defa giden birey devamında mutlaka gitmeye devam etmektedir. Pavyon simülasyonuna katılımın hız kazandığı bir dönemde bireyler artık temel ihtiyaç olarak görmekte ve onsuz yapamadığını söyleyerek bu açıklamalarını ise kültüre dayandırmaktadır.

G4: Şu anda bir kültürden ziyade bazılarında alışkanlık. Adam seviyor orayı tek eğlencesi o. Mesela bazı arkadaşlar var cafe'ye gidelim diyorsun adam gitmiyor. Özellikle pavyona gitmek istiyor. Orada da işte bir alışkanlık, bağımlılık olabilir. Şuanda bir kültürden de bahsedebiliriz ama bence kötü bir kültür. Nedeni ise gerçek Ankara muhabbetini kötü yönde gösteren bir kültür Pavyon. Çünkü niye dersin eskiden bu olaylar hep köy odalarında olan şeylermişti. Güzel muhabbetlermişti. Şimdi bunu parayla yaptığın bir yere döndü. Biraz da gösteriş âlemi olmuş yani. Kimi konfeti patlatıyor, kimi masaya viski söylüyor yanına yanardönerli tabaklar geliyor. Böyle şeyler bana göre yanlış para tuzağı yani. Yine o da kişiden kişiye değişiyor. Senin cebinde 10.000 TL vardır. Bir gece de o parayı bitirebilirsin orada ama yine bir gece de 200 TL masa hesabı ödeyip kalkmayı da bilirsin. O kişiden kişiye göre değişir. (30, Bekâr, Öğretmen, Ovacak)

Pavyon mekanının oluşumunda bir kültürün aktarımı söz konusuysen bu kültür ekonomi ile birleşerek tam olarak bir simülasyon düzeni yaratmış ve bu simülasyona katılımın bireyin ekonomik durumunun iyi olmasından geçtiği söylenebilir. Dolayısıyla parası olan bireyler pavyonda oluşturulmuş simülasyona katılırken, parası olmayan bireyler bu simülasyona katılamamaktadır. Pavyon içerisinde yaratılan simülasyonun katmanlarından söz edilebilir. Bu katmanların ekonomik temeller üzerine kurulduğu aşıkârdır. Pavyonda yaratılmış simülasyona herkes katılabilir. Fakat simülasyon içerisinde ne yediğinizden ne içtiğinizde, neler yaptığınıza göre katmanlara ayrılmaktadır. Bu katmanın en üstünde, alkol tüketmek, masaya kadın oturtmak, yanardönerli tabaklar içerisinde meze söylemek, sahnede oynamak, konfeti patlatmak ve garsonlara verilen bahşişlerden oluşmaktadır. En alt katmanda ise pavyon içerisine girip bir çay söylemek ve oturmak oluşturmaktadır. Bu katmanlar kişiden kişiye değiştiği gibi kişinin ekonomik durumuna bağlı olarak şekillenmektedir. Ekonomik durumlarında olumsuz etkiler yaratmasına rağmen bu simülasyona katılmaya devam etmekte ısrarcı olan bir kitle vardır.

G6: Pavyon insanı ekonomik zarara uğrattıyor. Merak işte internetten televizyondan görüyor gençler heves ediyor oraya. Ekonomik zarara uğradığını bile bile gidiyor. Borç para buluyor yine gidiyor. Alışkanlık oluyor belli bir zamandan sonra. Cazip geliyor insanlara. (55, Bekar, Çiftçi, Beypazarı)

G12: Kesinlikle. Fazlasıyla ekonomik zarara uğrattır. Pavyon çekiyor insanı. O ortam o ambiyans insanları çekiyor oraya. Parası olsa da olmasa da çok borç batağında, çok kredi borcunda olup da gidenleri biliyorum. Pavyona gidip evini, arabasını kapıranları biliyorum. Öyle bir ambiyans var çünkü orada. Loş ışık, oynayan kadınlar, o ortam. İctikten sonra sarhoşluğun etkisi, güzel kadınlar hepsi etkiler. (32, Bekâr, Memur, Şentepe)

G13: Ekonomik zarara uğrattığını düşünüyorum tabi ki. Oradaki bir kadına gönlünü kaptırmış olabilir. Kendisi oraya gittiği zaman toplumsal olarak kendisini biraz daha üst seviyede görüyor, saygınlık kazanıyor olabilir. Mesela insanın pavyonda oturma saati bile orada saygınlık kazanmasına neden oluyor. Oradaki bir sanatçıya, kadına ilgi duyuyor olabilir. Evindeki ilişki bozuklukları pavyona gitmesine neden oluyor olabilir. Pavyonda huzur bulduğunu zannediyor olabilir. (26, Bekâr, Belediye Çalışanı, Etimesgut)

Simülasyona katılımın süreklilik kazanmasında ekonominin etkisi olduğu düşünülse de aslında ekonomik durumu pavyonda yaşanan simülasyona katılmayı karşılayamayacak durumda olsa da kredi çekerek, borç bularak gitmeye devam ettiği gözükmektedir. Adım adım ilerleyen bu süreç, deneyimlerin aktarılmasıyla simülasyona katılımın yerini artık post modern dünyada internet ve televizyon ön plana çıktığı için artık bu platformlardan pavyon mekânında yaşanan simülasyonu görerek katılmalarına neden olmaktadır. Ayrıca pavyona gitmek için çok fazla sebebi içerisinde bulunduran bu simülasyon sürecinde, katılan birey orada çalışan bir kadına aşık olabilir, dostu olabilir ya da

sahneye çıkan bir sazıcı için gidiyor olabilir şeklinde uzatılabilir. Dikkat çekilmesi gereken bir nokta da pavyon mekânı içerisinde böylesi bir simülasyona katılan bireyin çevresi içerisinde de simülasyona katılanlar ağırlıkta olduğu için kendisine bir toplumsal anlamda saygı kazandırdığını düşünmesidir. Böylesi bir durumda halkaların iç içe geçtiği görülmektedir. Simülasyonun sonuçlarından bahsedecek olursak önemli noktada reel hayatlarında ciddi sorunlar yaratmakta ve ekonomik durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir. Sorunların yaşandığı iki boyuttan bahsedilebilir. Bunlar bireyin sosyal yaşantısında aksaklıklara ve devamında aile hayatlarındaki ilişkilerin zayıflamasına hatta kopmasına neden olmaktadır.

G12: Cebindeki bütün parayı pavyonda harcarsa başka sosyal yaşantısı kalmaz. Gitmezse ailesine, kendisine zaman ayırabilir. Sabah işte akşam pavyonda. Ailesiyle zaman geçireceğine pavyonda geçiriyor. O zaman ailesini yada orayı tercih edecek. (32, Bekâr, Memur, Şentepe)

G10: Etkiler. Alkol alıyorsun, gece takılıyorsun uyuyamıyorsun sabah yapacak bir şey bulamıyorsun o yüzden yani. Sabahki bütün sosyal hayatın bitiyor. Oralara çok müptela bir şekilde gittiğin zaman sabah kalabalığın içine girmek istiyorsun giremiyorsun yani. (65, Evli, Emekli Memur, Esertepe)

Pavyon mekânının açılış saatleri akşam 7-8 kapanış saatleri ise gece 4-5'dir. Dolayısıyla pavyonda geçirilen zaman bireyi sonraki gün içerisinde daha etkisiz, verimsiz kılmakla birlikte sosyal yaşantılarını ve iş yaşantılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Pavyon mekânına daha çok hafta sonu gitmeyi tercih edenler ise ailesi ile ilgili plan, program veya etkinlikte bulunamazken bu durum ailevi ilişkilerinde de yavaş yavaş bozulmalara sebep olmaktadır. Mekân içerisinde alınan alkolden dolayı bir sonraki günün verimsiz geçmesi hatta pavyon içerisinde yaratılan simülasyona artık bireyin kendisini adanması noktasında sosyal yaşantısı içerisinde insan içine çıkmakta zorlandığı görülmektedir. Çünkü hem toplumsal anlamda "ayyaş, pavyoncu" şeklinde etiketleniyor hem de simülasyon dünyasına alıştığından dolayı artık sosyal yaşantısı içerisindeki gerçeklikten koparak ayak uydurmakta zorlanıyor. Etiketleme/damgalama teorisinin⁴ etkisi oldukça önemlidir. Bu teoriye göre birey gündelik deneyimlerinden kaynaklı toplum tarafından oluşturulmuş kültür ve normların dışında kalmasından dolayı toplum dışına itilir. Bireyi var eden toplumsal ilişkileri zayıflamakla birlikte toplum tarafından soyutlanır. Pavyona gitmesinden dolayı damgalanmış bir birey ile pavyona gitmeyen başka bir bireyin toplum tarafından kabul görüşü farklılık göstermektedir. En temel örneklerden gidecek olursak, bir kız isteme merasiminde damgalanan bireyin evlenme olasılığı oldukça düşükken, pavyona gitmeyen yani damgalanmamış bireyin evlenme olasılığı oldukça fazladır. Bu nedenle ikisi arasında sosyal sınırlar net bir şekilde çizilmektedir. Damgalama teorisi, bireyin psikolojik anlamda çöküşüne neden olmakla birlikte sosyal ilişkilerinde ve çevresiyle olan etkileşiminde kopukluklara yol açmaktadır. Bireye en yakın olan ailesi ile ilişkisi zayıflayan birey artık kendisine daha çok dert edinmeye başlamış ve gerçeklikten tamamen kopmak isteyerek daha fazla pavyon içerisinde yaratılan simülasyona katılmaya çalıştığı görülmektedir.

Pavyon simülasyonunun yaratmış olduğu sonuçların hepsine olumsuz demek doğru olmaz. Çünkü öznel bir mekân ile ilgili ya da bir olay ile ilgili, görsel ve işitsel kodları, anlama ve yaşantılarına yön vermesi noktasında farklılıklar olmaktadır. Dolayısıyla pavyon simülasyonunun yaratmış olduğu sonuçlar bazı kişiler için olumlu yönde etki yarattığı söylenebilir.

G9: Pavyon özgüvenini kazandırır. Erkeklik duygularını orada yaşıyor erkek daha sonra sosyal yaşantıda yaşıyor. Ben önceden kadınlarla konuşamazken oraya gittikten sonra oradaki kadınlarla konuşa konuşa bu sefer özgüvenim yerine geldi. Bu benim sosyal yaşantımı etkilemez olur mu tabi ki etkiledi.(28, Bekâr, Tekniker, Batkent)

Pavyon simülasyonu içerisinde bireyin yaşamış olduğu tecrübeleri, sosyal yaşantısında kullanması bazı durumlarda olumlu sonuçlar yaratabilmektedir. Bunun en başında öncelikle bireyin özgüvenini kazanmasına ve sosyal yaşantısı içerisinde iletişim ve etkileşimi kolaylaştırdığı söylenebilir. Çünkü birey bu simülasyon içerisinde daha çok karşı cinse yönelmekte kadınlar ile konuşmakta ve devamında bu durum sosyal yaşantısında kendisine karşı cinse karşı iletişim kurmasının nasıl olduğu noktasında bir örnek teşkil etmektedir. Simülasyon içerisinde kazanılan olumlu veya olumsuz tecrübeleri, deneyimleri çok kolaylıkla sosyal yaşantısı içerisinde sergilemektedir. Onun için pavyon mekânı tam olarak bir simülasyondur. Sosyal yaşantısında ilişkileri nasıl olması noktasında kendisinin alıştırdığı,

⁴ Goffman'a göre damgalamada damgalanan birey bir grup veya topluluğun içerisinde bütünü bir parçasını temsil ederken zamanla lekelenmiş, değeri düşmüş bir konuma itilmektedir. Damgalanan bireye toplum tarafından kötü ve utanç verici sıfatlar atfedilmektedir. Bu durum normal bireyler ile damgalanan bireyler arasından sosyal sınırları çizmektedir (Goffman, 1963: 3-6).

antrenman yaptığı bir mekândır. Pavyon içerisinde yaratılan simülasyona katılan bireylerin habitusları benzerlik göstermektedir. Dolayısıyla sosyal yaşantılarını olumlu yönde etkileme noktasında genelleme yapılabilecek bazı durumlardan söz edilebilir. Simülasyon mekânına katılımın sağlanmasından ve sıklaşmasından dolayı ciddi ölçüde etkilenen aile içerisinde iletişimin, etkileşimin zayıflaması, olumsuz yönde etkilenmesi ise birey için daha fazla sorun teşkil etmekle birlikte simülasyona daha fazla katılımın sağlandığı görülmektedir.

G8: Etkilenir. Pavyona gittiğinde kesinlikle ailene yalan söylemen gerekiyor. Evliysen özellikle eşine. Babana, annene. Cebindeki parayı orada yersin evine gelirsın bakkala veresiye ekmek yazdırırsın. Ailevi ilişkiler de ise çok büyük bir ayırım var. Öteki karısının dırdırını dinleyene kadar pavyondaki kadının yanına kaçır orada hayatını sürer. Ailevi ilişkin iyise nadir gidersin. Ama kötüyse zaten pavyondan çıkmazsın. Evde karımın dırdırını dinleyene kadar pavyondaki kadınla oynaşırım daha iyi.(35, Bekâr, Şoför, Yenikent)

G2: Çok aşırı gidenlerin etkiler. Evini boşlayanlar olur. Eşinden ayrılanlar olur bu pavyon yüzünden. Oraya gidip ne bileyim evini geçindirmeye harcayacağı parayı oraya harcaıyıp evini geçindiremeyip borç batağına düşüp intihar eden bunların hepsi olan şeyler. Medyadan da olsun, şeyden de olsun hep gördüğümüz şeyler. Ailesini etkiliyor illaki. Yuvasını dağıtanlar oluyor. (33, Boşanmış, Muhasebeci, Keçiören)

G5: Ailevi ilişkileri kötü olan erkeklerin %70'i pavyona düşer. Çünkü mutluluğu dışarıda arıyor. Erkek evine geliyor karısının suratı bir karış, ilgi yok alaka yok bu erkek mutluluğu dışarıda arar. (55, Evli, Serbest Meslek, Ayvalı)

Ailevi ilişkilerin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olan pavyon simülasyonu başta bir yeni bir gerçeklik algısı olarak başlamakta ve artık devamında yaşanan olumsuz sonuçlardan dolayı artık tek gerçeklik mekânı haline gelmektedir. Ailevi ilişkilerinde sorun olan bireyler bir kaçış olarak pavyonu görmekte ve burada yaratmış olduğu gerçekliği yaşamaya daha çok çalışmakla birlikte gerçeklik algılarının yer değişmesinden dolayı sosyal yaşantısındaki, reel hayatındaki gerçekliği kabul etmeme durumu yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak pavyon mekânının yaratmış olduğu simülasyona katılımın artmasının ve daha sık olmasının önünü açmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin pavyona gitmesini ailesinden saklaması da bu açıklamanın kapsamı içerisinde. Ailevi ilişkilerinde yaşanan sorunlar eşinin soğuk davranması, annesinin veya babasının soğuk davranmasından ya da sorun yaşamasından dolayı erkek birey yaratmış olduğu yapay gerçekliği daha cazip görmekte ve oraya doğru yönelmektedir.

G3: Mesela çalıştığım iş yerinde bir abi var. Abi götürüyüm, getireyim seni falan diyorum arada. Tamam, sorun değil diyor. İki tane çocuğu var. Ama ben çok duramam, bir iki bir şey içerim diyor. Abi yenge diyorum. Yengene söylerim sorun yok diyor hani. O bana güvendiği için benim ne yapıp ne yapmayacağımı biliyor yani ben yengene söylesem bile gelirim yani sorun olmaz diyor. Öyle insanlar da var yani. Ha ben kız arkadaşına söylesem evlendiğimde eşime söylesem ben pavyona gidiyorum diye izin vermez yani. Ben evli olsam gidemem. Desen ki sana güvenmiyor mu? Güveniyor. Ama aynı şekilde sen onu gönderir misin dersen bende göndermem. Onunda o kararına saygı duymak lazım. (23, Bekâr, Uçak Teknisyeni, Yükseltepe)

Ailevi ilişkileri iyi olan bireylerin bu simülasyona tamamen katılmadığını söylemek doğru değildir. Çünkü ailevi ilişkileri zarar görmeyecek bir şekilde pavyon içerisinde yaratılan simülasyona katılım sağlanmaktadır. Bu nokta da birey ve ailesi arasındaki ilişkinin ya da karşılıklı anlaşmanın olduğu daha sıklıkla görülmektedir. Ailevi ilişkileri daha çok olumsuz yönde etkileyen bir pavyon simülasyon sürecinde bu simülasyona katılan erkek bireyler, sorunlarının kaynağına yönelmesi ayrı bir tartışma ve araştırma konusudur. Ailevi ilişkilerin sağlıklı, sorunlu olması bireyi pavyona gitmesi noktasında tam anlamıyla geçerli bir sebep olarak görünmemektedir. Birey sadece aile yaşantısından ibaret değildir. Yaşadığı diğer olumsuzlukları, sorunları unutmak, aşmak veya bu sorunlardan kaçmak için pavyon içerisinde yaratılan simülasyona yönelmektedir. Gerçekliğin yanılsamalarla çoğaldığı hatta kaybolduğu böyle bir dünya da gerçeklik kendisini yeniden üretmekte ve devamında süreklilik kazanmaktadır.

Şekil 2: Pavyon Mekânı İçerisinde Yaratılan Simülasyondan Bir Görüntü

Sonuç Yerine

Sonuç olarak pavyonun aslında bir simülasyon alanı olarak görüldüğünü söyleyebiliriz. Pavyona girildiği zaman oranın kendine ait kuralları olduğu gibi her şey farklıdır. Pavyona giden bir erkek birey oradaki tanınmışlığına göre, parasına göre veya daha önceki tecrübelerine göre bazı davranış kalıplarını sergileyebilir. Bu davranış kalıpları beğenilmek, el üstünde tutulmak, değer verilmekten geçtiği için öyle bir pavyon ortamında yani simülasyon ortamında erkek bireyin davranışlarında değişiklikler olmaktadır. Bununla birlikte simülasyon mekânı olarak pavyon, yapılan araştırma sonucu çıkan verilerden referansla erkeklerin bakış açılarının ikiye ayrıldığını söyleyebiliriz. Birincisi pavyonu tamamen bir gerçek hayat olarak nitelendirenler. Bu bireyler sık sık pavyona giden, ailesi ile ilişkileri bozulmuş, zarar görmüş bireylerin bu bakış açısına daha yakın olduğu söylenebilir. Pavyon mekânını, pavyon ortamını gerçek hayat olarak nitelendirip, tüm hayatı orası şeklinde gören erkeklerden oluşmaktadır. İkincisi ise pavyonu bir simülasyon mekânı olarak görüp, gerçek hayatında bir antrenman sahası olarak gören erkek bireyler olduğu söylenebilir. Örneğin bir Pilot'un eğitiminde kokpitte simülasyon ortamında eğitim verildiği bilinir. Aynı durumu gerçek hayat içerisinde ayrıştıran erkeklerin olduğu, yani pavyon mekânını, oradaki kadınlar ile erkekler ile kurmuş olduğu ilişkilerin kendisini dışarıda ki hayatına hazırladığını düşünmektedir. Bir erkek pavyonda kadınlarla konuşup, değer verildiği hissedip özgüvenini kazanarak normal hayatındaki tecrübelerde daha rahat ettiğine, yol gösterdiğine inanmaktadır. Sonuç olarak pavyon mekânının bir simülasyon mekânı diyebilmemiz için gerekli verilerin analizi yapılmıştır.

Bu analizlerin sonucunda pavyon içerisinde yaratılan simülasyon dünyasına katılımın sağlanabilmesi için öncelikli en temel şartın ekonomiden, yani paradan geçtiğinin altını çizmek gerekir. Aksi takdirde pavyon içerisinde yaratılan simülasyona katılımın olmayacağı sonucuna varılabilir. Çünkü çay içmek için de oraya gidebilirler fakat öyle bir simülasyon içerisinde olmalarının sebeplerinden bir tanesi ise alkoldür. Dolayısıyla ekonomik durumlarının hangi düzeyde olduğuyula birlikte simülasyonun katmanları içerisinde bireyler konumlanmaktadır. Bu katmanlar içerisinde şekillenen bireylerin yaşantıları farklılık göstermesinden dolayı simülasyon sürecinde yer aldıkları konum ne olursa olsun sürekli katılımın sağlandığı görülmüştür. Bu simülasyona katılımın sağlanmasından sonra sosyal yaşantılarında

sorunlar, problemler yaşanmakta ve bunun sonucunda birey gerçeklik algısı zarar görmektedir. Buna bağlı olarak kendisine yaratmış olduğu yapay bir gerçeklik olan pavyon mekânına daha çok gitmekte ve bir kaçış yolu olarak görmektedir. Çünkü içerisinde bulunduğu simülasyon eğlence ve kadın üzerine kurulu olduğu için erkekler kendilerini böylesi bir simülasyon içerisine gözleri kapalı bir şekilde atmaktadırlar. Ekonomik durumları her ne kadar önemli olsa da parası olmayan erkeklerin de kredi çekerek, borçlanarak ısrarla bu simülasyon sürecine katıldıkları görülmektedir. Durumun bu kadar karamsar olmasından dolayı pavyon mekânlarının insanlar üzerinde olumsuz etkileri oldukça fazladır. Fakat bazı katılımcıların görüşlerine göre pavyona gitmeden önceki hayatı ile pavyona gittikten sonraki hayatını kıyasladıkları ve pavyon içerisinde yaratılan simülasyonun hayatlarında olumlu etki yarattığı görülmektedir. Bu durumun gerçekleşmesini sağlayan ise kadınlar ile olan iletişim, etkileşim becerilerini geliştirmesinden geçmektedir. Simülasyon içerisinde kadınlar ile iletişim kurma noktada sorunlar yaşadığını ve iletişimin olmadığını söylerken bu simülasyon süreciyle birlikte iletişim kurma noktasında yaşadıkları sorunların aşıldığını ve rahat bir şekilde iletişim kurduklarını söylemektedir. Bu durum onlar açısından olumlu gözükse de kadınların sömürülmesi noktasında bir kapı aralamakta ve ayrı bir tartışma konusu açmaktadır.

Simülasyon sürecinde erkek bireyler sosyal yaşantılarında yaşanan aksaklıkları dile getirirken, kamusal alanlara çıkmakta zorlandıklarını ve kendilerini toplumun bir parçası olarak görmediklerinin sonucuna varılmıştır. Ayrıca pavyon mekânının çalışma saatleri dikkate alındığında erkeklerin sosyal hayatında ve iş hayatında olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Kendilerini alkolünde etkisi ile gün içinde etkisiz, verimsiz, yorgun, bitkin hisseden erkek bireyler içerisinde yaşadıkları gerçeklikte ayakta kalmakta zorlanmaktadır. Son olarak ise pavyon simülasyonunun olumsuz sonuçları arasında ailevi ilişkilerin etkilenmesinden söz edilebilir. Ailevi ilişkilerin zayıflaması, zarar görmesi, sorunlar yaşanması hatta boşanmaların olması, pavyon mekânı içerisinde yaratılan simülasyona katılan erkeklerin yaşadıkları sonuçlar arasında değerlendirilebilir. Bir gerçeklik algıları olan ev içi ilişkileri zamanla deforme olarak “bu bir süreç ve pavyon simülasyonu ile sağlanmakta” yerini yaratılmış olan farklı bir gerçeklik olan pavyon mekânı almaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek olmadığını beyan ederim. Eser yayımlandıktan sonra doğabilecek etik sorunların sorumluluğu kendime aittir.

Teşekkür:

Çalışmanın olgunlaştırılmasına katkılarından dolayı Doç. Dr. Armağan Öztürk’e teşekkür ederim.

KAYNAKÇA:

- Ank, M. (2016). “Aykırı Bir Düşünür Olarak J. Baudrillard ve Gösteriş Amaçlı Tüketim. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (47), 441-453.
- Baudrillard J. (1998) Simülakrlar ve Simülasyon, Oğuz Adanır (çev), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Baudrillard, J. (2001). The Vital İllusion, Julia Witwer (Ed). USA: Columbia University Press.
- Baudrillard, J., & Adanır, O. (2002). *Çaresiz Stratejiler*. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2005). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*. Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2011). Simülakrlar ve Simülasyon. Çev. Oğuz Adanır, Doğu Batı Yayınları, Ankara.
- Bayraktar, A. N. (2013). Başkent Ankara’da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar. Ankara Araştırmaları Dergisi 4(1), 67-80.
- Önder, D. (2011). Sosyomekansal Bir Tarih: Ankara Kentinde Eğlence-Dinlence Mekanlarının Değişen Biçimi ve Anlamı. Kent Bölgeler, Metropolen Alanlar ve Büyükşehirler: Değişen Dinamikler ve Sorunlar/3. Kentsel Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu Bildiri Kitabı, 279-295.
- Dağ, A. (2017). Jean Baudrillard’da Simülatif Düzene Bir Başkaldırı Eylemi Olarak Terörizm.
- Goffman, E. (1963), Stigma: Notes On The Management of Spoiled Identity, ABD: Prentice-Hall, Inc
- Karakuş, H. (2016). *Delik Boru: Türkiye’deki Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Analiz*.
- Kocabıyık, O. O. (2016). Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6(1), 55-66.
- Neuman, W. L. (2012). Toplumsal Araştırma Yöntemleri (Cilt I). S. Özge, Çev.). Ankara: Yayıncı.
- Tanrıkulu, D. (1985). Ankara’da eğlence yaşamı 1928-38. Mimarlık, 2-3.
- Teber, B., Şaşmaz, M. & Taygan, A (2017). “Pavyonları Bir de Bizden Dinleyin”. <https://medium.com/comd434/pavyonlar%C4%B1-bir-de-bizden-dinleyin-44934ad5d7cb>. Erişim Tarihi: 06.06.2019
- Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 8. Basım.

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	 KENT AKADEMİSİ
Title of Article	User Satisfaction in Giresun City Parks		
Corresponding Author	Doç. Dr. Ömer ATABEYOĞLU Ordu Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, atabey6@hotmail.com		
Submission Date Admission Date	04/03/2020 / 13/07/2020		
Author / Authors	Afşin AYHAN Ömer ATABEYOĞLU	ORCID: 0000-0002-1108-6861 ORCID: 0000-0001-7230-8598	
How to Cite	AYHAN, A. ve ATABEYOĞLU, Ö. (2020). Giresun Kenti Parklarında Kullanıcı Memnuniyeti , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 305-314		How to Cite

Giresun Kenti Parklarında Kullanıcı Memnuniyeti

Öğr. Gör. Afşin AYHAN¹
Doç. Dr. Ömer ATABEYOĞLU²

ABSTRACT:

The green areas in and around the city can create healthy living spaces, which depend on the best design and planning of these areas. Green spaces that enable active or passive recreational activities, such as parks, are habituated spots that have a direct share in people's individual development. In this respect, parks should be designed not only with a design based on site selection but also intended for user groups they address, and their users should be defined, and meet the need, demand, expectations. In this way, parks will be able to meet the needs of user groups they address, and in consequence of carrying out function in a healthy way. For this purpose, the survey study was conducted with 400 participants (60.8% male; 39.3% female) in 35 parks located in the city of Giresun. In this study, it was determined that the park users were students who at the age of 30 below, education of level high school and university and income level 1000 TL and below. Based on the results of the survey, the common characteristics, needs, satisfaction levels, park usage characteristics of the urban people (park user) were determined by statistical analysis techniques (frequency distributions, multiple response analysis, pearson's chi-square test). According to findings which compare with similar study results, it was determined that users want natural environments away from safety concerns at park areas which are visited by friends or family for 1-2 hours during summer months, midday, weekends, in short, they want better parks. Parks are described as easily accessible by users, but they are evaluated "intermediate" in terms of satisfaction. As a result, it has been developed proposals that can help local authorities and designers for the future and the improvement of existing parks.

Keywords: Open-Green Spaces, Giresun, Park, User Satisfaction

¹ Kastamonu University, Ihsangazi Vocational School, Map and Cadastre Program, afsin.ayhan@gmail.com

² Ordu University, Faculty of Agriculture, Department of Landscape Architecture, atabey6@hotmail.com

ÖZ:

Kent içi ve çevresinde yer alan yeşil alanların sağlıklı yaşam alanları oluşturabilmesi bu alanların en iyi şekilde tasarlanması ve planlanmasına bağlıdır. Park gibi aktif veya pasif rekreasyonel faaliyetlerini mümkün kılan yeşil alanlar ise insanların bireysel gelişimleri üzerinde doğrudan bir paya sahip olan, sıkça vakit geçirilen noktalardır. Bu açıdan parklar sadece mekan seçimine dayalı tasarım ile değil hitap ettiği kullanıcı grubuna yönelik olarak tasarlanmalı, kullanıcıları tanımlanmalı, ihtiyaç, talep ve beklentileri karşılamalıdır. Böylece parklar hitap ettiği kesimin ihtiyaçlarını karşılayabilecek dolayısıyla da işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirecektir. Bu amaç doğrultusunda yürütülen anket çalışması Giresun kentinde yer alan 35 adet parkta 400 katılımcı (%60.8 erkek; %39.3 kadın) ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada park kullanıcılarının, 30 yaş ve altında, lise ve üniversite düzeyinde eğitimi olan, 1000 tl altı gelir grubundan öğrenciler oldukları tespit edilmiştir. Anket çalışması sonuçlarından hareketle kent insanının (park kullanıcısının) ortak karakteristik özellikleri, ihtiyaçları, memnuniyet düzeyleri, parkları kullanım özellikleri istatistiksel analiz teknikleri (frekans dağılımları, çoklu yanıt analizi, ki-kare testi) ile tespit edilmiştir. Benzer çalışma sonuçları ile de karşılaştırılan bulgulara göre çoğunlukla yaz aylarında, hafta sonları olmak üzere, öğle vakitlerinde 1-2 saatliğine arkadaşlar veya aileler tarafından ziyaret edilen park alanlarında kullanıcıların güvenlik endişesinden uzak, doğal ortamları arzuladıkları kısacası daha güzel park beklentisi içerisinde oldukları saptanmıştır. Parklar kullanıcılar tarafından kolay ulaşılabilir olarak nitelendirilmektedir ancak parklardan duyulan memnuniyet açısından bakıldığında “orta” düzeyinde değerlendirilmektedir. Sonuç olarak gerek mevcut parkların iyileştirilmesi noktasında gerekse geleceğe yönelik olarak yerel yönetim veya tasarımcılara yardımcı olabilecek öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık ve Yeşil Alanlar, Giresun, Park, Kullanıcı Memnuniyeti

1. GİRİŞ:

Kentler doğal yaşam alanları üzerine inşa edilen, insanların birlikte yaşamlarını sürdürdükleri, insan-doğa etkileşimi sonucunda toplumların sosyal-kültürel veya ekonomik gelişmişlik düzeylerine göre farklı şekillerde biçimlendirilen fiziksel mekanlardır. Sanayi devrimi ile ayrı bir boyut ve hız kazanan kentlerde yaşam kalitesinin artırılması stratejik bir önem taşımaktadır.

Parklar yaşam kalitesinin artırılması ve insan-kent ilişkisinin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi noktasında önemli birer araçtır. Günümüz modern insanı fiziksel ve ruhsal sağlığını iyileştirebilmek, korumak adına açık hava rekreasyon faaliyetlerine ihtiyaç duymaktadır. Bu tür mekânların en önemlisi ise pek çok rekreasyonel olanağı ve tesisi birlikte bulduran kent parklarıdır (Polat, 2001). Kent parkları insanların günlük yaşamın dışına çıkarak doğa ile iç içe olabilecekleri, fiziksel veya ruhsal açıdan doyuma ulaşabilecekleri ortamları bizlere sunmaktadır. Açık havada gerçekleştirilen rekreasyon deneyimlerine yönelik yürütülen ziyaretçi memnuniyet çalışmaları 1960'lı yıllardan itibaren ilgili literatürde önemli bir yer tutmaktadır (Baker ve Crompton, 2000). Kamusal birer mekan olarak parkların başarısı daha fazla kişi tarafından kullanılmaları ile ilişkilendirilmektedir. Gürer ve Uğurlar (2017) çalışmalarında park alanlarında kullanıcı memnuniyetinin alan büyüklüğü ve aktivite sayısından çok, alanın yeşil dokusunun niteliği ve sunulan hizmetlerin kalitesi ile alanın bakımlı ve temiz olması ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışma sonucuna göre ise parkların tercih edilme nedenleri doğada vakit geçirmek, dinlenmek, arkadaşlarla buluşmak gibi rahatlatıcı faktörlere bağlıdır (Önal ve Sağır, 2018). Çetinkaya, Erman, Uzun, (2015), ise çalışmalarında kullanıcıların demografik özellikleri ile park kullanım özelliklerinin memnuniyet ve memnuniyetsizlik faktörlerini etkilediğini tespit etmiştir.

Sürdürülebilir, işlevsel veya başarılı bir park oluşturabilme yolunda kullanıcı memnuniyeti çalışmaları önemli birer veri kaynağıdır. Araştırmanın yöntemi olan kullanıcı anketi çalışmalarında istatistiksel analiz yöntemlerine başvurulmaktadır. Hedef kitlenin tamamı ile çalışmak mümkün olmadığından belirlenen bir örneklem grubu üzerinden belirli bir güvenilirlikle evren hakkında genelleme yapılmaktadır. Örneklem ile çalışılmasının temel amacı sadece tanımlayıcı istatistikler (frekans vb.) ile örneklemin tanıtılması değildir. Aynı zamanda anlamlılık sınamaları (Ki-kare vb.) ile evren hakkında bilgi edinilmesini sağlamaktır.

Bu çalışmada da 400 kişilik bir örneklem üzerinde çalışılarak park kullanıcısının profili/çeşitliliği, parklara ulaşım şekilleri, park kullanım özellikleri, kullanıcılarının beklenti ve tercihlerinin, memnuniyet düzeyleri ve görüşleri ile parkların eksik yönlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Böylece bir problem çözme etkinliği olan peyzaj tasarımıyla oluşturulan parklarda bilinmeyenlerin sayısı azalacak ve tasarımcıların bilgi ve becerileri ziyaretçilerden

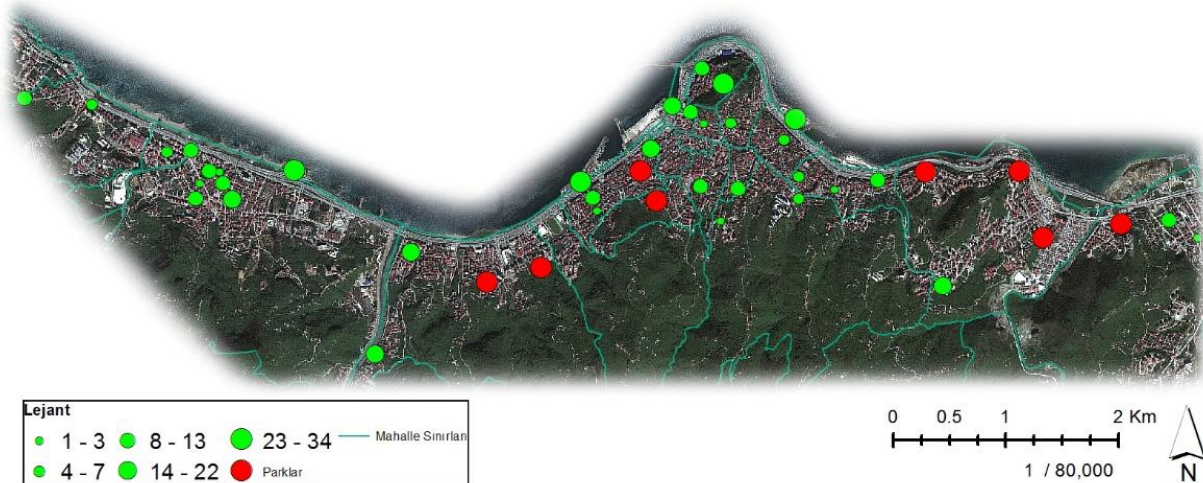
elde edilen bilgiler doğrultusunda tamamlanacak ve de gelecekte yapılması muhtemel park tasarımlarında yerel yönetimlere destek sağlanmış olacaktır.

2. MATERYAL VE METOD:

Giresun İli, Karadeniz Bölgesi'nin Doğu Karadeniz bölümünde yer almaktadır. Şehir, Aksu ve Batlama Vadileri arasında denize doğru uzanan bir yarımada üzerine kurulmuştur. 2016 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNS) sonuçlarına göre ilin Merkez ilçe nüfusu 135.144'tür. Bu nüfusun 107.953 kişisi şehirde, 27.191 kişisi belde ve köylerde yaşamaktadır. İlin nüfus yoğunluğu ise km² başına 64 kişidir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2016).

Kentin merkezinde park kullanıcısının karakteristik özellikleri, ihtiyaç, talep ve beklentileri ile memnuniyet düzeylerinin tespiti için yürütülen 28 soruluk anket çalışması 2018 yılı Mart-Haziran tarihleri arasında 400 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Anket sorularının hazırlanmasında ilgili literatür kaynaklarından faydalanılmıştır (Baştürk, 2000; Uzun, 2005; Yorulmaz, 2006; Sarıkaya, 2007). Çalışmada evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde Baş'ın (2013) yönteminden faydalanılmıştır. Söz konusu yöntemde göre %95 güvenirlilik düzeyinde %5 örnekleme hatası için örneklem büyüklüğü 384 olarak belirlenmiştir. Hesaplamaların daha kolay anlaşılır ve anlamlı olabilmesi için 400 katılımcıya anket uygulanmıştır. Bu yüzden çalışmadaki örneklemin evreni temsil ettiği söylenebilir. Anketler 35 adet parkta rastgele örneklem yöntemi ile deneklere birebir uygulanmıştır.

Anket formlarından elde edilen veriler SPSS 22.0 yazılımı ile bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Çalışmanın istatistiksel analiz yöntemleri 3 ana grupta toplanabilmektedir. İlk bölümde tanımlayıcı istatistik (descriptive analysis) değerleri (frekans (n), yüzde (%)) yer almaktadır. İkinci bölümde birden fazla seçeneğin işaretlenebildiği sorularda uygulanan ve bir seçeneğin diğer seçeneklere oranla önem derecesini ortaya koyabilen çoklu yanıt analizi (multiple response) yer almaktadır. Son bölümde yer alan ki-kare (pearson's chi-squared) testi ile kategorik (isimsel) değişkenler arasında çapraz değerlendirmeler yapılmış farklı anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bulunan değerler ortaya koyulmuştur. Çalışmada cevaplanma oranının düşük olduğu seçeneklere yer verilmemiştir. Günün farklı saatlerinde uygulanan anket sayılarının parklara göre dağılımları ile Şekil 1'de görülmektedir.

Şekil 1. Anket sayıları ve parklar

3. BULGULAR

Kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşan anketin ilk bölümünde yer alan ilk 8 soru park kullanıcısını tanımaya yönelik olarak hazırlanan demografik sorulardır. İkinci bölümde yer alan 10 soru kullanıcıların parkları kullanım özellikleri, parklara ulaşılabilirlik durumlarına ilişkin soruları içermektedir. Üçüncü bölümde yer alan 10 soru ise kullanıcıların beklentileri ve memnuniyet düzeyleri hakkında bilgi edinilmesini sağlayan sorulardan oluşmaktadır. Örneklem kullanıcı grubundan elde edilen veriler aşağıdaki gibidir.

3.1. Kullanıcıların Bireysel Özellikleri:

Ankete katılanların %60.8'i erkek, %39.3'ü kadındır. Katılımcıların çoğunluğu 0-18 yaş (%39) ve 19-30 yaş (%33.8) aralığındadır. Eğitimleri incelendiğinde katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir (%34.8 lise, %33.1 üniversite). Evli ve çocuk sahibi bireyler katılımcıların yaklaşık 3'te 1'lik bölümünü oluşturmaktadır (Tablo 1.)

Tablo 1. Katılımcıların bireysel özellikleri

	(n)	(%)
Cinsiyet		
Kadın	157	39.3
Erkek	243	60.8
Yaş		
0-18	156	39
19-30	135	33.8
31-45	70	17.5
46-64	39	9.8
65 ve üzeri	-	-
Medeni Durum-Çocuklu Bireyler		
Evli-Evet	134-131	33.5-32.8
Bekar-Hayır	266-269	66.5-67.3
Eğitim		
İlkokul	42	10.5
Ortaokul	72	18
Lise	139	34.8
2 Yıllık Üniversite	43	10.8
4 Yıllık Üniversite	89	22.3

Ankete katılanların %56'sını öğrenci bireyler oluştururken, %15.8 oran ile diğer grubu, ardından %12.8 ile ev hanımlarından oluşmaktadır. Gelir durumları açısından değerlendirme yapıldığında kullanıcıların çoğunlukla 2500 tl ve altı gelire sahip bireylerden oluştuğu görülmektedir (%55.3'ü 1000 tl ve altı, %29.8'si 1000 – 2500 tl arası). Katılımcılar %19.5 oranında Teyyaredüzü Mahallesinde yaşadıklarını ardından %14 ile diğer il, ilçe veya köylerden geldiklerini belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Yaşanılan yer, meslek ve gelir durumları

	(n)	(%)
Yaşanılan yer		
Teyyaredüzü	78	19.5
Çıtlakkale	37	9.3
Hacısiyam	40	10
Gedikkaya	25	6.3
Gemilerçekeği	22	5.5
Aksu	19	4.8
Kavaklar	20	5
Gaziler	14	3.5
Dışarıdan	56	14
Meslek		
Ev hanımı	51	12.8
Emekli	13	3.3
Öğrenci	224	56
Kamu çalışanı	32	8
Çalışmıyor	17	4.3
Diğer	63	15.8
Gelir düzeyi		
1000 tl ve altı	221	55.3
1000 tl – 2500 tl	119	29.8
2500 tl – 45000 tl	49	12.3
4500 tl – 6000 tl	10	2.5

3.2. Parklara Ulaşım Durumları:

Parklar arkadaş, eş veya çocukları ile birlikte gelenler tarafından daha fazla ziyaret edilmektedir (sırasıyla %62.7, %24.8). Ulaşılabilirlik açısından oldukça olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Kullanıcıların %81.8'i parkların kolay erişilebilir olduğunu düşünmektedir. Bunu destekler şekilde %76'sı evlerine yürüyüş mesafesinde bir park olduğunu belirtmiştir. Ayrıca %81.8 oranında özel araç sahibi olan kullanıcıların %74.3'ü yaya olarak, ardından %12.8 ile özel araçları ile park ziyaretlerini gerçekleştirmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Parklara ulaşım durumları

	(n)	(%)
Parklara kimler ile gelindiği		
Arkadaşlarım ile	251	62.7
Eşim ve/veya çocuklarım ile	99	24.8
Yalnız gelirim	24	6
Anne ve/veya babam ile	13	3.3
Akrabalarım ile	13	3.3
Ulaşım şekli		
Yaya olarak	297	74.3
Özel araçlar ile	51	12.8
Bisiklet ile	22	5.5
Toplu taşıma araçları ile	30	7.5
Parkların kolay erişilebilir olduğunu düşünüyor musunuz?-Özel araç sahibi olma durumları		
Evet-Evet	327-263	81.8-65.8
Hayır-Hayır	73-137	18.3-34.3
Evinize yürüyüş mesafesinde park var mı?		
Evet	324	76
Hayır	76	19

3.3. Park Kullanım Özellikleri:

Çalışmada kullanıcıların parkları çoğunlukla yaz veya ilkbahar aylarında (sırasıyla %72.5, %25.3) ziyaret ettikleri, parklarda 1-2 saat (%49.5) zaman geçirdikleri, parkları her gün veya hafta 1 veya üzeri (sırasıyla %32, %41.8) sıklığında, haftasonları (%61.8) ziyaret ettikleri tespit edilmiştir. Parklar gün içerisinde en fazla öğle, öğleden sonra ve akşam vakitlerinde ziyaret edilmektedir (sırasıyla %20.7, %43.3, %22.5) (Tablo 4).

Tablo 4. Park kullanım özellikleri

	(n)	(%)
Parklar hangi mevsimde kullanılmaktadır.		
Sonbahar	6	1.5
Kış	3	0.8
İlkbahar	101	25.3
Yaz	290	72.5
Park kullanım sıklığı		
Her gün	128	32
Haftada 1 veya üzeri	167	41.8
15 günde 1 veya üzeri	53	13.3
Ayda 1 veya üzeri	36	9
3 ayda 1 veya üzeri	11	2.8
6 ayda 1 veya üzeri	2	0.5
Yılda 1 veya üzeri	3	0.8
Haftanın hangi diliminde parklar kullanılmaktadır.		
Hafta içi	153	38.3
Hafta sonu	247	61.8
Günün hangi diliminde parklar daha fazla kullanılmaktadır.* (En fazla 3 seçenek işaretlenebilir.)		
Sabah	42	6.3
Öğle	138	20.7
Öğleden sonra	289	43.3
Akşam	150	22.5
Gece	49	7.3
Parkların kullanım süreleri		
0 - 20 dk	15	3.8
20 - 40 dk	21	5.3
40 - 60 dk	23	5.8
1 - 2 saat	198	49.5
2 saat ve üzeri	143	35.8

* Çoklu yanıt analizi (n>400)

3.4. Kullanıcıların Tercihleri ve Güvenlik Kaygıları:

Örneklem grubunun önemli bir bölümü evlerine yakın olan veya şehir merkezinde yer alan parkları tercih etmişlerdir (sırasıyla %57.4, %25). En çok tercih edilen spor olanağı açısından bir inceleme yapıldığında yürüyüş, bisiklet yolları, futbol ve basketbol sahaları ile koşu parkurları ilk sıralarda yer almaktadır (%22.8, %17.9, %16.3, %11.3, %11). Bir parkta en çok bulunması beklenen olanakların sırasıyla %20.4 ile geniş çim yüzeyler, %19.8 ile spor olanakları, %16.3 ile üstü açık ve/veya kapalı oturma olanakları, %14.6 ile doğa özleminin giderilebileceği ortamlar olduğu tespit edilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Tercih edilen parklar ve olanakları

	(n)	(%)
En çok tercih edilen park?*		
Evime yakın	303	57.4
İşime yakın	27	5.1
Şehir merkezindeki	132	25
Şehirden uzak	37	7
Çocuklarının okuluna yakın	29	5.5
En çok tercih edilen spor olanakları?*		
Yürüyüş yolları	239	22.9
Bisiklet yolları	187	17.9
Futbol sahaları	170	16.3
Basketbol sahaları	118	11.3
Koşu parkurları	115	11
Voleybol sahaları	63	6
Yüzme havuzları	58	5.6
Kaykay pistleri	42	4
Tenis kortları	34	3.3
Diğer ..... (lütfen yazınız.)	18	1.7
En çok tercih edilen olanaklar?*		
Geniş çim yüzeyler	224	20.4
Doğa özlemimi giderebileceğim ortamları	160	14.6
Spor olanakları	217	19.8
Üstü açık ve/veya kapalı oturma olanakları	179	16.3
Otopark imkanı	53	4.8
Kafe, restoran, büfe gibi işletmeler	103	9.4
Su yüzeyleri	45	4.1
Sihhi tesisler (wc, lavabo vb.)	117	10.7

* Çoklu yanıt analizi (n>400)

Çocuk sahibi olan %33'lük katılımcı grubu içerisinde %20'lik kesim parklarda çocuklarının güvenliği açısından endişe duymaktadır. Kullanıcıların ise 3'te 1'lik bölümü akşam saatlerinde park ziyaretlerinde güvenlik kaygısı taşımaktadır (%34). Büyük parklarda güvenlik görevlisinin gerekliliği konusunda %91 oranında kullanıcılar hem fikir olmuşlardır. Küçük parklar içinse bu oran hemen hemen yarı yarıya (%54.5 evet, %45.5 hayır), anketin uygulandığı parklar için %68.3 oranında evet olarak değişmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Parklardan duyulan güvenlik kaygıları

	(n)	(%)
Çocuklarınız açısından güvenlik kaygısı taşıyor musunuz?		
Evet	82	20.5
Hayır	50	12.5
Çocuk sahibi değilim	268	67
Gündüz saatleri dışında güvenlik kaygısı taşımadan parkları ziyaret edebilmekteyim.		
Evet	264	66
Hayır	136	34
Sizce bulunduğunuz parkta veya büyük, küçük parklarda güvenlik görevlisi bulunmalı mıdır?		
Evet (bulunulan-büyük-küçük)	273-364-218	68.3-91-54.5
Hayır (bulunulan-büyük-küçük)	127-36-182	31.8-9-45.5

3.5. Kullanıcıların Memnuniyet Durumları ve Görüşleri:

Kullanıcılardan parkları otopark imkanları, temizlik/bakım, güvenlik, gürültü ve aktivite çeşitliliği açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Cevapların tümü incelendiğinde önemli bir bölümün (yaklaşık 3'te 1'i) orta düzeyinde yoğunlaştığı görülmektedir. Çok iyi olarak nitelendirilen kriterler arasında en yüksek oranın %10.8 olduğu tespit

edilmiştir. Ankete katılanların oldukça önemli bir bölümü buldukları parklar ile kentin parklarına 5 puan ve üzerinde puan vermiştir (sırasıyla %80.4, %80.9) (Tablo 7).

Tablo 7. Kullanıcıların memnuniyet durumları

	(n) – (%)									
	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi					
<i>Giresun kenti parklarını aşağıda belirtilen kriterler açısından değerlendiriniz.</i>										
Otopark	105-26.3	76-19	125- 31.3	68-17	26-6.5					
Temizlik/bakım	49-12.3	83-20.8	138- 34.5	99-24.8	31-7.8					
Güvenlik	78-19.5	95-23.8	132- 33	63-15.8	32-8					
Gürültü	60-15	57-14.2	155- 38.8	95-23.8	33-8.3					
Aktivite çeşitliliği	61-15.3	70-17.5	135- 33.8	91-22.8	43-10.8					
		(n) / (%)								
<i>Puanlar (p)</i>	1p	2p	3p	4p	5p	6p	7p	8p	9p	10p
<i>Bulduğunuz parkı memnuniyetiniz açısından değerlendiriniz.</i>	32/8	14/3	17/4	16/4	76/19	36/9	59/14.8	59/14.8	15/3.8	76/19
<i>Kentin parklarını memnuniyetiniz açısından değerlendiriniz.</i>	22/5.5	8/2	20/5	27/6.8	94/23.5	45/11.3	53/13.3	50/12.5	17/4.3	64/16

Kullanıcı görüşlerinin tespiti için hazırlanan açık uçlu soruya verilen cevaplar öncelikle 6 farklı grupta toplanmıştır. Cevapların dağılımı incelendiğinde %52.2'lik bölümü daha güzel park isteyenler oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla güvenlik/ ışıklandırma (%30.5), temizlik ve bakım (%13.3) konularına değinenler takip etmektedir. İşletme sorunları, otopark ücretleri, anket çalışmalarından veya parklardan duyulan memnuniyet vb. görüşleri içeren diğer grubunun oranı %11.3 olarak tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Kullanıcı görüşleri

	(n)	(%)
<i>Son olarak söylemek istediğiniz bir husus var mı?</i>		
Daha güzel park isteyenler	106	52.2
Temizlik/bakım	27	13.3
Güvenlik/ışıklandırma	62	30.5
Diğer kullanıcıların şikayet/uyarı	14	6.8
Engelli bireylere yönelik tasarım	9	4.4
Diğer	23	11.3

3.6. İstatistiksel Açıdan Anlamlılık Sınaması:

Sınıflandırılmış ya da kategorik olarak elde edilmiş verilerin istatistiksel analizlerinin yapılması amacıyla değişik istatistik testleri geliştirilmiştir. Bu testlerden en çok bilinenlerinden birisi de Ki-Kare testi ya da Ki-Kare analizidir (Chi-Square Test) (Mendes, 2014). Bu analiz ile örneklemden elde edilen veriler üzerinden çapraz değerlendirmeler ile hedef kitle hakkında genellemeler yapılmış olup istatistiksel açıdan anlamlı bulunan durumlara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre tüm bağımlı değişkenler için önemlilik düzeyinin $p=0.01$ olduğu görülmektedir (Tablo 9). Kentin parklarına erkekler kadınlara oranla daha fazla yalnız gelebilmekte, gündüz saatleri dışında ise daha az güvenlik kaygısı taşımaktadır. Bu durumu destekler şekilde kadın kullanıcılar parkların güvenlik kriterini erkeklere oranla daha zayıf olarak değerlendirmiştir. Parklar yaş grupları açısından hafta içinde en fazla 46-64, mesleki açıdan ise emekli ve çalışmayan bireyler tarafından ziyaret edilmektedir. Hafta sonu park ziyaretleri önemli bir oranda 19-45 yaş grubuna ait, kamu çalışanı, öğrenci veya ev hanımlarından oluşan bir kullanıcı grubu tarafından ziyaret edilmektedir. Bekar kullanıcılar %85.3 oranında parklara “arkadaşlarım ile”, evliler ise %72.4 oranında “eşim ve/veya çocuklarım ile” parklara gelmektedir. Evli kullanıcıların %60.4'ünün ise park ziyaretlerinde çocuklarının güvenliği açısından tedirgin oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 9. Ki-Kare (Chi-Square Test) analiz sonuçları

Değişkenler	Ki-Kare Değeri	Serbestlik Derecesi	P Değeri*
Cinsiyet ile Parklara kimler ile gelindiği	41.067	4	0.000
Cinsiyet ile Gündüz saatleri dışında parklarda güvenlik kaygısı	8.667	1	0.003
Cinsiyet ile Parklarda güvenlik kriteri değerlendirilmesi	15.640	4	0.004

Yaş ile Parkların haftanın hangi diliminde ziyaret edildiği	26.666	3	0.000
Meslek ile Parkların haftanın hangi diliminde ziyaret edildiği	16.639	5	0.005
Medeni durum ile Parklara kimler ile gelindiği	254.927	4	0.000
Medeni durum ile Çocuklar açısından duyulan güvenlik kaygısı	348.446	2	0.000

* P<0.05 veya P<0.01 ise (H₀ red yani değişkenler bağımsızdır hipotezi reddedilir.)

4. SONUÇ:

Kent parklarında kullanıcıların profil/çeşitliliği, park kullanım özellikleri, ulaşılabilirlik durumları, tercih ve beklentileri ile memnuniyet düzeylerinin tespiti için gerçekleştirilen bu çalışma Giresun il merkezinde 35 farklı parkta 400 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler çeşitli istatistiksel teknikler ile analiz edilerek halkın park kullanımını değerlendirilmiştir.

Araştırmaya katılan park kullanıcılarının önemli bir çoğunluğunu (%60.8) erkek bireyler oluşturmaktadır. Kentin parklarının çoğunlukla 0-18 (%39) ve 19-30 (%33.8) yaş aralığında, 1000 tl ve altı gelire (%55.3), lise veya üniversite eğitim düzeyine sahip, 7 farklı parkta 92 kullanıcı anketinin gerçekleştirildiği Teyyaredüzü Mahallesi'nde (%19.5) ve diğer il, ilçe veya köylerde (%14) ikamet eden kullanıcılar tarafından ziyaret edildiği tespit edilmiştir. Bu bireylerin park kullanım özellikleri incelendiğinde bu bireylerin parklara haftada en az 1 kez (%41.8) çoğunlukla hafta sonlarında (%61.8) arkadaşları ile (%62.7) gelerek, parklardan 1-2 saat (%49.5) yararlandıkları görülmektedir. Sonbahar (%1.5) ve kış (%0.8) mevsiminde parklar neredeyse kullanılmamaktadır. Bu parkların yaz dışında kullanım imkanlarına sahip olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla kışa dönük kullanım ve fonksiyon alanları artırılmalıdır. Çok yanıtli soru analizi ile kullanıcıların günün hangi diliminde daha çok park ziyaretleri gerçekleştirdiği sorgulanmış ve de toplam 668 yanıt alınmıştır. Kullanıcılar en fazla öğle (%20.7), öğleden sonra (%43.3), akşam (%22.5) vakitlerinde parkları ziyaret etmektedir. Bu sebepten ötürü parklarda öğle güneşine uygun fonksiyon tasarımlarına önem verilmeli, parkların geç vakitlerde kullanılabilmesi için aydınlatma, güvenlik vb. önlemler alınmalıdır. Park kullanıcılarına yönelik değerlendirilmelerin yapıldığı farklı çalışmalarda benzer demografik sonuçların elde edildiği veya park gibi yeşil alan kullanımlarında demografik özelliklerin önemli bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmektedir (Gül ve Küçük, 2001; Kart, 2005; Onsekiz ve Emür, 2008; Önder ve Polat, 2012; Güler ve Uğurlar, 2017). Bu durum park kullanıcılarının ortak karakteristik özelliklere sahip olduğunu ve de yapılacak park tasarımlarında bu özelliklerin dikkate alınmasının gerekliliğini göstermektedir.

Çetinkaya, Erman, Uzun, (2015), çalışmasında park kullanıcılarının memnuniyetinin etkileyen en önemli faktörün ulaşılabilirlik faktörü olduğunu tespit etmiştir. Bu bulgusunu ise Aksoy ve Akpınar'ın (2011) park alanının tercih edilmesini etkileyen en önemli faktörün park alanlarının yakınlığı olduğu bulgusu ile de desteklemiştir. Bu çalışmada ulaşılabilirlik ile ilgili olarak oldukça olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Kullanıcıların önemli bir bölümü evlerine yürüyüş mesafesinde bir park olduğunu (%76) dolayısıyla da çoğunluk olarak özel araç imkanına sahip (%65.8) kullanıcılar parklara yaya olarak (%74.3) geldiklerini belirtmişlerdir. Bunu destekler şekilde kullanıcılar parklara ulaşımın kolay (%81.8) olduğunu düşünmektedir. Ayrıca kullanıcı tercihlerine yönelik olarak hazırlanan çok yanıtli soru analizi ile elde edilen 528 yanıt içerisinde kullanıcılar en fazla evlerine yakın (%57.4) olan parkları tercih ettiklerini belirtmiştir. Yeşil alanlara erişimin giderek zorlaştığı günümüz kentlerinde gerek insanların parklardan edindikleri memnuniyet düzeylerinin korunmasında gerekse kent planlaması açısından oldukça önemli olan bu durumun korunması gerekmektedir.

Önal ve Sağır (2018) çalışmalarında parkların aktif rekreasyondan ziyade pasif rekreasyonel faaliyetler için tercih edildiğini vurgulamış bu bulgusunu Oğuz'un (2000) çalışması ile desteklemiştir. Bu araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çok yanıtli soru analizi ile kent halkının bir parkta en çok bulunmasını istediği olanakların neler olduğu sorgulanmıştır. Elde edilen 1098 yanıt içerisinde geniş çim yüzeyler (%20.4), spor olanakları (%19.8), üstü açık ve/veya kapalı oturma olanakları (%16.3) ile doğa izlemine giderebileceğim ortamlar (%14.6) seçenekleri ön plana çıkmıştır. En çok tercih edilen spor olanakları incelendiğinde toplam 1044 yanıt içerisinde yürüyüş yolları (%22.9), bisiklet yolları (%17.9), futbol sahaları (%16.3), basketbol sahaları (%11.3) ile koşu parkurları (%11) ilk sıralarda yer almaktadır. Parklar doğa ile iç içe bir ortamda doğayı deneyimlemek, günlük yaşamın stresinden uzaklaşabilmek adına 1-2 saatliğine de olsa çoğunlukla arkadaşlar, aile veya çocuklar ile hafta sonları ziyaret edilmektedir. Bunun bir sonucu olarak da insanların park kullanım tercihleri çoğunlukla pasif rekreasyondan ve bunu mümkün kılan yürüyüş aktivitesinden yana olmuştur. Yeni yapılacak park tasarımlarında bu ihtiyaç karşılanmalıdır.

Kullanıcıların kişisel güvenliği park kullanımında önemli bir etkiye sahiptir. Bir parkta ancak "burası güvenlidir" algısı oluştuğunda insanlar parklara aileleri ile rahat bir şekilde gidebilecek, yaşlı ve kadın kullanıcı sayısı da bir o kadar fazla olacaktır. Bunu destekler şekilde Kart (2005) çalışmasında cinsiyet ve güvenlik arasında istatistiksel

açından anlamlı bir ilişki ortaya koymuştur. Bu çalışmada da kullanıcılar büyük parklarda (%91) oranında güvenlik görevlisinin bulunması gerektiğini düşünürken bu oran anket uygulanan parklarda %68.3 ve küçük parklar içinse %54.5 olarak değişmektedir. Çocuk sahibi olan %33'lük kesim içerisinde %20.5'lik kesim parklarda çocukları açısından güvenlik kaygısı duymaktadır. Ayrıca kullanıcıların 3'te 1'lik bölümü gündüz saatleri dışında park ziyaretlerinde tedirgin olmaktadır. Bu endişenin giderilebilmesi için park içi ve çevresinde gerekli önlemler alınmalıdır. Yine aynı şekilde kullanıcı görüşlerinin sorgulandığı açık uçlu soruya verilen 241 yanıtın %30.5'lük bölümü güvenlik ve ışıklandırma konuları ile ilgilidir.

Kent halkının parklardan tam anlamıyla memnun oldukları söylenemez. Çünkü parklarda verilen hizmetlerin (otopark, temizlik ve bakım, güvenlik, gürültü, aktivite çeşitliliği) değerlendirilmesi sonucunda yanıtların orta düzeyinde yoğunlaştığı, çok iyi olarak nitelendirilen en yüksek hizmet oranının ise %10.8 olduğu tespit edilmiştir. Bu durumu destekler şekilde açık uçlu soruya verilen yanıtların ise %52.2'sini daha güzel park yapılmasını isteyenler oluşturmaktadır. Kent insanı parklara ilgi duymakta, parklara karşı bir sevgi beslemektedir. Park kullanıcısının bu yüzden oldukça önemli bir oranda buldukları parklar (%80.4) ile kentin parklarına (%80.9) 5 puan ve üzerinde bir puan verdikleri düşünülmektedir. Kent içi ve dışarıdan gelen oldukça önemli bir ziyaretçi potansiyeline sahip parklar günümüz kentleri için oldukça önemli bir prestij kaynağıdır. Bu alanlarda herkesin beğenisini kazanabilmek oldukça güçtür. Ancak zaman zaman halk ile yapılacak görüşme ve anketler ile parkların eksik ve güçlü yönleri tespit edilerek gerekli iyileştirmeler yapılabilmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ile de yapılması düşünülen park tasarımlarında memnuniyet düzeyi en üst seviyede tutulabilecektir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

Aksoy, Y., Akpınar, A. (2011). Yeşil alan kullanımı ve yeşil alan gereksinimi üzerine bir araştırma İstanbul ili Fatih ilçesi örneği. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 20: 81-96. Erişim adresi: https://ticaret.edu.tr/uploads/yayin/fen_20_dosyalar/81-96.pdf

Baker, D.A., Crompton, J.L. (2000). Quality, satisfaction and behavioral intentions. *Annals of Tourism Research Journal*, 27(3):785-804. Erişim adresi: <http://agrifedcdn.tamu.edu/cromptonrpts/files/2012/04/quality-satisfaction-and-behavioral.pdf>

Baş, T. (Ed.). (2013). Anket nasıl hazırlanır?. Seçkin Yayıncılık.

Baştürk, Ö. (2000). Peyzaj tasarım kriterleri açısından, açık mekanlarda insan-çevre etkileşimi (Yüksek lisans tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 101145).

Çetinkaya, G., Erman, A., Uzun, M.S. (2015). Rekreasyonel amaçlı park kullanıcılarının memnuniyet ve memnuniyetsizlik faktörlerinin belirlenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1): 851-869. Erişim adresi: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2875/1450>

Gül, A., Küçük, V. (2001). Kentsel açık-yeşil alanlar ve Isparta kenti örneğinde irdelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2: 27-48. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/195601>

Gürer, N., Uğurlar, A. (2017). Kent parklarında kullanıcı memnuniyeti: Ankara Kuşulu Park örneği. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, 12(3):443-459. Erişim adresi: <https://www.journalagent.com/megarone/pdfs/MEGARON-76094-ARTICLE-GURER.pdf>

Kart, N. (2005). Emirgan Parkı'nda kullanıcıların memnuniyet derecelerinin değerlendirilmesi. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 55(1): 184-208. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/176039>

Mendeş, M. (Ed.). (2014). Uygulamalı bilimler için istatistik ve araştırma yöntemleri. Kriter Yayınevi. net/publication/277310689_Kentsel_Acık-Yesil_Alanların_Kent_Yasamındaki_Yeri_ve_Onemi

- Oğuz, D. (2000). User surveys of Ankara's urban parks. *Landscape and Urban Planning Journal*, 52: 165-171. Erişim adresi: https://www.academia.edu/6258726/User_surveys_of_Ankara_s_urban_parks
- Onsekiz, D., Emür, S.H. (2008). Kent parklarında kullanıcı tercihleri ve değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(24): 69-104. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/pub/erusosbilder/issue/23757/253191>
- Önal, S., Sağır, M. (2018). Ankara kent parklarının kullanımının belirlenmesi. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 6(1): 77-90. Erişim adresi: https://www.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_6_1_77_90.pdf
- Önder, S., Polat, A.T. (2012, Mayıs). Kentsel açık-yeşil alanların kent yaşamındaki yeri ve önemi. *Kentsel Peyzaj Alanları Oluşumu ve Bakım Esasları Semineri*, Selçuk Üniversitesi, Konya. Erişim adresi: <https://www.researchgate>.
- Polat, A.T. (2001). Kent parkı kavramı ve Konya için örnek bir çalışma (Yüksek lisans tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 112314).
- Sarıkaya, M. (2007). Göksu Parkı'nın (Eryaman-Ankara) mevcut kullanımı ve kullanıcı beklentilerinin irdelenmesi, (Yüksek lisans tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 196380).
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2016). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları.
- Uzun, S. (2005). Kırsal ve kentsel alanlardaki parklarda kullanıcı memnuniyeti; Gölcük Ormanıçı Dinlenme Alanı ve İnönü Parkı örneği (Yüksek lisans tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 216546).
- Yorulmaz, A. (2006). Harikalar diyarı parkının kullanıcı profili ve beklentilerinin belirlenmesi (Yüksek lisans tezi), YÖK Ulusal Tez Merkezi (Tez No: 196362).

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Investigation of The Usability of Kırklareli Central Yayla and Vilayet Squares in The Context of Human-Space Interaction		
Corresponding Author	H. Meltem Gündoğdu Kırklareli Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Kırklareli, gundogdumeltem@hotmail.com		
Received Date	22.05.2020		
Accepted Date	06.07.2020		
Author / Authors	H. Meltem GÜNDOĞDU M. Beyza UĞUZ	ORCID: 0000-0003-1897-2927 ORCID: 0000-0002-7746-0705	
How to Cite	GÜNDOĞDU, M., UĞUZ, B., (2020). İnsan-Mekân Etkileşimi Bağlamında Kırklareli Merkez Yayla ve Vilayet Meydanları Kullanılabilirlik Durumunun Araştırılması, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 315-337.		

İnsan-Mekân Etkileşimi Bağlamında Kırklareli Merkez Yayla ve Vilayet Meydanları Kullanılabilirlik Durumunun Araştırılması

H. Meltem GÜNDOĞDU¹
M. Beyza UĞUZ²

ABSTRACT:

Squares are important urban spaces in understanding the cultural features and historical background of cities, identifying urban identities, urban open spaces where people establish social and cultural communication networks, relax, shop and engage in various activities. Although there are different purposes and reasons of use in the historical process, the most important reason when these aims are listed as commercial, cultural, social, administrative and recreational is the desire and socialization of people. Therefore, the existence of squares is a necessity for all urban inhabitants. A successful challenge that the inhabitants can use effectively must have accessibility, variety of activities, good image and social environment. However, when we look at the usage of today's squares, it is seen that some squares do not provide these qualities. In the observations made in the Vilayet and Yayla squares, one of the oldest and densest squares of Kırklareli city center with different purposes, various usage problems were found. In this regard, in order to reveal the use cases of both squares, spatial analysis, observation, and counting methods were compared to compare the two squares, and the user awareness was discussed through the results of the questionnaire regarding the usage problems and demands. In this direction, spatial analysis, observation, counting and survey methods were used to compare the two squares and suggestions were made in line with usage problems and demands in order to reveal use cases of both squares. As a result of the research, it is a base that can be used in the planning of Kırklareli Central City squares in planning and urban design works and can be updated and used.

¹ Department of Urban and Regional Planning, Kırklareli University, Kırklareli, Turkey, gundogdumeltem@hotmail.com

² beyzaoguz13@gmail.com

ÖZ:

Meydanlar, kentlerin kültürel özelliklerinin ve tarihi geçmişinin anlaşılmasında, kimliklerinin belirlenmesinde önemli kent mekânları, insanların sosyal ve kültürel iletişim ağı kurdukları, dinlendikleri, alışveriş yaptıkları, çeşitli aktivitelerde buldukları kentsel açık alanlardır. Tarihsel süreç içerisinde farklı amaç ve kullanım nedenleri olsa da, bu amaçlar ticari, kültürel, sosyal, yönetsel ve rekreasyonel şeklinde sıralandığında en önemli neden insanların bir arada bulunma isteği ve sosyalleşmesidir. Bu nedenle tüm kent yaşayanları için meydanların varlığı bir ihtiyaçtır. Yaşayanların etkin olarak kullanabildikleri başarılı bir meydan erişilebilirlik, aktivite çeşitliliği, iyi bir imaj ve sosyal ortam niteliklerine sahip olmalıdır. Ancak günümüz meydan kullanımlarına bakıldığında, bazı meydanların bu nitelikleri sağlamadığı görülmektedir. Kırklareli kent merkezinin farklı kullanım amaçları bulunan en eski ve en yoğun meydanlarından Vilayet ve Yayla meydanlarında da yapılan gözlemlerde çeşitli kullanım sorunlarına rastlanılmıştır. Bu doğrultuda çalışmada her iki meydanın kullanım durumlarının ortaya çıkarılması amacıyla mekânsal analiz, gözlem, sayım yöntemleri kullanılarak iki meydanın karşılaştırması yapılmış, kullanım sorunları ve taleplere ilişkin yapılan anket sonuçları üzerinden kullanıcı farkındalığı tartışılmıştır. Araştırma sonuçları itibarı ile planlama ve kentsel tasarım çalışmalarında Kırklareli Merkez Kent meydanlarının düzenlenmesinde yararlanılabilecek ve güncellenerek kullanılabilir bir altlık niteliği taşımaktadır.

KEYWORDS: Public Open Spaces, Square Usability, Yayla- Vilayet Squares, Kırklareli

ANAHTAR KELİMELER: Kamusal Açık Alan, Meydan Kullanılabilirliği, Yayla-Vilayet Meydanları, Kırklareli

1. GİRİŞ:

Kentleri farklı ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkan mekânlar bütünü olarak kabul edersek, zaman içerisinde kullanıcı ihtiyaçlarının değişmesi ile farklı mekânların oluştuğu görülmektedir. Meydanlar kent olgusu ve gelişimi ile birlikte değişen kullanım amaçlarına rağmen genel bir tanımlama ile kullanıcıların sosyalleştiği, fikir alışverişi yapabildikleri kentsel mekânlardır. Kentsel açık alanlar içinde, insan ilişkileri ve sosyalleşme açısından en önemli mekânlar meydanlardır. İnsanların toplanıp sosyal ve kültürel iletişim ağı kurdukları, dinlendikleri, alışveriş yaptıkları, çeşitli aktivitelerde buldukları bu alanlar tüm kent kullanıcıları için önemlidir. Mimarlar ve şehir plancılarının en önemli görevlerinden biri, bireylerin kamusal açık alanlarda bir araya gelebilmeleri için meydan alanları oluşturmak ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu alanları düzenlemektir [1]. Yapılan çalışmalar ve araştırmalar erişilebilirlik, görsel bütünlüğün sağlandığı iyi bir imaj, her yaşta insan için aktivite çeşitliliği ve sosyalleşme ortamının başarılı ve etkin kullanımlı kamusal açık alanların oluşturulmasında anahtar özellikler olduğunu göstermektedir [16].

Ancak günümüz meydan kullanımlarına bakıldığında, meydan özelliği gösteren birçok alanın bu nitelikleri sağlayamadığı, meydanlarda etkin kullanımın olmadığı görülmektedir. Kırklareli kentindeki Vilayet ve Yayla kent meydanlarında yapılan gözlemlerde iki meydanda da çeşitli kullanım sorunlarına rastlanılmıştır. Araştırma; Kırklareli Merkez ilçesi Yayla ve Vilayet meydanlarında, meydanların kullanım nedenlerini, mevcut kullanılabilirlik durumlarını ve kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladıklarını analiz ederek kullanılabilirliğin artırılmasına ilişkin öneriler getirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmaya;

- Meydanlarda Etkin Kullanım Nasıl Olur?
- Meydanların Kullanım Nedenleri Nelerdir?
- Kullanıcı Talep ve İstekleri Nelerdir? Araştırma soruları ile başlanmış, çalışma kapsamında,

-Kırklareli kenti içinde farklı kullanım amaçları ile en yoğun kullanım alanları olan Vilayet ve Yayla meydanlarının kullanılabilirlik durumları,

-Kullanıcı tercih, memnuniyet ve talepleri ortaya çıkarılarak meydan kullanılabilirliğinde kullanıcı farkındalığı tartışılmıştır.

Her iki meydana da meydan kullanılabilirliğinin artırılmasına ilişkin önerilerin getirilmesi ana hedef olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda mekânsal analiz, gözlem ve sayım metotları ile seçilen meydanların bağlantılılık-erişilebilirlik, konfor ve imaj, kullanım ve aktivite olanakları ve sosyalleşme ortam nitelikleri ana kriterler olarak ele alınarak her kriter belirlenen alt başlıklarla değerlendirilmiş, aynı zamanda kullanıcı memnuniyeti, ihtiyaç ve taleplerini ortaya çıkarmak amacıyla kullanıcı anketi hazırlanarak her iki meydana belirlenen sayılarda anket çalışması yapılmıştır.

2. İNSAN-MEKÂN ETKİLEŞİMİ BAĞLAMINDA MEYDANLAR

Meydanlar, kentlerin kültürel özelliklerinin ve tarihi geçmişinin anlaşılmasında, kimliklerinin belirlenmesinde, nitelikli ve özgün karakterli kentlerin oluşumunda etkili, sosyal yaşama hizmet eden kamusal açık alanlardır. Meydanı tanımlarken öncelikle kamusal açık alan kavramını ele almak gereklidir. Geçmişten günümüze kadar farklı kültürlerde açık alan kavramı değişik anlam ve boyutlar ifade etmiştir. “İster binalar arasında bırakılmış boşluklar, mabet veya saray önü toplanma alanları, ister yolların kesişme yeri veya kavşaklar şeklinde ortaya çıkmış olsun kamusal açık alan ve bunları kullanma düşüncesi yerleşmeler tarihi kadar eskidir” [2]. Kamusal açık alan; cinsiyet, ırk, etnik köken, yaş veya sosyo-ekonomik seviyesine bakılmaksızın tüm insanlara açık ve erişilebilir bir alanı veya yeri ifade eder. Bunlar kaldırımlar ve sokaklar, meydanlar ve parklar gibi halka açık ortak kullanım alanlarıdır. Bu alanlar kentin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlar için kamusal yaşamı, sosyal hayatı ve etkileşimi destekleyen fiziksel ve sosyal boyutları olan bir ortamdır. Kent içinde gerçekleşen etkinlikler, olaylar ve mekânlar, bu alanları sosyo-kültürel bir alan haline getirir [3]. Aynı zamanda yaşayanlar için toplantı yerleri sağlama, yerel gelenekler için alan tanımlama gibi farklı işlevleri yerine getirir [4]. Kamusal açık alanlar, açık havada çeşitli aktivitelere ev sahipliği yapan, yaşayanların kentsel deneyimin tadına varmasını sağlayan, sokak eğlencesinden yeme-içmeye, spor ve oyun alanlarından sivil ya da politik alanlara birçok fonksiyonu barındıran, yürümek ya da dinlenme ihtiyacına cevap veren kentsel mekânlardır [5]. Bu alanlar, mekânla yaşayanlar arasında doğrudan bir ilişki kurduğunda en iyi şekilde çalışırlar [6]. Carmona vd. (2010) yaptıkları çalışmada kamusal açık alanlarda mekan ve yaşayanlar arasındaki ilişkinin kurulmasına, bu alanların kullanımlarına dair belirledikleri ilkelerle değinmektedirler. Kamusal açık alan kullanımı için üç ana tasarım ilkesi bulunmaktadır. Birincisi insanların çok yönlü alanlara bağlanmalarını sağlamak, ikincisi tüm kullanıcı gruplarının hakkını korumak eşit imkân sağlamak, üçüncüsü ise yaşayanlara erişilebilirlik ve hareket özgürlüğü sağlamaktır [3]. Bu özellikler birincil açık alan karakteristikleridir. Tüm bu tanımlamalarda kullanılabilirliği etkin bir kamusal açık alanda herkes için eşitlik, erişilebilirlik ve sosyalleşmenin sağlanabilmesi ön plana çıkmaktadır. Bu mekânlar insanların birbiriyle karşılaştıkları alanlardır. Bu kapsamda psikolojik ihtiyaçların karşılanması, sosyal ilişkilerin sağlanması gibi önemli işlevleri yüklenmektedir. Her yaştan ve her kesimden insanın erişebileceği şekilde düzenlenmesi temel ilkedir.

Shirvani’ye göre kamusal açık alanlar parklar, meydanlar, yeşil alanlar olarak sınıflandırılabilir [7]. Krier’e göre ise kentlerin ilk oluşumlarında etkili olan kamusal açık alanlar, sokak ve meydan olarak iki başlıkta incelenebilir. Meydanlar, kentsel iletişim ve birlikteliğin mekânlarıdır. Sokaklar ise, meydanların oluşumu ve çevresinin şekillenmesi ile gelişir [8]. Tüm sınıflandırmalara göre, kentsel mekânlar arasında en önemli açık alanlar meydan mekânlarıdır. Zucker’e (1959) göre meydan mekânları mimarisi güçlü toplumsal işlevleri olan şehir dokusuna entegre olmuş alanlardır [9],[10]. Lynch’e göre meydanlar yüksek katlı binaların ve birçok caddenin birleştiği yoğun aktivite merkezleri ve insanların sosyal iletişim kurduğu odak noktalarıdır [11]. Meydan mekânını oluşturan öğeler, öğeler arası ilişkiler ve kullanım nedenleri tarih boyunca değişim gösterse de, oluşumlarındaki en önemli amaç kullanıcılar arası ilişki ve bilgi alışverişinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda sosyalleşme ortamının yaratılması esastır. Aynı zamanda çekici unsurların ve aktivite çeşitliliğinin ön plana çıkartılması, her yaştan kullanıcının etkin faydalanmasını sağlayacaktır.

Binin üzerinde kamusal mekân proje tecrübesi bulunan A.B.D. Merkezli “Kamusal Mekânlar için Proje Şirketi PPS”’e göre tüm kamusal açık alanlarda kullanılabilirliğin sağlanmasında erişilebilirlik, konfor ve imaj, aktivite çeşitliliği ve sosyalleşme ortamı yaratılması anahtar özelliklerdir. Bu özellikler göz önünde bulundurularak gerçekleştirilen düzenlemelerle bir sokak, bir meydan, su kenarı, oyun alanı, pazar veya park alanı kullanımı etkin, başarılı bir kamusal alan sunacaktır [17] (Tablo 1).

Tablo 1. Başarılı Kamusal Alan Anahtar Nitelikleri [17]

Anahtar Nitelikler	Kapsadığı Alt Başlıklar	Ölçme Değerlendirme Kriterleri
Bağlıntısallık-Erişilebilirlik	Süreklilik	Trafik Bilgisi Ulaştırma Türleri Transit Kullanım Yaya Aktivitesi Park Alanı Durumu
	Yakınlık	
	Bağlantılılık	
	Okunabilirlik	
	Yürünebilirlik	
	Uygunluk	
Sosyalleşme	Çeşitlilik	Tercih Eden Kullanıcı Sosyal Ağ Gönüllülük Gece Kullanımı Sokak Hayatı
	Komşuluk	
	Arkadaşlık	
	İlişkisellik	
	Karşılama	
	Yönetim	
Kullanım Ve Aktivite Çeşitliliği	Eğlence	Yerel İş Sahipliği Alan Kullanımı Mülkiyet Değerleri Kira Düzeyi Kiralama Değerleri
	Verimlilik	
	Aktiflik	
	Yerellik	
	Kutlama	
	Sürdürülebilirlik	
Konfor Ve İmaj	Güvenli	Suç İstatistiği Temizlik Durumu Yapı Durumu Çevresel Bilgi
	Temiz	
	Yeşil	
	Çekici	
	Tarihi	
	Oturulabilir –Yürünebilir	

Tablo 1'de başarılı bir kamusal alan anahtar nitelikleri ve bu niteliklerin değerlendirilebilmesinde kullanılacak alt başlıklar görülmektedir. Bağlıntısallık-Erişilebilirlik; kamu alanlarına yakınlığın ve ulaşılabilirliğin sağlanması, kent içi bağlantı ve erişimin yeterli ve sürekli olması, alana yürünebilir olması değerlendirme kriterleri ile ele alınmaktadır. Erişimde ulaştırma çeşitleri, transit kullanım, yaya kullanım kolaylığı, otopark alanı yeterliliği, trafik yoğunluğu bu alt başlıkların değerlendirilmesindeki ölçme kriterleri olarak belirlenmiştir. Sosyalleşme Ortamı, sosyal ortam çeşitliliğinin sağlanması, komşuluk arkadaşlık ilişkileri ve etkileşim ortamının bulunması, alanın yönetimi ve ilk karşılama başlıkları ile ele alınmış, mekân tercih eden kullanıcı tipi, sosyal ağ ve ilişkiler düzeyi, gönüllülük, gece kullanımı ve sokak hayatı varlığı ölçme kriterleri olarak belirlenmiştir. Kullanım ve Aktivite çeşitliliğinin değerlendirilmesinde, verimli, faydalı, aktif ve sürdürülebilir kullanım özelliklerinde olma, yerel kullanım ve yerel iş olanaklarının bulunması, eğlence ve kutlama gibi aktiviteler için kullanım alt başlıkları ele alınmış, bu alt başlıkların değerlendirilmesinde, yerel iş sahipliği oranı, fonksiyonel kullanım özellikleri, perakende ticaret yoğunluğu, kiralama ve mülkiyet değerlerinin oranları ölçme kriterleri olarak belirlenmiştir. Konfor ve imaj niteliği mekânın öncelikle güvenli, temiz, yeşil ve çekici özelliklerde olması, tarihi çevrelerle bütünleşme özelliği göstermesi, yeterli oturma ve yürünebilir mekânsal özellikte olması alt başlıklarında ele alınmış, bu alt başlıkların değerlendirilmesinde suçluluk oranlarının tespiti, temizlik durumu, yapı durumu - yapılanma özellikleri ve çevresel kalite değerleri ölçme kriterleri olarak belirlenmiştir. Anahtar nitelikler neleri kapsamalı, nasıl ölçülmeli soruları ile oluşturulan **tablo 1**'deki kabuller "meydan kullanılabilirliklerinin" değerlendirilmesinde, her yer'in kendi karakteristik özellikleri göz önünde bulundurularak yapılacak mekânsal analiz ve gözlemlere izin veren altlık niteliği taşımaktadır.

Kamusal açık alanların düzenlenmesinde mevcut mekânsal özelliklerin bilinmesi ile birlikte kullanıcıların mekân kullanım özellikleri, talep ve ihtiyaçlarının bilinmesi tasarımsal yaklaşımlar için tamamlayıcı niteliktedir. Kamusal açık alan kullanımlarında insan-mekân etkileşimi ile etkin planlama bu açıdan birçok disiplinin de konusudur. Ulaşım planlama için, yaya-taşıt ilişkilerinin dengeli çözümü ve yoğun trafik sisteminin nefes alınacak yerlerle desteklenmesi gereklidir. Toplumsal planlama için, toplum bilincinin nesiller arasındaki ilişkilerini, kültürel bütünleşme ve gelişmelerin sağlanmasındaki önemi, ekonomik planlama için tüketici gruplarının rahat konforlu bir ortamda alışveriş yapmasına olanak sağlaması gereklidir. Toplum sağlığı açısından hem beden hem ruh sağlığı için kamusal açık

alanların güvenli ve olanaklı şekilde düzenlenmesi, ilgili tüm disiplinlerin uzmanlığı ile birlikte her başlığın mekândaki mevcut durumuna ilişkin analizi de gerekli kılar [1].

Meydanlarda başarılı ve etkin kullanımın sağlanabilmesi de insan-mekân arasındaki ilişkinin kurulabilmesi ile doğru orantılıdır. Mekânsal ve gözlemsel analiz verileri ile belirlenebilen meydan kullanılabilirlik durumları, kent meydanlarını kullanan yaşayanların, meydan özelliklerinin ve eksikliklerinin farkında olması, önem vermesi ve bu alanları yaşadıkları yerin ayrılmaz bir parçası olarak görerek ihtiyaç ve gereksinimlerini belirlemeleri yapılan analizleri destekleyecektir. Aynı zamanda meydanların kullanılabilirlik durumu ile birlikte kullanıcı özelliklerinin bilinmesi, yerel yönetimlerle yaşayanlar arasında arz-talep dengesinin kurulmasını, meydan ve çevresi düzenleme çalışmalarında etkin, yönlendirici ve doğru veriye ulaşılmasını sağlayacaktır (Şekil 1).

Şekil 1. Kamusal Açık Alanlarda İnsan - Mekân İlişkisi

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma kapsamında incelenen Kırklareli kentinin en yoğun kullanıma sahip olan Yayla ve Vilayet meydanlarının kullanılabilirlik değerlendirilmesi ve meydanlarda kullanımın nasıl olduğunu anlayabilmek için öncelikle başarılı açık alan kullanımı anahtar kriterleri üzerinden mekânsal analiz, gözlem ve sayım yöntemleri ile bir değerlendirme sistemi oluşturulmuş ve iki meydanın kullanım özellikleri alt başlıklar üzerinden değerlendirilmiştir. Kullanıcı özelliklerinin belirlenebilmesi için kullanıcıların meydan kullanım nedenleri, meydanı kullanma sıklıkları, memnuniyetleri, kullanıcı ihtiyaç ve taleplerini değerlendiren anket soruları hazırlanmış ve her iki meydan da belirlenen sayıda anket çalışması yapılmıştır.

3.1. Mekânsal Analiz – Gözlem – Sayım Çalışmaları

Her iki meydanın meydan kullanımında anahtar nitelik olarak ele aldığımız ana kriterler ve bu kriterlerin ölçülmesinde kullanılacak alt başlıklara ilişkin yöntemleri ile birlikte bir değerlendirme tablosu oluşturulmuştur (Tablo 2). Kamusal bir alanın erişilebilirliği, hem görsel hem de fiziksel çevresiyle olan bağlantılarıyla değerlendirilmelidir. Bir kamusal alana kolay erişim ve ulaşım sağlanması ve herkesin erişilebilirliğinin önemsenmesi en önemli anahtar unsurdur. İnsanlar bu yere kolayca yürüyebilir mi? Mekândaki yollar insanları gerçekten gitmek istedikleri yere götürüyor mu? İnsanların mekâna ulaşabilmeleri için çeşitli ulaşım seçenekleri (otobüs, tren, araba, bisiklet vb.) sunuluyor mu? Engelli ulaşımı kolayca sağlanabiliyor mu? Araçlar alanın yaya kullanımına imkân veriyor mu? şeklindeki sorular erişim ve bağlantılılığın değerlendirme kriterlerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada, erişilebilirlik-bağlantısallık anahtar niteliği; bağlantı olanakları ve erişilebilirlik şeklinde ele alınmış, erişilebilirlik başlığı altında ulaşım alternatifleri değerlendirilmiş ve engellilere düzenleme varlığına bakılmıştır. Bağlantı olanakları başlığı altında anayol bağlantılılığı ve tali yol bağlantılılığı değerlendirilmiştir. Bir mekânın sosyal bir ortam yakalaması zor ancak çok önemlidir. İnsanlar arkadaşlarını gördüklerinde, komşularıyla tanışıp selamlaştıklarında ve yabancılarla etkileşimde bulduklarında kendilerini rahat hissettiklerinde, topluluklarına ve bu tür sosyal aktiviteleri teşvik eden yere daha güçlü şekilde bağlılık hissetme eğilimindedirler. Burası arkadaşlarımızla tanışmayı tercih edeceğimiz bir yer mi? Burada arkadaşlarla buluşuluyor mu veya onlarla karşılaşılıyor mu? İnsanlar yeri düzenli olarak ve seçerek kullanıyor mu? gibi sorularla sosyalleşme ortamı değerlendirilebilir. Çalışmada, sosyalleşme anahtar niteliği; meydanları tercih eden kullanıcı tipi, gece kullanımı, sokak hayatı canlılığı, sosyal ağlar ve ilişkiler

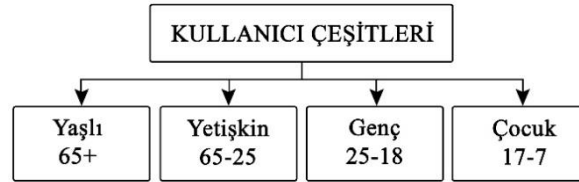
alt başlıkları gözlem ve sayım yöntemleri ile değerlendirilmiştir. Bir mekânın rahat ve kendini iyi sunması - iyi imajı - başarısının anahtarıdır. Bir kamusal alanı insanların ziyaret etmelerinin nedeni bu alandaki etkinliklerdir. Bir yeri özel veya benzersiz kılan da onlardır. Farklı yaşlardaki insanların alanı kullanması, hem tekil hem de gruplar halinde insanlar tarafından kullanılması, insanların arkadaşlarıyla oturabilecekleri yerler olması, daha fazla sosyalleşme olduğunu gösterir. İnsanlar alanı kullanıyor mu yoksa boş mu? Farklı yaşlardaki insanlar tarafından kullanılıyor mu? Farklı aktiviteler gerçekleşiyor mu? şeklindeki sorular kullanım ve aktivitelerin değerlendirilmesinde esastır. Çalışmada, kullanım ve aktivite olanakları, kamusal alan yeterliliği, günlük ticari alanlara erişebilirlik, donatı alanlarına yakınlık alt başlıkları ile yürüme mesafesi baz alınarak, yerel iş sahipliği, aktivite çeşitliliği alt başlıkları ise var olup olmamalarına göre değerlendirilmiştir. Konfor, güvenlik, temizlik ve oturulacak yerlerin mevcudiyeti hakkındaki algıları içerir. Mekân iyi bir ilk izlenim bırakıyor mu? Oturmak için yeterli ve uygun yer var mı? Alanlar temiz mi ve çöp içeriyor mu? Bölge güvende mi? şeklindeki sorular mekânın konfor ve imajının değerlendirilme ölçütlerinin belirlenmesinde önemlidir. Konfor ve imaj anahtar niteliği, açık alanlarda iyi bir imaj oluşturmada önemli olan tarihi bir çevre ye yakınlık kimlikli yapı varlığı ile, güvenlik açısından gece-gündüz kullanımının tespiti, konfor şartlarının belirlenmesinde kötü koku, olumsuz görüntü, gürültülü ortam, iklimsel olumsuzluk ve kirlilik varlığı ile çevresel kaliteyi olumsuz etkileyen faktörler, görüş alanı açıklık-kapalılık hissi, görsel alan bütünlüğünün sağlanmasında yapı bütünlüğü, yapı ve çevresi bütünlüğü alt başlıkları ile değerlendirilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Meydan Kullanılabilirliğinde Değerlendirme Sistemi

ANAHTAR NİTELİKLER	DEĞERLENDİRMEDE ALT BAŞLIKLAR		DEĞERLENDİRME YÖNTEMİ	
ERİŞİLEBİLİRLİK/BAĞLANTILILIK	Bağlantı Olanakları	Anayol Bağlantınlığı	MEKÂNSAL ANALİZ	
		Tali Yol Bağlantınlığı		
	Erişilebilirlik	Ulaşım		Yaya Ulaşımı (Süreklilik)
				Bisiklet Yolu (Var-Yok)
				Araç (Özel-Toplu Taşıma)
				Otopark (Yeterli-Değil)
	Engellilere Düzenleme (Var-Yok)			
SOSYALLEŞME	Tercih Eden Kullanıcı (Çocuk, Genç, Yetişkin, Yaşlı) kişi sayısı/kapasite)		SAYIM-GÖZLEM	
	Gece Kullanımı (Var-Yok)			
	Sokak Hayatı Canlılığı (Var-Yok)			
	Sosyal ağ-İlişkiler (Var-Yok)			
KULLANIM VE AKTİVİTE OLANAKLARI	Kamusal Alan Yeterliliği (Yeterli-Değil)		MEKÂNSAL ANALİZ - GÖZLEM	
	Günlük Ticaret Alan. Erişim (Yakın-Değil)			
	Donatı Alanlarına Yakınlık (Yakın-Değil)			
	Yakınlıklar yürüme(5 dakika) mesafesi ile değerlendirilmiştir.			
	Yerel İş Sahipliği (Var-Yok)			
KONFOR VE İMAJ	Aktivite Çeşitliliği (Var-Yok)		MEKÂNSAL ANALİZ - GÖZLEM - SAYIM	
	Kimlikli Yapı Varlığı (Var-Yok)			
	Gece-Gündüz Kullanım Dengesi (Var-Yok)			
	Çevresel Kaliteyi Olumsuz Etkileyen Faktörler	Kötü Koku (Var-Yok)		
		Olumsuz Görüntü (Var-Yok)		
		Gürültülü Ortam (Var-Yok)		
		İklimsel Olumsuzluk (Var-Yok)		
		Kirlilik (Var-Yok)		
	Görüş Alanı	Açıklık Hissi-Kapalılık Hissi		
	Görüş Alan	Yapı (Var-Yok)		
Bütünlüğü	Yapı ve Çevresi (Var-Yok)			

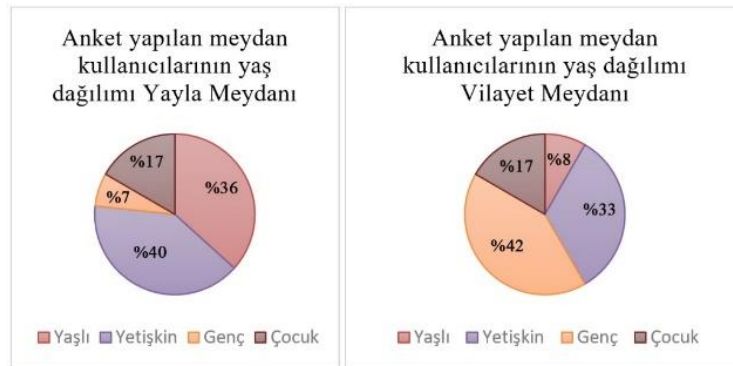
3.2. Anket Çalışması

Kullanıcıların meydan kullanım durumları, kullanım nedenleri, memnuniyetleri ve taleplerinin belirlenebilmesi için anket çalışması yapılmıştır. Her iki meydana da yapılacak anket sayısının belirlenmesinde örneklem büyüklüğü saptanmıştır. Örneklem büyüklüğünün saptanmasında Arkin ve Colton'un % 5 hata payına göre 100.000'nin üzerindeki nüfus için öngördüğü en az 400 denek sayısı temel alınarak, 1017 kişi kapasiteli Yayla Meydanında 30 kişi ile 3081 kişi kapasiteli Vilayet Meydanında 60 kişi ile anket yapılmıştır [12].

Şekil 2. Kullanıcı Çeşitleri (Yaş'a Göre)

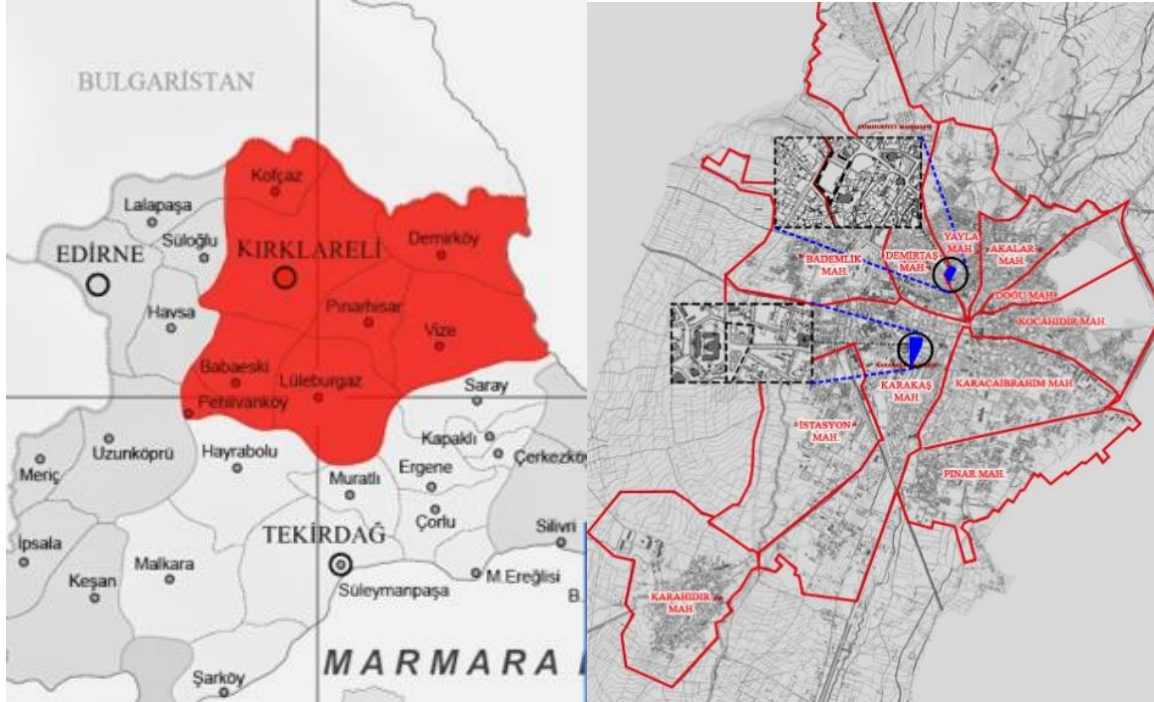
Kullanıcı çeşitleri Türkiye İstatistik Enstitüsü Kurumunun nüfus analizlerinde kullandığı yaş kategorisine göre alınmıştır. 65 yaş üstü Yaşlı, 65-25 yaş arası Yetişkin, 25-18 yaş arası Genç ve 17- 07 yaş arası çocuk olarak değerlendirilmiştir (Şekil 2) (TÜİK, 2018). Yayla Meydanında yapılan gözlemler sonucunda meydan kullanıcı tipinin yetişkin ve yaşlı grubunda yoğun olduğu görülmüştür. Vilayet Meydanında yapılan gözlemler sonucunda ise meydan kullanıcı tipinin genç ve yetişkin grubunda yoğun olduğu görülmüştür. Yapılan anket çalışmasında bu gözlem sonucu değerlendirilerek kullanıcı seçimi yapılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Anket yapılan Meydan Kullanıcı Yaş Dağılımı

Anket formu kullanıcı özellikleri, Kullanım durumu, Kullanıcı memnuniyeti ve Kullanıcı talepleri başlıkları altında toplanmıştır. Yapılan araştırmada anket sorularından kullanıcıların kullanım durumu ve kullanım nedenleri, kullanıcı memnuniyeti, kullanıcı talepleri başlıkları altında sorulan sorular kullanım durumu ve nedenleri çoktan seçmeli olarak, kullanıcı memnuniyeti beşli skala ile (çok iyi, iyi, orta, kötü, çok kötü) değerlendirilmiştir.

4. ÇALIŞMA ALANLARININ KONUMU VE ÖZELLİKLERİ

Şekil 4. Kırklareli İli Konumu ve Kırklareli Merkez Mahalle Sınırları ve Yayla - Vilayet Meydan Konumları

Kırklareli ili Marmara'dan Avrupa'ya geçiş alanında ve Bulgaristan ile komşu bir sınır ilidir. Kuzeyinde Bulgaristan, doğusunda Karadeniz, güneydoğusunda İstanbul, güneyinde Tekirdağ, batısında ise Edirne ile sınırlıdır. Merkez, Demirköy, Kofçaz, Babaeski, Pehlivan köyü, Babaeski, Lüleburgaz ve Pınarhisar olmak üzere sekiz ilçeye sahiptir. Kent, merkez ilçeye bağlı Akalar, Bademlik, Cumhuriyet, Demirtaş, Doğu, İstasyon, Karacaibrahim, Karahıdır, Karakaş, Kocahıdır, Pınar ve Yayla mahalleleri olmak üzere 12 mahalleden oluşmaktadır (Şekil 4). En eski yerleşim alanları Kırklareli merkez Yayla ve Karakaş mahalleleri olup, Bizans döneminden itibaren Kırklareli merkezi Yayla bölgesinde Rumlar, Bulgarlar, Hızırbey Camii hamam çevresinde ve Kırklar tepesi yöresinde Türkler, Karakaş mahallesinde ise çoğunlukla Yahudiler yaşamıştır [13]. Kırklareli ilk olarak 1363 yılında Osmanlıların eline geçmiş, 1. Dünya Savaşı sırasında Bulgar ve Yunanlılar tarafından işgal edilmiş, 1922'de işgalden kurtarılarak 1924 yılında "Kırklareli" ismini almıştır. Yayla ve Vilayet meydanları en eski yerleşim alanlarında bulunması, kent için önemli merkezler konumunda olmaları, yoğun kullanımları, yerel ve perakende ticari alanlarının, toplanma, dinlenme, aktivite alanlarının en çok bu meydanlarda bulunması, yaşayanların ve kullanıcıların farklı özelliklerde olmaları ve gözlemsel analizlere göre bazı kullanım sorunları olması nedenleri ile seçilmiştir.

4.1. Kırklareli Kenti Yayla Meydanı Tarihi Ve Özellikleri

Yayla Mahallesi Kentin eski yerleşiminin bulunduğu "Kepek Yayla" olarak anılan en önemli geleneksel mahallesidir. Tarihte, Rumlar yoğun olmakla beraber Türkler ve Bulgarların birlikte yaşadığı bir mahalledir. Günümüzde Romen halkının yoğun olarak ikamet ettiği mahallenin önemli bir kısmı kentsel sit alanı içerisinde kalmaktadır. Yayla Meydanı kentin en eski meydan özelliğini taşımaktadır. Merkezinde daha önceleri halkın buluşma alanı olan bir park

bulunmaktadır. Bu park meydan özelliği taşımaktadır. Yayla Meydanının etrafı özgün tarihi yapılarla çevrilidir. Bu meydan günümüzde tarihi ve turistik açıdan uğrak bir merkezdir (Şekil 5-6).

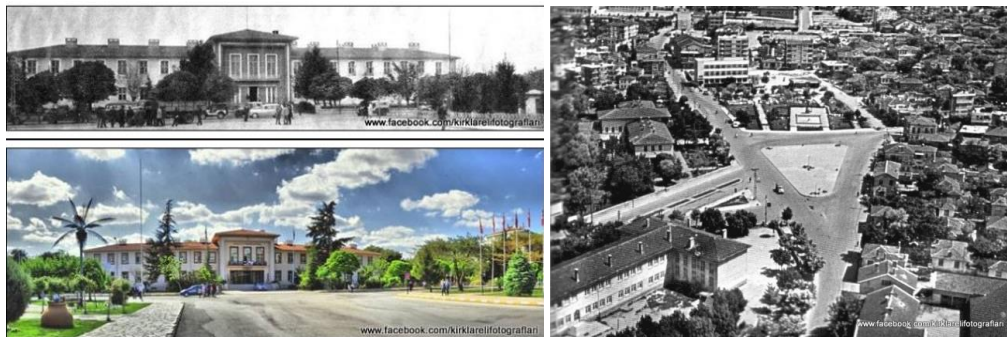

Şekil 5. Yayla Meydanı 1900'lü yıllar (Kırklareli Belediye Arşivi) [18],[19]

Şekil 6. Yayla Meydanı Günümüz (2018)

Vilayet Meydanı Karakaş Mahallesinde yer almaktadır. Karakaş mahallesi yakın geçmişe kadar Musevi kökenli halkın yoğun olarak ikamet ettiği bir mahalledir. Şehrin omurgasını oluşturan Cumhuriyet Caddesi ve Karaumur Caddesi Karakaş mahalle sınırları içerisinde. Vilayet Meydanı da bu iki ana aks arasında cumhuriyet caddesi boyunca uzanmaktadır. Vilayet Binası da bu cadde üzerinde yer almaktadır. Meydan kamusal yapılar, ticari yapılar ve tamamı yayaya açık kent kullanıcılarının en çok kullandığı dinlenme, eğlenme, yeme-içme alanı olan İstasyon caddesi ile çevrilidir. Meydanda kavşak niteliğinde bir park ve önemli bir nirengi haline gelmiş [14] uçak maketinin bulunduğu alan ve Atatürk anıtı etrafında düzenlenmiş bir yeşil alan bulunmaktadır. Bu iki alan yollarla bölünmüş olup meydan bütünlüğü bulunmamaktadır (Şekil 7-8).

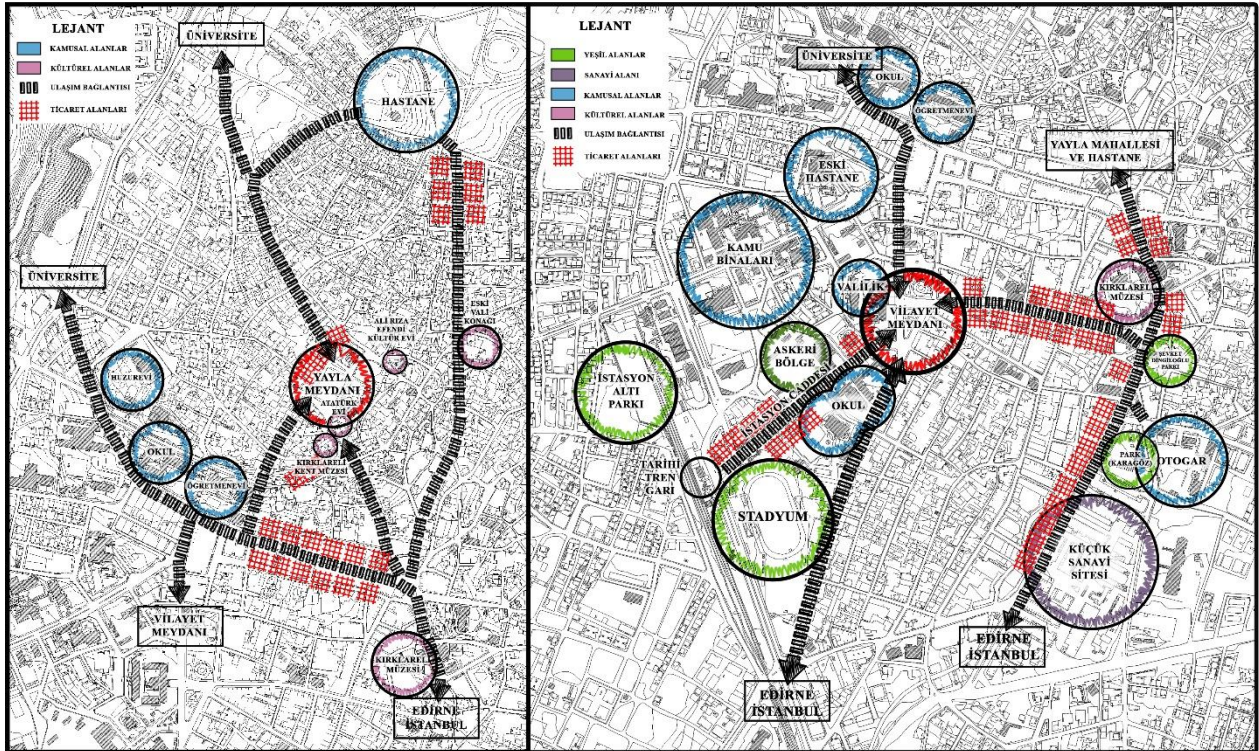

Şekil 7. Vilayet Meydanı Tarihi Ve Günümüz Fotoğrafi (Kırklareli Belediye Arşivi), [18],[19]

Şekil 8. Vilayet Meydanı Gütümüz (2018) [18],[19].

Şekil 9'de Yayla ve Vilayet meydanları yol bağlantıları, aktivite alanları, ticari yapılanma ve kamusal hizmet alanlarına yakınlık görülmektedir. Yayla Meydanı trafikten kısmen arındırılmış, park alanı ve çevresinde gelişen, kentin merkezine biraz daha uzak, tarihi sit alanı içinde yer alan dinlenme ve gezinti alanları yoğun olan, kent müzelerinin yer aldığı kültürel merkez konumunda bir meydan olma özelliği taşımaktadır. Vilayet Meydanı ise kentin merkezinde konumlanması, araç ve yaya trafiğinin, ticari alanların, yeme - içme yerleri ve donatı alanlarının yoğun olmasından dolayı Kırklareli merkez ilçesinin en kalabalık meydanı olma özelliği taşımaktadır. Vilayet Meydanını hem geçiş hem toplanma özelliği gösterdiğinden öncelikle kavşak niteliği ile trafik, ardından alışveriş ve sosyalleşme meydanı, Yayla Meydanını ise öncelikli olarak dinlenme ve gezinti meydanı olarak kabul etmek mümkündür (Şekil 9).

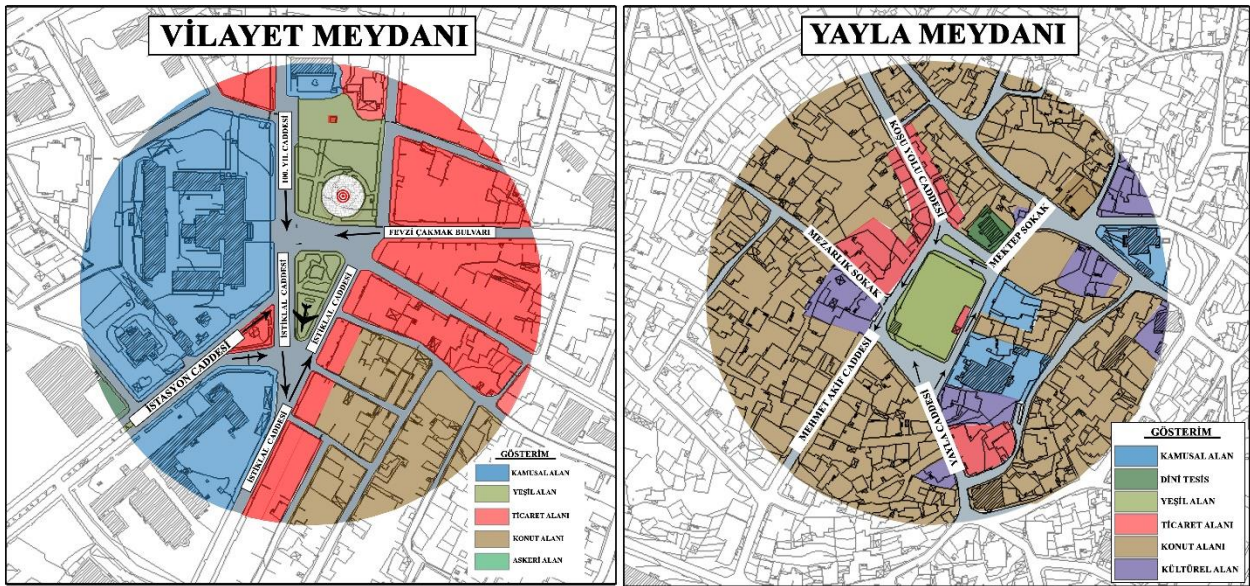

Şekil 9. Yayla ve Vilayet Meydanları Çevresel İlişkiler

5. BULGULAR

5.1. Mekânsal Analiz, Gözlem ve Sayım Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Erişilebilirlik-Bağlantılılık niteliği öncelikle bağlantı olanakları alt başlığı ile değerlendirmiştir. Yayla Meydanı 3 cadde ve 2 sokak ile bağlantılıdır. Vilayet Meydanı ise 3 ana cadde ve 6 sokak ile bağlantılıdır. Yayla Meydanı Vilayet Meydanına göre daha az merkezidir. Vilayet Meydanı bağlantı olanakları açısından ana yollara doğrudan erişebilen nitelikte merkezi bir konum özelliği göstermektedir. Vilayet Meydanı Yayla Meydanına göre bağlantılılık açısından daha fazla erişime imkân vermektedir. Erişilebilirlikte yaya ulaşımı açısından Yayla Meydanına doğrudan erişimde süreklilik sağlanmış, yaya kullanım alanları oluşturulmuştur (Şekil 10). Vilayet Meydanı bir kavşak özelliği göstermesi nedeni ile araç yolları ile bölünmektedir ve yaya sürekliliği sağlanamamıştır. Vilayet Meydanına toplu taşıma ile şehrin her noktasından ulaşmak mümkündür. Yayla Meydanına en yakın mesafeye sadece bir toplu taşıma aracı belli bir güzergâhtan hizmet vermektedir. Vilayet Meydanı merkez alanda, özel araç tercihi daha yoğun olan bir bölgededir. Yayla Meydanı ziyaretçi ve kullanıcıları için yürünebilir ve gezilebilir bir alan olma özelliği ile özel araç tercihi daha azdır. Vilayet Meydanında boş otopark bulmak çok zordur. Vilayet Meydanındaki otopark alanları toplam 45 adet araç kapasitelidir ve kullanım yoğunluğuna göre yeterli değildir. Yayla Meydanında otopark düzenlemesi bulunmaktadır ve 46 araç kapasitesi vardır. Hafta sonları ziyaretlerin artması ile yoğun araç bulunduğu zamanlarda Yayla mahallesindeki otoparkta yetersiz kalmaktadır. Engelliler için her iki meydanda da yeterli düzenleme (yol üstü has has yol ayrımı, rampa kullanımı) bulunmamaktadır. Var olan düzenlemeler ise engelli erişimine uygun değildir.

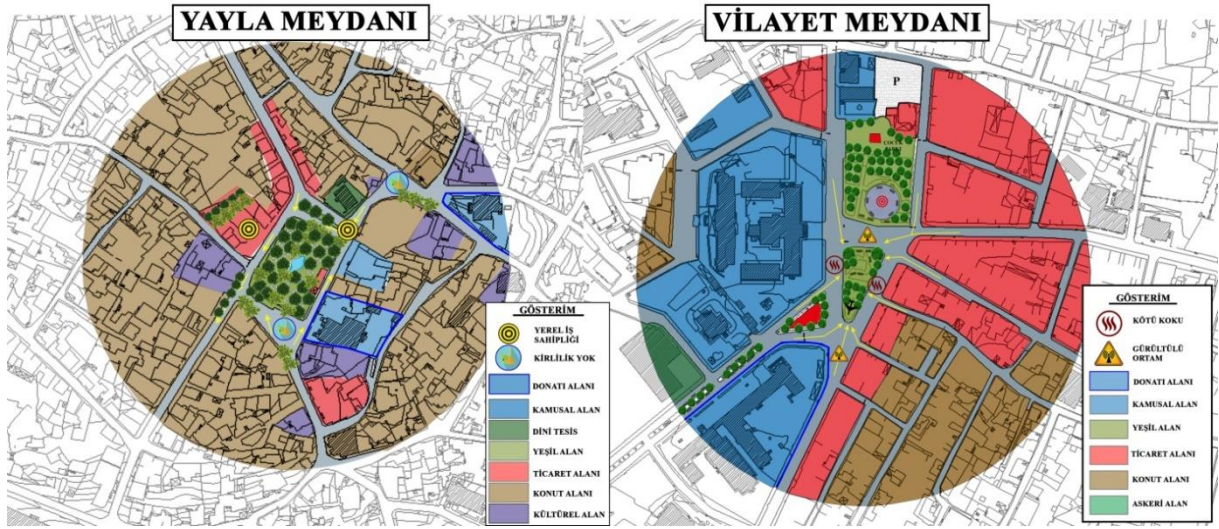
Şekil 10. Erişilebilirlik-Bağlantılılık

Sosyalleşme ortamı niteliği için gözlemlerle yapılan değerlendirmelerde tercih eden kullanıcı tipi yaş aralıklarına göre değerlendirilmiştir. Meydan alanlarında yapılan sayımlarla mevcut kullanım, meydanların kullanım kapasiteleri ile karşılaştırılmıştır. "Alan Büyüklüğü" ölçütü için kişi başı 3 m² alan alınmıştır [15]. Meydanların alan büyüklükleri hesaplanmıştır. Hesaplanan alan büyüklükleri 3'e bölünerek alanın kişi kapasitesi belirlenmiştir. Yayla Meydanının alan büyüklüğü: 3052 m² dir. Vilayet Meydanının alan büyüklüğü 9245 m²dir. Yayla Meydanı 1017 kişi kapasitesine sahiptir. Vilayet Meydanı 3081 kişi kapasitesine sahiptir. Sayım sonuçları bölümünde görüldüğü üzere iki meydanın hareket halindeki yaya sayım ve taşıt sayımına göre, iki meydanda da akşam saatlerinde yoğunluk yaşanmaktadır. Vilayet Meydanı merkezi konumu ve erişilebilirlik açısından elverişli olanaklara sahip, Yayla Meydanı ile karşılaştırıldığında daha yoğun bir meydandır (Tablo 3). Meydanlarda oturan kişi sayımı meydanların kapasiteleri altında bir kullanım olduğunu göstermektedir (Tablo 4). Yapılan sayım değerlerine ve gözlemlere göre her iki meydanda da gece kullanımı vardır. Yapılan gözlemlerde her iki meydan ve çevresinde sokak hayatı canlılığı olduğu tespit edilmiştir. Yayla Meydanında daha çok aileler, Vilayet Meydanında ise yetişkin, genç nüfustan arkadaş grupları

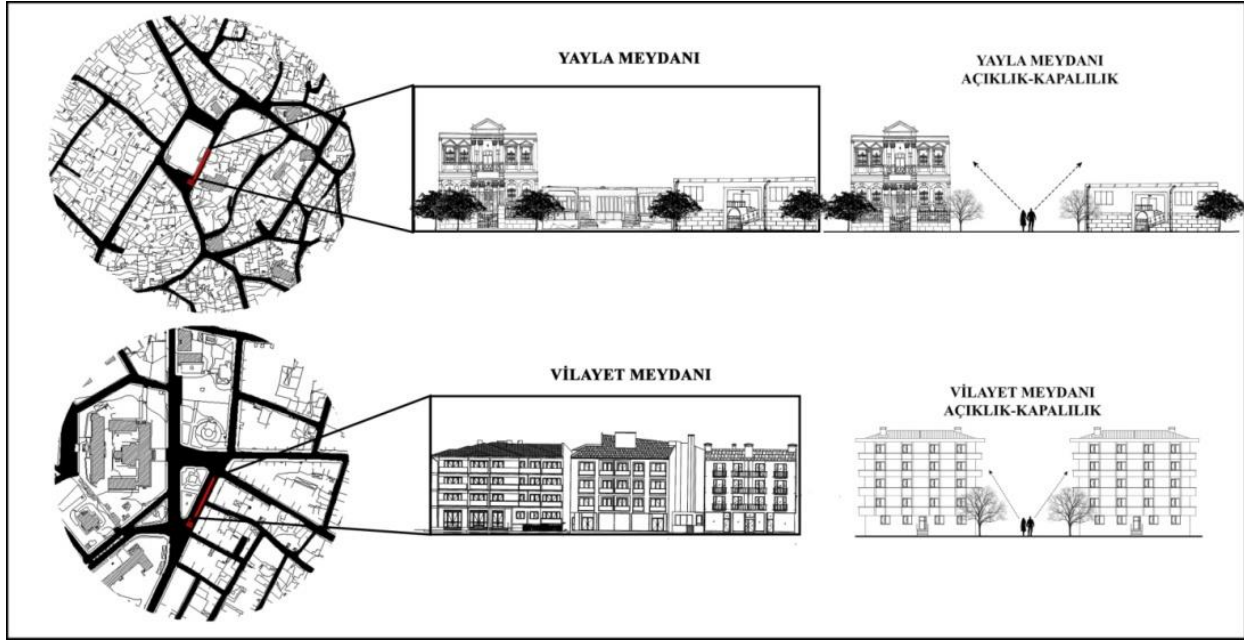
ve bu bölgede yaşayan aileler ağırlıklıdır. Hem gece hem gündüz kullanıcı varlığı ile iki meydana da sosyal ilişkiler yoğun olarak hissedilmektedir.

Kullanım ve Aktivite olanaklarında meydan kullanımında kullanıcılar için tercih nedeni olan kamusal alan yeterliliği, kentsel donatı alanlarına yakınlık, günlük ticaret alanlarına erişime bakılmıştır. Yayla Meydanında kamusal alanların daha fazla olduğu, ancak günlük ticari ihtiyaçların karşılanmasında Vilayet Meydanı ve çevresinin erişilebilir nitelikte olduğu, Yayla meydan ve çevresinin buna izin vermediği, kentsel donatı alanlarına erişilebilirlik açısından da Vilayet Meydanının daha merkezi bir konumda olduğu tespit edilmiştir (Şekil 9). Aktivite çeşitliliği açısından Vilayet Meydanı ve çevresinin hem genç ve çocuk nüfusuna hitap eden stadyum, lunapark, festival alanı, eski garla birlikte kullanılmayan tren yolu ve gezinti alanlarına yakınlığı, hem de yetişkin ve yaşlı nüfus için çay bahçeleri ve yemek yeme yerleri ile daha çok imkânâna sahip olduğu görülmüştür. Yayla Meydanında ise daha çok belirli bir yaşın üzerinde aktivite alanlarının bulunduğu gözlemlenmiştir. Tarihi çevrelerin çekici niteliğinin kullanımdaki etkisi düşünülerek bu bölgelere yakınlığa bakılmıştır. Yayla Meydanının sit alanı içinde bulunması, kimlikli yapılarla çevrilmiş olması ve kent müzelerinin varlığı olumlu olarak değerlendirilmiştir. Yayla Meydanında yerel iş sahipliğine (kadınların yemek ve el becerilerini, yaptıkları hediyelik eşyaları satabildikleri alanlar) imkân veren şekilde düzenlenmiş olduğu ve Vilayet Meydanında ise yerel iş sahiplerine ilişkin bir düzenleme olmadığı tespit edilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Kullanım ve Aktivite Olanakları

Konfor ve imaj başlığı altında, meydanın iyi izlenim bırakması, ortamda bulunma isteğinin önemi kimlikli yapı varlığı, güvenlik hissinin varlığı için gece - gündüz kullanım durumu ve kötü koku, gürültülü ortam, kirlilik ve olumsuz görüntü parametreleri ile konfor durumuna bakılmıştır. Sosyalliği arttırabilecek meydan çevresi görsel bütünleşme etkisi yapı bütünlüğü ve yapı çevresi bütünlüğü ile araştırılmış, ayrıca alanda bulunma isteğinde olumlu etkideki açıklık-kapalılık hissi analiz edilmiştir (Şekil 12). Yayla Meydanının kimlikli yapı varlığı meydana ilk izlenim için olumlu etkidir. Ayrıca yapı ve yapı çevreleri bütünleşme özelliği göstermekte oturma mekânları seçime izin vermektedir. Vilayet Meydanı ise iki ana yolla bölünmüştür, trafik ve yaya yoğunluğu olmasına rağmen daha çok geçiş alanı olarak kullanılmakta, var olan oturma bölgeleri Yayla Meydanına göre daha az kullanılmaktadır. Yapılan sayımlara göre her iki meydan da gece-gündüz kullanımı olan meydanlardır. Kent sokaklarında ve kent parklarında geç saatlere kadar sosyal yaşamın devam ettiği gözlemlenmiştir. Yapılan sayımlardan da anlaşılacağı üzere meydanlarda gece-gündüz kullanıcı varlığı bulunmaktadır, geceleri meydanların daha yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Güvenlik sorunu bulunmamaktadır.

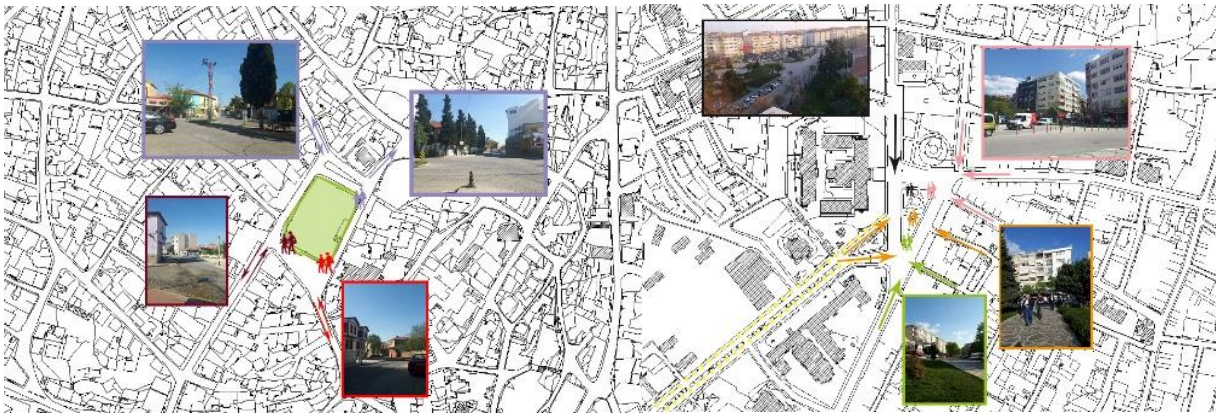

Şekil 12. Meydanlarda Yapı Ve Yapı Çevresi Bütünleşmesi, Açıklık-Kapalılık

5.1.1 Sayım Sonuçları

Her iki meydan da kullanım farklarının sayısal olarak değerlendirilebilmesi için sabah, öğle, akşam birer saat süre boyunca araç ve yaya sayımı yapılmıştır. Hafta içi ve hafta sonu kullanım farklarını ortaya çıkarmak amacıyla hafta içi ve hafta sonu olmak üzere iki gün yapılmıştır.

Araç ve yaya sayımlarının hangi bölgelerde yapıldığı ve araç yönleri Yayla ve Vilayet meydanlarının hali hazırları üzerinde gösterilmiştir (Şekil 12-13). Vilayet Meydanında 3 noktada 7 yönde araç sayımı ve 4 noktada 9 yönde yaya sayımı yapılmıştır. Yayla Meydanında ise 3 noktada 7 yönde araç ve yaya sayımı yapılmıştır.

Şekil 12. Yayla Ve Vilayet Meydanlarında Yaya Sayım Yerleri (Yazarlar tarafından hazırlanmıştır)

Şekil 13. Yayla Ve Vilayet Meydanları Araç Sayım Yerleri

Yayla ve Vilayet meydanlarında hafta içi ve hafta sonunda yapılan sayım sonuçlarına bakıldığında;

- Her iki meydanda hafta sonu yaya ve araç yoğunluğu fazladır.
- Her iki meydanda da araç ve yaya yoğunluğu akşam daha fazladır.
- Vilayet Meydanı her saatte Yayla Meydanından daha kalabalıktır. (Tablo 3)

Tablo 3. Yayla Ve Vilayet Meydanları Hafta İçi Ve Hafta Sonu Yaya-Araç Sayım Sonuçları

YAYLA MEYDANI				VİLAYET MEYDANI			
		YAYA	ARAÇ			YAYA	ARAÇ
PERŞEMBE 17.04.2018	SABAH	320	256	PERŞEMBE 17.04.2018	SABAH	1852	836
	ÖĞLE	408	312		ÖĞLE	4668	1888
	AKŞAM	764	400		AKŞAM	5604	1940
CUMARTESİ 19.04.2018	SABAH	160	192	CUMARTESİ 19.04.2018	SABAH	1372	1108
	ÖĞLE	848	356		ÖĞLE	3524	1672
	AKŞAM	1520	492		AKŞAM	6332	1788

Yayla ve Vilayet meydanlarında hafta içi ve hafta sonunda yapılan oturan sayım Yayla Meydanı kentin en eski meydanı özelliğini taşımaktadır. Merkezinde daha önceleri halkın buluşma alanı olan bir park bulunmaktadır. Bu park meydan özelliği taşımaktadır. Sonuçlarına bakıldığında hafta sonunda her iki meydanında daha kalabalık olduğu, hafta içi yoğunluğunun Vilayet Meydanında hafta sonu yoğunluğunun ise Yayla Meydanında olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4. Yayla Ve Vilayet Meydanları Oturan Sayısı

OTURAN SAYISI					
YAYLA MEYDANI			VİLAYET MEYDANI		
PERŞEMBE 17.04.2018	SABAH	53	PERŞEMBE 17.04.2018	SABAH	35
	ÖĞLE	81		ÖĞLE	97
	AKŞAM	153		AKŞAM	159
CUMARTESİ 19.04.2018	SABAH	72	CUMARTESİ 19.04.2018	SABAH	62
	ÖĞLE	161		ÖĞLE	94
	AKŞAM	231		AKŞAM	223

Mekânsal analiz, gözlem ve sayım sonuçlarına göre iki meydan için yapılan değerlendirme Tablo 5'te görülmektedir. Dört anahtar başlık altında 27 adet ölçme kriteri ile belirlenen kullanılabilirlik durumu değerlendirmelerine göre Yayla Meydanında 20, Vilayet Meydanında ise 14 kriterde yeterlilik olduğu tespit edilmiştir (**Tablo 5**).

Tablo 5. Yayla ve Vilayet Meydanları Kullanılabilirlik Durumu Değerlendirmesi

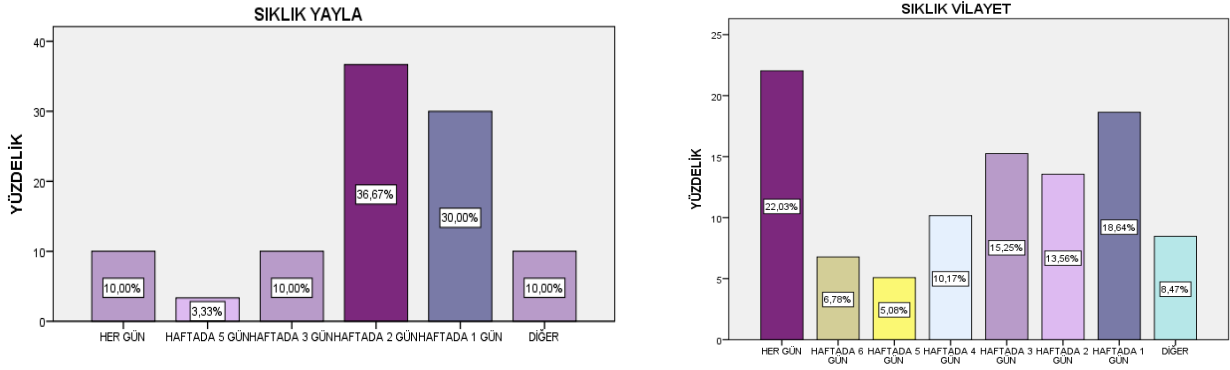
ERİŞİLEBİLİRLİK-BAĞLANTILILIK	Meydanların Birbirlerine Göre Durumu	Değerlendirme Kriterleri	Yayla	Vilayet	
	Bağlantı Olanakları				
	Anayol Bağlantılılığı	Doğrudan-Değil	0	1	
	Tali Yol Bağlantılılığı	Doğrudan-Değil	1	1	
Erişilebilirlik					
Ulaşım Alternatifleri					
	Yaya Ulaşımı	Kesintisiz-Sürekli	1	0	
	Toplu Taşıma	Yeterli-Yetersiz	0	1	
	Özel Araç Tercihi	Az Yoğun-Yoğun	1	0	
	Otopark Yeterliliği	Yeterli-Yeterli Değil	1	0	
	Engeliler için düzenleme	Var-Yok	0	0	
ORTAMI	Değerlendirme Kriterleri		Yayla	Vilayet	
	Tercih Eden Kullanıcı	Yoğunluğa Göre Karşılaştırma Kişi/Kapasite	0	0	
	Gece Kullanımı	Var-Yok	1	1	
	Sokak Hayatı Canlılığı	Var-Yok	1	1	
	Sosyal Ağ ve İlişkiler	Var-Yok	1	1	
KULANIM VE AKTİVİTE	Değerlendirme Kriterleri		Yayla	Vilayet	
	Kamusal Alan Yeterliliği	Yeterli-Değil	1	0	
	Donatı Alanlarına Yakınlığı	Yakın-Değil	1	1	
	Gün. Tic. Alanlarına Erişim	Yakın-Değil	0	1	
	Yakınlıklar yürüme (5 dakika) mesafesi ile değerlendirilmiştir.				
	Yerel İş Sahipliği	Var-Yok	1	0	
Aktivite Çeşitliliği	Çok-Az	0	1		
KONFOR VE İNFAAL	Değerlendirme Kriterleri		Yayla	Vilayet	
	Kimlikli Yapı Varlığı	Var-Yok	1	0	
	Gece-Gündüz Kullanımı	Var-Yok	1	1	
	Çevresel Kalite				
	Kötü Koku	Yok-Var	0	0	

Olumsuz Görüntü	Yok-Var	1	0
Gürültülü Ortam	Yok-Var	1	0
İklimsel Olumsuzluk	Yok-Var	1	1
Kirlilik	Yok-Var	1	1
Görüş Alanı			
Açıklık – Kapalılık Hissi	Açıklık-Kapalılık	1	1
Görsel Bütünlük	Yok-Var	1	0
Yapı	Var-Yok	1	0
Yapı ve Çevresi	Var-Yok	1	0

5.2. Anket Sonuçlarının Değerlendirilmesi

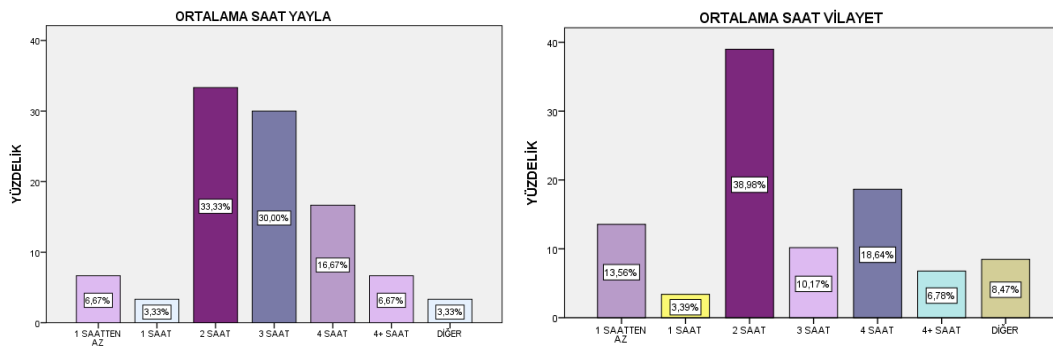
Çalışmanın bu bölümünde kullanıcı anketlerinin meydan kullanım durumu, nedenleri, talep ve ihtiyaçlarının belirlenebilmesi bölüm sonuçları değerlendirilmiştir.

Kullanıcılar kullanım durumlarına ilişkin “günde ortalama kaç saatlerini Yayla/Vilayet Meydanında geçiyorsunuz?, Genel olarak günün en çok hangi saatlerinde kullanıyorsunuz? Sorularına verilen cevaplar aşağıda belirtilmiştir.

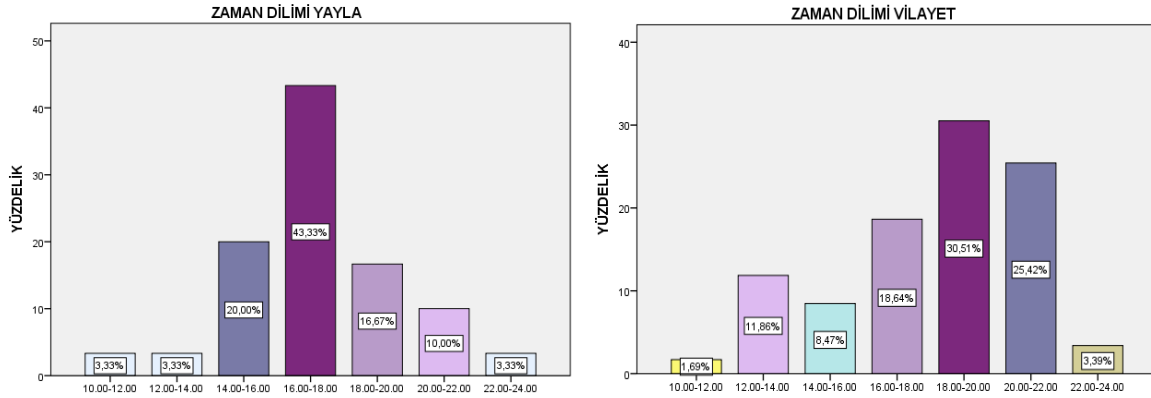
Şekil 14. Kullanım Sıklığı

Yayla Meydanında yapılan anketlerde çoğunluğun haftada 2 gün, Vilayet Meydanında yapılan anket sayısında çoğunluğun her gün cevabı verdiği görülmektedir.

Şekil 15. Ortalama Kullanım Saati

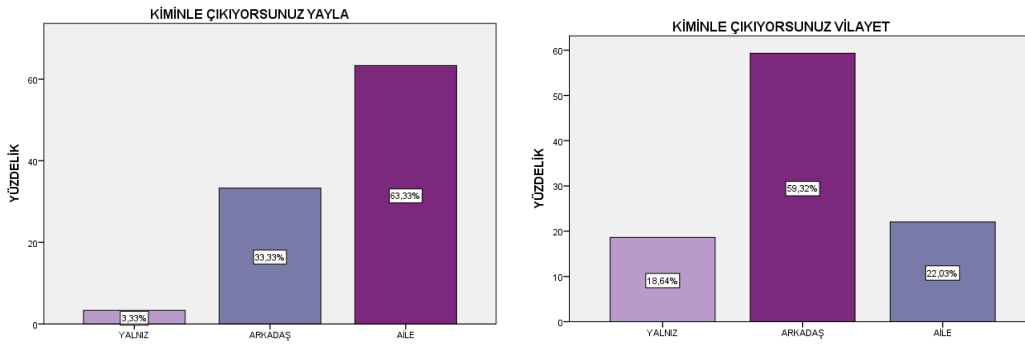
Vilayet ve Yayla meydanlarının ortalama kullanım saatlerine bakıldığında; her iki meydana ortalama kullanım sıklığının daha yüksek oranda 2 saat olduğu görülmektedir (**Şekil 15**).

Şekil 16. Kullanımı Zaman Dilimi

Vilayet ve Yayla meydanlarının ortalama hangi zaman dilimlerinde kullanıldığına bakıldığında; Yayla Meydanının en çok 16.00 ve 18.00 zaman diliminde kullanıldığı, Vilayet Meydanının 18.00 ile 20.00 arasında en çok kullanıldığı görülmektedir (**Şekil 16**).

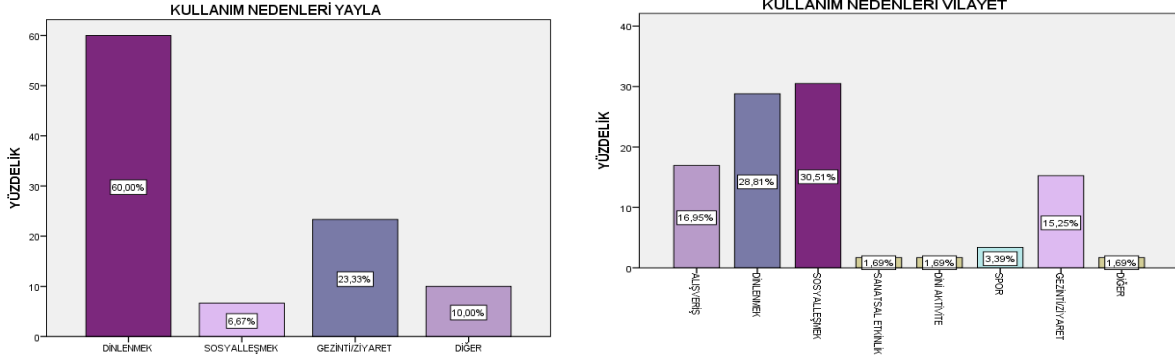
- Yayla/Vilayet Meydanına genellikle kiminle çıkıyorsunuz? Sorusunun analiz sonuçlarına bakıldığında; Yayla Meydanı kullanıcılarının yüksek oranda “aile” cevabı verdiği görülmektedir. Vilayet Meydanı kullanıcılarının daha yüksek oranda “arkadaşlar” cevabı verdiği görülmektedir (**Şekil 17**).

Şekil 17. Kim/Kimlerle Birlikte Bulunulduğu

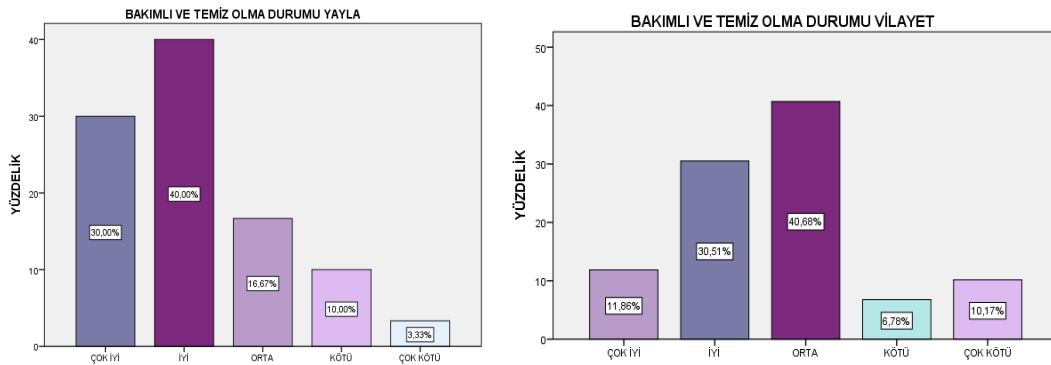
- Yayla/Vilayet Meydanı “kullanım nedenleriniz nelerdir?” sorusunun analiz sonuçlarına bakıldığında;

Yayla Meydanının da dinleme amaçlı ve gezinti amaçlı kullanım olduğu görülmektedir. Vilayet Meydanının sosyalleşmek, dinlenmek ve alışveriş yapma öncelikli kullanıldığı görülmektedir (**Şekil 18**).

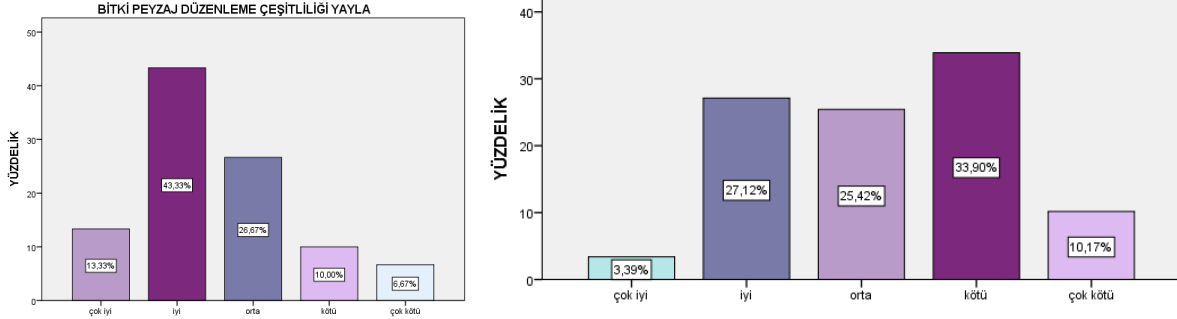

Şekil 18. Kullanım Nedenleri

- Yayla/Vilayet Meydanında yeterli çeşit ve nitelikte kamusal mekânlar mevcut mu? Sorusunun analiz sonuçlarına bakıldığında; Yayla Meydanı için %66,67 oranında, Vilayet Meydanı için % 62,71 oranında, yeterli olduğu belirtilmiştir.
- Yayla/Vilayet Meydanındaki yeşil alanlar (park, oyun parkı vb.) yeterlimi? Sorusunun analiz sonuçlarına bakıldığında; Yayla Meydanında % 67,66 oranında, Vilayet Meydanında % 66,10 oranında yeterli olduğu belirtilmiştir.
- Kullanıcı memnuniyetine ilişkin yayla/Vilayet Meydanı memnuniyeti sorusunun analiz sonuçlarına göre; Yayla Meydanının Vilayet Meydanına göre daha temiz bulunduğu ortaya çıkmıştır (Şekil 19).

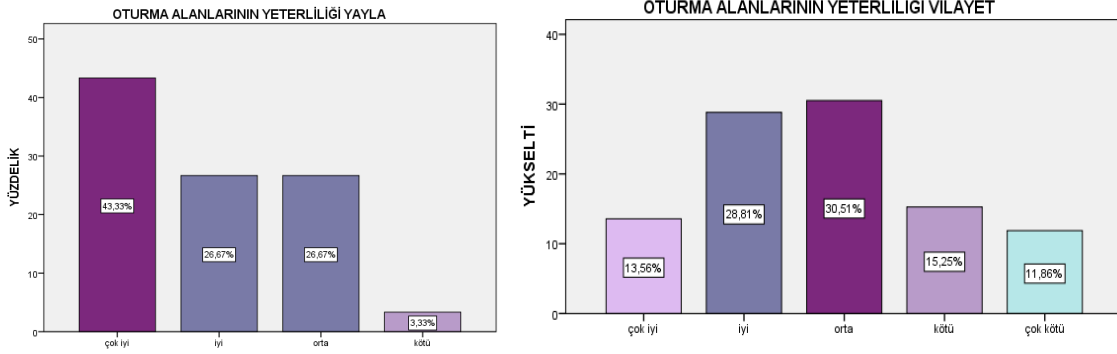

Şekil 19. Bakımlı ve temiz olma durumu

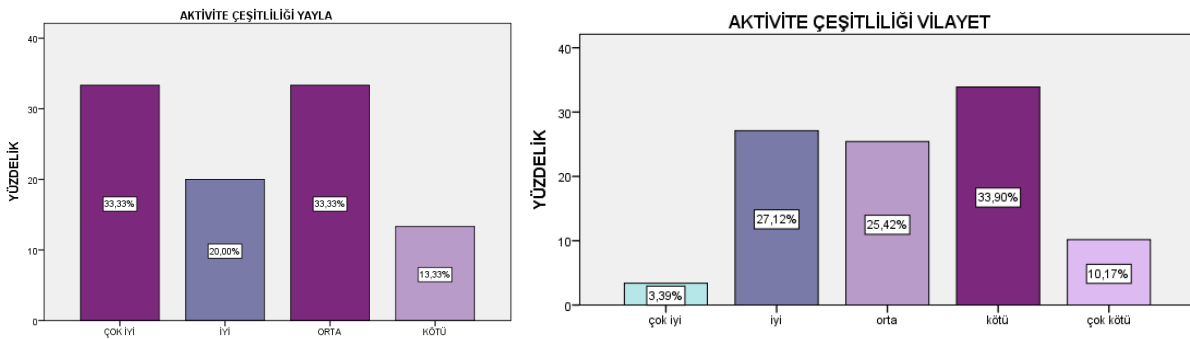
Şekil 20. Bitki Peyzaj Düzenleme Çeşitliliği

- Kullanıcılar memnuniyet bölümünde sorulan bitki peyzaj düzenleme çeşitliliği için Vilayet Meydanı peyzaj düzenlemesini daha yüksek oranda kötü olarak değerlendirilirken, Yayla Meydanının peyzaj düzenlemesinin yüksek oranda iyi olarak değerlendirildiği görülmektedir (Şekil 20).

Şekil 21. Oturma Alanı Yeterliliği Analizi

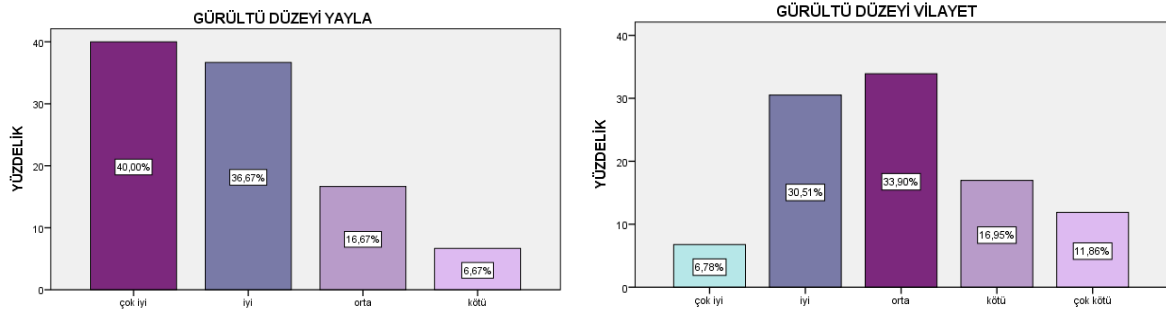
- Kullanıcı memnuniyeti bölümündeki oturma alanları yeterliliği, Yayla Meydanında Vilayet Meydanına göre daha yeterli olarak değerlendirilmiştir (Şekil 21).

Şekil 22. Aktivite Çeşitliliği

- Yapılan anketlerde aktivite çeşitliliği sorusuna verilen cevaplarda Yayla Meydanında büyük bir bölüm çok iyi derken, büyük bir bölümde orta cevabı vermiştir. Vilayet Meydanında aktivite çeşitliliği, en yüksek oranda kötü olarak nitelenmiştir (Şekil 22).

Şekil 23. Meydanların Gürültü Düzeyi

- Yayla Meydanında kullanıcıların gürültü düzeyine bakıldığında bu meydanın sakin, trafikten uzak bir alanda olması sebebi ile kullanıcıların bu meydandan çok memnun olduğu görülmüştür. Vilayet Meydanı bir kavşak meydanı ve kentin en çok kullanılan meydanı olması sebebi ile gürültü düzeyi yüksek bir meydanıdır. Yapılan anket sonuçlarına göre kullanıcılar Vilayet Meydanı gürültü düzeyini en yüksek oranda orta derece olarak nitelenmiş, iyi ve ardından kötü olduğu şeklinde sıralanmıştır. Yayla Meydanında gürültü düzeyinin sorunsuz olduğu görülmektedir (Şekil 23).
- Kullanıcı taleplerine ilişkin anket sonuçlarına göre; “Yayla Meydanı” için meydana olan ulaşımın düzenlenmesi, meydana otobüs seferleri düzenlenmesi talebi, peyzaj düzenlemelerinin yapılması, yerel tanıtıcı ürünlerin satışa çıkarılacağı dükkânlar, yerel yemeklerin satıldığı yeni alanların artırılması öncelikli olarak talep edilmiştir. Bu taleplerden sonra oturma alanlarının çoğaltılması, meydan çevresindeki cadde ve sokakların düzenlenmesi, yayalaştırılarak alanın tamamen trafiğe kapatılması, bisiklet kullanımının yaygınlaştırılması talepleri alınmıştır.
- Vilayet Meydanı için, trafiğin ve meydanın yeniden düzenlenmesi, araç yoğunluğunun azaltılması, oturma alanlarının artırılması, aktivite alanlarının geliştirilmesi ve çoğaltılması, belli yollarda yayalaştırma yapılarak araç trafiğinin azaltılması, bisiklet yollarının yapılması öncelikli olarak talep edilmiştir. Daha sonra alışveriş merkezinin kurulması, yaya yollarının düzenlenmesi, peyzaj çalışmalarının gerçekleştirilmesi, park alanlarının çoğaltılması, daha fazla yeşil alan oluşturulması talepleri alınmıştır.

6. TARTIŞMA

Meydanların Kullanılabilirlik parametreleri doğrultusunda yapılan gözlem ve tespitlere göre; Vilayet Meydanı, Yayla Meydanına göre daha merkezi yol bağlantıları ile daha güçlü toplanma-dağılıma ve geçiş özelliği göstermekte, Yayla Meydanı ise merkezden uzak yerel bir meydan niteliğinde toplanma özelliği göstermektedir. Vilayet Meydanı ticaret, alışveriş, dinlenme, yeme-içme gibi fonksiyonların odak noktasında ve kullanıcı kapasitesi olarak Yayla Meydanının üç katına yakın büyüklüktedir. Yayla Meydanı ise kapasitesi daha sınırlı bir meydan olmasına rağmen, sit alanı içerisinde konumlanması nedeniyle turistik anlamda müze, sergi gibi sanatsal faaliyetlerin yer aldığı dinlenme ve gezinti amaçları ile tercih edilen bir meydan olma özelliği taşımaktadır. Yayla Meydanı çevresinde iki katlı yapılarla ferahlık hissi vermekte, Vilayet Meydanında ise, kat yüksekliği altı kat ve üstüne çıkan yapılarla çevrili, ana yollarla bölünmüş, bütünlüğü sağlanamamış bir meydan olması nedeniyle tam bir kapalılık hissi bulunmamakla birlikte parçalanmışlık nedeniyle bütüncül algılamaya hissi bulunmamaktadır. Vilayet Meydanının çevresel kalitesi gün boyu araç ve yaya trafiğinin yoğun olması ayrıca yapılarıdaki uyumsuz planlama nedenleri ile görüntü, gürültü ve kirlilik açısından olumsuzdur. Yayla Meydanında çevresel kalite özelliklerinin tamamı olumludur. Yayla Meydanı içinde bulundurduğu fonksiyon ve aktivitelerle alışverişe olanak sağlamamaktadır. Vilayet Meydanı ise konumu ve içinde bulundurduğu fonksiyonlarla alışveriş imkânı sunmaktadır. Her iki meydanda yeşil alan yakınlığı açısından yeterlidir.

Ancak Yayla Meydanı içinde bulunduğu park alanı, tarihi bölge ve tarihi ağaç varlığı ile avantajlı konumdadır. Yayla Meydanı özellikle son dönem yapılan çevre düzenleme ve restorasyon çalışmaları ile çevresi ve tarihi yapılarla bütünlük sağlamaktadır. Vilayet Meydanında ise birbiri ile uyumsuz estetik kaygı taşımayan, bitişik nizam yüksek katlı yapılaşmalarla mimari anlamda yapısal bütünlük bulunmamaktadır.

Yayla Meydanında yapılan gözlemler sonucunda meydan kullanıcı türünün yaşlı ve yetişkin grubunda yoğun olduğu, Vilayet Meydanında ise meydan kullanıcı türünün genç ve yetişkin grubunda yoğun olduğu görülmüştür. Bu yoğunluk değerlendirmesi, Yayla ve Vilayet meydan niteliklerine de paralel özelliktedir. Araç ve yaya sayımı ile seçilen meydanlarda bulunan insan ve araç sayısı ortaya çıkarılarak, meydanların kullanım yoğunluğuna bakılmıştır. Her iki meydan da hem gündüz hem akşam saatlerinde yoğundur. Bu sonuç her iki meydanında kullanım açısından aktif olduğunu göstermektedir. Kent kullanıcıları oturma, dinlenme ve sosyalleşme faaliyetlerinde aktiftir. Ayrıca oturan sayımına göre çok büyük farklılıklar olmasa da, hafta içi Vilayet Meydanını, hafta sonu ise Yayla Meydanını daha çok tercih ettikleri, ancak her iki meydanda da kapasitesinin altında kullanım olduğu tespit edilmiştir. Meydan nitelikleri düşünüldüğünde, kent kullanıcılarının hafta içi alışveriş, ticaret gibi faaliyetlere daha çok zaman, hafta sonu ise dinlenme ve gezme faaliyetlerine daha çok zaman ayırdıkları söylenebilir. Ancak bu çıkarımlar daha birçok sosyolojik ayrıntıyı içeren araştırmayı gerektirmektedir.

Meydanların kullanıcı durumu, memnuniyeti ve taleplerinin alınmasına ilişkin, Yayla Meydanında 30 kişi ve Vilayet Meydanında 60 kişi ile yapılan anket sonuçlarına göre; “meydanların ne sıklıkla kullanıldığı” sorusuna Yayla Meydanı için iki gün, Vilayet Meydanı için her gün yanıtı en fazla verilmiştir. Bu sonuç Vilayet Meydanının fonksiyonel erişilebilirlikteki merkezi konumunu ve var olmasının kent merkezi için önemini de göstermektedir.

Her iki meydanda “ortalama kullanım” süresi iki saattir. Yayla Meydanının kullanılma zaman dilimi en çok 16.00-18.00 arası, Vilayet Meydanında ise 18.00-20.00 arasıdır. Kullanıcılar akşam vakitlerinde daha merkezi ve yeme-içme alanları daha yoğun olan Vilayet Meydanını tercih etmektedir. Meydanda “kimlerle birlikte bulunulduğu” sorusuna, Yayla Meydanı kullanıcılarının daha sıklıkla “aile” ile birlikte, Vilayet Meydanı kullanıcılarının daha sıklıkla “arkadaş” ile birlikte bulunma cevabı, yapılan gözlemlerle ortaya çıkan Yayla Meydanında daha büyük oranda yetişkin nüfus bulunması, Vilayet Meydanında daha büyük oranda genç nüfus bulunmasını doğrulamaktadır.

Yayla ve Vilayet meydanları kullanım nedenleri için verilen cevaplarda da, Yayla Meydanı en çok dinlenme ve gezinti amaçlıdır. Vilayet Meydanının ise sosyalleşme, dinlenme ve alışveriş yapma öncelikli olarak kullanıldığı görülmektedir. Vilayet Meydanı ile bağlanan İstasyon Caddesi kentin en önemli sosyal aktivite akslarından biridir. Anket cevaplarındaki öncelikli kullanım amacı meydanların niteliklerini yansıtmaktadır.

Yayla ve Vilayet meydanlarının yeşil alan yeterliliği ve kamusal mekânların yeterliliğine ilişkin memnuniyet sorularına kullanıcılardan her iki meydan içinde % 60'ın üzerinde yeterli cevabı alınmıştır. Yayla ve Vilayet meydanlarının temizliği ile ilgili değerlendirilmesinde, Yayla Meydanının Vilayet Meydanına göre daha temiz bulunduğu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde kullanıcıların meydanların peyzaj düzenlemesini, Yayla Meydanı için çoğunlukla iyi, Vilayet Meydanı içinse çoğunlukla kötü olarak nitelendirdikleri görülmüştür. Memnuniyete ilişkin bu cevaplar kullanılabilirlik parametrelerine göre yapılan değerlendirme sonuçlarını destekler niteliktedir. Aktivite çeşitliliği sorusuna verilen cevaplar meydan kullanıcılarının farklılıklarını yansıtmakta, Vilayet Meydanı kullanıcılarının ağırlıklı olarak genç olması aktivite çeşitliliği talebini de arttırmakta ve aktivitelerin yeterliliğinin “kötü” olarak nitelendiği görülmektedir. Bununla beraber her iki meydanın hem gündüz hem gece kullanımının iyi olarak değerlendirilmesi meydanlara olan taleple birlikte, meydanlarda “güvenlik” hissini olduğunu da göstermektedir.

Anket verilerinden kullanıcı talepleri sonuçlarına bakıldığında, kültürel açıdan önemli bir konumda yer alan tarihi Yayla Meydanı kullanıcıları bu bölgede yöresel ürünlerin yemeklerin satıldığı noktalar talep ederken, Vilayet Meydanında aktivite çeşitliliğinin artırılması talep edilmiştir. Önemli bir ayrıntı olarak kullanılabilirlik durumu ile ilgili yapılan değerlendirmede Vilayet meydan ve çevresinde aktiviteler yeterli görüldüğü halde meydan kullanıcıları için daha çok aktivite ihtiyacının olması, yine Yayla Meydanı için yerel iş sahipliğinin olması kullanılabilirlik durumu değerlendirmelerinde olumlu kabul edilmişken, kullanıcıların daha çok yerel iş olanağı talep etmeleridir. Bu kullanılabilirlik değerlendirmelerinde kullanıcı taleplerinin önemini göstermektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada Kırklareli merkez ilçesi Yayla ve Vilayet meydanların kullanılabilirliklerini, kullanım nedenlerini, kullanıcı ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladıkları analiz ederek bu meydanlarda kullanılabilirliğin artırılmasına ilişkin öneriler getirmek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle iki meydan kullanılabilirlik ana kriterlerine ilişkin alt başlıklara göre mekânsal analiz, gözlem ve sayım yapılarak incelenmiş, her iki meydan da yapılan kullanıcı anketleri ile kullanım durumu, memnuniyet ve talepler üzerinden çıkarımlar yapılarak meydan kullanılabilirliğine ilişkin farkındalık tartışılmıştır.

Meydan Kullanılabilirlik parametrelerine göre Yayla Meydanı kullanılabilirliğinin Vilayet Meydanı kullanılabilirliğinden daha uygun olduğu görülmüştür. 27 değerlendirme parametresinden Yayla Meydanı için 21 parametre olumlu, Vilayet Meydanı için 14 parametre olumlu değerlendirilmiştir. Bu tespitlerle iki meydanın kullanılabilirliğinin artırılmasına ilişkin hususlar ortaya çıkmıştır.

Kullanıcıların her iki meydan için istediği talepler meydan kullanılabilirliğinin artırılmasına yönelik ihtiyaçları kullanıcı gözü ile değerlendirmektedir. Kullanıcıların meydanların etkin kullanılabilirliğine ilişkin yeterlilik/yetersizlikleri ortaya çıkartan anket çalışması ile etkin kullanım kriterlerinin değerlendirilmesinde belirlenen ölçütlere göre kullanılabilirlik değerleri arasında kullanıcı farkındalığı açısından bir ilişki vardır. Çıkan sonuçlara göre kullanıcıların birçok noktada farkındalıkları olduğu ve taleplerinin de bu yönde olduğu, ancak bazı noktalarda özellikle çevre kalitesine yönelik değerlendirmelerin öncelikli olmadığı görülmüştür. Bu sonuç kamusal alan kullanımlarında her yer'e ilişkin kullanıcı karakteristik özelliklerinin, alışkanlıklar, kültürel özellikler, eğitim ve yaşam şeklinin de talep ve tercihleri yönlendirdiği, tasarımsal yaklaşımlarda bu özelliklerin çok daha detaylı olarak araştırılmasının gerekliliğini göstermektedir.

Meydan kullanılabilirliğine ilişkin sonuçlar ve kullanıcı anket sonuçları dört anahtar parametre üzerinden değerlendirildiğinde;

- **Erişilebilirlik için:** her iki meydanda da kullanılabilirlik oranlarının artırılmasında alt yapı sorunlarının giderilmesi, özellikle engelliler için düzenlemelerin yapılması, otopark alanlarının artırılması, Vilayet Meydanında gerekli mekânsal düzenlemelerin yapılması, alanda bölünmüşlük ve parçalanmışlık hissi yaratan araç trafiğinin de bu kapsamda tekrardan düzenlenmesi gereklidir. Yaya yollarının yeniden analiz edilerek yaya yolu sürekliliğinin sağlanmasında gerekli düzenlemelerin yapılması, meydanı oluşturan kamusal mekânların bütünlüğünün sağlanarak araç yoğunluğuna uygun çözümler getirilmesi önerilmektedir.
- **Sosyalleşme için:** Her iki meydanı tercih eden kullanıcı sayısını arttırabilmek için mevcut oturma alanlarının artırılması, meydan kullanım neden ve özelliklerine göre farklı etkinlikler düzenlenerek katılım ve çekiciliğin artırılması önerilmektedir.
- **Kullanım ve Aktivite Olanakları için:** Yayla Meydanında yerel iş sahipliğinin artırılmasına izin veren yasal düzenlemeler ve gerekli alan ihtiyacının karşılanarak bu doğrultuda gerekli düzenlemelerin yapılması her yaştan kullanıcının ilgisi düşünülerek aktivite ortamlarının planlanması, her iki meydanda da aktivite çeşitliliğinin artırılmasına ilişkin düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.
- **Konfor ve İmaj için:** Vilayet Meydanında gözlenen kötü koku ve görüntüye neden olan etmenlerin ortadan kaldırılması, gürültüyü azaltabilecek peyzaj öğelerinin artırılması, çevresel kalitenin artırılması için gerekli kontrol ve temizlik çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması önerilmektedir. Ayrıca yine Vilayet Meydanında görsel bütünlüğün sağlanmasında tasarımsal yaklaşımlarla bina cepheleri ve peyzaj düzenlemelerinin yapılması, her iki meydan için kullanıcı çeşitliliğine göre alternatif mekânlar düzenlenmesi önerilmektedir.

Araştırma, sonuçları itibarı ile meydan kullanılabilirliği değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesinde kullanıcı özelliklerinin önemini ortaya çıkarmakta, yerel yönetimlerin planlama ve kentsel tasarım çalışmalarında Kırklareli Merkez kent meydanlarının düzenlenmesinde yararlanılabilecek, kullanıcı özellikleri detayında sosyolojik araştırmalarla zenginleştirilerek güncellenebilecek veri niteliği taşımaktadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

- [1] GİRİTLİOĞLU, C., (1991). Şehırsel Mekan Ögeleri ve Tasarımı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul., 48-49.
- [2] KORÇA, P., TANTAN, B.,1997. CELA Building Toward Diversity, Council of Educators in Lanscape Architecture Annual Conference, Asheville, North Carolina.
- [3] CARMONA, M., TIESDELL,S., HEATH,T., and OC,T., (2010), “Public Places Public Spaces: The Dimensions Of Urban Design”, Architectural Press, UK., 137-209.
- [4] MONGOMERY, J., (1998),“Making a city: Urbanity, Vitality and Urban Design”, Journal of Urban Design, 3, 93-116.
- [5] URBAN TASK FORCE REPORT (1999), “Towards and urban renaissance”, Urban Task Force, London.
- [6] THOMPSON, C., (2002), “Urban open space in the 21st century”, Journal of Landscape and Urban Planning, 60 (2), 59-72.
- [7] SHIRVANI, H.,1985. The Urban Design Process , Van Nostrand Reinhold Company, N.Y.
- [8] KRIER, R., 1979. Urban Space, Academy Editions, London.
- [9] ZUCKER, P., 1959. Town and Square From Agora to the Village Green, Columbia University Pres, New York.
- [10] ÖNDER, S., AKLANOĞLU, F., 2002. Kentsel Açık Mekan Olarak Meydanların İrdelenmesi. S.Ü. Ziraat Fak. Dergisi No: 16(29) Konya 96-106.
- [11] LYNCH, K., 1960. The Image of the City, The MIT Pres, Cambridge. MOUGHTIN, C., 1992. Urban Design “Street and Square”. Butterworth Architecture, Oxford.
- [12] ARKIN H., COLTON R.R., 1949. An Outline of Statistical Methods: Fourth Edition Paperback – January 1, 1949
- [13] EYÜBOĞLU, A., VATANSEVER, N., 2007. Kırklareli Kentsel Sit Alanı Yerleşimi, Koruma Sorunları Ve Öneriler 3rd International Sympsiom On Architect Sinan - Housing 12th - 13th April 2007 Edirne
- [14] GÜNDOĞDU, M., KURU, A., ÖZKÖK, M.K., (2016). “Kırklareli Kent Algısı Üzerine Deneysel Bir Çalışma”, İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi, Sayı 18 Ocak 2016 Sf: 48-79 ISSN 1307-9905.
- [15] NEUFERT, 2000. Neufert Yapı Tasarımı 35.Baskı BETA 2000, İstanbul.
- [16] URL 1: <https://www.pps.org> Erişim tarihi: 16.05.2019
- [17] URL 2: <https://www.pps.org/article/grplacefeat> Erişim Tarihi: 16.05.2019
- [18] URL 3: <https://www.youtube.com/watch?v=DS16DuLX-tc> Erişim tarihi: 10.04.2018
- [19] URL 4: <http://www.kirklareli.net/eski-kirklareli-fotografлари/> Erişim tarihi: 10.04.2018

YAZAR NOTU: Kaynak gösterilmeyen tüm şekil, grafik ve tablolar orijinal olup, bu makale için yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Metropolitan Turbulence: Local Elections and the Sociological Dynamics on the Background of the Conservative Political Policy		
Corresponding Author	İrfan ÖZET Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, vizyon24@hotmail.com		
Received Date Accepted Date	07.05.2020 // 13.07.2020		
Author / Authors	İrfan ÖZET	ORCID: /0000-0003-4612-2305	
How to Cite	ÖZET İ, (2020). Metropolitan Turbulence: Local Elections and the Sociological Dynamics on the Background of the Conservative Political Policy , Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2 Pages, 338-354.		

Metropolitan Türbülans: Yerel Seçimler ve Tıkanan Muhafazakâr Siyasetin Arka Planındaki Sosyolojik Dinamikler

İrfan Özet¹

ABSTRACT:

This research focuses on the picture reflected in the metropolitan environments regarding the political power in the 2019 local elections. The success of the opposition bloc in the metropolitan areas rests on a wide social mobility that includes a significant part of the conservative base. The reflection of the emerging protest discourse in the conservative mass is a rational tendency triggered by urbanization, individualization, and rising middle class etc. Increasing rationality evaluates political performance, beyond the identity-centered polarization, based on the future possibilities promised by the social and economic picture. On the other hand, the fault line triggered by the economic-political dynamics is a conduit that integrates many different identity lines of the metropolises. In this context, the “urban nationalism” reflex, due to the growing dissatisfaction with the immigrant / refugee masses becoming part of daily life, comes to the fore. Similar reflexes are gaining momentum with the spread of patronage relations in the public and the disappearance of the institutionalization tradition. Finally, an educated-

¹ Aksaray University, Sociology Department, Dr. Faculty Member. vizyon24@hotmail.com

precariat mass is added to the opposition circles, which is increasingly growing in metropolitan areas due to the employment instability.

Keywords:

Local elections, AK Party, Precari

ÖZ

Bu araştırma, 2019 yerel seçimlerinde metropol ortamlarına yansıyan tablonun siyasal iktidara dönük boyutlarına odaklanır. Muhalif bloğun metropollerde elde ettiği başarı, muhafazakar tabanın da anlamlı bir parçasını oluşturduğu geniş bir toplumsal hareketliliğe yaslanmakta. Ortaya konan itiraz dilinin muhafazakâr kitledeki tezahürleri orta sınıflaşma, kentleşme, bireyselleşme vb. dinamiklerin tetiklediği rasyonel eğilimlerdir. Artan rasyonalite, siyasal performansı kimlik merkezli kutuplaşma cereyanının ötesinde, sosyal ve ekonomik tablonun vadettiği gelecek ihtimallerinden hareketle değerlendirir. Diğer taraftan ekonomi-politik dinamiklerin tetiklediği fay hattı, metropollerin çok farklı kimlik hatlarını da bütünleştiren bir referans halinde. Bu kapsamda ilk olarak, göçmen/mülteci kitlelerin gündelik yaşamın parçası haline gelişi karşısında duyulan hoşnutsuzluğun adresi halindeki “şehirli milliyetçilik” refleksi öne çıkar. Benzer refleks, kamuda patronaj ilişkilerinin yaygınlaşması ve kurumsallaşma geleneğinin ortadan kalkmasıyla da ivme kazanmakta. Son olarak muhalif halkaya, istihdam alanlarının güvencesizleşmesi ve istikrarsızlaşmasıyla metropollerde giderek kabaran eğitimli-prekaryan kitle de eklenmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Yerel seçimler, Milli Görüş, AK Parti, Prekarya.

GİRİŞ

Türk siyasetine dair kolektif hafıza, yerel seçimlerin ortaya koyduğu rakamsal tabloya eşlik eden sosyolojik dönüşümlerle yüklü. Özellikle son 30 yıllık bilançoya baktığımızda, siyaset dünyasına dönük hayli trajik ve çarpıcı deneyimlerle karşılaşmaktayız. Sözelimi 80’ler boyunca tekeli hüviyetteki ANAP siyasetinin tıkanma emareleri, özellikle 89 yerel seçimlerinde net bir şekilde ortaya çıkmaktaydı. Siyasal arenada bir yandan sosyal-demokrasi arayışları merkezileşirken, öte yandan ise ANAP ağırlıklı merkez-sağın politik sarkacı, artık DYP yönüne kaymıştır. Ancak bu tablo siyasal aktörler ve partiler düzeyinde hiyerarşik manzarayı dönüştürse de, Cumhuriyet modernliğinin istikrarlı mecralarına henüz metastas yapacak bir kapasitede değildi. Politik arenada esaslı ve radikal değişimlerin görülmesi adına, sadece beş yıl sonraki 94 yerel seçimlerindeki tablo yetmekteydi. Nitekim Cumhuriyet modernliğinin uzun bir safhasında bir “karşı-hareket” olarak biçimlendirilen siyasal muhafazakârlık, Ankara ve İstanbul gibi dev metropollerde kent iktidarlarına kavuşmaktaydı.

Gerçekten de seçimlerin ortaya koyduğu tablo “yerel” bir skalada yer alsada, laik seçkinler için bunun “distopik bir gelecek”in habercisi olduğunu anlamak zor olmadı. Ertesi yıldan itibaren muhafazakâr siyasetin yerelde kazandığı zafere, genel seçimlerdeki birinciliği ve akabinde ulusal

iktidara kavuştuğu “şok dalgaları” eşlik ediyordu. Laik seçkinlerin bürokrasi, medya ve sermaye kanatlarını paraliz eden bu politik depremin tetiklediği fay hatları, günümüz Türkiye’sine uzanacak bir aktif görünüm sergilemekte. Bu anlamda 94 yerel seçimleri, Cumhuriyet modernliğinin rutin akışını teryüz eden önemli bir kavşak.

Benzer olarak, 80 sonrası Türkiyesinin bürokrasi ayağında neredeyse tekelci hüviyete kavuş(turul)muş Fetullahçı grubun tasfiyesine dönük toplumsal konsensüs, ilk olarak 2014 yerel seçimlerinde billurlaşmıştır. Seçim sonuçları, özellikle Türk muhafazakârlığının kendi bünyesinden çıkmış bir oluşumun tasfiyesinden yana ağırlığını koyduğunu simgeliyordu. Nitekim siyaset kurumuna bürokrasi sahasında tasfiyelerle ilgili verilen bu “vize” ile birlikte, “dehşet bilançosu” daha da netleşiyordu: Soğuk savaş döneminin çatışmacı atmosferine uyarlanmış gizli, mesiyantik ve kapalı devre bir network etrafında bürokrasinin neredeyse tüm bileşenleri kuşatılmıştı. Bu anlamda modern bürokrasinin işleyiş rutini düşünüldüğünde bir “anomali”yi simgeleyen bu manzaranın değişimine dair toplumsal mutabakat, yerel seçimlerle açığa çıkıyordu.

Diğer taraftan yerel seçimlere yansıyan bu türden çarpıcı tablolar, arka planında hayli geniş ve derinlikli toplumsal süreçlere yaslanarak varlık kazanır. Sözelimi İslami hareketin 94 seçimlerinde metropollerdeki başarısı, karizmatik aday profillerinin ötesinde, 1950’lerden itibaren kentsel alanlarda hayata geçirdiği bir dizi dayanışmacı ağlarla ilişkilidir.² Aynı zamanda 2014 yerel seçimlerinde, muhafazakâr siyasetin hitap ettiği “habitus”ta sağladığı “rıza üretimi”, din-bürokrasi-siyaset üçgeninde 80 sonrasından itibaren birikmiş bir tortunun harekete geçirilmesiyle anlam kazanır. Nitekim Fetullahçı grubun özellikle bürokrasi sahasında neredeyse hiçbir İslami ya da seküler zümrenin varlığına izin vermeyen tekelci örgütlenmesi karşısında tetiklenen “ortak nefret”, hayli geniş cephelere uzanıyordu. Bu anlamda “yerellik” sınırlarının ötesine uzanan seçim sonuçları, arkasına yaslandığı bir dizi toplumsal süreçlerden hareketle anlam kazanır.

1. Araştırmanın Temel Odağı ve Kavramsal Arka Plan

Bu araştırma, geçtiğimiz Mart 2019 yerel seçimlerinin muhafazakâr siyasete temas eden yönlerine, arka planındaki bir dizi toplumsal süreçten hareketle odaklanmaktadır. Öncelikli olarak belirtmek gerekir ki muhafazakârlığın kesintisiz siyasal iktidarı, metropol ortamlarında harekete geçirdiği beşeri sermaye ağları ile ilişkilidir. Bu anlamda kentin değişime açık dünyasının bir varyantı olarak, Cumhuriyet tarihinin neredeyse çeyrek asrını kapsayan zaman dilimine damgasını vurmuştur. Kemalist modernliğin giderek statükocu bir karaktere bürünmesi, küresel kapitalizmle entegrasyon iştahı hergeçen gün artan kent piyasa ekonomisi için giderek bir “yük” olarak kodlanıyordu. Bu atmosferde değişim vaadeden bir dünyadan seslenen muhafazakâr siyaset, uzun yıllar kullanabileceği geniş bir hareket alanına kavuşmuştur. Ancak “kentsel rasyonelite”nin hareketli ve kaygan zemini karşısında, güncel muhafazakâr siyaset de “anakronik” bir görüntü çizebilmekte. Daha da ötesinde Türk siyasetine dair kolektif hafıza,

² İslami hareket, dayanışma ağları ve muhafazakârlık arasındaki bağıntı için bkz İrfan Özet, **Fatih-Başakşehir: Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus**, İletişim Yay., İstanbul, 2019, s. 37-84.

metropollerin başrol oynadığı bu rasyonalite karşısında merkez sağ siyasetin buharlaştığı trajik deneyimleri sürekli hatırlatmakta.

Gelinen noktada 2019 yılında yapılan yerel seçimlerin özellikle metropol alanları etrafında gösterdiği simgesel harita, tıkanan muhafazakar siyasete dair hayli geniş mesajlar içermekte. Yakın tarihteki bir araştırmada vurgulandığı gibi, bu tablonun oluşması öncelikli olarak iktidar bloğu seçmenlerinin partilerinden rahatsız olması ve partilerini sorgulamaya başlamasıyla anlamlandırılmakta. Özellikle İstanbul, Ankara, Adana, Antalya gibi büyükşehirlerde belediye başkanlıklarının el değiştirmesi, Bursa’da ise oy makasının önemli ölçüde kapanmasında bloklararası oy hareketliğinin etkili olduğu düşünülmektedir (Tosun&Tosun, 2019: 41). Nitekim Yavuz’un da belirttiği gibi, eleştirel sesleri homojen hale getirme çabalarına rağmen İslami kamusal alanda çok sayıda derin fay hatları vardır. Çekişme ve muhalefet her daim kamusal alanın bir parçasıdır ve yeni Müslüman öznelerin oluşumunun merkezinde bu diyalektik bulunur (Yavuz, 2011: 78).

Bir başka açıdan metropollerin çeyrek asırlık bir siyasal rutini daha doğrusu “konfor”u bozucu eğilimi, muhafazakar siyasetin yaslandığı taşra merkezli dünyanın kentleşme süreciyle yaşadığı dönüşüm üzerinden okunmakta. Bu çerçevede Çelik’e göre, başlangıç evresinde merkezi fethetmenin bir stratejisi olarak şekillenen taşra İslam’ı, merkeze yerleştikçe bir taşra ideolojisi olmaktan çıkar. Merkezileşmeyle eşzamanlı olarak kentlileşen yüzünde, seçkinleştirici kültürel ve kurumsal araçlar öne çıkar. Diğer bir ifadeyle dönüşen taşra, merkezi konformizm ve değerlerle uyumlu bir kimliğe evrilmektedir (Çelik, 2013: 28). Nitekim sosyolojik disiplin, İbn Haldun’un “bedevi-hazeri” çözümlemesine kadar uzanabilecek bir skalada, bu tür evrimleşmelerin kaçınılmaz sosyal gerçekliğine vurgu yapmıştır.

Ancak yaşanan dönüşümü okumakta zorlanan ve siyasal iletişimi taşra-kent, laik-muhafazakar vb. ayrımların ürettiği konfora yaslanarak sürdürmekte ısrar eden elitler için risk alanları giderek büyümektedir. Beck’in belirttiği gibi, riskin varlık kazandığı alanlar, sosyal bir bumerang etkisi oluşturur: Siyasal ve ekonomik düzeydeki seçkinler dahi, riskin çekim alanının dışında kalmaz (Beck, 2005: 37). Teorik düzeydeki bu analizi 2000 sonrası dönemin ekonomi-politiğine uyarlayan Yılmaz’a göre, Türkiye’de ve İstanbul’da 1990 sonrası muhafazakar kesimin toplumsal yaşamda görünürlülüğünün artması, orta sınıfların sayısal anlamda çoğaldıklarının göstergesi olarak okunabilir. Ancak Türkiye gibi ülkelerde orta sınıfın yükselen görünümü, olası krizlerde Batı ekonomilerinden gelecek borç sarmalını daha yoğun yaşayacak bir kitlenin büyümekte olduğunun da habercisi. Bu nedenle İstanbul’da orta sınıfların yükseliş trendini kültürel bir içerikten ziyade, kaygan bir eşitsizlik zemininde ele almak mümkün. Nitekim orta sınıfların daha iyi bir yaşam olanağını kollayan ve sürekli buna uygun bir dil arayışı (Yılmaz, 2013: 104), politik seçkinler için daima bir “demokles kılıcı” hüviyeti taşımakta.

Ekonomi-politik düzeyde bu tür risk alanlarına, son dönemlerin emek piyasasında giderek etkisini arttıran “prekarya” olgusunu da eklemek gerek. Mevcut muhafazakar iktidarın Batı bloğuyla ilişkileri aktüel olarak çatışmacı bir zemine kaysa da; modern Cumhuriyet tarihi boyunca küresel kapitalizmle entegrasyonun en yüksek seviyede geliştiği bir dönemi deneyimliyoruz. Bu bütünleşme hikayesinin doğal bir varyantı olarak, geniş kitlelerin piyasanın kaygan ve güvencesiz kollarında bir “gelecek” arayışına yönelmeleri öne çıkar. Yaşanan deneyim, önceki dönemlerin mütevazı olduğu ölçüde sabit, istikrarlı ve uzun soluklu istihdam

mecralarının daralması demektir. Diğer taraftan bu manzaraya, kamusal alanda “memuriyet” gibi nispeten belirli kitlesel-statü alanlarının “mülakat” tarzı patronaj ilişkilerine açıklığı eşlik etmekte. Geline nokta, metropol ortamlarında daha keskin bir görünüm kazanan prekaryan kitlenin üreteceği “riskin” boyutu da giderek artmakta.

Dolayısıyla muhafazakarlığın genç, kentli ve orta sınıflaşan yüzleriyle, prekaryan kitlenin beklentilerinin bulunduğu “rasyonel” zemin, günümüz politik seçkinleri için hayli trajik bir geleceği işaret etmekte. Özellikle 2017 referandumu ve yerel seçimlerin metropol kategorilerinde billurlaşan bu tablo, Türk modernliğinin rutinlerinden “kimlik siyaseti”nin kapsama alanlarında bir daralmayı da göstermekte. Nitekim muhafazakârlık paydasında buluşan toplumsal bloğun kamusal iletişimde önemli bir arka planı oluşturan duygular siyasetinin keskin hatları, peyderpey aşınabilmekte.

Geline nokta bu çalışmada, 2000 sonrası dönemden itibaren Türk siyasetinde muhafazakâr siyasetin hegemonik konumunu sarsıcı etkiler taşıdığı düşünülen yerel seçimlerin sosyolojik etkileri analiz edilecektir. Araştırma boyunca yaşanan deneyim, retrospektif bir perspektifle 1950’lerden günümüze gelişen hatları izleyerek ortaya konacaktır. Aynı zamanda muhafazakar toplumsal bloğa ilişkin dönüşüm tezahürleri, politik sahaya temas eden boyutlarla sınırlı olarak incelenecektir.

2. Milli Görüş ve İslami Hareketin Politik Serencamı

Laik Cumhuriyet değerlerinin toplumsallaşma evresinde alttan alta bir dip dalga halinde yürüyen demokratikleşme ihtiyacı (Küçükylmaz, 2009: 72), çok partili hayata geçildiği dönemde kamusal bir hüviyet kazanmıştır. Bu dönem aynı zamanda siyasal muhafazakârlığın da yükselişe geçtiği önemli bir eşik. Yavuz’a göre bu gelişmeyi belirleyen faktörler, altkültürlere kimlik sunulması, kentleşme ve sosyal sorunların etkisi, radikal İslamı ılımlı İslamla dengeleme politikaları, demokratikleşme ve tercüme faaliyetlerinin etkisiydi (Yavuz, 2010: 87). Benzer olarak Akdoğan, politik arenada İslam’ın artan görünümünde, nüfus hareketleri ve sosyolojik değişimin etkisini vurgular. Bu açıdan kent ortamlarında ritmini yakalayan İslami hareket, bir kimlik vaadiyle ortaya çıkarak, geleneksellik ile modernlik arasında sıkışan kitleye aidiyet sunabilmekteydi (Akdoğan, 2000: 180). Ancak bu kimlikleşme süreci, bilişsel bir konteksin ötesine uzanarak; kent piyasa ortamında muhafazakarlığın hareketlilik kazanmasında önemli bir referans halindeydi.

Nitekim İslami hareketin merkezileşmesine etki eden bir diğer faktör, daha sonra adı İslami sermaye olarak kavramsallaştırılan, yeni bir birikim sürecinin işlemeye başlamasıydı. İlk icraatlarını 1970’lerle birlikte ortaya koymaya başlayan bu sermaye, mütevazı düzeyde başladığı metal, tekstil, ağaç, gıda, endüstri temelli tarım ve inşaat gibi alanlarda kompleks sistemler haline dönüşmüştür. Süreçle birlikte Al Baraka Türk, Kuveyt Türk, Faisal Finans büyük çaplı bankacılık işlerini taşıyabilecek olgunluğa erişen, küresel sermaye grupları haline geldiler (Yaraşır & Aygün, 2002: 198). Hareketin ivme kazanması aynı zamanda rekabetçi siyasi alanların oluşması, kamusal alanın genişlemesi ve harekete yeni entelektüellerin katılması süreçlerinin sonucu (Yavuz, 2011: 66). Bu dinamizmin politik dili ise, özellikle Milli Görüş Hareketi (MGH) tarafından temsil edilmekteydi.

MGH'nin seçmen tabanını taşra şehir ve kasabalarındaki muhafazakâr küçük burjuva esnaf, küçük tüccar, çiftçi ve zanaatkârlar oluşturuyordu (Yavuz, 2011: 68). Taşra merkezli ekonomik grupların MGH olan bu teveccühünde, büyük sermayeye yakın bir görüntü veren Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'nden ümidin kesilerek, muhafazakar dokuya uygun bir siyasal örgütlenme biçimine ihtiyaç duyulması rol oynar (Küçükyılmaz, 2009: 74). Nitekim kültür, kimlik merkezli kaygıların yön verdiği bu kulvarda MGH, politik serencamı boyunca İstanbul merkezli kapitalist oluşumlarla ilgili rezervlerini korumuştur. Güçlü metropol sermayesi karşısında, küçük-yerel Türk sermayesini desteklemiştir (Özdağ, 2006: 50). Benzer olarak, "ülkedeki tüm sorunların Tanzimat'tan itibaren izlenen Batılılaşma politikalarından kaynaklandığını" savunmuştur. Sosyal adaletsizlik, ekonomik geri kalmışlık ve hatta demokrasi eksiklikleri gibi bir dizi yapısal problemin çözümü için Milli Görüş'ün önerdiği politika, bir çeşit İslamileştirme politikası olan manevi kalkınma idi (Çınar, 2010: 311).

Hareketin 1980 sonrası süreçteki temsilcisi olan Refah Partisi (RP) ise, çok daha farklı bir toplumsal tabana erişti. Kent yoksullarına, yukarı doğru sosyal hareketlilik içindeki yeni orta sınıf çalışanlarına ve özellikle de kentlerde yeni ortaya çıkan İslami girişimcilere ulaşarak, geleneksel seçmen tabanını genişletmeyi başardı (Yavuz, 2011: 80). Kentin yoksul kesimleriyle kurulan bu yoğun ilişki, 12 Eylül darbesiyle örselenen solun boşalttığı kamusal iletişimin sağ bir dil içinde yeniden formüle edilmesiyle (Alpman, 2016: 131). Yaşanan süreç, Cumhuriyet modernliğinin "kenara itilmiş" ve "dışlanmış" kesimlerinden oluşan çok katmanlı bir koalisyonu (Yavuz, 2011: 80). Bir diğer ifadeyle, Cumhuriyet boyunca istikrarlı olarak yönetim merkezinin kenarında tutulan ve hatta günün birinde sistemle hesaplaşmayı bekleyen geniş toplumsal kesimlerin MGH eliyle, ülkenin yasal siyasal ortamının içine çekilmesiyle (Küçükyılmaz, 2009: 76). Ancak RP'nin izlediği ve 12 Eylül öncesi süreçte daha çok solun temsil ettiği bu sert muhalif hat karşısında, devlet elitlerinin rutinleşen müdahaleleri de gecikmeyecekti. Kamuoyunda "postmodern darbe" olarak da anılan 28 Şubat kararları, çekirdeğini İslami hareketin oluşturduğu sistem-karşıtı cereyana dönük bir "balans ayarı"ydı.

Gelinen noktada hareket, 28 Şubat'la birlikte birçok sahada yeniden geriye çekilmek zorunda kaldı. Ancak dönem boyunca İslami hareketin belki de en önemli avantajı, uluslararası konjonktürde serbest piyasa, hukuk devleti vb. alanlara dönük kurumsallaşma arayışlarının öne çıkmasıydı. Bu konjonktür dikkate alındığında, darbe cereyanı, "statükonun tecessüm etmiş hali olan TSK'nın vesayetini tartışmaya açan ve statükosunun sorgulandığı yeni bir dönemi beraberinde getirdi (Alpman, 2016: 131). Diğer taraftan, 28 Şubat sürecinde taşralı kebabçıların dahi iç düşman olarak damgalandığını gören geniş muhafazakar kesimde –asgari hak ve özgürlükleri garanti altına alan bir hukukun olmadığı durumda- kendi varoluşunu garanti etmenin başlıca yolunun güç kazanmak olduğu inancı giderek arttı (Çınar, 2010: 312). Bu yaklaşım, ilk planda siyasal İslam'ın yapısal toplumsal meselelerin halli için "güç alanlarına yerleşim" mottosuna uygun bir hat çizmekteydi. Ancak iktidar pratiği düzeyinde esaslı bir farklılaşma "arzusu"nun da habercisiydi. Süreç boyunca muhafazakarlığın siyasal ve entelektüel elitlerince, "Batı karşıtı-Müslüman milliyetçiliği" hattından "AB ve uluslararası toplumla entegrasyon" temelli politikalara evrilme arayışları öne çıkar. Bu dönüşüm özellikle 2002'de iktidara gelen AK Parti siyaseti ve hareketiyle varlık kazanmıştır.

2.1. AK Parti Deneyimi Etrafında Merkezin Kalbine Yolculuk

Yukarıda belirtildiği gibi, Ak Parti deneyimiyle öncelikli olarak, İslami hareket içerisinde tekelci hüviyetteki MGH'nin bölünmesi ve içinden bir grubun koparak, kendisini ideolojik olarak dönüştürme süreci yaşanmıştır. Burada MGH'nin Batı karşıtı, devletçi/kalkınmacı ve içinde barındırdığı milliyetçi öğelerden mümkün olduğunca arınıp, uzlaşmacı bir iktidar profili çizmesi amaçlanmıştır (Uzgel, 2010: 12). Nitekim siyasetin açtığı kanallardan muhafazakar kitlelerin eğitim ve daha sonraları iktisadi kaynaklar yoluyla Bourdieu'nun kullandığı anlamda sembolik ve kültürel sermaye edinmeleri; İslâmcılıktaki protest damarı aşındırmıştır (Bilici, 2004: 800). Gelişen dinamik sınıflar, 80 sonrası ekonomi-politiğin bir varyantı olarak, devlet kapitalizminden piyasa kapitalizmine geçişin ürünü olduklarından, piyasa ekonomisinin ve Türkiye'nin küresel ekonomiye eklemlenmesinin başlıca savunucuları haline geldiler (Yavuz, 2011: 76).

İkinci aşamada ise, Türkiye'deki liberallerle oluşturulan yeni hegemonik blok aracılığıyla Kemalist ideolojinin ve devletçi anlayışın dönüştürülmesi ve küresel-kapitalizm için “defolu” yönlerinin tasfiye edilmesi gündeme gelmiştir. Bir yanda ılımlı İslamcılar, öte yanda arka planda TÜSİAD'ın, ama vitrinde liberal entelektüellerin olduğu bu hegemonik blok, 2000 sonrası Türkiye'nin dönüşümünü üstlendi (Uzgel, 2010: 12-27). Süreç boyunca muhafazakârlık paydasında buluşan aktörler, dönemin “özgürlükçü ortamı”na uygun renk ve tonlara bürünerek sahne almıştır. Bir yanda yükselen yeni muhafazakar orta sınıf, STK'laşan İslami oluşumlar, öte yandan ise kapitalistleşen tarikatlar... Neredeyse tüm bu paydaşlar, “yukarıdan aşağıya bir İslamileştirmeyi değil; iktidardan pay almak, bürokratik-merkeziyetçi laik devletin kısıtlayıcı/engelleyici müdahalelerinden kurtulmak, yani serbestlik istiyordu ki; bu AKP'nin kullandığı negatif özgürlükçü liberal dilin temelini oluşturmaktaydı.” (Çınar, 2010: 312). Sürecin en önemli meşruiyet ayağı ise, Cumhuriyet elitlerince de bir “ideal” olarak benimsenen Batılılaşmanın güncel tezahürü halindeki AB üyeliği idi.

Partinin devlet kurumları nezdinde meşruiyet arayışı, AB'ye yönelik demokratik normları kabul etmeye zorladı. İslami gruplar, 28 Şubat tecrübesiyle kendilerini iktidara taşıyacak tek yolun bu olduğunu anladıkları için, yeni demokratik anlaşmaları gönülsüzce bile olsa seküler gruplardan daha fazla destekledi (Yavuz, 2010: 9-10). Ancak madalyonun diğer yüzünde, daha sonraki dönemlerde “ulusalçı” olarak da kavramsallaştırılacak asker-sivil orta sınıf, kentli, modernist ve laik kesimlerde sürecin okunması bambaşka bir anlama bürünmekteydi. Nitekim politik muhafazakarlığın en ön cepheden seslendirdiği postmodern ve küresel dinamikleri, doğrudan devleti, yani kendi konumlarını hedef alan bir süreç olarak değerlendireceklerdir. Ulusalçılar bu süreçte AB üyelik sürecine de kuşkuyla yaklaşmış ve insan haklarını negatif bir süreç olarak algılayarak Türkiye'nin bölünmesiyle bağlantılandırdı. Entelektüel ve politik seçkinleri aracılığıyla, Türkiye'de AB ve ABD karşıtlığının öncülüğünü yapmaya başladılar (Uzgel, 2010: 27). Türklük ve millilik ethosuna yaslanarak, kozmopolitan dünyaya açılan girişimlere karşı, kapanmacı bir tasavvuru öne çıkarmıştır. Sözelimi dönem boyunca ülke sathında “bestseller” boyutuna kavuşmuş kültürel üretimlerin (“Çılgın Türkler”, “Bye Bye Türkçe” vb.) ulusalçı kaygılara yaslanarak gelişmesi bu arayışın bir izdüşümüydü.

Ancak kültür sahasının bu topraklarda toplumsal eğilimleri yönlendirmedeki kısıtlı etkilerini dikkate aldığımızda, laik seçkinlerin öngördüğü “distopya”, hergeçen gün bir gerçeklik olarak kendisini göstermekteydi. Nitekim toplum katında giderek ivme kazanan muhafazakâr dalgaya

set çekme arzuları, giderek politik sahanın sert dili etrafında temsil edilmekteydi. Özellikle 367 krizi ve Cumhuriyet Mitingleri'ne yansıyan “agresif manzara”, dönem boyunca gelişen bir dizi seçimin toplumun yerleşik orta sınıf katmanlarınca “distopik bir geleceğin ayak sesleri” olarak okunduğunu göstermekteydi. Bu distopyanın karşılık geldiği durum ise, “laik-Cumhuriyet sisteminin değişimi”nden başkası değildi.

Diğer taraftan sarmalın diğer kutbu, giderek “merkezileşme” kulvarına yerleşen bir hikayeye sahne olmaktadır. Seçimlerin yerel ve genel boyutlarına ilaveten, Anayasa değişikliğini içeren referandumların da dahil olduğu bu kesintisiz zaferler, Cumhuriyet modernleşmesinin hiyerarşik tablosunda köklü değişimleri tetiklemekteydi. Muhafazakarlık, siyasal ve toplumsal sahalarda “merkez”e yerleşirken, Erdoğan liderliği ise, Weberyen anlamda bir “karizma” olarak formüle edilecekti (Aktay, 2011). Süreçle birlikte muhafazakarlığın entelektüel ve politik seçkinleri, “Yeni Türkiye” söylemiyle bir hegemonya arayışını da hızlandırmıştır. Nitekim 2010'lara değin “kitle partisi”nin zorunlu kıldığı çoğulcu-esnek dil; giderek hegemonya kovalayan ve toplumsal manzarayı köklü bir şekilde dönüştürmeyi arzulayan Schmittyen kimlikçi siyasetlere bırakmıştır. Sürecin uzun vadedeki toplumsal maliyeti ise, çatışmacı-ötekileştirici siyasal dilin egemen olması (Öztürk, 2019: 275-279) ve İslam'ın bir kimlik hattı etrafında araçsallaşmasıydı.

3. Hegemonya Arayışlarının Kavşağında Kimlik Siyasetleri

Muhafazakâr siyaset özelinde “dindar-kindar nesil”³, “liberallerin lüzumsuz olduğu inşa dönemi”⁴ gibi dost ve düşman ayrımları üzerinden gelişen Schmittyen kimlik siyaseti, birleşme ya da ayrışmanın en uç yoğunluk derecesini ifade etmektedir. Schmitt'e göre, özellikle politik karşıtlık en yoğun ve uç karşıtlıktır. Siyasetin yön vermesiyle gündelik ya da kamusal alan, “dost-düşman” keskinliği etrafında siyasallaşır (Schmitt, 2018: 57-60). Taggart'a göre popülist siyasetin eriştiği bu imtiyaz, kitle gerçekliğinin esnek ve bükülgen ontolojisinden kaynaklanır. Bu yaklaşıma göre, popülizm şekillendirilebilir araçlara ihtiyaç duyar ve kitleler de tam böyle bir araçtır. Nitekim popülist siyasetler, “kim olmadıkları”na dair anlatıyı, kim olduklarından çok daha fazla vurgularlar. Belirli toplumsal grupların lanetlenmesi ve seçkinlere duyulan nefret, popülistlere bir düşman sağladığı gibi; seslendikleri tabanda kimlik oluşturma politikalarının da önemli bir parçasıdır (Taggart, 2004: 116-119). Nitekim muhafazakâr elitlerin geniş kitleleri mobilize kılabilirdiği bu repertuarlardan biri de, “Yeni Osmanlıcı” söylemdi.

Tokdoğan'a göre Yeni Osmanlıcılık, stratejik bir politik anlatı olmanın ötesine uzanarak, gerek iktidar seçkinleri gerekse toplumsal taban tarafından hevesle kucaklandı. Bu anlamda Yeni Osmanlıcılık, toplumsal tabanın arzularını, hırslarını, öfkelerini açığa çıkarıp, dönüştürüp, onları harekete geçirici bir işlev gördü (Tokdoğan, 2018: 17). Aynı zamanda geniş muhafazakar kitledeki “küresel liderliğe duyulan arzuyu” (Tükel Pakel, 2017: 128) da bir ölçüde ifade etmekteydi. Benzer bir motivasyonla araçsallaştırılan İslam, bir medeniyet ya da evrensel bir yaşam tarzının ötesine uzanarak; politik varoluşun gerekçelendirildiği bir grup kimliği hüviyetine bürünür (Çelenk, 2017: 30-31). Ancak siyasal İslam'ın geçmişten günümüze politik sahaya biçtiği varoluşsal anlam dikkate alındığında, bu tür yöntemlerin tesadüfen gelişmediği rahatlıkla

³ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/secilmisi-atanmisa-kul-etmeyiz-19956550>

⁴ <https://t24.com.tr/haber/babuscu-onumuzdeki-10-yil-liberaller-gibi-eski-paydaslarimizin-kabullenecegi-gibi-olmayacak,226892>

anlaşılabilir. Nitekim siyasal İslam, “çözümü devlette gören, değişimi siyasal iktidarın gücünde ve etkili araçlarında arayan, yukarıdan aşağıya Müslümanlaşmayı öngören, resmi bir din görüşüne dayanan total eğilimleri baskın” bir perspektife karşılık gelmekte (Akdoğan, 2004: 92). Dolayısıyla toplumsal alanın tasarımıyla ilgili beklentilere, siyasal tasavvurlar yön vermekte. Temel strateji ise, özellikle modernleşme süreçlerinin kolektif hafızada bıraktığı tortulara yaslanan bir siyasal pragma etrafında gelişmekte.

Nitekim “siyasal İslam’ın otoriter modernleşme deneyimlerinin tetiklediği küskünlüklerden yararlanarak iktidara gelme ve statükoyu yıkma hedefi güden bir gündem peşinde olduğu” düşünüldüğünde, Ortadoğu merkezli birçok otoriter rejim için gerçek bir tehdit olarak görülmekteydi. Bu konuda öne çıkan çözümler ise, İslamcı güçlerin şu ya da bu şekilde politik sisteme dahil edilmesiydi (Akdoğan, 2000: 216). Ancak Yavuz’a göre, İslami hareket tecrübeleri arasında yapılacak bir karşılaştırma, onların Janus yüzlü olduklarını ortaya koyacaktır. Yani bu hareketler bir taraftan modern, sosyal ve siyasal açıdan “ilerici”, demokrasi ve ekonomik gelişme taleplerini dolaşıma sokarken; uzun vadede muhafazakâr ve otoriter olup, toplumda sıkı bir moral-dinsel kodun varlığını talep ederler (Yavuz, 2005: 29). Bu konuda Türk siyasetine dair hafızada “mizah” konusu olarak da değerlendirilen, Erbakan’ın sarfettiği “diğer partilerin seçmenleri, bizim ise inananlarımız var” söylemi, hayli çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkar (Küçükylmaz, 2009: 106)

Yavuz’a göre, ekonomik ve sosyal liberalizasyon, İslami hareketlere öncelikle kendi gündemlerini kamusal düzeyde dolaşıma sokma imkanı tanımıştır. Ancak sürecin beraberinde getirdiği çoğulculuk ve geleneksel sosyal kontrollerin parçalanma belirtileri karşısında hareketlerin son derece rahatsız olduğu bilinmektedir. Küreselleşmenin bu türden kaçınılmaz tesirleriyle, İslami uygulamaların ve kimliğin çoğulcu okumalara imkân vermeyecek mutlakçı bir yorumuna yönelmişlerdir (Yavuz, 2005: 49). Gerçekten de İslami hareketlerin merkezileşme serencamına dair bu analiz, AK Parti tecrübesi ışığında değerlendirildiğinde hayli anlamlı bir manzara ortaya çıkmakta. İktidar yolculuğunun ilk etaplarında sivil-asker ilişkilerinden Kürt meselesine, demokratikleşmeden ekonomik kalkınmaya kadar bir dizi sorunu, toplumsal mutabakata yaslanarak çözeceğine ilişkin vaatleri hayli geniş cephelerden karşılık buldu. Aynı zamanda politik rasyonalitenin çizdiği bu rota doğrultusunda, İslamcılığın tarihsel bakiyesinden ve itirazlarından hızla uzaklaşarak, çerçevesini muhafazakarlığın belirlediği bir devlet ve iktidar akli ile hareket etti (Alpman, 2016: 131). Diğer taraftan uluslararası toplum ve kurumlarla geliştirilen yakın ilişkilerin doğal bir varyantı olarak, ekonomik-sosyal istikrar hanesinde çarpıcı başarılar yakalanıyordu.

Ancak muhafazakar elitlerin neredeyse tüm sahalarda yansıyan bu tür pozitif görüntüleri okuma refleksi, 2010 sonrası konjonktürle birlikte dönüşmekteydi. Bu dönemde özellikle yargı bürokrasisindeki hegemonya değişimini içeren referandumda %58’lik zafer ve akabinde gelişen ulusal seçimlerinin %50’ye yakın bir başarıyla kazanılması, önemli eşikler olarak karşımıza çıkmakta. Buna ilaveten aynı dönemde Arap Baharı rüzgarının start almasıyla, Ortadoğu’daki muhalif kitle ve örgütlerin doğrudan bir referansı haline gelmekteydi. Geline nokta tüm bu koşullar, muhafazakarlığın politik ve entelektüel seçkinlerince “hegemonya tesisine giden bir imkân alanı” olarak okunuyordu. Bu arzunun yerel siyasal gündeme yansıması “Başkanlık” tartışmaları etrafında formüle edilirken; kültür sahasında ise dindar nesil tahayyülü, İmam Hatip

modelinin yaygınlaştırılması ve Osmanlıca öğrenme-öğretme arzusu gibi bir dizi hat etrafında gelişti.

Diğer taraftan iktidar tekniğinde hegemonik arzulara ilaveten, istikametın “keyfilik” belirtileri taşıyan eylemlere sahne olmasının metropol dünyasındaki yankıları da gecikmeyecekti. Özellikle metropollerin yerleşik-seküler orta sınıf hanelerinde gelişen korku ve öfkenin yansıma imkanı bulduğu ilk dalga ise, Gezi Süreci’yle ortaya çıkmıştır. Sürecin ana hattı olarak taraflarda yerleşen kutuplaşma cereyanı, özellikle muhafazakar siyaset için keskin bir yörünge değişikliğine yol açmaktaydı. Bu doğrultuda uzun yıllar uluslararası toplum ve kurumlar nezdinde “model bir hareket” olma hüviyetinin raftan kaldırıldığının sezilmesiyle birlikte, anaakım politikalarda bir makas değişimi yaşanmıştır. İdeolojik referanslar giderek reformist-Batıcı eksenden, “yerlici ve milli” bir eksene kaymaktaydı. İktidar sahasında yaşanan bu baş döndürücü trafığe, günümüz kamuoyunda Fetö olarak adlandırılan grubun 15 Temmuz 2016’daki darbe girişimi de eklendiğinde, yerlilik ve millilik eksenli siyaset, “varoluşsal bir zorunluluk” olarak kamuoyuna sunulmaktaydı.

Kuşkusuz muhafazakarlığın erken Cumhuriyet’ten itibaren deneyimlediği yabancılaşma, bu kesimde yerlilik merkezli damarı uzun soluklu kılmıştır. Aynı zamanda bu deneyim, MGH’de olduğu yerliliği temel alan siyasal hareketlere kaynaklık etmiştir. Ancak yerlilik, Akın’a göre kendi halinde bir pratiktir. Yerliliği koruma ve sürdürme tahayyülünde olsa bile, “yerlici siyaset” de, yerliliği yabancılaştırma riskini barındırmaktadır (Akın, 2013: 55). Nitekim 2010 sonrası dönemden itibaren muhafazakâr kadrolarda birden alevlenen yerlici hassasiyet, “reformist-Batıcı siyasal kulvarda yolun sonuna gelindiği”ne dair inancın izlerini taşır. İktidar bloğunda bu keskin dönüşümün izleri, birçok mecrada rahatlıkla görülebilir. Sözgelimi iktidar politikalarının belirlendiği ve kamuoyuna sunulduğu epistemik mutfağın önemli aktörlerinden SETA’da yer alan bir analiz, hayli anlamlı veriler içermekte. Raporda, Kılıçdaroğlu’nun Haziran 2017’de başlattığı “Adalet Yürüyüşü”, öncelikli olarak “yerli ve milli *normali* yerinden etmeye yönelik karşı bir hamle” olarak sunulmakta. Yazının devamında italik olarak gösterdiğimiz ifadeler ise, iktidar sathındaki ideolojik makas değişiminin izlerini net bir şekilde taşımakta:

“Batıcı bir dil üzerinden işleyen ve etkisini yitirmiş ‘özgürlükler’ vurgusunun yerine iktidarın *yerli ve milli* söylemiyle başa çıkabilecek ölçüde yerli bir politika olan ‘adalet’ siyaseti benimsendi. Kılıçdaroğlu’nun Maltepe mitingindeki konuşmasında yerlilik açısından ‘adalet’ başlığının altını dolduramayan, halen *Batıcı özgürlükler siyasetinin* kodlarıyla donatılmış bir içeriğe sahipti (Aslan, 2017: 101).

“Özgürlük” kavramına yüklenen bu pejoratif anlam, milliyetçi-ulusalcı tasavvurda istikrar kazanmış mecralar tarafından dile getirildiğinde nispeten anlaşılabilir bir düzeye sahip. Ancak bu tür “düşünce kuruluşları”nın yüzleşmek istemediği ya da hasıraltı ettiği gerçeklik ise, söz konusu yaklaşımın muhafazakâr siyasetin ittifak halinde olduğu koalisyonlara göre bükülebilen bir nitelik kazanması. Nitekim raporda yer alan bir başka fasılda dile getirilen “medeniyet” söyleminin de içi, ideolojik dönüşümü yansıtan ifadelerle yüklü:

“2009’lardan 7 Haziran 2015’e kadar süren Medeniyet söylemi, Türkiye’yi kendi içine ve dışına doğru genişletme hamlesidir. Yerli ve milli siyaset ise, bu amacın gerçekleştirilebilmesi için öncelikle Türkiye’nin *demokratik bir toplum yapısına kavuşmasına direnen unsurlardan arındırılması* gerektiğinin altını çizen bir hamledir. (Aslan, 2017: 99)

Yerlilik ve millilik temelli siyasetin epistemik meşruiyetine odaklanan SETA raporunun bu faslı, hayli paradoksal ifadelerle sahip olsa da, yaşanan ideolojik makas değişimini birkez daha netleştirmekte. Sözgelimi önceki satırlarda Batı orijinli bir kavram olarak sunulan “özgürlük”, yerli ve milli merceklerle bakıldığında tasnif dışı kalabilmekteydi. Ancak aynı yazıda, tarihsel ve toplumsal düzeyde Batılı bir tecrübe olarak dünya sathına yayılan “demokratik toplum”, bir ideal olarak karşımıza çıkmakta. İdeolojik makas değişimi ise, bu “idealin” gerçekleşme safhasında iktidar karşıtı cephede yer alanların “arındırılmasının gerekliliği”ni⁵ vurgulayan yaklaşımda açığa çıkmakta.

Gelinen noktada yerli ve milli siyaset varoluşsal bir bağlama kavuştukça, partiye bağlılık da kutsal devlet mistifikasyonuna denk bir hüviyet kazanmaktaydı. Bu çerçevede partiden yana olmak ile olmamak arasındaki kalın çizgi, Türk sağına özgü kodlarla yeniden tanımlandı. Hainlik, ajanlık, bölücülük, dış-ıç mihrak, art niyetlilik hatta dinsizlik kodları (Alpman, 2016: 131), yerli ve milli hattın dışındaki geniş kesimler için kategorik tanımlama biçimleri olarak öne çıkmaktaydı. Diğer taraftan iktidar blokunun yenilenen sakinlerinde otoriterleşmenin dozu arttıkça, öncelikli refleksler metropollerin pragmatik-seküler hanelerinde gelişmekteydi. Taşkın’a göre, son yerel seçimlerde AKP-MHP blokunun metropollerde yaşadığı dramatik tablonun bir nedeni de budur. Ona göre, AKP-MHP bloku devletçi-milliyetçiliğe yaslandıkça giderek sayıları artan toplum kesimlerini yabancılaştırmaya başladı (Taşkın, 2019). Ancak metropollerde ivme kazanan bu dinamizmin çekirdeğinde seküler kimlik tasavvuru yer alsa da (Ertit, 2019), muhafazakarlığın genç-eğitimli ve kentli katmanlarında da filizlenen bir arayışı temsil etmekte.

4. Tıkanan Siyasetin Metro-politiği

Kuşkusuz iktidar bloğunda yerli ve milli temelli siyaset tekniğinin metropol dünyasını ikna kapasitesindeki düşüşün birçok referansı bulunmakta. Bu açıdan çalışmanın sınırlı kapsamı da dikkate alınarak, metropollerde dalgalanan itiraz dilinin arka planı, ana hatlarıyla ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öncelikli olarak vurgulamak gerekir ki, son yerel seçim sonuçlarına göz gezdirildiğinde Türk modernleşmesinin keskin siyasal kamplarının “metropol duyarlılığı”nda birleştiği görülmekte. Buna göre Kürt-Türk, laik-muhafazakâr gibi rutin ayrımların buharlaştığı, iktidara mesaj verme arzusunun vitrine çıktığı bir refleks, giderek siyasal alanı donatmakta. Farklı ideolojik ve siyasal kampların bulunduğu bu zemin, öncelikli olarak ekonomik tablodaki gerilemeyle beraber tetiklenen hayli “rasyonel ve pragmatik” tepkilere yaslanmakta. Buna ilaveten zikredilen kozmopolitan blok, “parti patronajı” olarak kavramsallaştırılan politikardan duyulan rahatsızlığa karşı da giderek ses vermekte. Parti patronajı, toplumsal yaşamdaki fırsat ve

⁵ Kuşkusuz siyasal pratiğin “arındırma” merkezli işleyişinin ne tür bir düzen arzusunu ortaya koyduyuyla ilgili özellikle 20. yüzyıl dünyası hayli anlamlı tecrübelerle sahip. Ancak kavramın işaret ettiği tasavvura dair bir analiz girişimine, çalışmanın sınırlılıkları dikkate alındığından yer verilmeyecektir.

kaynak alanlarının çeşitli yollardan oluşturulmuş bir ağ içinde ve karşılıklı kabul görme temelinde “tercih edilen” bireylere, gruplara aktarılmasıdır. Sarıbay’a göre, bu tür tek taraflı aktarımların hacmi ne kadar artarsa, o kadar toplumsal paylaşımdan kaçınılır (Sarıbay, 1998: 24). Bir açıdan Weberyen “dışlayıcı kapanma” eğilimleriyle örtüşen bu tür patronaj ilişkilerinin mevcut iktidar tekniklerindeki kapsamı, birçok branşta KPSS birincilerinin dahi memuriyet hakkına kavuşmadığı⁶ ekstrem boyutlara varabilmekte.

Ekonomi-politik dinamiklerin metropol dünyasında iktidar-karşıtı dalgaya yön verdiği bir diğer enstrüman, “prekaryalaşan kitle” gerçekliğidir. Standing’e göre prekarya, “precarious” (güvencesiz) sıfatı ile “proletariat (proletarya) isminin birleşmesiyle oluşan yeni bir terimdir. Çalışmasında prekaryanın uzun bir analizini gerçekleştiren Standing, prekaryayı öncelikli olarak klasik işçi sınıfı olan proletaryadan farklı bir bağlamda değerlendirir. Proletarya denildiğinde akla uzun dönemli, istikrarlı, sabit zamanlı ve ileriye dönük olarak işçinin ne kadar ve nasıl ilerleyebileceği açıkça belli olan işlerin bulunduğu, sendikalaşmanın olduğu, kolektif sözleşmelerin yapıldığı bir toplum akla gelir. Diğer taraftan Standing’e göre prekaryalar, orta sınıf da değildir. Zira bu sınıftan insanların sahip olması beklenen sabit ya da öngörülebilir bir maaş, statü yahut çeşitli haklara sahip değildir. Prekaryan kitlenin oluşumu, küresel kapitalizmin toplumlara dayattığı “esnek emek” dinamiğine yaslanır. Risk ve güvencesiz hallerin taşıdığı maliyet ise, fertlerin kendileri ve ailelerine yükleniyordu. Bu eğilimlerin küresel kapitalizmin başlıca tekniği haline gelmesiyle herhangi bir istikrara sahip olmayan ve bütün dünyaya yayılmış milyonlarca kişiyi barındıran küresel bir prekarya tabakası ortaya çıkmıştır. Süreçle birlikte prekarya, giderek tehlikeli bir sınıf halini almaktadır (Standing, 2019: 11-21). Nitekim prekaryan tabakanın Türkiye’de en görünür olduğu mecra olarak metropoller, güvencesizleşen ve daralan istihdam alanlarına yönelik hoşnutsuzluğun adresi olarak mevcut iktidar blokuna yönelmekte.

Diğer taraftan prekaryan kitlenin “gayrimemnun” eğilimlerinin yöneldiği adres hanelerinde, gündelik ya da kamusal yaşamın giderek parçası haline gelen kolektif gruplar da yer almakta. Bunların başında ise, göçmen-sığınmacı-mülteci üçgeninde buluşan “beklenmeyen misafirler” (Kartal&Manço, 2018) gelmekte. Standing’e göre bu atmosferde yerli toplumun emekçi üyeleri, “sosyal yardım beleşçisi”olarak damgaladığı kitleyi kendisinin elde edemediği şeyleri almakla suçlamaya meyilli olabilir. Aynı zamanda göçmenlerin daralan istihdam sahasında daha iyi işleri kaptığını ve sosyal yardımlar konusunda tepeye çıktığını kolaylıkla düşünecektir (Standing, 2019: 49).

Sennett de Amerikan toplumu odaklı bir çalışmada, göçmen hoşnutsuzluğunun artan ivmesinden bahseder. Öncelikli vurgusu, “yabancıların çalışkan, doğma büyüme Amerikalıların kuyusunu kazması” korkusunun 19. yüzyıla kadar inen köklere sahip olmasıdır. Bu yüzyılla birlikte, düşük ücrete çalışmaya razı olan yoksul ve vasıfsız göçmen işçilerin “diğerlerinin işlerini elinden aldığına” inanılırdı. Sennett’e göre, bugün küresel ekonomi, bu eski korkuyu tekrar canlandırıyor ve insanlar sadece vasıfsız işçilerin değil; küresel emek piyasasının dalgalarına kapılan orta sınıfların ve profesyonellerin de tehdit altında olduğuna inanıyor. Sözelimi bir çok Amerikalı doktor, Üçüncü Dünya ülkelerinden gelen “ucuz doktor” dalgası yüzünden kendi iş güvencelerinin sigorta ve sağlık şirketlerinin tehdidi altında olduğunu düşünüyor (Sennett, 2016:

⁶ <https://www.haberler.com/kpss-turkiye-birincisi-mulakatta-elendi-11730185-haberi/>
<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kpss-birinciligi-atanmasina-yetmedi-1723600>

145-146). Kuşkusuz göçmen hoşnutsuzluğuna dayalı bu küresel trend, bugün sayıları 4 milyona ulaşmış sığınmacının bulunduğu ülkemizde de etkisini göstermekte. Özellikle de iktidar bloğunun kaybettiği İstanbul seçimi sonrasında sığınmacılara dönük aniden “sertleşen” politikalarında... Nitekim ortaya çıkan manzara, göçmen-karşıtı tsunaminin “kontrollü yerli ve milli limanlar”a uzanan etkilerinin kabulü⁷ olarak okunabilmekte.

Muhafazakar kadroların metropolün rasyonel eğilimleri karşısında tıkanıdığı bir diğer alan, “mağduriyet temelli kutuplaşma” siyasetidir. Geçmişten günümüze siyasal İslam’ın kitleleri etrafında bloklaştırmasında istikrarlı olarak müracaat ettiği, “sessiz muhafazakâr-mütedeyyin çoğunluk ve aktif Batıcı-seküler azınlık” denklemi büyüsunü nispeten yitirebilmekte. Taşkın’a göre, son yerel seçimlerle AK Parti’nin sağ popülizmini besleyen mağduriyet algısının altındaki halı daha da çekilmiştir. Seçmen, tepedeki karşıtlığa dayandırılan kutuplaştırıcı dili anlamsız kılacak tercihlerde bulunmuştur (Taşkın, 2019). Nitekim metropollerin siyasi haritasının son yerel seçimlerde değişimi, muhafazakar duyarlılıkta buluşan birkısım seçmenin de parçasını oluşturduğu çok cepheli kentsel muhalefetin etkisiyle gelişmekteydi.

Bu açıdan metropollerde yükselen itiraz kanallarını besleyen bir diğer havzayı, muhafazakar duyarlılıkta buluşan geniş kitleler oluşturmaktadır. Özellikle de muhafazakarlığın kozmopolitan metropol ortamlarında yaşayan⁸, genç, eğitilmiş ve dünyaya açık katmanlarında... Bu açıdan İstanbul, Ankara, Adana, Antalya gibi büyükşehirlerde belediye başkanlıklarının el değiştirmesi, Bursa’da ise oy makasının önemli ölçüde kapanması, sözkonusu kitlenin tercihlerinden bağımsız okunamaz. Bu gruptakilerin hatırı sayılır bir kısmının siyasal arenada tansiyonun sürekli artan temposu karşısında ortaya koydukları “yabancılaşma”, muhafazakar elitler için hayli netameli bir geleceğe işaret etmekte. Nitekim başkanlık süreciyle birlikte, “bloklaşan siyasal rekabet”in %51 merkezli çıtısı, “bıçak sırtı”nda gelişen sonuçlara sahne olmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma, siyasal iktidarın 2019 yerel seçimlerinin metropol kategorilerinde yaşadığı tıkanıklığın arka planındaki bir dizi toplumsal dinamiğe odaklanır. Yerel seçimlerin gösterdiği simgesel harita, 21. Yüzyılın ilk yıllarından itibaren Türk siyasetinin hegemonik aktörü halindeki muhafazakar siyasete dönük hayli anlamlı mesajlar içerekte. Aynı zamanda son dönem Türk siyasetine hakim birçok ezberin bozulduğunu resmetmekte. Bunların başında ise, 2013 Gezi Olayları’ndan itibaren muhafazakâr elitlerin siyasal arenada sıklıkla müracaat ettikleri kutuplaşma cereyanı gelmekteydi. Bloklaşan siyasetle birlikte taraflar arasındaki tansiyonun hergeçen yükseldiği zemin, muhafazakarlık paydasında buluşan geniş kitlelerin AK Parti siyaseti ve hareketi etrafında bütünleşmesini sağlıyordu. Nitekim genel seçimlerden anayasal gelenekte topyekün sistem değişimlerini içeren referandumlara uzanan hayli keskin virajların alınmasında kutuplaşma dilinin etkisi yadsınmaz.

⁷ <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49416431>

⁸ Nitekim 2017 referandumundan günümüze dair gelişen politik harita, etno-kültürel ve yaşam tarzı düzeyinde kozmopolitan nitelikten uzak Konya ve Kayseri gibi iç bölgelerdeki metropol alanlarında, iktidar bloğunun %60-70 skalasında rıza üretimini sağladığını göstermektedir.

Ancak toplumsal değişimlerin hızı karşısında, popülist siyasal mühendisliğin de “çaresiz” kaldığı durumlar oluşabilmekte. Bu anlamda uzun yıllar kitleleri seferber kıldığı retoriklerde, Weberyen deyimle “büyü bozumu” yaşanabilmekte. Nitekim son dönemlerde kozmopolitan şehirlere yansıyan seçim sonuçları, kimlik merkezli siyasetin özellikle yöneldiği (muhafazakar) adreslerde dahi büyüsellliğini yitirdiğinin işaretleriyle yüklü. Diğer taraftan yaşanan süreç, hem muhafazakar tabanın kendi iç yörüngesini hem de toplumsal dünyanın tüm katmanlarını içeren boyutlara sahip.

Kuşkusuz metropollerde aktifleşen yeni toplumsal fay hatlarının gelişiminde, özellikle 2000 sonrası dönemin ekonomi-politik dinamikleri etkili olmakta. Bu çerçevede serbest piyasa ekonomisinin sunduğu fırsat alanlarıyla eşzamanlı olarak iktidar aygıtıyla kurulan patronaj ilişkileri, muhafazakâr cephede hayli yoğun “sıçrama” hikayelerine sahne olmaktadır. Süreçle birlikte orta sınıflaşma, bireyselleşme hatta sekülerleşme dinamiklerinin sözkonusu kitlede ivme kazandığı görülmektedir. Ancak iktidar deneyimiyle taşınan bu dalga, bir bumerang etkisi göstererek mevcut iktidar kadrolarının politikalarında “rasyonalite kaybı”nı sezdiği ölçüde ondan uzaklaşabilmekte. Nitekim seçim sonrası süreçle birlikte, başlıca hedef kitlesinin sözkonusu kentli-rasyonel tabakanın oluşturduğu iki yeni parti muhafazakar blokta sahne almaktadır. Diğer taraftan rasyonalite merkezli bu uzaklaşma, Cumhur ittifakı olarak adlandırılan muhafazakâr-milliyetçi cephenin de ötesine uzanan bir kapsama sahip. Sözelimi metropoller bünyesinde gelişen “şehirlili milliyetçilik”, “prekarya” vb. dinamikler dikkate alındığında, alternatif toplumsal cephenin bileşenleri hergeçen gün çeşitlenmektedir.

Şehirlili milliyetçilik vurgusu öncelikle, “kamusal alandaki dağılımların ve paylaşımların keyfilikten arınarak kurumsal, hukuki bir yörüngeye kavuşması” talepleri etrafında formüle edilmekte. Diğer taraftan bu tür rasyonel taleplerle birlikte, kitle reflekslerinin de yön verdiği bir duygu siyaseti de hakim olabilmekte. Kolektif bilincin belirleyici olduğu bu zeminde, metropol dünyasında giderek görünüm kazanan sığınmacılar/mülteciler önemli bir adres halinde. Suriyeliler başta olmak üzere küresel dünyanın daha çok “kaybeden” tabakaları, parçası haline geldikleri metropol yaşamını “istikrarsızlaştırma”, “öngörülmez kılma” gibi argümanlarla değerlendirilmekte. Göçmen kitleye dönük bu hoşnutsuzluk, aynı zamanda bir dizi ekonomi-politik arka plana yaslanarak varlık kazanır. Bunların başında ise küresel kapitalizmin giderek emek piyasasını güvencesizleştiren, istikrarsızlaştıran yüzüyle beraber taşınan prekaryan kitle yer alır. İstihdam alanlarının geçici, esnek ve kaygan bir zemine kavuşmasıyla geniş kitlelerin deneyimlediği refah kaybı, prekaryan bilincin kökleşmesinde önemli enstrümanları oluşturmaktadır. Artan hoşnutsuzluk, öncelikle göçmen/sığınmacı kitleler üzerinden kendisini göstermektedir. Ancak duygu siyaseti ve ekonomi-politik dinamiklerin bulunduğu bu eleştirel hat, Türk siyasal yaşamının bundan sonraki yörüngesinin belirlenmesinde, önemli bir potansiyel olarak varlık kazanmakta.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek olmadığını beyan ederim.

Finansal Destek: Yok

Teşekkür: Yok.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Y. (2000). *Siyasal İslam*, İstanbul: Şehir Yayınları.
- Akdoğan, Y. (2004). *AK Parti ve Muhafazakar Demokrasi*, İstanbul. Alfa Yayınları.
- Akın, M. H. (2013). “Yabancıda Aranılan Yerlilik”, *Sosyoloji Divanı*, Sayı:1.
- Aktay, Y. (2011). *Karizma Zamanları*, İstanbul. Timaş Yayınları.
- Alpman, P. S. (2016), “Harikalar Diyarından Muhafazakâr Masallar”, *Öteki Muhafazakârlık*, Ed. A. Çağlar Deniz, Ankara: Phoenix Yayınları.
- Aslan, A. (2017). “Yerli ve Milli Siyaset”, *Kuruluşundan Bugüne AK Parti*, Çağlar İ. & Alan, A. (Der.), İstanbul: Seta Kitapları.
- Ulrich, B. (2005). *Risk Society*, London: Sage Publication.
- Bilici, M. (2004). “Küreselleşme ve Postmodernizmin İslâmcılık Üzerindeki Etkileri”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce:İslâmcılık*, Cilt:6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çelenk, A. T. (2017). *Türk Sağının Düşünce Atlası*, İstanbul: Mahfil Yayınları.
- Çelik, C. (2013). “Taşrının Değişen Sosyolojisi”, *Taşra Fragmanları*, Sosyoloji Divanı Dergisi, Sayı:1.
- Çınar, M. (2010). “AKP ve İslami Hareketler: Defansif ve Dağıtıcı İktidar Kardeşliği”, *AKP Kitabı*, Uzgel, İ. & Duru, B. (Der.), Ankara: Phoneix Yayınları.
- Ertit, V. (2019). *Sekülerleşme Teorisi*, Ankara, Liberte Yayınları.
- Kartal B. & Manço U. (2018). *Beklenmeyen Misafirler: Suriyeli Sığınmacılar Penceresinden Türkiye Toplumunun Geleceği*, Londra: Transnational Press London.
- Küçükyılmaz, M. (2009). *Türkiye’de Siyasal Katılım*, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Özdalga, E. (2006). *İslamcılığın Türkiye Seyri*, Çev: Gamze Türkoğlu, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özet, İ. (2019). *Fatih-Başakşehir: Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*, İletişim Yayınları.
- Öztürk, A. (2019). *Siyaseti Düşünmek*, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (1998). *Siyaset, Demokrasi ve Kimlik*, Bursa: Asa Kitabevi.
- Schmitt, C. (2018). *Siyasal Kavramı*, (Göztepe, E. Çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sennett, R. (2016). *Karakter Aşınması*, (Yıldırım, B. Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Standing, G. (2019). *Prekarya*, (Bulut,E. Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taggart, P. (2004). *Popülizm*, (Yıldırım, B. Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tokdoğan, N. (2018). *Yeni Osmanlıcılık*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tosun, T. & Tosun G.E. (2019), “31 Mart’tan 23 Haziran’a Türkiye ve İstanbul’da Yerel Seçimler”, *Özgürlük Araştırmaları*, Sayı:11.
- Tukel Paker, İ. B. (2017) *Yeni Muhafazakâr Gençlik Kültürü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir: Ege Üniversitesi.
- Uzgel, İ. (2010). “AKP: Neoliberal Dönüşümün Yeni Aktörü”, *AKP Kitabı*, Uzgel, İ.& Duru, B. (Der.), Ankara: Phoneix Yayınları.
- Yaraşır,V. & Aygün T. (2002). *Siyasal İslam ve AKP*, İstanbul: Akyüz Yayın Grubu.
- Yavuz, M. H. (2010). *AK Parti: Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*, Yavuz, M. H. (Ed.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yavuz, M. H. (2011). *Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu ve İslam*, (Adalı, L. Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yavuz, M. H. (2005). *Modernleşen Müslümanlar*, (Yıldız. A. Çev.), İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Yılmaz, C. (2013). “Orta Sınıfların Üzerine Düşünmek: İstanbul’da Orta Sınıfların Ajandasına Risk Yazmak”, *İstanbul: Müstesna Şehrin İstisna Hali*, Çavdar, A. & Tan, P. (Der.), İstanbul: Sel Yayınları.

İnternet Kaynakça

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49416431>. İstanbul'daki Suriyeliler - Financial Times: Türk hükümeti kayıt dışı göçmenlere yönelik kısıtlamaları artırdı. Erişim Tarihi: 04.04.2020

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kpss-birinciligi-atanmasina-yetmedi-1723600>. KPSS birinciliği atanmasına yetmedi. Erişim Tarihi: 15.03.2020.

<https://www.haberler.com/kpss-turkiye-birincisi-mulakatta-elendi-11730185-haberi/> KPSS Türkiye Birincisi, Mülakatta Elendi. Erişim Tarihi: 15.03.2020.

Yüksel Taşkın, “31 Mart-23 Haziran Seçimleri Türkiye Sağı Açısından Ne Anlama Geliyor?”,

<https://www.birikimdergisi.com/haftalik/9605/31-mart-23-haziran-secimleri-turkiye-sagi-acisindan-ne-anlama-geliyor#.XeaP5-gzBIU>. Erişim Tarihi: 07.02.2020.

Article Info	RESARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Determination of The Relationship of The Lighting Element and Floor Material Used in Landscape Design Using Artificial Neural Network Analysis		
Corresponding Author	Orhun SOYDAN Niğde Ömer Halisdemir University, Architecture Faculty, Landscape Architecture Department, orhunsoydan@ohu.edu.tr		
Received Date	16.04.2020		
Accepted Date	13.07.2020		
Author / Authors	Orhun SOYDAN Ahmet BENLİYAY	ORCID: 0000-0003-0723-921X ORCID: 0000-0002-0902-2658	
How to Cite	SOYDAN O, BENLİYAY A., (2020). Peyzaj Tasarımında Kullanılan Aydınlatma Elemanı Yüksekliği ve Döşeme Malzemesi İlişkisinin Yapay Sinir Ağı Analizi Kullanılarak Belirlenmesi, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 355-370.		

Peyzaj Tasarımında Kullanılan Aydınlatma Elemanı Yüksekliği ve Döşeme Malzemesi İlişkisinin Yapay Sinir Ağı Analizi Kullanılarak Belirlenmesi

Dr. Orhun SOYDAN¹
Dr. Ahmet BENLİYAY²

ABSTRACT:

Ecological sustainability is made possible by the interaction of plants, biotic factors and soil in areas. Light pollution resulting from lighting may cause negative effects (reflection, temperature etc.) on biotic and abiotic environments. Negative effects should be reduce with suitable lighting design and ecological sustainability should be ensured. Economic sustainability is made possible by low costs and creating suitable landscape designs. In this study, lighting elements highs and floor materials of the 3 parks in Konyaaltı and Muratpaşa districts in Antalya were investigated in terms of landscape design and landscape engineering. In order to determine the light (lux) values falling on the floor and reflected on the eyes, measurements were made at 2,688 points. Measurements were made from Turkey's average height is 1.65 m. The points were chosen at random. The data prepared in Microsoft Excel software has been used in neural designer (Artificial Neural Networks) software for artificial neural network training for consulting learning. With the working model created, estimates have been made for the amount of light that can fall on the flooring elements for each height value of the lighting elements and which is reflected in the eye. According to the estimates given by artificial neural networks, travertine was found to be the most suitable natural flooring element in the light reflected in the eye and the amount of light falling on the ground for lighting elements of 0.60, 0.70 and 10 meters. It has been determined that andesite is suitable for 0.70, 3 and 4.25 meters' heights due to the low amount of light reflected on the eye and homogeneous light. Asphalt has been proposed as the most suitable material among floor materials.

KEYWORDS: Lighting, Floor Materials, Landscape Design, Artificial Neural Networks.

¹ Niğde Ömer Halisdemir University, Architecture Faculty, Landscape Architecture Department, orhunsoydan@ohu.edu.tr.

² Akdeniz University, Architecture Faculty, Landscape Architecture Department, benliay@akdeniz.edu.tr.

ÖZ:

Ekolojik sürdürülebilirlik, bir alanda bulunan bitkilerin, canlıların ve toprağın birlikte gelişimi ile mümkün olmaktadır. Aydınlatma sonucu ortaya çıkan ışık kirliliği, yansıma, sıcaklık vb. etkilerinden dolayı canlı ve cansız öğeler üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Bu yüzden uygun bir aydınlatma tasarımı ile bu olumsuz etkiler azaltılmalı ve ekolojik sürdürülebilirlik sağlanmalıdır. Ekonomik sürdürülebilirlik ise maliyetin düşük tutulması ve uygun peyzaj tasarımlarının oluşturulması ile mümkün olmaktadır. Bu çalışmada, Antalya ili Konyaaltı ve Muratpaşa ilçesinde bulunan 3 parktaki aydınlatma elemanlarının yükseklikleri ve yer döşemeleri arasındaki ilişkinin peyzaj tasarımı – peyzaj mühendisliği açısından uygunlukları araştırılmıştır.

Zemine düşen ve göze yansıyan ışık (lüks) değerlerinin belirlenmesi amacıyla 2.688 noktadan ölçüm yapılmıştır. Ölçümler Türkiye'nin boy ortalaması olan 1,65 metreden yapılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen noktalar tesadüfen seçilmiştir. Microsoft Excel yazılımında hazırlanan veriler Neural Designer (Yapay Sinir Ağları) yazılımında, danışmanlı öğrenme için yapay sinir ağı eğitiminde kullanılmıştır. Oluşturulan çalışma modeli ile aydınlatma elemanlarının her bir yükseklik değeri için döşeme elemanlarına düşebilecek olan ve yansıyan ışık miktarı için tahminler oluşturulmuştur. Yapay sinir ağlarının vermiş olduğu tahmin değerlerine göre travertenin 0,60, 0,70 ve 10,00 metre yüksekliğindeki aydınlatma elemanları için, göze yansıyan ve yere düşen ışık miktarı açısından en uygun doğal döşeme elemanı olduğu tespit edilmiştir. Andezit; 0,70, 3,00 ve 4,25 metre yüksekliğindeki aydınlatma elemanları için göze yansıyan ışık miktarı açısından düşük değerlere sahip olması, aynı zamanda homojen ışık düşürmesi nedeniyle uygun olduğu tespit edilmiştir. Asfalt, yapay döşeme elemanları arasında en uygun malzeme olarak önerilmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Aydınlatma, Zemin Kaplama, Peyzaj Tasarımı, Yapay Sinir Ağları.

1. GİRİŞ:

Kent dokusunu anlamlı kılan, toplumun psikolojik göstergesini yüksek tutabilen parklar, aynı zamanda kentlerin estetik görünümüne kimlik kazandırmaktadırlar. Bu yönüyle de kent dinamiğinde oldukça önemli bir paya sahiptirler (Çınar, 2008; Yılmaz vd., 2009; Uslu ve Ayaşlıgil, 2007; Polat vd., 2012; Sağlık vd., 2016; Alkan vd., 2016; Çekmecelioğlu ve Erdönmez, 2018;). Parklar yerli, yabancı tüm kullanıcıların ortak buluşma noktası olup, kültür, bilgi, tecrübe, gelenek ve göreneklerin paylaşıldığı alanlardır. Bu yönüyle de kentin tanımlanmasında ve imajında önemli bir paya sahiptirler (Çekmecelioğlu ve Erdönmez, 2018; Alkan, 2019). Her döneme uyum sağlamak amacıyla değişen ve gelişen parkların kent ve kullanıcılar için önemli işlevsel ve görsel katkılar sunması gerekmektedir. Ayrıca parkların planlama ve tasarımlarının mekân ve kullanıcı kriterleri düşünülerek inşa edilmesini zorunludur (Ektiren, 2017; Acarlı vd., 2019).

Kentler insanlara barınma, dinlenme, eğitim vb. gibi çoklu işlevler sunan yaşam alanlarıdır. Kentler bu işlevlerinden dolayı konutları, ticaret merkezlerini, ulaşım alanlarını, ormanları ve yeşil alanları içerisinde bulundurmaktadırlar. Parklar bu kavramlar içerisinde “aktif yeşil alanlar” olarak değerlendirmek mümkündür. Parklar kentsel açık yeşil alanlar açısından oldukça büyük öneme sahiptirler. Kent içerisinde büyük alanlara dönüşen parklar, sahip oldukları donatı elemanları, rekreasyon faaliyetleri gibi nedenlerden dolayı büyük yerleşim alanlarına dönüşmektedirler. Bu yüzden kent içerisindeki azalan aktif yeşil alan varlığının artırılması amacıyla parkların aydınlatma tasarımları çok büyük bir öneme sahiptir.

Ülkemizde bulunan parkların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Kurulan bu parklar, büyük bir alana ihtiyaç duymaktadırlar. Bu alanların kurulumu için tercih edilen alanlar ise buldukları kentlere kattıkları değerler açısından oldukça önemli bir yere sahiptirler. Kurulan park alanları kentlerin çekim merkezi durumuna gelmekte ve birçok kişi tarafından çeşitli nedenlerle kullanılmaktadırlar. Bu yüzden kent içerisindeki gerek yaşam kalitesi gerekse sürdürülebilirlik açısından parkların tasarımının tüm yönleriyle ele alınması gerekmektedir. Aydınlatma tasarımı parkların sürekli kullanımını açısından öneme sahiptir. Parkların gece kullanımının artırılması sağlanmalıdır. Parkların eğlence, rekreasyon, dinlenme, öğrenme vb. nedenlerden dolayı akşam/gece kullanımını sağlanması gerekmektedir. Bu da ancak iyi planlanmış ve tasarlanmış aydınlatma ile mümkün olabilmektedir. İyi bir aydınlatma tasarımı ile kullanıcılarının parkları akşam kullanımının da artırılması sağlanabilir.

Peyzaj uygulama tekniği, insanoğlunun dış mekânda yaşamını sürdürdüğü çevrenin düzenlenmesi sanatı ve teknolojsi olarak tanımlanmaktadır (Seçkin, 2003). Ülkemizde tercih edilen peyzaj uygulama teknikleri, başta ekonomik sorunlar olmak üzere kısa vadeli çözümler üreterek görsel kaliteyi düşürmekte, işlevsel olmayan mekânlar oluşturarak uzun vadede daha ciddi ekonomik sorunlar oluşturmaktadır. Bu anlayış nedeniyle kent kimliğini oluşturmada, nitelik ve nicelik açısından yetersiz mekânlar ortaya çıkmakta ve sonuç olarak hem kent kimliği hem de kentin fiziksel gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir (Altuğ, 2004; Altuğ ve Gülgün, 2005).

Dış aydınlatma, modern aydınlatma teknolojisinde en dinamik olarak gelişen tasarımlardan biridir. Artan sayıda yeni aydınlatma tesisinin elektrik tüketimi, bir elektrik güç sistemindeki toplam güç tüketimini potansiyel olarak artırabilmektedir. Bu sorunlardan dolayı Avrupa Birliği üye ülkelerinin toplam elektrik tüketimini azaltmakla yükümlü olduğu bilinmektedir. Günümüzde AB ülkeleri yüksek enerji tüketen lambaları dış mekân aydınlatma uygulamalarından çekme sürecindedir (Fryc and Tabaka, 2019). Bu yüzden ulusal ya da uluslararası düzeyde dış mekân aydınlatma tasarımı hakkında çok fazla sayıda çalışma bulunmaktadır. Genel olarak yapılan çalışmaları 3 başlık altında toplamak mümkündür.

İlk olarak dış mekân aydınlatma tasarımında gelişen teknoloji ile birlikte LED aydınlatma sistemleri üzerinde çalışmalar bulunmaktadır. Tung vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada, geleneksel ışık kaynaklarının, enerji tasarrufu, uzun ömür, yüksek güvenilirlik, saf ışık rengi, hızlı tepki ve çevreye dostluk gibi birçok avantaja sahip olan LED ile değiştirilmesinin dış mekân aydınlatma açısından avantajlarını açıklamışlardır. Aydınlatmaya yönelik yapılan ikinci grupta bulunan çalışmalarda ise aydınlatma politikaları ile kentsel aydınlatmada tüketim maliyetlerinin nasıl düşürüleceğine yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Moretti vd. (2019) yapmış oldukları çalışmalarda sodyum ya da cıva buharlı lambaların bakımının yapılması ya da altyapılarının onarılması durumunda her yıl çevreye bırakılan yaklaşık 17.000 ton CO₂ miktarında azalma olacağını belirlemişlerdir. Son olarak 3. grupta yapılan çalışmalarda ise, aydınlatma amacıyla kullanılan materyallerin diğer tasarım öğeleri ile olan ilişkilerinin belirlenmesi ve maliyet açısından etkilerinin incelemesi konularını kapsamaktadır. Makaremi vd. (2019) yapmış oldukları çalışmada dış mekân tasarımında kullanılan öğelerin yüzey yansıtma özelliklerini artırarak % 45'e kadar elektrik enerjisi tasarrufu sağlanabileceğini tespit etmişlerdir. Aydınlatma elemanları ile döşeme elemanları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma son grupta değerlendirilebilmektedir.

Bu çalışmaların yanında insanların dış mekân aydınlatmada görsel konforun sağlanması, güvenlik ve estetik kaygıları üzerinde yapılan çalışmalarda bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalarda genel olarak nicel verilerin ya da sayısal yöntemlerin yerine gözlem ya da anket çalışmalarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Huang (2020) yapmış olduğu çalışmada, kullanıcıların maliyet etkinliğine ilişkin algılarını etkileyecek olan enerji tasarruflu ışık tasarımlarının farkındalığı önemli ölçüde geliştirdiğini ve bunun da enerji tasarruflu ışık kaynaklarının gerçek anlamda benimsenmesine dönüştüğünü tespit etmiştir. Yapılan bu çalışmada ise aydınlatmanın döşeme malzemeleri ile olan ilişkisinin belirlenmesi amacıyla Yapay Sinir Ağları Yöntemi kullanılmıştır.

Bilgisayar yazılımlarında yeni ilerlemeler nedeniyle yapay sinir ağları (YSA) modeli bilimsel alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu ağlar, doğrusal veya doğrusal olmayan sistemler de dâhil olmak üzere sistemlerin davranışlarını tahmin edebilmektedirler. Bu ağların en önemli avantajlarından biri karmaşık davranışlara sahip sistemler olmasıdır. Son yıllarda, nanofidlerin (girdiler) özellikleri üzerine çalışmalar güçlü bir şekilde gelişmektedir. Elde edilen sonuçlar bu alanda önemli ilerlemeler olduğunu göstermektedir (Rostami vd., 2020). Smys vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada yapay sinir ağları yöntemini sokak aydınlatmalarının güç yönetiminde kullanmışlardır. Yöntem kullanılarak, sokak ışıklarında gücün daha iyi sağlayan sonuçlar tespit etmişlerdir. Li vd. (2020) yapmış oldukları çalışmada yapay sinir ağları yönteminin kentsel yerleşim alanlarında bulunan aydınlatma elemanlarının çıkarılmasında etkili, hızlı ve doğru bir alternatif sağlayabildiğini tespit etmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı; çoğu zaman göz ardı edilen, tasarımda çok önemli olan ışığın; dış mekânda kullanılan farklı yükseklikteki aydınlatma elemanlarının, aydınlatma üzerindeki etkileri ve insanlar üzerinde bıraktığı izlenimlerin araştırılması, dış dünya ile var olan insanın hayatındaki küçümsenemez yerini vurgulamaktır. Örnek alanlardan alınan ölçümler yardımıyla aydınlatma tasarımının irdelenmesi ve peyzaj tasarımı bağlamında incelenerek kaliteli enerji tasarımı sağlamak, aynı zamanda ışık kirliliğine yol açmayan aydınlatmanın nasıl olacağıyla ilgili öneriler geliştirilmiştir. İyi planlanmış bir aydınlatma tasarımının görsel konforu sağlamanın yanı sıra, açık alanlarının nasıl daha cazip ve dikkat çekici duruma getirilebileceğine dair önemi bu çalışmada vurgulanacaktır.

Ayrıca kentsel açık alanlarda sert zemin tasarımı, gerek rekreasyonel etkisi gerekse kent bütünündeki işlevleri nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Peyzaj tasarımında çoğu zaman önemsiz bir detay olarak düşünülebilen sert

zemin elemanları, kentsel açık alanlara ve dolayısıyla kent bütününe katacağı estetik değerler göz önüne alındığında yadsınamayacak öneme sahiptir. Çalışmanın sınırlandırıcı faktörleri bulunmaktadır. Alanda kullanılan aydınlatma elemanlarının farkı renklere sahip olmaması, aydınlatma elemanı olarak farklı tiplerde aydınlatma armatürlerinin olmaması ve çalışma alanında yapılan ölçümler sırasında bazı armatürlerin bozuk ya da kapalı olması çalışmanın sınırlandırıcı faktörleri arasındadır. Ancak çalışma kapsamında önemli olan aydınlatma elemanları ile döşeme elemanları arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Yapılan 2.688 ölçüm bu eksikliğin giderilmesi açısından yeterlidir ve sonuçlar üzerinde herhangi bir şekilde olumlu ya da olumsuz etkiye sahip değildir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM:

2.1. Materyal

Antalya ili Konyaaltı ve Muratpaşa belediyelerine bağlı olan 3 farklı parkta bulunan aydınlatma elemanları ve döşeme malzemeleri çalışmanın ana materyallerini oluşturmaktadırlar. Çalışma kapsamında, Muratpaşa ilçesinde bulunan Falez ve Atatürk, Konyaaltı ilçesinde bulunan Konyaaltı Plajı parkları incelenmiştir. Parklarda kullanılan aydınlatma elemanları ve mevcut alan kullanımlarının belirlenmesi amacıyla parklara ait hâlihazır haritalar Muratpaşa ve Konyaaltı Belediyelerine bağlı Park ve Bahçeler Müdürlüklerinden elde edilmiştir. Aydınlatma elemanlarının yüksekliğinin ve ölçüm mesafelerinin belirlenmesinde lazermetre, ışık şiddeti ve yansımaların ölçülmesinde lüksmetre kullanılmıştır. Verilerin işlenmesinde Microsoft Excel yazılımı kullanılmıştır. Yapay sinir ağı ve tahmin modellerinin oluşturulması için Neural Designer yazılımı kullanılmıştır. Şekil 1’de ölçüm yapılan parkların Antalya ili içerisindeki konumları ve Şekil 2’de parklar içerisindeki aydınlatma tipleri örnekleri verilmiştir.

Şekil 1. Çalışma kapsamında ölçüm yapılan parklar

Şekil 2. Parklarda kullanılan çeşitli yükseklikteki aydınlatma elemanları

2.2. Yöntem

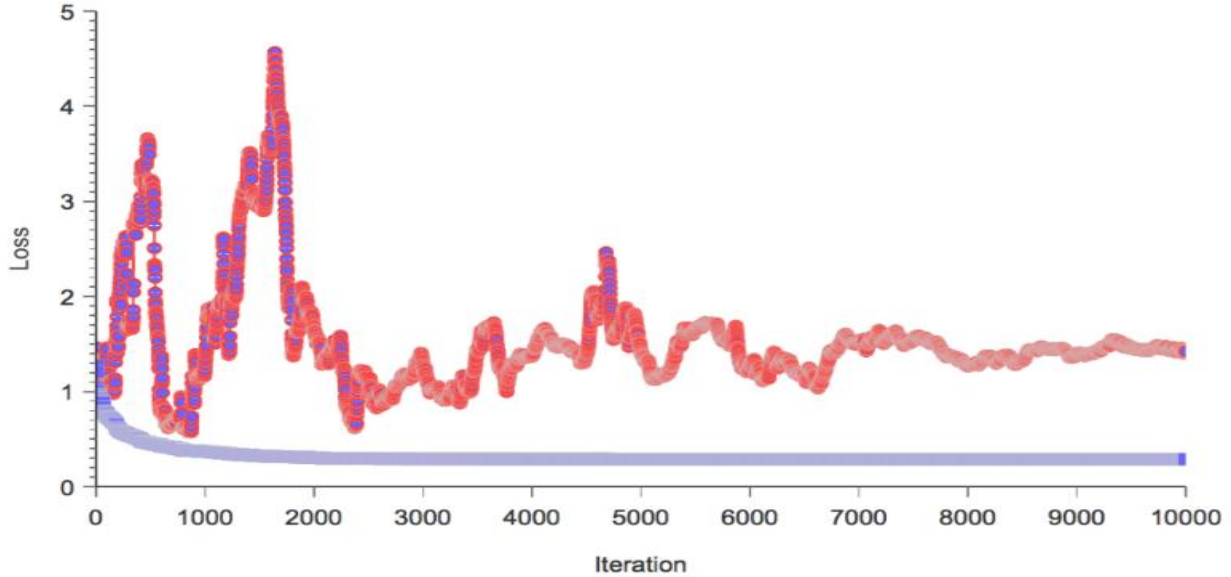
Çalışmada parklarda bulunan aydınlatma elemanları tespit edilmiş, lüksmetre ve lazer metre yardımıyla ölçümler yapılmıştır. Standartları yakalayabilmek için ışık şiddeti değerleri birbirlerine en yakın olan aydınlatma elemanları tercih edilmiştir. Yapılan ölçümlerde aynı boyda bulunan aydınlatmalardan 3 örnek tespit edilip bu aydınlatmaların sağ, solu, önü ve arkası olmak üzere toplam 4 farklı alandan ölçüm alınmıştır. Aydınlatma elemanlarının merkezinden ve sonrasında her 1 metreden alınan ölçüm değerlerinin ortalama değerleri tespit edilmiştir. Çalışma sonunda 2.688 ölçüm noktasından yere düşen (lüks) ve göze geri yansıyan ışık (lüks) değerleri tespit edilmiştir. Microsoft Excel yazılımında hazırlanan veriler Neural Designer yazılımında, danışmanlı öğrenme için yapay sinir ağı eğitiminde kullanılmıştır. Kayda alınmış olan veriler Microsoft Excel yazılımına işlenmiş, sonraki adımda elde edilmiş olan sonucu her bir yükseklik için Neural Designer yazılımında model oluşturmak üzere eğitimde kullanılmıştır. Eğitimden elde edilen model içerisinde her bir yükseklik ve her bir malzemeye yönelik analizler elde edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilmiş olan değerler yorumlanarak sonuçlar elde edilmiştir Her bir aydınlatma elemanı ve döşeme elemanı için peyzaj tasarımında kullanılabilen öneriler oluşturmuştur.

Çalışma kapsamında 0,60, 0,70, 3,00, 4,25, 4,50, 5,00, 6,00, 10,00, 10,50 metre yüksekliğinde olan aydınlatma elemanları incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda parklarda genel olarak 3 tip aydınlatma elemanı kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tiplerden biri peyzaj alanlarında kullanılan aydınlatma elemanları olup, çim, yer örtücü vb. bitkisel materyallerin bulunduğu alanlarda kullanılmaktadırlar. Bu aydınlatma elemanları genel olarak 0,40-1,00 metre arasında yüksekliğe sahiptirler. Diğer aydınlatma elemanları ise, peyzaj alanlarında bulunan yaya yollarının aydınlatılması amacıyla kullanılan aydınlatma elemanları olup, yükseklikleri 3,00-5,00 metre arasında değişmektedir. Parklarda meydanlar vb. açık alanlarda ise 8,00-12,00 metre aralığında aydınlatma elemanlarının kullanıldığı

belirlenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen parklarda her bir alan kullanım için farklı döşeme elemanlarını görmek mümkündür. Bu yüzden tüm kullanım alanlarında bulunabilecek aydınlatma elemanlarının farklı yükseklikleri için analizler yapılmalıdır. Parklarda bulunan aydınlatma elemanlarının yükseklikleri bu amaç doğrultusunda uygun bulunmuştur. Ancak aydınlatma elemanlarında kullanılan renkler ve çalışılan ortamın iklimsel özellikleri, elde edilen sonuçları değiştirebilmektedir. Bu yüzden yapılan bu çalışmanın Antalya’da gerçekleştirildiği ve sadece bu yüksekliğe sahip aydınlatma elemanları için olduğu unutulmamalıdır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Her yükseklik ve malzemeye ayrı ayrı model oluşturmak için Neural Editor programında kullanılmış olan eğitim Şekil 3’de gösterilmiştir.

Şekil 3. Neural editor eğitim modülü

Tablo 1’de tüm girdi ve hedef değişkenler arasındaki doğrusal bağıntıların mutlak değerleri gösterilmektedir. Yazılım tarafından yapılan tahminde, maksimum ilişkinin 0,439 ile beton ve göze geri yansıyan ışık arasında olduğu ortaya konulmuştur

Tablo 1. Girdi ve hedefler arasındaki bağlantı analizleri

	LUX	Zemin
Yükseklik	0,02570	0,18300
Beton (B)	0,22200	0,43900
Çim (C)	0,01530	0,18700
Asfalt (As)	0,05650	0,10100
Kilit Parke (Kp)	0,03740	0,23600
Çalı (Ca)	0,01150	0,04630
Andezit (An)	0,03010	0,08410
Ahşap (A)	0,08310	0,10200
Yer Örtücü (Y)	0,03730	0,07790
Mermer (M)	0,05820	0,03640
Kauçuk (K)	0,03848	0,03400
Traverten (T)	0,07130	0,04900
Wash Beton (W)	0,00392	0,00281
Mesafe	0,39400	0,38200

Tablo 2’de işlenmiş olan bütün değişkenlerin aralarındaki ilişkilerin mutlak değerleri gösterilmektedir. En düşük ilişkinin 0,000212 ile mesafe ve çim arasında olduğu, en yüksek ilişkinin ise 0,3740 ile yükseklik ve asfalt arasında olduğu yazılım tarafından tahmin edilmiştir.

Tablo 2. Değişkenler arasındaki bağlantı analizi

	Yükseklik	B	C	As	Kp	Ca	An	A	Y	M	K	T	W	Mesafe
Yükseklik	1	0,0918	0,0101	0,3740	0,2640	0,1880	0,0693	0,0952	0,0472	0,1490	0,2290	0,0638	0,0787	0,3480
B		1,0000	0,2030	0,0996	0,0541	0,0467	0,1040	0,0753	0,0575	0,0856	0,0726	0,0505	0,0379	0,0153
C			1,0000	0,2510	0,1360	0,1170	0,2620	0,1900	0,1450	0,2150	0,1830	0,1270	0,0950	0,0002
As				1,0000	0,0660	0,0570	0,1290	0,0930	0,0710	0,1060	0,0890	0,0620	0,0460	0,0480
Kp					1,0000	0,0310	0,0690	0,0500	0,0380	0,0570	0,0480	0,0330	0,0250	0,0570
Ca						1,0000	0,0600	0,0430	0,0330	0,0490	0,0420	0,0290	0,0220	0,0160
An							1,0000	0,0970	0,0740	0,1110	0,0930	0,0650	0,0490	0,0518
A								1,0000	0,0500	0,0800	0,0670	0,0470	0,0350	0,0900
Y									1,0000	0,0610	0,0510	0,0360	0,0270	0,0579
M										1,0000	0,0771	0,0530	0,0400	0,0747
K											1,0000	0,0450	0,0340	0,0541
T												1,0000	0,0230	0,0356
W													1,0000	0,0286
Mesafe														1,0000

0,60 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. 0,60 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağları tahmini

0,60 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	796,95	10,40	1,68	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	131,02	10,13	0,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	797,19	13,60	2,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	131,03	7,63	0,98	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	411,96	334,11	327,45	320,76	217,53	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	50,30	34,67	29,00	28,53	13,66	0,00	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	425,90	405,95	344,84	70,01	67,18	50,52	0,00	0,00
	YANSIMA	46,26	44,52	39,64	7,57	5,97	5,83	0,00	0,00
Çim	ZEMİN	651,62	566,02	352,20	99,63	57,87	40,78	24,27	12,85
	YANSIMA	98,44	76,29	36,21	14,39	5,05	3,94	2,32	1,63
Çal	ZEMİN	715,13	525,81	143,18	27,43	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	113,88	82,00	6,69	3,39	0,00	0,00	0,00	0,00
Kauçuk	ZEMİN	578,68	566,97	169,41	31,68	20,65	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	90,44	86,76	36,54	13,04	3,67	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	517,07	253,28	33,68	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	68,10	38,71	12,79	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	737,65	655,48	570,73	52,48	16,19	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	113,54	90,60	90,55	0,37	0,00	0,00	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	190,77	34,82	5,81	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	13,67	2,02	0,56	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	734,90	303,91	40,36	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	118,74	23,84	1,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	571,94	504,26	86,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	76,57	64,22	4,89	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

0,60 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağı tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme olarak traverten tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme traverten olarak belirlenmiştir. Yazılım tarafından 4 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edildiğinden dolayı, bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 4 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmiştir. 0,60 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatmalarda, yazılım tarafından tahmin edilen malzeme ise kauçuk olmuştur. 0,60 metre yüksekliğindeki aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıtan malzeme beton olarak tahmin edilmiştir. 0,70 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. 0,70 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağı tahmini

0,70 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	796,86	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	131,02	10,13	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	797,19	13,60	2,07	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	131,03	7,63	4,92	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	411,96	334,11	320,76	327,45	217,53	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	50,30	34,67	29,00	28,53	13,66	0,00	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	538,81	425,90	422,17	405,95	344,84	70,01	67,18	50,52
	YANSIMA	82,04	55,65	46,26	44,52	39,64	7,57	5,97	5,83
Çim	ZEMİN	651,62	566,02	352,20	99,63	57,87	40,78	24,27	12,85
	YANSIMA	98,44	76,29	36,21	14,39	5,05	3,94	2,32	1,63
Çalı	ZEMİN	715,13	525,81	143,18	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	113,88	82,00	6,69	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kauçuk	ZEMİN	578,68	566,97	169,41	35,40	31,68	20,65	0,00	0,00
	YANSIMA	90,44	86,76	36,54	13,04	3,67	0,49	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	517,07	253,28	33,77	33,68	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	68,10	38,71	12,79	6,48	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	737,65	655,48	570,73	52,48	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	113,54	90,60	90,55	9,81	0,00	0,00	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	190,77	5,81	5,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	13,67	0,56	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	734,90	303,91	40,36	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	118,74	23,84	1,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	571,94	504,26	86,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	76,57	64,22	4,89	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

0,70 metre yüksekliğindeki aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağı tahmininde, yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme traverten olarak tespit edilmiştir. 0,60 metrede olduğu gibi göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme traverten olarak belirlenmiştir,

3,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edilmesinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 6 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmiştir. 0,70 metre yüksekliğinde olan aydınlatma elemanı için tercih edilmesi gereken malzeme andezit olarak belirlenmiştir. 0,60 metre yüksekliğinde olan aydınlatmada olduğu gibi 0,70 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıtan malzeme beton olarak belirlenmiştir. 3,00 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. 3,00 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağları tahmini

3,00 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	252,36	202,32	101,00	24,87	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	96,56	86,83	64,42	12,56	0,00	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	184,83	99,37	50,28	14,58	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	40,31	25,35	20,78	7,58	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	601,51	511,26	485,13	226,96	206,23	187,19	0,00	0,00
	YANSIMA	80,18	71,40	65,72	1,67	0,59	8,26	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	614,79	540,64	551,39	480,03	117,14	65,98	42,82	17,02
	YANSIMA	78,36	66,04	65,13	64,36	42,98	35,70	29,38	9,62
Çim	ZEMİN	644,81	600,71	208,69	117,86	115,40	62,62	35,47	0,00
	YANSIMA	103,86	88,02	39,20	36,23	34,32	18,83	4,63	0,00
Çal	ZEMİN	191,33	29,04	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	48,59	15,16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kauçuk	ZEMİN	441,71	271,81	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	54,46	58,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	157,95	91,17	28,27	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	30,54	26,48	23,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	71,11	30,90	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	26,77	22,06	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	114,19	48,08	107,95	0,46	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	72,41	38,79	30,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	573,56	31,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	83,83	0,56	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	191,07	29,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	37,56	28,98	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

3,00 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir. 4,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edildiğinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 8 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmektedir. 3,00 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme andezit olarak belirlenmiştir. 3,00 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise beton olarak belirlenmiştir. 4,25 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 6'da verilmiştir.

4,25 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme olarak kilit parke döşeme tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme kilit parke olarak tespit edilmiştir, 4,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edilmesinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 8 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmektedir. 4,25 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme andezit olarak belirlenmiştir. 4,25 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise beton olarak belirlenmiştir.

Tablo 6. 4,25 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağları tahmini

4,25 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	232,30	223,94	211,98	130,93	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	93,56	91,71	88,97	70,34	0,00	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	54,67	26,53	10,30	7,42	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	14,32	9,33	7,15	5,89	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	371,34	218,78	152,03	208,03	238,96	98,65	0,00	0,00
	YANSIMA	68,11	30,90	4,00	11,01	25,94	10,50	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	721,21	578,78	576,88	202,67	123,68	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	106,83	73,23	72,08	51,11	31,19	0,00	0,00	0,00
Çim	ZEMİN	692,31	563,01	136,10	129,78	120,80	92,29	0,00	0,00
	YANSIMA	115,70	89,85	36,57	35,67	33,97	16,71	0,00	0,00
Çalı	ZEMİN	57,64	28,93	16,20	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	25,70	10,69	6,19	0,00	0,00	0,00	0,65	0,00
Kauçuk	ZEMİN	55,11	29,35	17,55	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	20,67	12,42	7,32	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	40,83	27,35	12,47	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	27,12	10,35	4,72	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	70,40	56,95	29,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	27,05	25,24	23,17	0,00	0,00	3,68	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	166,48	75,39	28,54	44,92	11,81	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	55,27	27,42	9,73	13,61	6,51	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	41,03	39,70	23,00	3,23	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	38,97	20,99	5,46	1,82	0,00	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	129,94	67,38	23,39	7,62	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	34,72	17,49	6,89	0,79	0,00	0,00	0,00	0,00

4,50 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 7’de verilmiştir.

4,50 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme olarak asfalt tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir, 4,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edilmesinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 8 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmektedir. 4,50 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme beton olarak belirlenmiştir. 4,50 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise beton olarak belirlenmiştir.

5,00 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 8’de verilmiştir. 5,00 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme olarak asfalt tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir, 3,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edilmesinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 6 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmektedir. 5,00 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme wash beton olarak belirlenmiştir. 5,00 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise beton olarak belirlenmiştir.

Tablo 7. 4,50 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağları tahmini

4,50 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	231,00	225,21	216,91	162,32	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	93,28	91,99	90,09	77,42	0,00	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	28,12	16,41	12,64	5,90	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	9,28	7,18	6,39	5,44	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	306,16	165,89	125,40	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	67,16	27,70	0,84	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	752,25	579,48	566,71	154,33	130,39	101,93	0,00	0,00
	YANSIMA	117,00	74,45	71,99	44,10	39,11	33,27	0,00	0,00
Çim	ZEMİN	707,67	539,25	125,20	122,02	121,96	16,64	0,00	0,00
	YANSIMA	118,70	87,73	36,01	34,92	30,56	2,30	0,00	0,00
Çalı	ZEMİN	51,67	29,43	10,28	4,29	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	24,65	12,43	8,12	4,29	0,00	0,00	0,68	0,00
Kauçuk	ZEMİN	60,59	28,62	9,43	6,97	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	22,51	12,33	8,36	5,82	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	23,70	22,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	16,24	7,59	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	93,17	82,00	70,37	21,38	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	53,03	28,81	29,78	19,15	0,00	0,00	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	164,98	82,36	54,18	28,95	9,79	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	48,52	26,32	13,97	10,44	6,25	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	54,16	34,24	32,89	26,79	14,91	0,60	0,00	0,00
	YANSIMA	37,57	28,02	15,60	13,24	7,19	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	155,67	152,15	128,52	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	32,41	33,03	34,54	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Tablo 8. 5,00 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağları tahmini

5,00 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	229,53	226,73	222,54	197,85	171,60	102,57	74,96	51,04
	YANSIMA	92,97	92,34	91,37	85,56	55,07	33,57	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	64,78	35,88	11,82	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	13,47	9,28	6,09	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	217,85	105,74	89,85	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	57,73	27,51	1,14	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	786,27	565,91	522,48	108,23	99,82	59,78	59,72	21,34
	YANSIMA	128,27	77,19	71,61	55,55	31,86	20,24	14,64	14,48
Çim	ZEMİN	735,92	431,33	101,43	92,11	27,13	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	123,28	70,37	33,06	27,52	8,21	0,00	0,00	0,00
Çalı	ZEMİN	68,02	46,41	62,93	6,21	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	25,77	19,18	16,59	6,17	0,00	0,00	0,00	0,00
Kauçuk	ZEMİN	64,99	36,72	10,46	5,91	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	23,37	13,84	8,62	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	68,01	11,01	8,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	13,00	0,97	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	191,21	124,15	50,18	34,12	34,21	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	65,06	49,23	37,47	34,34	10,60	0,00	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	175,09	97,94	93,82	10,82	5,93	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	44,74	26,29	24,16	6,79	5,67	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	117,68	113,76	104,81	48,43	34,54	26,97	0,00	0,00
	YANSIMA	34,62	32,83	29,81	29,49	24,71	23,16	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	158,60	153,10	93,36	59,18	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	33,00	32,97	30,00	26,82	0,00	0,00	0,00	0,00

6,00 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sinir ağlarının tahmini Tablo 9’da verilmiştir. 6,00 metre yüksekliğinde bir aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme olarak kauçuk tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın tahmin malzeme kauçuk olarak tespit edilmiştir. 4,00 metreden sonra ışık kaybı yaşanması tahmin edilmesinden dolayı bu malzeme ile kullanılacak olan aydınlatmaların 8 metre aralıklarla kullanılması tavsiye edilmektedir. 6,00 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme wash beton olarak belirlenmiştir. 6,00 metre yüksekliğindeki aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise beton olarak belirlenmiştir.

Tablo 9. 6,00 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sınır ağırları tahmini

6,00		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	228,61	227,98	226,77	220,54	209,05	175,28	147,92	51,67
	YANSIMA	92,76	92,62	92,34	90,84	72,59	56,50	18,34	0,00
Asfalt	ZEMİN	16,73	12,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	7,55	6,48	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	91,83	84,44	69,31	49,16	16,91	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	33,92	30,16	7,67	7,30	0,00	0,00	0,00	0,00
Beton	ZEMİN	759,64	529,41	370,72	251,74	136,22	47,81	0,00	0,00
	YANSIMA	127,28	88,63	60,29	40,94	22,15	13,86	0,00	0,00
Çim	ZEMİN	677,43	117,05	50,02	20,03	5,06	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	111,19	24,95	10,08	4,86	4,54	0,00	0,00	0,00
Çal	ZEMİN	190,16	95,87	80,55	50,11	19,82	5,57	0,00	0,00
	YANSIMA	40,59	34,06	19,59	13,40	9,29	2,82	0,00	0,00
Kauçuk	ZEMİN	58,84	47,13	27,69	0,12	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	17,44	15,97	11,94	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	119,04	66,70	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	24,80	11,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	239,53	101,22	78,66	49,71	32,00	22,49	0,06	0,00
	YANSIMA	73,58	53,54	39,70	35,92	5,27	5,01	0,00	0,00
Traverten	ZEMİN	235,72	104,46	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	56,63	25,99	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Wash beton	ZEMİN	110,96	92,08	90,22	36,30	21,63	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	46,07	40,29	38,13	15,33	8,47	0,00	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	160,03	153,19	142,49	68,27	20,53	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	32,98	32,89	33,28	15,98	8,26	0,00	0,00	0,00

10,00 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sınır ağırlarının tahmini Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. 10,00 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sınır ağırları tahmini

10,00 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	215,40	199,37	183,76	139,47	68,26	59,40	44,10	0,00
	YANSIMA	89,02	85,89	78,02	72,66	55,58	31,48	23,54	0,00
Asfalt	ZEMİN	159,59	154,73	122,75	43,94	18,68	12,19	4,77	0,00
	YANSIMA	33,06	32,20	26,49	12,63	12,03	6,79	0,00	0,00
Andezit	ZEMİN	144,71	124,22	88,32	84,11	69,17	52,17	37,96	0,44
	YANSIMA	58,33	32,43	29,15	26,22	23,18	15,37	5,26	0,00
Beton	ZEMİN	450,69	83,17	75,68	54,39	28,01	10,84	4,83	0,00
	YANSIMA	85,48	62,83	59,47	45,50	27,97	4,89	1,99	0,00
Çim	ZEMİN	98,03	88,93	46,64	37,74	10,62	6,67	5,69	5,58
	YANSIMA	58,23	50,36	27,51	18,66	6,48	5,82	5,64	5,36
Çal	ZEMİN	168,25	134,78	91,73	84,38	57,42	39,52	28,77	6,87
	YANSIMA	46,63	45,82	45,61	41,46	39,31	39,19	22,17	4,75
Kauçuk	ZEMİN	99,64	81,78	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	64,05	59,60	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	121,07	69,37	7,83	6,39	4,02	2,50	0,00	0,00
	YANSIMA	31,57	18,09	7,28	5,76	3,33	1,79	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	74,44	67,63	52,43	51,81	15,89	6,19	5,64	5,56
	YANSIMA	61,73	56,08	43,48	42,97	15,28	5,85	5,60	5,24
Traverten	ZEMİN	94,60	85,85	81,97	75,35	55,58	39,11	6,93	1,12
	YANSIMA	38,70	35,50	32,60	25,20	23,29	14,00	5,93	0,00
Wash beton	ZEMİN	173,75	144,59	126,81	117,98	105,61	35,12	0,00	0,00
	YANSIMA	36,83	30,65	26,88	25,01	20,66	9,24	0,00	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	158,70	152,89	150,14	143,57	69,47	8,20	5,62	5,46
	YANSIMA	33,13	33,07	32,96	32,80	16,98	6,09	5,56	4,72

10,00 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sınır ağırları tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme asfalt olarak tespit edilmiştir. 10,00 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme asfalt olarak belirlenmiştir. 10,00 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıması tahmin edilen malzeme ise ahşap ve beton olarak belirlenmiştir. 10,50 metre yüksekliğine sahip aydınlatma elemanı için yapay sınır ağırlarının tahmini Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. 10,50 metre yükseklikteki aydınlatma elemanı için yapay sinir ağı tahmini

10,50 metre		0 m	1 m	2 m	3 m	4 m	5 m	6 m	7 m
Ahşap	ZEMİN	192,25	190,84	119,87	91,98	55,38	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	83,34	72,99	69,01	62,58	53,28	0,00	0,00	0,00
Asfalt	ZEMİN	163,18	162,31	162,12	118,60	91,83	70,76	21,74	10,87
	YANSIMA	33,71	33,55	33,52	26,28	25,45	30,16	10,00	6,45
Andezit	ZEMİN	191,06	188,95	119,99	91,13	78,26	71,70	28,82	13,30
	YANSIMA	48,46	46,40	43,33	29,63	26,89	16,76	9,21	6,54
Beton	ZEMİN	438,69	93,47	88,45	79,84	65,41	47,93	13,58	9,47
	YANSIMA	85,12	63,69	61,83	46,21	43,54	27,07	4,36	3,82
Çim	ZEMİN	107,81	97,95	40,45	34,85	9,96	7,60	6,04	5,61
	YANSIMA	58,33	47,59	40,04	23,06	6,28	5,98	5,71	5,50
Çalı	ZEMİN	161,88	149,23	105,29	96,43	65,78	57,49	43,77	0,00
	YANSIMA	61,72	49,52	42,93	42,42	39,10	38,56	30,58	0,00
Kauçuk	ZEMİN	127,68	63,36	13,24	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	55,12	27,35	5,71	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Kilit parke	ZEMİN	136,94	11,87	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	YANSIMA	40,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mermer	ZEMİN	116,17	91,73	87,39	65,41	48,47	7,14	5,89	5,59
	YANSIMA	67,80	43,15	42,98	39,86	28,93	6,12	5,70	5,39
Traverten	ZEMİN	132,78	116,76	116,58	107,86	105,10	97,45	22,74	5,28
	YANSIMA	44,38	43,88	39,81	39,17	35,75	32,78	12,70	3,25
Wash beton	ZEMİN	145,61	133,38	103,22	92,11	65,39	47,22	14,54	0,00
	YANSIMA	37,01	31,66	32,65	31,15	27,77	23,87	11,94	0,00
Yer örtücü	ZEMİN	152,64	158,12	149,58	138,31	75,51	9,48	6,09	5,55
	YANSIMA	33,05	33,03	32,95	32,63	17,94	6,31	4,21	2,15

10,50 metre yüksekliğinde aydınlatma elemanı için gerçekleştirilen yapay sinir ağı tahmininde yansıma değeri ve zemine gelen ışık bakımından en verimli malzeme yer örtücü bitkiler olarak tespit edilmiştir. Göze gelen ve yansıyan ışık miktarı bakımından standartlara en yakın malzeme yer örtücü bitkiler olarak tespit edilmiştir. 10,50 metre yüksekliğinde güvenlik amaçlı aydınlatma için tercih edilmesi tahmin edilen malzeme asfalt olarak belirlenmiştir. 10,50 metre yüksekliğindeki bir aydınlatma için zemine gelen ışığı en çok yansıtması tahmin edilen malzeme ise ahşap ve beton olarak belirlenmiştir.

4. SONUÇ

Peyzaj mimarlığı, peyzaj ve yapısını oluşturan doğal etmenlerin özelliklerini araştırarak, ekolojik planlama, alan kullanım planlaması, su, toprak ve görsel değerlerin korunması, doğa onarımı, kentsel ve kırsal çevrede rekreasyonel amaçlı kullanım alanları oluşturması ve tasarım uygulama aşamasında canlı ve cansız malzeme ile çevreye duyarlı işlevsel ve estetik yaşama mekânları oluşturmasında görev alır. Bunun sonucunda kullanım alanları oluşturmada rengin ve ışığın doğru kullanımını sağlamak, insana verilen önemi arttırmakta, çevre ve insan arasındaki ilişkinin bütünleşmesini sağlamaktadır.

Küreselleşme sürecini yaşadığımız, kentlerde yapılacak en ufak bir hatanın bile telafisinin oldukça zor olduğu bu dönemde, aydınlatma konusunda da gelişigüzel, birbiriyle uyumsuz aydınlatmaların kabul edilemeyeceğinin, bunun yerine tüm kent bütünü kapsayan aydınlatma master planları oluşturulmasının, bu planlar doğrultusunda tasarlanmış bütüncül yaklaşımlarla aydınlatma yapılması kaçınılmaz olmalıdır. Aksi durumlarda birçok örneğini gösterebileceğimiz, hem çevreye, doğaya, yaşayanlara, hem kentin kendisine inanılmaz zarar veren, ışık kirliliği yaratan, ekolojinin önemini yadsınamayacak düzeyde olduğu günümüzde, kısıtlı enerji kaynaklarını boşuna harcayan kentlere yol açılmış olur. Ülkemizde ışık kirliliği, kentsel mekânlarda çevre sorunları arasında dikkati çekmektedir. Işık kirliliği, ışığın yanlış yerde, yanlış zamanda ve yanlış miktarda kullanılmasıdır. Işığın gereğinden fazla ve yanlış yerde kullanılması veya doğal ışığın yansıtılması sonucu hava su ve toprak kirliliği gibi etkenlerle insan yaşamını ve doğal ortamı olumsuz etkilemektedir. İnsanlarda ışık yansıtmasından kaynaklanan görme bozukluklarına ve fazla ışığın neden olduğu rahatsız edici ortamların oluşmasına yol açmaktadır. Işık kirliliğinin önlenmesi için doğru ve yerinde aydınlatma yapılmalıdır. Sürdürülebilir aydınlatma sistemi tasarımında kullanımlara göre planlama yapılmalıdır. Yeşil alanlarda aydınlatma elemanları farklı şekilde tasarlanmalıdır. Yeşil alanlarda bulunan yürüyüş ve yaya yolları üzerindeki aydınlatmalar farklı olmalıdır. Yapılan analizler sonucunda yeşil alanlardaki yürüyüş yollarında 3,00 metre yüksekliğe sahip direklerin uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu alanların aydınlatılmasında tasarruflu lambalar kullanılmalıdır.

Çim bitkisi bulunan alanlarının üstünde bulunan aydınlatmalarda yüksek boylu aydınlatma yerine daha küçük boyutlarda direkler (0,60 metre) tercih edilmelidir. Zemin kaplamasında bulunan çim bitkisinden dolayı bu alanlarda alçak boyutlu lambaların kullanılması tercih edilmelidir. Yapılan analizler sonucunda; çim bitki örtüsünün üstünde alçak boyutlu aydınlatma direklerinin tercih edilmesinin, çim bitkisinde daha az ışık kaybına neden olacağı tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında çim bitki örtüsünün en az ışık kaybına neden olan zemin kaplama tipi olduğu tespit edilmiştir. Ancak yüksek boya sahip aydınlatma direklerinin kullanılması durumunda yer örtücü bitkilerin kullanılması tercih edilmelidir. Yer örtücü bitkilerin tercih edilmesinin bir diğer nedeni ise çim bitkisinin daha fazla bakıma ve suya ihtiyaç duymasının yanında yüksek boya sahip aydınlatma direklerinde daha fazla ışık kaybına neden olmasıdır. Bu yüzden aydınlatma direklerinin boylarının düşük olduğu alanlarda çim, daha düşük boya sahip alanlarda ise yer örtücü bitkiler tercih edilmelidir.

Yapısal ve bitkisel veriler ayrılmıştır. Yapısal ve bitkisel kendi içerisinde sunulmuştur, standartlara en çok uyuyormuş gibi tahmin edilen yazılım tarafından belirlenmiş olan veriler çizelgede yeşil renk ve S-S1 harfi ile belirtilmiştir. Güvenlik açısından (köşe, kavşak, bina giriş-çıkışları vb.) yapılan değerlendirmede ise turuncu renk ve G-G1 harfi ile belirtilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Aydınlatma elemanı önerisi

	Ahşap	Asfalt	Andezit	Beton	Kauçuk	Kilit Parke	Mermer	Traverten	Wash Beton	Yer Örtücü	Çim	Çalı
0,60			G		G			S		S1	G1	
0,70			G					S		S1	G1	
3,00		S	G								G1	
4,25			G			S					G1	S1
4,50		S		G							G1	S1
5,00		S						G			G1	
6,00								G		S1	G1	
10,00		G						S			G1	S1
10,50		G						S		G1		S1

Bu veriler ışığında yapılan değerlendirmeler sonucunda yapısal ve bitkisel içerisnde standartlara en uygun olan asfalt ve traverten malzemeleri, güvenlik açısından en uygun olan yapısal içerisnde ise andezit malzemesi olarak belirlenmiştir. Bitkisel öğeler içerisnde standartlara en uygun bitkisel materyalin yer örtücü ve çalı, farklı yüksekliklerdeki aydınlatma elemanları ile birlikte kullanılacak, güvenlik açısından ise en uygun bitkisel materyalin çim olduğu belirlenmiştir. Köşe başlarında, kavşaklarda, merdiven kenarlarında kullanılan 0,70 metre, 3,00 metre, 4,25 metre yüksekliğindeki aydınlatmalar için en uygun yapısal malzemenin andezit olduğu, 10,00 metre ve 10,50 metre hariç olmak üzere diğer yükseklikteki aydınlatma elemanları için en uygun bitkisel materyalin ise çim olduğu belirlenmiştir. Örneğin asfalt malzemenin 3,00 metre, 4,50 metre ve 5,00 metre yükseklikteki aydınlatma elemanları ile standartlara en uygun olduğu, güvenlik açısından ise 10,00 metre ve 10,50 metre yüksekliğindeki aydınlatmalar ile kullanımının en uygun olduğu belirlenmiştir. Ahşap ve mermer malzemelerinin ise herhangi bir yükseklikteki aydınlatma elemanının, güvenlik açısından standartlara uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Yeşil alanlar dışında park içerisnde sert zeminlerin bulunduğu alanlar da bulunmaktadır (yollar, meydanlar, oyun alanları, su vb.). Yapılan analizler sonucunda aydınlatmada en az ışık kaybına neden olan zemin kaplamasının “andezit” olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden park içerisnde sert zeminlerin zemin kaplamalarında andezit kullanılmalıdır. Andezit döşemenin ardından en az ışık kaybının ise doğal taş zeminlerde olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden yeşil alanlarda doğal taşın zemin kaplaması olarak kullanılmasının artırılması gerekmektedir. Taş malzemenin sonra ise; en az ışık kaybının ölçüldüğü zemin örtüsü olan “ahşap” malzeme tercih edilebilir. Yapılan analizler göstermektedir ki; kauçuk, beton ve asfalt malzemelerin yerine andezit, taş ve ahşap kullanımını artırılmalıdır. Özellikle asfalt döşemelerin aydınlatmada diğer zemin kaplamalarına oranla daha fazla ışık kaybına neden olduğu tespit edilmiştir. Bu yüzden park içerisndeki asfalt kullanımını azaltılmalıdır. Asfalt malzemenin kullanıldığı yollarda ışık kaybının en aza indirilmesi amacıyla doğal taş döşeme kullanılmalıdır. Bunun yanı sıra oyun alanlarında kauçuk döşeme yerine teras yer döşeme kullanılmalıdır. Parkların peyzaj tasarım aşamasında düşünülmesi gereken diğer bir önemli nokta zemin kaplamalarının rengidir. Zemin kaplamalarında açık renkler tercih edilmelidir. Böylece ışığı absorbe etme derecesi azaltılarak ışık kaybı en az düzeyde tutulabilmektedir. Yapılan çalışma daha önce yapılan çalışmalar ile kıyaslanmıştır. Bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde aydınlatma elemanlarının yüksekliği ile döşeme elemanları arasındaki ilişkiye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak kullanılan döşeme elemanlarının renk tercihlerine yönelik çalışmalar bulunmaktadır.

Bu çalışmalarda da genel olarak koyu renge sahip olan döşeme malzemelerinin ışığı absorbe etme oranlarının, açık renge sahip döşeme elemanlarına göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışma sonunda sunulan öneriler bulunan sonuçlar ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca literatürde, aydınlatma elemanlarının bitki türleri üzerine olan etkilerinin araştırılmasına yönelik çalışmalar bulunmaktadır. Aksoy (2008) yapmış olduğu çalışma sonucunda incelenen bitki türleri arasında hiç bir türün aydınlatma şiddetine karşı olumsuz yönde herhangi tepki vermediklerini tespit etmiştir. Bu açıdan uygun aydınlatma tasarımları ile bitki gelişimleri de uygun bir şekilde sağlanabilmektedir. Park içerisinde yapılan bitkisel tasarım konusu oldukça önemlidir. Seçilen türlerin zamanla dallarının ve yapraklarının oluşacağı ve aydınlatma armatürlerinden yayılan ışıkları keseceği düşünülmelidir. Bu yüzden özellikle yol aydınlatmalarında kullanılan ağaç, çalı vb. bitkilerin fazla boy ve taç yapmayan özellikte olmasına dikkat edilmelidir. Ancak yaya yolları vb. alanlarda tercih edilen bitkiler ise renkleri ve çiçekleri ile ön plana çıkan türler seçilmelidir. Bu bitkiler aydınlatma tasarımları ile çekiciliği artırılmalı ve cazibeleri ön plana çıkarılmalıdır. Park içerisinde aydınlatma tasarımı yapılmadan önce çok iyi bir alan analizinin yapılması gerekmektedir. Güncel bitkilerin korunması gerekmektedir. Bu bitkilerin konumunun ışığın düştüğü noktalara gelmesi sebebiyle aydınlatmada enerji kayıpları ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden aydınlatma elemanları konumlandırılmadan önce güncel bitkilerin yerleri saptanmalı, aydınlatma direkleri bu bitkilerin üstüne gelmeyecek biçimde konumlandırılmalıdır. Aydınlatma elemanlarının düşürdüğü ışığı kesen yüksek boylu ağaçların olması durumunda, bu alanlarda zeminin görünmesini sağlayacak yerden aydınlatmalar tercih edilmelidir. Ancak bu sayede kullanıcıların parkı akşam kullanımları kesintisiz bir şekilde sağlanabilmektedir. (Soydan, 2018). Yapılan çalışma yapılan daha önceki çalışmalarda ile kıyaslanmıştır. Peyzaj Mimarlığı meslek disiplini içerisinde bugüne kadar yapılan çalışmalar incelendiğinde aydınlatmanın nicel yönünün ele alınmadığı, bunun yerine nitel verilerin araştırıldığı tespit edilmiştir. Peyzaj Mimarlığı meslek disiplininde yapılan çalışmaların daha çok kullanıcı memnuniyetine odaklandığı belirlenmiştir. Buna yönelik olarak aydınlatmanın nicel yönünün araştırılması açısından çalışmanın diğer çalışmalardan ayrıldığı söylenebilir. Sonuç olarak; kentsel alanlarda yapılacak peyzaj tasarımlarında kullanıcıların hizmetine sunulan aydınlatma elemanlarının nitelikleri aydınlatılacak bölgeye ve eylem türüne göre tespit edilmeli, kullanıcıların görsel konforu düşünülmeli ve estetik açıdan seçilen aydınlatma elemanları aydınlatılan bölgeyle uyum içinde olmalıdır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA

- Acarlı, B., Kiper, T., Korkut, A. (2019). Kent Meydanlarının Fiziksel Mekan Kalitesi: İstanbul Taksim Meydanı ve Yakın Çevresi, Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi | Cilt: 12 Sayı: 1, Bahar 2019.
- Aksoy, E., (2008). Dış Mekân Aydınlatmalarının Bazı Bitki Türlerine Etkisi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 75 s.
- Alkan, Y., Sağlık, A., Kelkit A. (2016). Site Yerleşimlerinde Dış Mekân – Peyzaj Niteliğinin Ölçülmesi ve Konut Değerlerine Etkisi Üzerine Bir Araştırma: Çanakkale Kenti Örneği. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık
- Alkan, Y., (2019). Kent Parklarının Kullanıcı Memnuniyeti Açısından İrdelenmesi: Çanakkale Örneği. Kent Akademisi, 12(3), 519-530.
- Altuğ, İ., (2004). Kentsel Dış Mekanlara Yönelik Yapısal Uygulamalardan; Drenaj, Sulama, Aydınlatma ve Döşeme Çalışmalarının Konak Meydanı ve Çevresi Düzenlemesi Örneğinde İrdelenmesi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez, İzmir, 287 s.
- Altuğ, İ., Gülgün, B. (2005). Kentsel Dış Mekânlara Yönelik Yapısal Uygulamalardan; Drenaj, Sulama, Aydınlatma ve Döşeme Çalışmalarının Konak Meydanı ve Çevresi Düzenlemesi Örneğinde İrdelenmesi. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 42(3), 183-194.

Çekmecelioglu, E., Erdönmez, E. (2018). Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekânsal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği, Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi | Cilt: 11 Sayı: 4, Kış 2018.

Çınar, İ. (2008). Kent parklarının rekreasyonel yönden yeterliliği Üzerine Fethiye-Muğla kent parkları örneğinde bir araştırma, ADÜ Ziraat Fakültesi Dergisi 2008; 5(2):33-38.

Ektiren, M., T. (2017). Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi, Kent Akademisi | Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi | Cilt: 10 Sayı: 2, Yaz 2017

Fryc, I., Tabaka, P. (2019). Outdoor Areas Lighting with LEDs—the Competition Between Scotopic Efficacy and Light Pollution. Photonics Letters of Poland, 11(3), 75-77.

Huang, Y. (2020). Factors Affecting Residents' Adoption of Energy-efficient Lighting in Rural Areas of China. In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science (Vol. 495, No. 1, p. 012016). IOP Publishing.

Li, G., Ma, B., He, S., Ren, X., Liu, Q. (2020). Automatic tunnel crack detection based on u-net and a convolutional neural network with alternately updated clique. Sensors, 20(3), 717.

Makaremi, N., Schiavoni, S., Pisello, A. L., Cotana, F. (2019). Effects of surface reflectance and lighting design strategies on energy consumption and visual comfort. Indoor and Built Environment, 28(4), 552-563.

Moretti, L., Cantisani, G., Carrarini, L., Bezzi, F., Cherubini, V., Nicotra, S. (2019). Italian road tunnels: economic and environmental effects of an on-going project to reduce lighting consumption. Sustainability, 11(17), 4631.

Polat, A., T., Güngör, S., Adıyaman, S. (2012). Konya Kenti Yakın Çevresindeki Kentsel Rekreasyon Alanlarının Görsel Kalitesi ile Kullanıcıların Demografik Özellikleri Arasındaki İlişkiler, I. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu, 26-28 Ekim 2011, Kahramanmaraş, KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi, Özel Sayı, 2012.

Rostami, S., Toghraie, D., Shabani, B., Sina, N., Barnoon, P. (2020). Measurement of the thermal conductivity of MWCNT-CuO/water hybrid nanofluid using artificial neural networks (ANNs). Journal of Thermal Analysis and Calorimetry, 1-9.

Sağlık, A., Alkan, Y., Kelkit, A., Devecioğlu, N.E., Sağlık, E. (2016). Meydanların Kent Kimliği Üzerine Etkileri: Çanakkale İskele Meydanı”, Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, (7): 1-12, 2016.

Seçkin, Ö.B., (2003). Peyzaj Uygulama Tekniği (İkinci Baskı). İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayını No: 4105/453, ISBN 975-404-507-0, İstanbul, 528s.

Soydan., O., (2018). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Yerleşkesi Peyzaj Tasarımının En Uygun Aydınlatma Kalitesi Ve Enerji Verimliliği İçin Sürdürülebilir Yerleşke Bağlamında İrdelenmesi. Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Antalya, 320 s.

Smys, S., Basar, A., Wang, H. (2020). Artificial Neural Network Based Power Management for Smart Street Lighting Systems. Journal of Artificial Intelligence, 2(01), 42-52.

Tung, N. T., Tuyen, N. D., Huy, N. M., Phong, N. H., Cuong, N. C., Phuong, L. M. (2020). Design and Implementation of 150 W AC/DC LED Driver with Unity Power Factor, Low THD, and Dimming Capability. Electronics, 9(1), 52.

Uslu, Ş., Ayaşgıl, T. (2007). Kent ormanlarının rekreasyonel amaçlı kullanımı ve İstanbul ili örneğinde irdelenmesi, YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, Cilt 2, Say. 4, 2007.

Yılmaz, H., Karaşah, B., Yüksel E., E. (2009). Gülez Yöntemine Göre Kafkasör Kent Ormanının Rekreasyonel Potansiyelinin Değerlendirilmesi, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 10 (1):53-61 (2009) ISSN: 1300-6053.

Article Info	RESEARCH ARTICLE	ARAŞTIRMA MAKALESİ	
Title of Article	Ecological Evaluation of Existing Housing Groups in Darıca District		
Corresponding Author	Ayşegül ENGİN VARDAR Gebze Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD, Doktora Programı aengin@gtu.edu.tr		
Received Date	03.05.2020		
Accepted Date	12.07.2020		
Author / Authors	Ayşegül ENGİN VARDAR Tülay TIKANSAK KARADAYI	ORCID: 0000-0002-8523-8899 ORCID: 0000-0002-8502-695X	
How to Cite	ENGİN VARDAR, A., TIKANSAK KARADAYI, T., (2020). Darıca İlçesindeki Mevcut Konut Gruplarının Ekolojik Açından Değerlendirilmesi, Kent Akademisi, Volume, 13, Issue 2, Pages, 371-386		

Darıca İlçesindeki Mevcut Konut Gruplarının Ekolojik Açından Değerlendirilmesi

Ayşegül ENGİN VARDAR¹
Tülay TIKANSAK KARADAYI²

ABSTRACT:

Construction sector is an important component of social and economical development of Turkey. On the other hand; it has a significant role on the environmental impacts. Ecological design approaches were discussed to reduce this impacts and various methods have been created. In Turkey despite the numerous and rapid construction of housing, it has been observed that ecological methods are not taken into account in housing construction. In this study, it is aimed to evaluate the selected existing housing group with designed ecological performance evaluation model and determine their ecological performance.

Therefore, an ecological design model for housing groups that consists of effective use of raw materials, effective use of energy, effective use of water and environmental protection is developed via literature research on the impact of the ecological design. In the case study, 30 existing housing groups in Darıca, Kocaeli are analysed with the model. The selected housing groups performed 36% in effective use of raw materials, 52% in effective use of energy, 30% in effective use of water and 27% in environmental protection.

KEYWORDS: Ecological Design Model, Existing Buildings, Housing Group, Darıca.

¹ Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ar. Gör., aengin@gtu.edu.tr

² Gebze Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Prof. Dr., tesin@gtu.edu.tr

ÖZ:

Yapı sektörünün sosyal ve ekonomik gelişmede önemli bir rolü olmasına rağmen çevresel etkilerin oluşumunda da belirgin düzeyde etkili olduğu bilinmektedir. Bu etkilerin azaltılması yönünde uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde ekolojik tasarım yaklaşımlarının tartışıldığı ve çeşitli yöntemlerin oluşturulduğu bilinmektedir. Türkiye’de ise, çok sayıda ve hızlı konut üretimi yapılmasına rağmen, konut üretiminde ekolojik yöntemlerin dikkate alınmadığı gözlenmiştir. Bu tespitler doğrultusunda çalışmanın amacı oluşturulan ekolojik performans değerlendirme modeli ile seçilen mevcut konut grubunu değerlendirmek ve ekolojik performansını tespit etmektir.

Çalışma kapsamında öncelikle; etkin hammadde kullanımının, etkin enerji kullanımının, etkin su kullanımının ve çevre korunumunun ekolojik tasarımdaki etkileri üzerine literatür taraması yapılarak konut grupları için ekolojik tasarım kriterleri belirlenmiştir. Bu kriterlerden oluşturulan ekolojik performans değerlendirme modeli ile Kocaeli ili Darıca ilçesinde yer alan 30 adet konut grubu incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda örnek konut grupları etkin hammadde kullanımında %36, etkin enerji kullanımında %52, etkin su kullanımında %30 ve çevre korunumunda %27 performans göstermiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Ekolojik Tasarım Modeli, Mevcut Yapılar, Konut Grubu, Darıca.

1. GİRİŞ:

Son yıllarda doğal kaynakların tüketiminde bir artış olduğu ve bu artışın, dünyanın yenileyebileceği düzeyin üzerinde olduğu bilinmektedir. Doğal kaynakların azalması, atmosferdeki karbon yoğunluğunun artması ve atıkların birikmesi gibi sonuçlara yol açan tüketimdeki bu artışın; hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, bitki ve hayvan göçleri, biyolojik çeşitliliğin azalması ve iklim değişikliği gibi çeşitli çevresel etkilere neden olduğu görülmektedir.

Sanayi devrimi ile birlikte dünyada hızlı bir kentleşme dönemi başlamıştır. Bugün dünya nüfusunun %80’inden fazlası kentlerde yaşamaktadır (Ng ve Chau, 2015). Teknolojik gelişmeler ile birlikte hizmet kalitesi de yükseltilerek günümüz gereksinimlerini karşılamak için yüksek konforlu yaşam alanları oluşturulmaktadır. Ancak bu yüksek konforlu yaşam alanları oluşturulurken, hammaddenin çıkarılması, yapım, kullanım ve yıkım aşamalarından oluşan yapı yaşam döngüsünün her aşamasında doğal kaynakların sorumsuzca tüketilmesi sonucu yapı çevre insan ürünü maddelerin %85’i üretim sürecinde hızla atık haline gelmektedir (Yeang, 2012). Ayrıca, yapılan çalışmalar, binaların enerji kullanımının %30-40’ından ve sera gazı salımının % 40 – 50’sinden sorumlu olduğunu göstermektedir (Rashid ve Yusoff, 2015).

Yapı sektörü sosyal ve ekonomik gelişmede önemlidir. Bunun yanında çevresel etkilerin oluşumundaki payının büyük olduğu uluslararası çalışmalar ile kabul edilmiştir. Bu etkilerin azaltılması yönünde uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel ölçeklerde ekolojik tasarım yaklaşımlarının tartışıldığı ve çeşitli yöntemlerin oluşturulduğu bilinmektedir. Türkiye’de ise, çok sayıda ve hızlı konut üretimi yapılmasına rağmen, konut üretiminde ekolojik yöntemlerin dikkate alınmadığı gözlenmiştir.

Bununla birlikte, Türkiye’de farklı işlevlerdeki (konut, ofis, eğitim vs.) geleneksel ve çağdaş yapıların ekolojik/sürdürülebilir tasarım kriterleri, ekolojik sertifika sistemleri ve çoğunlukla enerji etkinliği başlıkları altında çeşitli bilimsel çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Rezafar, 2011; Tatar, 2015; Manisalı, 2011; Aydoğan, 2015; Akıncıtürk, 2015; Dinç Kobalas, 2015; Erdemir, 2014; Alaybaşı, 2003; Habibi, 2012; Mangan, 2015). Ancak yapılan çalışmalarda mevcut konut uygulamalarının ekolojik tasarım kriterleri açısından birçok kez değerlendirilmesine rağmen çevresel etkilerinin azaltılması için iyileştirme önerilerinin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yeni tasarımlarda ekolojik yöntemlerin uygulanması daha kolaydır. Bunun için henüz tasarım aşamasındayken çevresel kararlar alınarak uygulamaya konulabilir. Mevcut yapı stoğunun ekolojik olarak iyileştirilmesi ise daha zor ve sınırlıdır. Ancak ülkemizde yapıların neden olduğu toplam çevresel etkinin azaltılmasında mevcut yapı stoğunun iyileştirilmesi oldukça önemlidir.

Bu çalışmada örnek konut grupları seçilerek uygulanabilir ekolojik iyileştirme önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Konut gruplarının çevresel etkileri tek yapı ölçeğine göre daha fazla olmaktadır. Bu nedenle örnek olarak konut grupları seçilmiştir. Bu çalışma kapsamında öncelikle; konut grupları için ekolojik tasarım kriterleri etkin hammadde kullanımının, etkin enerji kullanımının, etkin su kullanımının ve çevre korunumunun ekolojik

tasarım üzerindeki etkileri literatür taraması yapılarak belirlenmiştir. Bu kriterlerden oluşturulan ekolojik performans değerlendirme modeli Kocaeli ili Darıca ilçesinde örnek olarak seçilen 30 adet konut grubu üzerinde uygulanmıştır. Alan çalışması için belirlenen yöntem gözlem ve görüşmedir. Daha sonra alan çalışması sonucunda saptanan sorunların azaltılmasına yönelik iyileştirme önerileri sunulmuştur. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilerin yapıların çevresel etkilerinin azaltılmasında tasarımcılara yol göstereceği ve çevre bilincinin oluşmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

1. Yöntem

Hammaddenin çıkarılması, yapım, kullanım ve yıkım aşamalarından oluşan yapının yaşam döngüsü sürecinde etkin hammadde kullanımının, etkin enerji kullanımının, etkin su kullanımının ve çevre korunumunun ekolojik tasarım üzerindeki etkileri literatürde araştırılarak ekolojik performans değerlendirme modeli oluşturulmuştur. Bu model Kocaeli ili Darıca ilçesindeki konut grupları üzerinde gözlem ve görüşme yapılarak uygulanmıştır.

1.1. Ekolojik Performans Değerlendirme Modeli

Yeang K., ekolojik tasarımı, ekolojik tasarım ilkeleri ve stratejileri uyarınca yapı çevremizi ve yaşam tarzlarımızı, yeryüzündeki tüm yaşam formlarını içinde barındıran biyosferin yer aldığı doğal çevreyle uyumlu ve kusursuz bir şekilde bütünleştirmek üzere tasarlamak olarak tanımlar ve bu hedefin yapı çevre tasarımının temel ilkesi olması gerektiğini ifade etmektedir (Yeang, 2012, s. 22).

Feng P. yaptığı çalışmada yeşil binanın temel bileşenlerini; çevreye bina yükünün azaltılması, güvenli, sağlıklı ve konforlu yaşam alanları sağlanması, insanlık toplumu ve çevre arasındaki ilişkinin sağlanması olarak özetlemektedir (Feng, 2011).

E.Mansour O. ve K.Radford S. ise yeşil binayı, geleneksel bina stratejisi, teknikleri ve malzemelerinden çevreye olumsuz etkisi daha az olan kaynak etkin strateji, teknikler ve malzemeleri kapsayan bir terim olarak tanımlar ve şu andaki yeşil binanın temel bileşenlerinin, binaların çevreye olan etkisini azaltmak için enerji, su ve doğal kaynaklardaki kazancı maksimumda tutarken sürdürülebilir bir alanı seçmeyi ve orada bina tasarlamayı içerdiğini söylemektedir (E.Mansour ve K.Radford, 2016).

Yeni endüstri devriminin atığın besine eşit olduğunu, ekoloji ve insan çeşitliliğine saygı ve güneş enerjisi kullanımı ilkelerine dayalı olduğunu söyleyen McDonough W. ve Braungart M, oluşturdukları beşikten beşiğe kavramı ile yapı tasarımında yalnızca inşaat ve kullanım aşamalarında değil tasarım aşamasından, yapı malzemesinin üretimine ve şantiye alanına taşınmasına, kullanımına ve sonrasında yıkımı veya geri dönüşümüne kadar tüm yaşam döngüsü aşamalarındaki çevresel etkilerin ve doğal kaynakların tüketimlerinin dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir (McDonough ve Braungart, 2009).

Dolayısıyla ekolojik performans değerlendirme modeli oluşturulurken yapı yaşam döngüsü dikkate alınmış ve kriterler etkin hammadde kullanımı, etkin enerji kullanımı, etkin su kullanımı ve ekolojik çevrenin korunması başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

1.1.1. Etkin Hammadde Kullanımı

Enerji; yapının yapım, kullanım ve yıkım aşamalarında doğrudan tüketilirken, kullanılan yapı malzemelerinin üretiminde dolaylı da tüketilmektedir (Rashid ve Yusoff, 2015). Yapı malzemelerinin geri dönüşümü, binalarda kullanılan malzemelerin sebep olduğu çevresel etkileri azaltabildiği gibi yaşam döngüsü boyunca tüketilen enerjiyi %30 oranında azaltabilir (Ng ve Chau, 2015). Buna ek olarak geri dönüşümün, hammadde kaynaklarının kullanımını ve atıkların bertaraf edilmesi için gerekli alanı azaltmak gibi faydaları da vardır (Thormark, 2002). Hammaddenin etkin kullanımı değerlendirilirken sadece tükettiği enerji miktarı değil aynı zamanda tükettiği doğal kaynak miktarına da dikkat edilmelidir.

Thormack C., İsveç’ de düşük enerjili bir konut yerleşiminin geri dönüşüm potansiyelini incelemiştir. Binanın geri dönüşüm potansiyelinin etkisini, yapım ve kullanım aşamalarında tüketilen enerji miktarı ile karşılaştırmıştır. Yapmış olduğu çalışmada, yapının 50 yıllık yaşam süresindeki enerji tüketiminin %40’ının yapı malzemesi kaynaklı olduğunu ve bu enerjinin %15’inin geri dönüşüm potansiyelini oluşturduğu tespit etmiştir (Thormark, 2002).

Ng W.Y. ve Chau C.K. ise Hong Kong’ da 60 yıllık yaşam süresine sahip betonarme bir ticari yapının 20 yıl kullanıldıktan sonra yenileneceğini varsaydıkları bir çalışma yapmıştır. İnceleme sonucunda, yeniden kullanım %6.2 ve yakma %0.4 enerji kazanımı sağlarken geri dönüşümün %53 ile en yüksek enerji kazanımını sağlayacağı bulunmuştur. Ayrıca kapı ve pencere gibi elemanları geri dönüştürmek yerine yeniden kullanımının daha iyi olacağı belirtilmiştir (Ng ve Chau, 2015).

Gao W. vd., iki adet ahşap ve bir adet hafif çelik olmak üzere toplamda üç adet evin, tamamen geri dönüştürülmüş malzemeden yapıldığında, enerji tüketiminin ve kaynak kullanımının ne kadar azalacağını incelemiştir. İncelenen tüm örneklerde yapı malzemelerinin enerji tüketiminin en az %10’u geri kazanılabilmektedir. Aynı zamanda ölçülen yapı malzemesi kütlelerinin %50’sine kadar yeni kaynak kullanımı azaltılabilmektedir (Gao, Ariyama, Ojima ve Meier, 2001).

Artan çevresel bozulmayı önlemek için atık problemine 20.yy’da 3R (azalt, yeniden kullan, geri dönüştür) olarak ifade edilen bir çözüm sunulmuştur. Malzemenin atık olarak nitelendirilmesi için defalarca kullanılmasının en faydalı durum olduğu gözlenmiştir (Charytonowicz ve Skowronski, 2015).

İnşaat sektörünün sebep olduğu çevresel etkilere önem verildikçe, geri dönüştürülemeyen malzemelerin kullanımının ve yaşam döngüsü boyunca çevreye verilen zararların azaltılması, hedefi olan yapı malzemelerine ilgi artmaktadır. Bu nedenle atık malzemeler ilgiyi hak etmektedir (Blengini, 2009).

Yapı malzemelerinin dayanıklı olması daha uzun süre kullanılmasını sağladığı için yeni bir malzeme gereksinimini de geciktirecektir. Bu nedenle dayanıklı malzeme kullanımı yapılarda hammadde etkinliğini sağlayan önemli bir etkidir. Yapıların karmaşık biçimler yerine basit geometrik biçimlerde tasarlanmaları da yapı kabuğu alanını azaltacağı dolayısıyla daha az malzeme gerektireceği için hammadde etkinliğinde önemli bir kriter olmaktadır. Eko-etiketli malzemelerin çevresel etkileri azdır ve bu malzemeler ekolojik özelliklere sahiptir. Bu özelliklerini kullandıkları yapılara da aynen yansıtmaktadırlar.

Etkin hammadde kullanımı kategorisi altında belirlenen kriterlerde yeni malzeme kullanımını azaltma, malzemeyi işleme girmeden yeniden kullanma, malzemeyi tekrar işleyerek geri dönüştürme ve bunlar mümkün olmadığında atıkları enerji kaynağı olarak geri kazanım sağlama yaklaşımı izlenmiştir.

1.1.2. Etkin Enerji Kullanımı

Yapı yaşam döngüsü sürecinde en büyük tüketim kullanım aşamasında ısıtma, soğutma, havalandırma ve aydınlatma amaçlı kullanılmaktadır. Bu tüketimin azaltılması, yapı henüz tasarım aşamasındayken alınan kararlar ile başlamaktadır.

Lechner N., ısıtma, soğutma ve aydınlatma tasarımında üç aşamalı bir tasarım önermektedir. İlk aşamada, binanın kendi tasarımı ile kışın ısı kaybını, yazın ısı kazancını en aza indirmekten ve ışığı etkin kullanmaktan bahsetmektedir. İlk aşamanın tamamlanmasıyla, bina kabuğunu etkileyen kararların verildiği ikinci aşamaya geçilir. İkinci aşama pasif ısıtma, soğutma ve aydınlatma gibi doğal enerjilerin kullanımını içerir. Bu aşamada verilen doğru kararlar birinci aşamada çözülemeyen sorunları azaltırken verilen zayıf kararlar mekanik araçları ve gerekli enerjiyi kolayca ikiye ya da üçe katlayabilmektedir. Birinci ve ikinci aşamaların her ikisi de mimari tasarım ile başarılmaktadır. Üçüncü aşama, çoğunlukla birinci ve ikinci aşamalarda çözülemeyen sorunların yenilenebilir olmayan kaynakları kullanan mekanik araçlar ile çözümlenmesinden bahsetmektedir. Mekanik sistemler, birinci ve ikinci aşamalarda yeterli dikkat verilerek alınan kararlar ile %50 ve yüksek dikkat verilerek alınan kararlar ile ise %90 oranında azaltılabilmektedir. Belirli iklimlerde bazı binalarda hiçbir mekanik sisteme gerek olmayabilir (Lechner, 2001). Bu bilgiler doğrultusunda etkin enerji kullanımı kriterleri yer – yönlenme - doku, bina formu, bina kabuğu ve yenilenebilir enerji kullanımı ana kriterleri altında oluşturulmuştur.

Yer – yönlenme- doku: İyi bir bina tasarımı; iklim, coğrafya ve mevcut yapı dokusu gibi çevresel verilerin değerlendirilmesi ile başlar (Manioğlu ve Koçlar Oral, 2010). Yapının bulunduğu iklim bölgesine göre yer ve yönlenmesine karar verilmelidir (Lechner, 2001). Doku ile ilgili kararlar ise güneşe ve rüzgara göre verilmelidir. Türkiye’nin yer aldığı kuzey yarım kürede kışın güneşten ısı kazancı sağlamak için, yapının güney cephesi uygun şekilde güneşe yönlendirilmelidir (Kısa Ovalı, 2009). Her bina güneşe uygun yönlendirilirken birbirleri ile olan ilişkileri unutulmamalıdır. Binaların birbirleri üzerinde oluşturdukları gölge büyüklüğüne dikkat edilmelidir.

Rüzgar, yapıların ve sokakların havalandırılması için önemli bir etkidir. Özellikle nemli iklim bölgelerinde doğal havalandırma için doku ve cephe tasarımı rüzgara göre yapılmaktadır. Yapılar rüzgarın serinletici etkilerinden faydalanmak ya da korunmak üzere konumlandırılmalı ve eğer isteniyorsa karşılıklı havalandırma sağlanabilecek şekilde cephe tasarımı yapılmalıdır. Bu önlemlerin yeterli olmadığı durumlarda, peyzaj elemanları rüzgarı yönlendirmek için kullanılabilir (Lechner, 2001). Doku ile ilgili dikkat edilmesi gereken bir başka konu ise ısı adası etkisidir. Kentlerde ısı etkisini azaltmak için mevcut yeşil alanların korunması, yeşil alan az ya da yok ise yeşil alanlar oluşturulması, yeşil çatı uygulanması, açık renkli çatı ve açık renkli sert zemin kaplamalarının tercih edilmesi gerekmektedir.

Bina formu ve bina kabuğu: Etkin enerji kullanımı için çatı, duvar ve temelden oluşan bina kabuğunun iyi tasarlanması gerekmektedir. Bina kabuğu iklime uygun korumayı sağlamalıdır. Çalışma alanı ılımlı nemli iklim bölgesinde yer aldığı için bu bölümde bu iklim bölgesinde dikkat edilmesi gerekenler yer almaktadır. Ilımlı nemli iklim bölgesinde ısıtmanın istendiği dönem uzun olduğu için cephelerinin güneş ışınından olabildiğince çok yararlanması için güneşe yönlendirilmesi önceliklidir. Bu nedenle konutların sürekli kullanılan odaları doğu-güneybatı yönlerinde bulunmalıdır. Bu bölgede kış rüzgarından korunmak ancak nemi dağıtmak için yaz rüzgarından faydalanmak gereklidir. Bu nedenle yaz aylarında havalandırmanın sağlanması için karşılıklı cephelerde açıklıklar sağlanmalıdır. Bu bölgedeki binaların biçimleri diğerlerine göre daha esnek olabilir ancak çatılar geniş saçaklı olmalıdır (Manioğlu ve Koçlar Oral, 2010). İklimde uygun olarak ısıtma ve soğutma için pasif yöntemler de uygulanabilir. Doğrudan kazanım, trombe duvar ve güneş seraları yaygın olarak kullanılan pasif elemanlardır (Lechner, 2001).

Yenilenebilir enerji kullanımı: Yapılarda enerji ısıtma, soğutma ve aydınlatma için kurulan mekanik sistemler tarafından kullanılmaktadır. Yapıda fosil tabanlı enerji kaynaklarının değil yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının tercih edilmesi daha ekolojik bir yaklaşım olacaktır. Güneş enerjisi, Türkiye'nin yılın büyük bir çoğunluğunda güneş alması nedeniyle en yaygın olarak kullanılan yenilenebilir enerji kaynaklarından biridir. Hem elektrik üretimi hem de su ısıtmak için kullanılabilen fotovoltaik paneller çatılarda kullanılabilir. Rüzgar enerjisi, genellikle elektrik üretimi için kullanılmaktadır. Ancak rüzgar tribünleri belirli koşullarda etkili olmaktadır. Yüksek yapılarda ve büyük alana sahip projelerde konut grubu projelerine göre daha etkili olmaktadır. Biyokütle enerjisi de bir diğer enerji kaynağıdır. Bu enerji türü, bitki ve hayvan atıklarının kullanılmasıyla elde edildiği için özellikle kırsal yerleşimlerde kullanılmaktadır. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan yerleşimlerde ısıtma amaçlı kullanılabilir. Isıtma ve soğutma için kullanılacak bir başka alternatif kaynak ise topraktır. Yatay veya düşey olarak toprağa uygulanan içinden su geçen boru sistemleri konutta uygun konfor koşullarının sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Etkin enerji kullanımında öncelikle enerji tüketiminin azaltılması sonrasında ise kullanılan enerji tipinin yenilenebilir olmasına dikkat edilmiştir. Enerji tüketiminin azaltılması iklim, coğrafya ve mevcut yapı dokusu gibi çevresel verilerin değerlendirilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla yapı tasarımında ısıtma, havalandırma ve aydınlatma yüklerinin azaltılmasını sağlayan pasif tasarım yöntemleri modelin oluşturulmasında etkili olmuştur.

1.1.3. Etkin Su Kullanımı

Son on yıl içinde küresel iklim değişikliği nedeniyle içilebilir su talebinde artış olmuştur. Bu durum ise temiz su kaynaklarının aşırı tüketimine neden olmuştur (URL-1). Tarım, endüstri, enerji tüketimi ve şehir şebekesi başta olmak üzere su tüm insan etkinliklerinde önemli bir kaynaktır. Ortalama olarak, Avrupa'da çıkarılan suyun tamamının %44'ü enerji üretimi, %24'ü tarım, %17'si şehir şebekesi ve %15'i endüstride kullanılmaktadır (Demakis, Arampatzis ve Assimocopoulos, 2016).

Mevcut su kullanımı ve yönetimi genel olarak verimsizdir ve su etkin teknolojilerin, ürünlerin ve davranışların uygulanması su tüketiminde önemli tasarruflar sağlayabilir. Konut sektörü; ticaret, endüstriyel ve kurumsal sektörler ile karşılaştırıldığında kentsel alanda en yüksek su talebine sahiptir. Dolayısıyla, evsel su tüketimindeki azalma, su sistemleri genişletme yatırımlarının ertelenmesi, pompalama altyapısı geliştirmeleri, atık su sistemine gelen yüklerin miktarının azaltılması gibi önemli yararlar sağlar. Ayrıca daha düşük su talebi, kentsel su şebekesinde en çok enerji tükettiği belirlenen dağıtım sisteminin son su kullanım bölümünün (binalarda su kullanılan etkinlikler) enerji tüketiminde kayda değer azalma sağlar (Vieira, Jorge ve Covas, 2017).

Bir konutun toplam su tüketiminin %50'si yağmur suyu toplanarak karşılanabilmektedir (URL-2). Ayrıca bazı konut gruplarında peyzaj bakımı için kullanılan su miktarı yapıda kullanılan toplam su miktarının %50'si kadar

olabilmektedir. Alınan doğru peyzaj tasarımı kararları ve kullanıcıların kararlılığı ile bu su tüketimini %40 - %80 oranında azaltmak mümkündür (Manisalı, 2011).

Etkin su kullanımı, temiz su kaynaklarının tüketiminin azaltılması ile sağlanmaktadır. Yapılacak en kolay uygulama tasarruflu armatürlerin kullanımı olmaktadır. Bunun yanı sıra yağmur suyunun kullanımı, iklime uygun peyzaj tasarımı ve atık suyun yeniden kullanımı etkin su kullanımına önemli katkıda bulunmaktadır.

1.1.4. Çevre Korunumu

Birkaç yüzyıldır endüstriyel sistem büyük miktarlarda doğal kaynağı kullanarak büyük bir kısmı atık haline gelen ürünlere dönüştürmektedir. Bu tek yönlü, tek kullanımlı ve kısa vadeli bir stratejidir ve doğal süreçlerde olduğu gibi sonsuza kadar devam edememektedir. Doğal süreçler ise bu kaynakların miktarını değiştirmeden bir döngü şeklinde sürekli olarak kullanılmaktadır. Su, azot, karbon, kükürt ve fosfor döngüleri, bu döngüler içinde en önemliler arasında yer almaktadır (Callenbach, 2012).

Su yaşamın oluşması ve devamlılığı için önemli unsurlardan biridir ve canlıların bedenlerinin büyük bir kısmı sudan oluşmaktadır. Azot proteinlerin ve genlerin oluşması için gereklidir. Hücreler için gerekli bir başka malzeme ise karbondur ve bu madde atmosferik ısının düzenlenmesine yardımcı olmaktadır. Kükürt tüm canlı hücreleri için önemli bir elementi üretmesinin yanı sıra küresel ısının ayarlanmasına yardımcı olmaktadır. Fosfor ise hücre zarları, genler, dişler ve kemikler için gerekli bir malzemedir (Callenbach, 2012).

Kentler dev organizmalar gibi yayılmaktadır. Canlı varlıklar gibi besin ve su tüketmektedir. Bunlar dışında kömür ve doğalgaz gibi çeşitli madenleri, ahşap, cam, çelik gibi malzemeleri de tüketmektedir (Callenbach, 2012). Ancak doğadan farklı olarak kentsel sistemler henüz bir döngü olmayı başaramamıştır. Bu döngü doğadan alınanın doğaya geri dönüşüyle olabilmektedir. Daha önce hammadde, enerji ve su kaynaklarının bir döngü haline nasıl dönüşebileceğinden bahsedilmiştir. Toprak ile yapı ilişkisinde dikkat edilmesi gerekenler ise yapılaşmanın gerçekleşeceği araziye yaklaşımla alakalıdır. Önemli yaşam döngülerinin yapılaşma ile kesintiye uğramaması gerekmektedir. Verimli araziler yapılaşmaya açılmamalıdır ve kentsel yeşil alanlar uygun oranlarda korunmalıdır. Böylece fotosentez devam eder, bitkiler gelişir, hayvanlar beslenir ve azot ve karbon gibi döngüler sürekliliğini korur. Su döngüsünün sağlanabilmesinde ise yağmurların yer altı kaynaklarına ulaşması için kentlerde geçirgen yüzeyler oluşturulmalıdır.

Seçilen örnek konut gruplarının ekolojik açıdan değerlendirmesini yapmak için oluşturulan ekolojik performans değerlendirme modeli aşağıda verilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1: Ekolojik Performans Değerlendirme Modeli.

Etkin Hammadde Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eko-Etiketli malzeme kullanımı ▪ Geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı ▪ Malzemenin yeniden kullanımı ▪ Yapının yeniden kullanımı ▪ Dayanıklı malzeme kullanımı ▪ Basit geometrik formlar ile malzemenin etkin kullanımı ▪ Malzemenin geri dönüştürülebilirliği ▪ Malzemenin yeniden kullanılabilirliği ▪ Yapının yeniden kullanılabilirliği
Etkin Enerji Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yer Yönlenme Doku<ul style="list-style-type: none"> - Gölgeleme (yaz/kış) - Rüzgar geçirimsizliği - Isı adası etkisi (Açık renkli döşeme kaplaması, açık renkli çatı kaplaması, yeşil çatı kullanımı) - Güneşe yönlenme - İklim uygun peyzaj tasarımı ▪ Bina Formu<ul style="list-style-type: none"> - İklim uygun plan tipi - İklim uygun çatı tipi

	<ul style="list-style-type: none"> - İklima uygun saçak ▪ Bina Kabuğu - Cephe tasarımı (Hakim kış rüzgarına kapalı, hakim yaz rüzgarına açık, güneşlenen cephede optimum boşluk) - Isı yalıtımlı çatı - Isı yalıtımlı duvar - Isı yalıtımlı temel - Katmanlı cam kullanımı - İklima uygun pasif ekler ▪ Yenilenebilir Enerji Kullanımı - Güneş enerjisinin kullanımı - Toprak enerjisinin kullanımı - Biyokütle enerjisinin kullanımı
Etkin Su Kullanımı	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yağmur suyunun toplanması ▪ İklima uygun peyzaj kullanılması ▪ Atık suyun yeniden kullanılması
Çevre Korunumu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Yeraltı su kaynaklarının korunması ▪ Yapı alanındaki yeşilin korunması

1.2. Çalışma Alanı

Alan çalışması için Kocaeli'nin Darıca ilçesinde bulunan konut grupları seçilmiştir. Bu bölgenin seçilme nedenleri arasında; bu bölgede daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması, yaygın yapılaşma tipolojisini yansıtmaması, hızlı kentleşmenin görülmesi ve yapılan çalışmayla ekolojik kentleşme önerilerinde bulunarak bölgeye katkıda bulunmak istenmesi yer almaktadır.

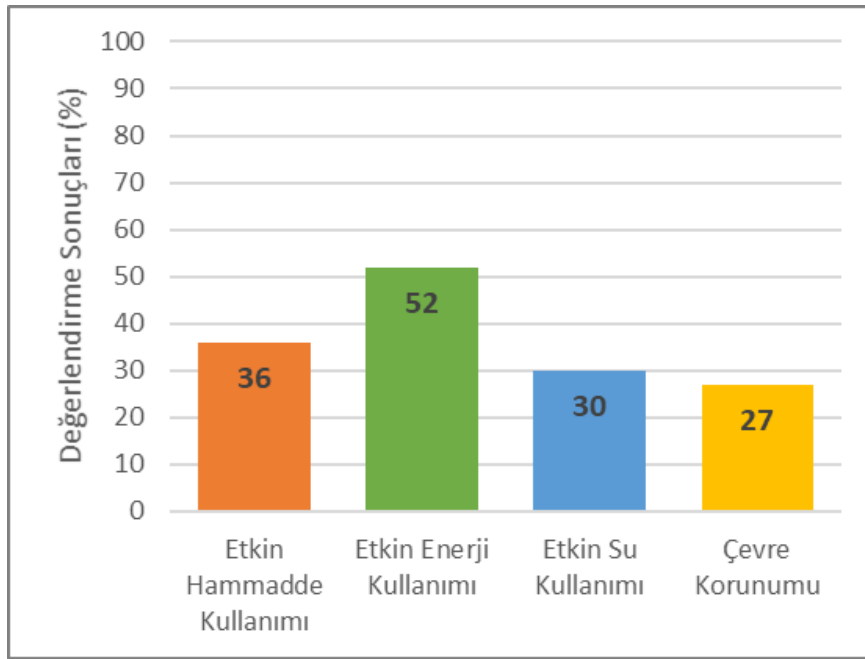
Darıca, Kocaeli il merkezinin yaklaşık 48 km batısındadır ve Kocaeli yarımadasının körfez şeridi üzerinde bulunmaktadır (Şekil 1,2). Yüz ölçümü 24 km²' dir ve denizden yüksekliği 28 m' dir. İlçenin %85' i konut alanı, %15'i tarım ve zeytinlik alanıdır. Maki bitki örtüsüne sahip bir yarımada. Kıyıları engebeldir ve kuzeye doğru yükseklik artmaktadır. Yaz mevsimi sıcak ve az yağışlı, kış mevsimi serin ve yağışlı geçmektedir. En çok yağış Aralık ve Ocak aylarında, en az yağış Ağustos ayında düşmektedir. En sıcak ayı Ağustos ve en soğuk ayı Ocak' tır (URL-5).

Şekil 1,2: Kocaeli ili ve Darıca ilçesinin konumu (URL-3, URL-4).

2. Alan Çalışması ve Değerlendirme

Bu bölümde, örnek konut gruplarının değerlendirilmesi için belirlenen ekolojik tasarım kriterlerine dayalı yapılan alan çalışması ve değerlendirmesi yer almaktadır. Alan çalışması için belirlenen yöntem gözlem ve görüşmedir. Gözlem için konut grupları için belirlenen ekolojik tasarım kriterlerine yapının bilgilerini içeren bir kısım daha eklenerek bir gözlem şeması oluşturulmuştur. Her kriterin karşısına üç kademeli bir cevap bölümü ve bir notlar bölümü eklenmiştir. Bu cevap bölümünde “Var/Evet”, “Kısmen” ve “Yok/Hayır” seçenekleri yer almıştır. Bu seçenekler için sırası ile “5, 3, 0” puan değeri kabul edilmiştir. Bir kriterde %100 – 71 performans gösterimi 5 puan, %70 - 31 performans gösterimi 3 puan ve %30 – 0 performans gösterimi 0 puan olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca her kategorinin ağırlıkları eşit alınmıştır. Seçim yapılırken alan fotoğrafları, Google Earth fotoğrafları, kent rehberi bilgi sistemi ve konut sakinlerinden elde edilen bilgiler kullanılmıştır. Alan çalışmasında, en az iki adet bloktan oluşan “30” adet konut grubu incelenmiştir. Daha sonra değerlendirmenin yapılabilmesi için performans yüzdeleri gösteren grafikler oluşturulmuştur ve alan çalışmasının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Şekil 3: Kategorilere göre alan çalışması değerlendirilmesi.

Yapılan değerlendirme sonucunda örnek konut grupları etkin enerji kullanımında %52, etkin hammadde kullanımında %36, etkin su kullanımında %30 ve çevre korunumunda %27 performans göstermiştir (Şekil 3). Elde edilen sonuçlar belirlenen başlıklar altında analiz edilerek sorunlar ve nedenleri ortaya konmuştur.

2.1. Etkin Hammadde Kullanımı

Basit geometrik formların kullanılması planlamayı kolaylaştırdığı ve iyi bir taşıyıcı sistem tasarımı için önemli olması ile birlikte yüzey alanını azalttığı için malzemenin etkin kullanılmasında ekolojik öneme sahiptir.

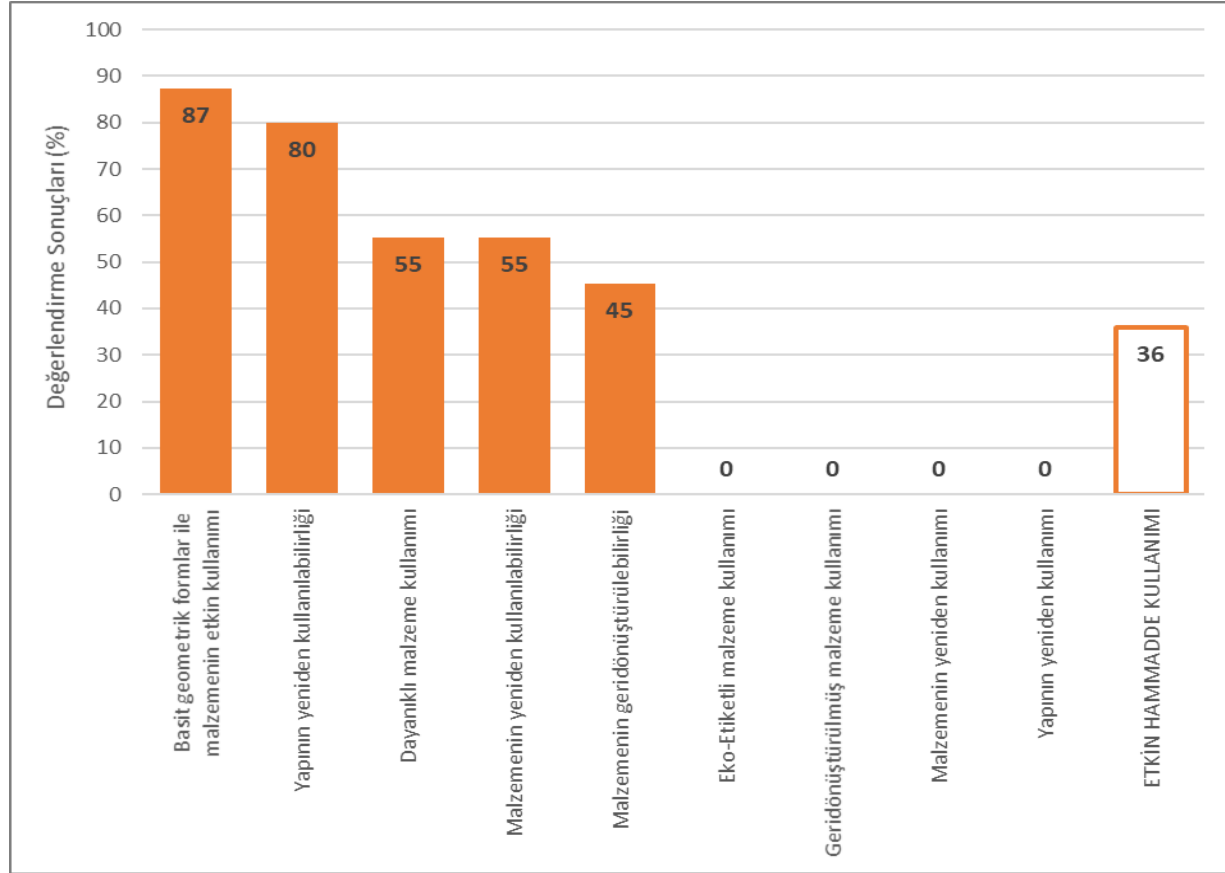
Yapının yeniden kullanım kriteri yapının yaşı ve taşıyıcı sistemi özelliklerine göre değerlendirilmiştir. Alan çalışmasında incelenen yerleşimler 1980’lerin sonundan 2016’ya ulaşan yapım tarihlerine sahiptir. İncelenen yerleşimlerden deprem geçirenlerin tamamının onarım geçirdiği saptanmıştır. Deprem sonrası yapılan yerleşimlerin ise yeni yönetmeliğe göre tasarlanması değerlendirilmede dikkate alınmıştır. Yapılar betonarme iskelet taşıyıcı sisteme sahip olduğu için yaşam ömrü 50 yıl olarak kabul edilmiştir. Yaşı açısından değerlendirme yapılırken 0-10 yaş iyi, 11-40 yaş arası orta, 41-50 yaş arası kötü olarak düşünülmüştür.

Dayanıklılık kriteri kaplama, taşıyıcı, dolgu ve doğrama elemanlarının malzemelerine göre incelenmiştir. İncelenen yerleşimlerin tamamı bu kriterlerden sırasıyla 5, 3, 0 puan almıştır. Malzemenin yeniden kullanılabilirliği kriterinde

doğramalar olduğu gibi kullanılabilmesi için 5, dolgu elemanları dikkatli bir sökülme işlemi geçirebileceği için 3, taşıyıcı sistem elemanları ise kullanılmayacağı için 0 puan almıştır.

Malzemenin geri dönüştürülebilirliğinde tüm malzemeler 3 puan almıştır. Bunun sebebi ise malzemenin geri dönüşüm sonrasında ilk performans özelliklerini koruyamamasıdır.

Eko-Etiketli malzeme kullanımı, geri dönüştürülmüş malzeme kullanımı, malzemenin yeniden kullanımı ve yapının yeniden kullanımı kriterlerinden tüm yerleşimler 0 puan almıştır (Şekil 4).

Şekil 4: Etkin hammadde kullanımı değerlendirmesi.

2.2. Etkin Enerji Kullanımı

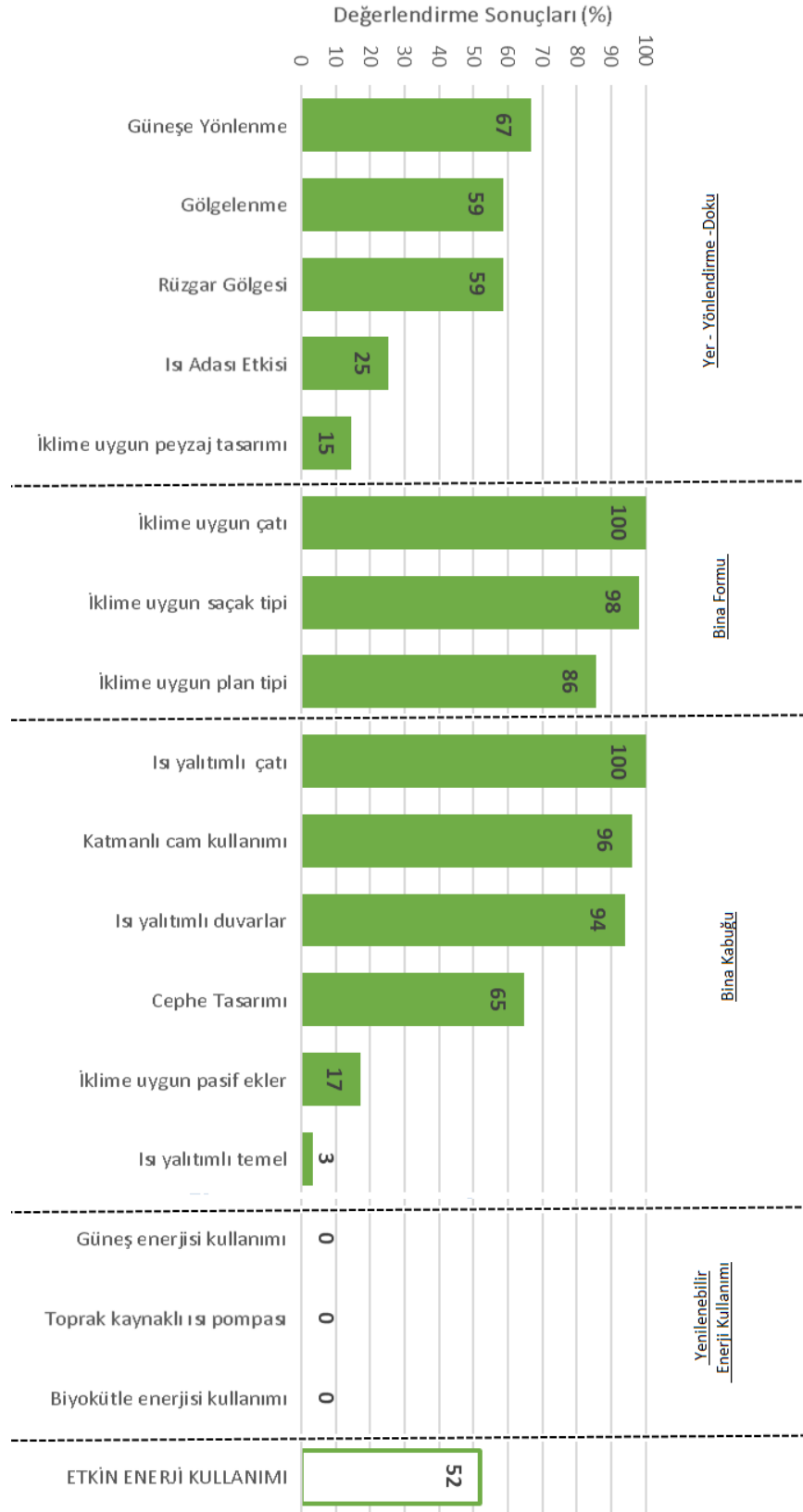
Etkin enerji kullanımı başlığı altında yer-yönlenme-doku, bina formu, bina kabuğu ve yenilenebilir enerji kullanımı ana kriterleri altında inceleme yapılmıştır. Bunlardan en yüksek performansı %94 ile bina formu kriterleri göstermiştir. Bina kabuğu kriterleri %63, yer-yönlenme-doku kriterleri %45 performans gösterirken yenilenebilir enerji kullanımı kriterleri olumlu performans göstermemiştir (Şekil 5).

İncelenen örneklerin tamamında iklime uygun çatı tipi ve ısı yalıtımlı çatı kullanılmıştır. Birkaç yerleşim dışında iklime uygun saçak tipi uygulanmıştır. Kışın ısı kayıplarının yazın ısı kazançlarının önlenmesi için katmanlı cam kullanımı yaygın olmaktadır. Enerji kimlik belgesinin zorunlu hale gelmesiyle yeni ve eski yapılarda duvar ısı yalıtımı yaygındır.

Ilıman nemli iklim tipine sahip olduğu için güney cephesi uzun olmak şartıyla dikdörtgen plan tipi seçilmelidir. İncelenen yerleşimlerin çoğu uygun plan tipi seçerken bazıları dikdörtgen oranları ve farklı plan tipine sahiptir. Güneşlenme ise plan tipi ile ilişkili olmakla birlikte güneye yönelmeyen yerleşmeler bulunmaktadır. Cephe tasarımında güneyde optimum açıklık, kuzeyde ise rüzgara izin veren ancak boşluk oranı az tasarımlar uygunken bu kriter genellikle uyulmadığı görülmüştür.

Gölgelenme ve rüzgar gölgesinde yapıların birbirine kışın ısı kaybına neden olmayacak ve yazın ise rüzgar geçişine engel olmayacak şekilde konumlandırılmasına dikkat edilmiştir. Kentlerde ısı adası önemli bir etki olmaktadır. İncelenen yerleşimlerde Yeşil çatı ya da ışığı yansıtan yüzey renklerinin seçilmeyerek bu konuya dikkat edilmediği gözlenmiştir.

Uygun pasif ekler incelenirken güney cephede trombe duvar ve güneş odası aranmıştır. Trombe duvara hiç rastlanmazken, balkonların katlanır cam ile kapatılması güneş odası olarak değerlendirilmiş ve bazı yapılarda görülmüştür.

Şekil 5: Etkin enerji kullanımı değerlendirilmesi.

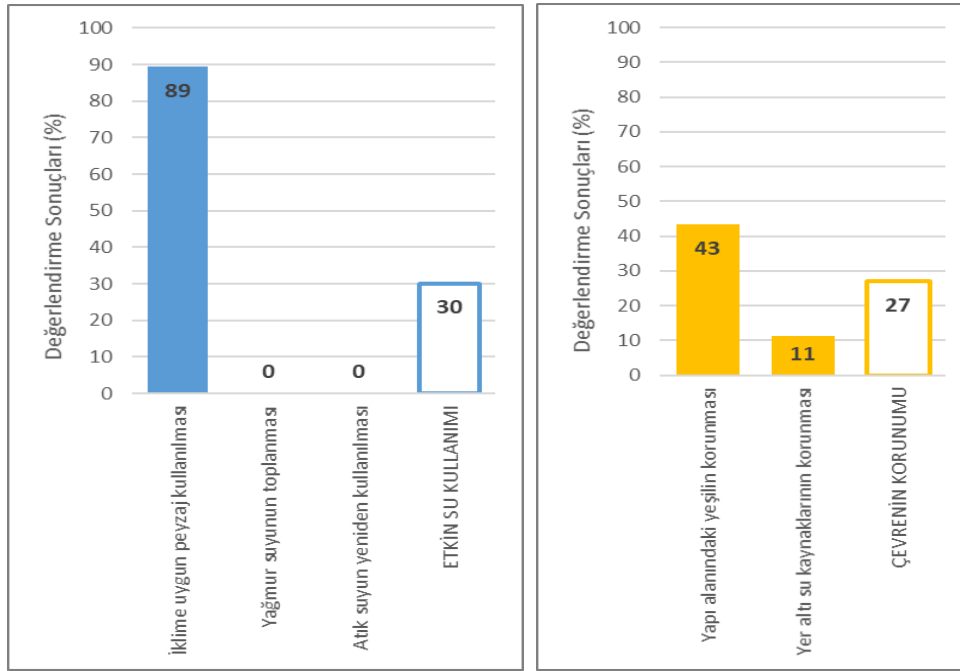

Peyzaj tasarımında yapının kışın ısı kaybını, yazın ısı kazancını önleyen ve yazın nemi götürmesi için uygun peyzaj tasarımı yapıp yapılmadığına bakılmıştır. Her ne kadar bu tasarım tüm yerleşimi etkilemese de ilk iki katta olan etkisi göz ardı edilmemiştir. Yerleşimlerin birçoğunda peyzaja dikkat edilmediği ve hatta yeşil alanın yetersiz olduğu görülmüştür.

Bina kabuğundaki ısı yalıtımının sürekliliği konfor koşulları açısından önemli olmaktadır. Çatı yalıtımı uzun zamandır, duvar yalıtımı ise son zamanlarda uygulanmasına rağmen temelde ısı yalıtımına önem verilmediği görülmektedir. İncelenen yerleşimlerin tamamının temelinde ısı yalıtımı yoktur. Fosil tabanlı enerji kaynaklarının tükenme tehlikesi ve zararlı etkileri nedeniyle yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı önemlidir. Ancak incelenen yerleşimlerin hiçbirinde kullanılmamaktadır.

2.3. Etkin Su Kullanımı

Yağmur suyunun toplanması ve atık suyun yeniden kullanılması kriterlerinin uygulaması hiçbir yerleşimde görülmemiştir. İklima uygun peyzaj kullanımı kriteri ise %89 ile olumlu performans göstermiştir. Bu durum peyzaj sulamasında yağışın yeterli olduğu ayrıca sulanmasına ihtiyaç olmadığını göstermektedir.

Şekil 6,7: Etkin su kullanımı ve çevre korunumu değerlendirmeleri.

Yağmur suyu toplama sistemlerinin basit olmasına rağmen kullanılmamaktadır. Atık suyun yeniden kullanılması daha karmaşık sistemler gerektirse de uygulanması giderek azalan su kaynakları için önemlidir (Şekil 6).

2.4. Çevre Korunumu

Yeraltı su kaynaklarının korunması yaşamın devamlılığı için gerekli olan su kaynakları için önemlidir. Su döngüsünün devamlılığı için ise yağmurun yeraltına ulaşması gerekmektedir. Bu nedenle yapı çevre geçirimli sert zemin kaplaması önemlidir. Yeşilin korunması kriterinde yalnızca yapı alanının %20'sinin yeşil olma özelliği arandığı için olumlu performans görülmektedir (Şekil 7).

3. İyileştirme Önerileri

Bu bölümde bir önceki bölümde değerlendirilmesi yapılan örnek konut gruplarının ekolojik niteliğini iyileştirmek için önerilerde bulunulmuştur.

3.1. Etkin Hammadde Kullanımı

İnşaat süreci tamamlanmış olduğu için malzeme seçimine müdahale etmek mümkün değildir. Ancak bugünden sonra yapılabilecek tadilat veya işlev değişikliği durumları için önerilerde bulunulabilir. Önerilerin tamamında yaşam döngüsü sürecinin sürekliliğinin sağlanmasına dikkat edilmiştir.

İncelenen örneklerin herhangi birinde tadilat olması durumunda, yeni malzemelerin tercihinde daha önce belirlenmiş olan kriterlere dikkat edilmesi gerekmektedir. Örneğin, ıslak hacimlerin döşeme kaplamalarının değiştirilmesi durumunda eko-etiketli malzeme seçimi, malzemenin yeniden kullanımı (ikinci el malzemeler) ya da üretiminde geri dönüştürülmüş malzemelerin kullanımı yapının ekolojik niteliğini arttıracaktır. Tadilat esnasında dikkat edilmesi gereken bir başka durum ise atık yönetimidir. Tadilat sırasında seramiklerin sökülmesine özen gösterilirse başka bir yerde kullanılabilir eğer bu mümkün değilse ilgili tesislerle iletişime geçilerek üretim sürecine geri dönüşüm malzemesi olarak katılabilir.

Yapının mevcut işlevine devam edememesi durumunda, yıkımına karar vermeden önce günün koşullarına cevap verecek şekilde yeniden işlevlendirilmesi hammaddenin etkin kullanımını sağlayacak ve yapının yaşam döngüsü sürecine yeniden katılmasını sağlayacaktır. Ancak yapı işlevine devam edememek yerine rijitliğini koruyamayarak tehlikeli bir durum oluşturuyorsa yıkılabilir. Böyle bir durumda ise atık yönetimine dikkat edilmelidir. Oluşan atıklardan yeniden kullanılabilir nitelikte olanlar kullanılmalıdır, bu nitelikte değilse geri dönüşümü yapılmalıdır. Eğer bu iki niteliği de sağlamıyorsa uygun şekillerde bertaraf edilmelidir.

3.2. Etkin Enerji Kullanımı

İnşaat süreci tamamlandığı için bina formu ve yer-yönlenme-doku kategorilerinde pek fazla değişiklik yapılamamaktadır. Ancak bina kabuğu ve yenilenebilir enerji kullanımı kategorilerinde müdahalede bulunulabilir.

Yer-yönlenme-doku ana kriterinde gölgelenme, rüzgar gölgesi ve güneşe yönlenme kriterlerine yıkım gerektiren müdahaleler dışında bir değişiklik yapılması mümkün değildir. Ancak ısı adası etkisini azaltmak için çatıda tadilat yapılması durumunda yeşil çatı tercih edilebilir ya da açık renkli güneşi yansıtan çatı kaplamaları tercih edilebilir. Buna ek olarak yapı alanındaki döşeme kaplaması açık renkli bir başka kaplama ile değiştirilebilir. Ayrıca peyzaj elemanları iklime uygun olarak yeniden düzenlenebilir. Böylece ilk birkaç kat bu durumdan faydalanabilir. Bina formu kategorisinde yüksek performans gösterildiği için herhangi bir öneride bulunulmamıştır.

Bina kabuğu ana kriteri değerlendirildiğinde ısı yalıtımlı duvar ve çatı ekolojik tasarım kriterleri açısından olumlu performans gösterirken temelde ısı yalıtımına dikkat edilmemiştir. Bu yüzden bina kabuğunun sürekliliği bozulmaktadır. Ancak mevcut durumda temele müdahale etmek zor olmaktadır. Bu nedenle bodrum katı ya da bodrum katının ısıtılma gereksinimi yoksa ısı yalıtımının bütünlüğü bu katta yapılan ısı yalıtımı uygulaması ile sağlanabilir. Duvar ısı yalıtımının eksik olduğu yapılarda da bu eksiklik tamamlanmalıdır. Katmanlı cam kullanımında da istisnalar olmuştur. Aynı şekilde ısı performansı düşük camlarda değiştirilmelidir.

Tadilat yapılması durumunda eğer mevcut plan organizasyonu izin veriyorsa kışın ısı kaybını önleyecek ancak yazın rüzgara izin verecek şekilde kuzey cephedeki boşlukları yeniden düzenlenmelidir. Aynı zamanda güney cephesi de kışın uygun ısı kazancını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Güney cephesinin kışın güneş ışınımına izin vermesini isterken yazın istenmediği için cephedeki boşlukların tasarımında zorlanılmaktadır. Bu nedenle iklime uygun adet ve büyüklükte hareketli gölgelendirme elemanları kullanılması uygun olmaktadır. Ayrıca uygun ısı kazancının sağlanamadığı yapıların güney cephelerinde güneş odası ya da trombe duvar eklenebilir. Yenilenebilir enerji kullanımı ana kriterinde yer alan güneş enerjisi sistemleri, mevcut yapılara da eklenebilmektedir. Böylece fosil kaynaklı enerji tüketimi azaltılarak sıcak su kullanılabilir, ısıtma sağlanabilir ya da elektrik kullanılabilir. Toprak kaynaklı ya da biyokütle ısı pompası da mevcut yapılara eklenebilmektedir. Bu sistemler ilk kurulduğunda maliyetli olurken uzun vadede kazanç getirmektedirler.

3.3. Etkin Su Kullanımı

Etkin su kullanımı kategorisinde ekolojik niteliği yükseltmek için yağmur suyu toplama ve atık su sistemlerinin mevcut yapılara eklenmesi önerilmektedir.

3.4. Çevre korunumu

Yapı alanındaki yeşil alanın artırılması ve yapı alanındaki döşeme kaplamasının geçirgen olanlarıyla değiştirilmesi yapıların ekolojik niteliğinin iyileştirilmesini sağlayacaktır. Yeşil alanın artırılması esnasında iklime uygun peyzaj seçimine dikkat edilmesi gerekliliği unutulmamalıdır.

4. SONUÇ

Yapılan değerlendirme sonucunda örnek yapıların tasarımında ekolojik yaklaşımlarla ilgili bir hedef olmadığı, ortaya çıkan durumun tesadüf olduğu ancak bir çevre bilinci olduğu takdirde performansın artacağı söylenebilir. Bir önceki bölümde yapılan alan çalışması sonucu elde edilen bulgular değerlendirilerek seçilen örnek konut gruplarının sebep olduğu çevresel etkileri azaltacak çözüm önerileri tartışılmıştı. Bunun sonucunda oluşturulan çözüm önerileri aşağıda maddeler halinde yer almaktadır.

- Tadilat ve/veya işlev değişikliği olması durumunda etkin malzeme kullanımı kategorisinde malzemenin yaşam döngüsü sürecinin sürekliliğine dikkat edilmelidir. Eski malzeme veya yapının kendisi yeniden kullanılmalı ya da geri dönüşüm sürecine girmelidir. Bunlar mümkün değilse oluşan atık uygun şekillerde bertaraf edilmelidir.
- Etkin enerji kullanımı kategorisinde yapı ve/veya yapı çevresinde tadilat yapılması durumunda ısı adası etkisinin azaltılması için, yeşil çatı, açık renkli çatı kaplama malzemesi ve yapı alanında açık renkli döşeme kaplaması tercih edilebilir.
- Peyzaj elemanları iklime uygun olarak yeniden düzenlenebilir. Böylece ilk birkaç katın enerji performansı yükseltilebilir.
- Bina kabuğundaki ısı yalıtımının sürekliliği temelde ısı yalıtımı olmadığı için bozulmaktadır. Bu nedenle bodrum katı ya da bodrum katının ısıtılma gereksinimi yoksa ısı yalıtımının bütünlüğü bu katta yapılan ısı yalıtımı uygulaması ile sağlanabilir.
- Ayrıca duvar ısı yalıtımı eksikleri tamamlanmalı ve düşük performanslı pencereler yüksek performanslı olanlar ile değiştirilmelidir.
- Cephelerde tadilat yapılması durumunda yeni cephe tasarımı iklime uygun yapılmalıdır.
- İklim uygun ısı kazancının sağlanamadığı yapıların güneyli cephelerinde güneş odası ya da trombe duvar uygulanabilir.
- Fosil tabanlı enerji kaynaklarının tüketiminin azaltılması için konut gruplarına uygun yenilenebilir enerji sistemleri uygulanabilir.
- Etkin su kullanımı için yağmur suyu toplama veya atık su arıtma sistemleri kurulabilir.
- Çevre korunumunun artırılması için yapı alanındaki yeşil alan artırılabilir ve döşeme kaplaması geçirgen olanlar ile değiştirilebilir.

Daha sonra yapılacak çalışmalarda model geliştirilebilir ve/veya çalışma alanı genişletilebilir. Çalışma alanının genişlemesi ile daha çok veri elde edilebilir. Böylece ilçe ve il ölçeğinde düzenlemeler yapılabilir ve/veya tasarım kılavuzları oluşturulabilir. Yapılan çalışmada elde edilen bilgilerin mevcut yapıların çevresel etkilerinin azaltılmasında yol göstereceği ve çevre bilincinin oluşmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

KAYNAKÇA:

- Akıncıtürk M., (2015), “Sürdürülebilirlik ve Ekoloji Açısından Sertifikalı Konutların Analizi: İstanbul Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Alaybaşı N., (2003), “Sıcak Kuru İklim Bölgelerinde Enerji Korunumu Açısından Bina Dış Kabuğu Alternatiflerinin Bina Formuna Bağlı Olarak Belirlenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Aydoğan S., (2015), “Sürdürülebilir Mimarlıkta Sakin Şehir (Cittaslow) Yaklaşımı”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Blengini G.A., (2009), “Life cycle of buildings, demolition and recycling potential: A case study in Turin, Italy”, *Building and Environment*, 44, 319–330.
- Braungart M., McDonough W., (2009), “Cradle to Cradle”, Vintage.
- Callenbach E., (2012), “Ekoloji Cep Rehberi”, 4.Baskı, Sinek Sekiz.
- Charytonowicz J., Skowronski M., (2015), “Reuse of building materials”, *Procedia Manufacturing*, 3, 1633–1637.
- D. Kobalas G., (2015), “Mevcut Bir Konutun Enerji Etkin Geliştirilmesine Yönelik Bir Çalışma: TOKİ Afyon Tarımköy Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Demakis A.A., Arampatzis G., Assimocopoulos D., (2016), “Systemic eco-efficiency assessment of meso-level water use systems”, *Journal of Clear Production*, 138, 195–207.
- E.Mansour O., K.Radford S., (2016), “Rethinking the environmental and experiential categories of sustainable design, a conjoint analysis”, *Building and Environment*, 98, 47–54.
- Erdemir İ., (2014), “Sıcak-Kuru İklim Bölgelerinde Enerji Korunumu-Yerleşme Dokusu-Form Etkileşimi: Geleneksel Diyarbakır Evleri Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Feng P., (2011), “Brief Discussion of Green Buildings”, *Procedia Engineering*, 21, 939–942.
- Gao W., Ariyama T., Ojima T., Meier A., (2001), “Energy impacts of recycling disassembly material in residential buildings”, *Energy and Buildings*, 33, 553–562.
- Habibi S., (2012), “Isı, Işık ve Ses Açısından Enerji Etkin Bina Kabuğu Üzerine Bir İnceleme Çalışması”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- K.Ovalı P., (2009), “Türkiye İklim Bölgeleri Bağlamında Ekolojik Tasarım Ölçütleri Sistematığının Oluşturulması - Kayaköy Yerleşmesinde Örnekleme”, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi.
- Lechner N., (2001), “Heating, Cooling, Lighting: Design Methods for Architects”, 2.Edition, John Wiley and Sons.
- Mangan S.D., (2015), “Yaşam Döngüsü Enerji ve Maliyet Etkinliği Açısından Konut Binalarının Performanslarının Değerlendirilmesinde Kullanılabilecek Bir Yaklaşım”, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Manioğlu G., K. Oral G., (2010), “Ekolojik Yaklaşımda İklimle Dengeli Cephe Tasarımı”, 5. Ulusal Çatı ve Cephe Sempozyumu, İzmir, Türkiye, 15-16 Nisan.

- Manisalı N., (2011), “Ekolojik Yerleşimler Üzerine Bir Değerlendirme, İstanbul’ dan Örnekler”, Yüksek Lisans Tezi, Gebze Teknik Üniversitesi.
- Ng W.Y., Chau C.K., (2015), New life of the building materials – recycle, reuse and recovery, Energy Procedia, 75, 2884–2891.
- Rashid A.F.A., Yusoff S., (2015), “A review of life cycle assessment method for building industry”, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 45, 244–248.
- Rezafar A., (2011), “Farklı İklim Kuşaklarında Yer Alan Eko-kentlerin Tasarım İlkelerinin Derlenmesi ve Türkiye için Ekolojik Kentsel Tasarım Ön Çalışma Önerisi”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Tatar H., (2015), “Sürdürülebilirlik Ölçütleri Bağlamında Kentsel Dönüşüm Projelerinin İrdelenmesi Üzerine Bir Model: “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi I.Etap Hak Sahibi Konutları”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.
- Thormark C., (2002), “A low energy building in a life cycle – its embodied energy, energy need for operation and recycling potential”, Building and Environment, 37, 429–435.
- Vieira P., Jorge C., Covas D., (2017), “Assessment of household water use efficiency using performance indices”, Resources, Conservation and Recycling, 116, 94–106.
- Yeang K., (2012), “Ekotasarım: Ekolojik Tasarım Rehberi”, 1.Baskı, YEM.
- URL-1, (2017), <http://cevreonline.com/atik-su-aritma-tesisleri/>, (Erişim Tarihi: 04/01/2017).
- URL-2, (2016), http://www.ercsa.eu/uploads/media/Rainwater_Harvesting_-_an_overview_.pdf, (Erişim Tarihi: 05/12/2016).
- URL-3, (2017), <http://rehber.kocaeli.bel.tr/@40.7516811,29.9038113,0z>, (Erişim Tarihi: 30/01/2017).
- URL-4, (2017), https://yandex.com.tr/harita/?text=dar%C4%B1ca&source=serp_navig, (Erişim Tarihi: 30/01/2017).
- URL-5, (2016), <http://www.darica.gov.tr/tarihi>, (Erişim Tarihi: 16/11/2016).

Kent Akademisi

KENT AKADEMİSİ

Journal of Urban Culture and Management | Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi

ICAM NETWORK | INFORMATION-COMMUNICATION ART and MEDIA NETWORK

Karadeniz Yazarlar ve Şairler Derneği Yayınları (KAŞYAD) | Black Sea Writers and Poets Association Publishing

Adres: Ahmet Emin Fidan Cultural and Research Center, Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU

Publication Technical E Mail: online@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

For article submit: bilgi@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

Phone / Fax: +90 425 310 20 30 | **Corporate GSM:** +90532 486 45 03

www.kentakademisi.com | <http://dergipark.gov.tr/kent>